ISSN 1302-6958 27

GÜNEY

27

ocak · şubat · mart 2004
çilê · sebat · adar 2004
3.000.000 TL • 3 EURO

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

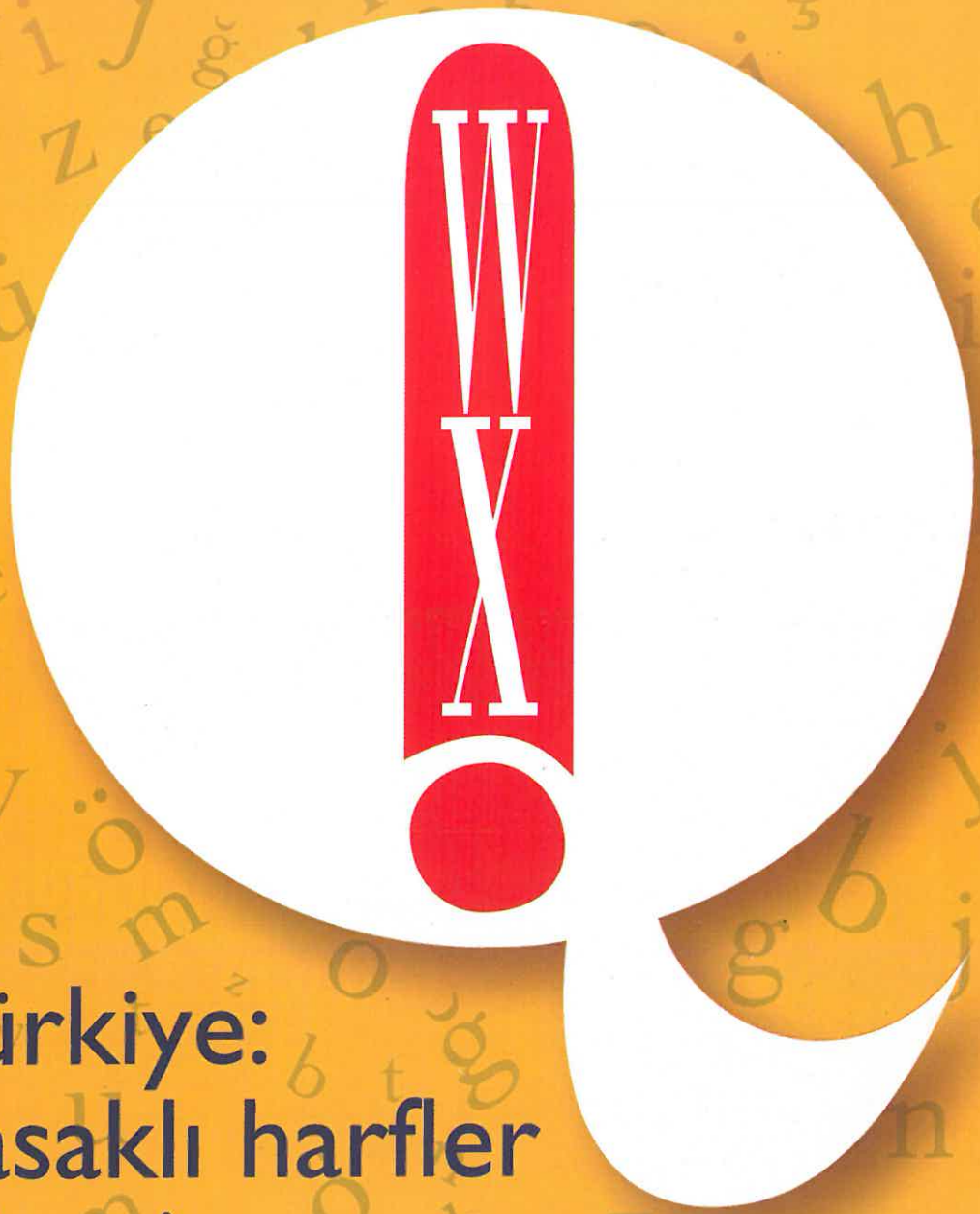

Türkiye: Yasaklı harfler ülkesi!

- Kültür Konferansları yapıldı!
- Sosyalist halk ozanı: İhsani
- Bir sergi, bir ressam: Repin
- Sinema notları & Matrix

2004

yeni yılınız kutlu olsun.

GÜNEY

GÜNEY KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ 2004 YILI TAKVİMİ ÇIKTI!

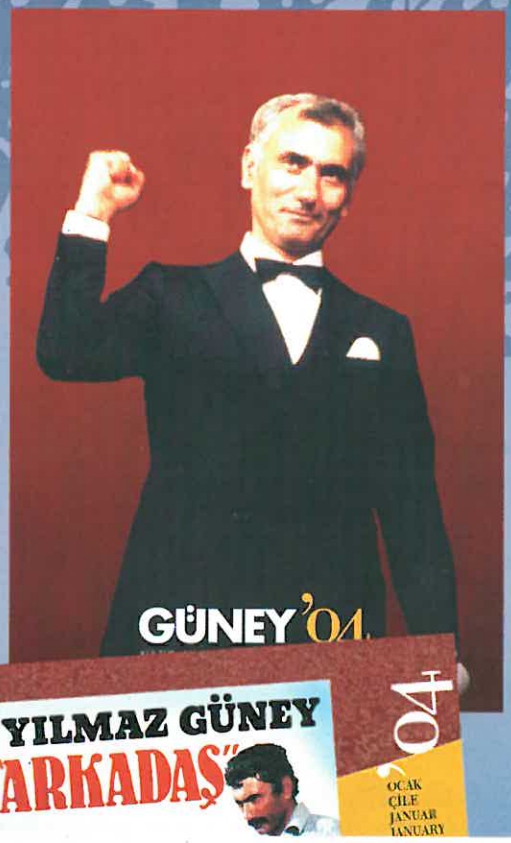

güzel bir
takvim hazırladık...
sizin için!

12 sayfa + kapaklı
kuşe kağıda renkli baskılı,
29,7 x 42 cm ebadında,
üzerinde Yılmaz Güney
film afişlerinin yeraldığı
bu güzel takvimle
yeni yıla merhaba deyin!

İsteme adresi: Güney Kültür · Sanat · Edebiyat Dergisi
Hüdavendigar Caddesi, Saffeti Paşa Sokak, Nuri Bey İşhanı,
No: 11, Kat: 2, Daire 5 · Sirkeci - İstanbul
Tel.: (0212) 519 81 78 · Fax: (0212) 519 81 79
e-mail: guneydergisi@yahoo.com

merhaba

Yeni bir yılda, yeni bir sayıyla karşınızdayız yine...

Herşeyden önce yeni yılınızı kutluyor; yeni yılın sınıfsız, sömürüsüz, baskısız... yeni bir dünya yaratma mücadelesinde başarılarla dolu geçmesini diliyoruz...

"İşçi Kültürü" konulu konferanslarımızı gerçekleştirdik. Başarılı geçen konferanslarımızla ilgili haberleri okuyacaksınız. Ama biz bir kez daha, konferansların gerçekleşmesinde emeği geçen tüm arkadaşlara, dostlara teşekkür ediyoruz.

Bu arada konferans tezlerine ilişkin gelen bir eleştiri yazısını yayınlıyoruz. Bu ve benzeri eleştirilerle ilgili tavrımızı gelecek sayımızda bulabileceksiniz...

• • •

Arkadaşımız Mustafa Demir değerli ozan İhsani ile ilgili yazdı. Bir dönem devrimci çevrelerde türküleri yürüyüşlerde dilden dile yankılanan İhsani'nin şiirlerinden örneklerin de yeraldığı bu yazının ilginizi çekeceğini düşünüyoruz. Temel Demirer ise şiirin ve şairin durumu konusunda görüşlerini bizlerle paylaşıyor. Emine Şahin arkadaşımızın direnme konusunda yazdıklarını da biz gayet yararlı bulduk, okurlarımızın da severek okuyacağını düşünüyoruz...

• • •

Bu sayımızda kendi açımızdan bir "ilki" gerçekleştirdik; Türkçe dışında başka bir dilde, Kürtçe dilinde de, ürün yayınladık. Bugüne kadar bunu yapmadık, çünkü Türkçe dışında başka dillerde ürün vs. gelmedi. Ama arkadaşımız A. Karabağ, bir mektupla başka dillerde ürünler yayınlamamızın iyi olacağını belirtti. Karabağ, Kürtçe ve Fransızca şiirlerinden örnekler de gönderdi. Bunlardan birisini bu sayımızda değerlendirdik. Bundan böyle bu uygulamayı –yayınlanabilir ürün geldiği sürece– sürdürmek istiyoruz.

• • •

Dergimize gösterdiğiniz ilginin daha da büyümesi yeni yılda da en büyük dileğimiz. Dergimizi gerek ürünlerinizle, gerekse dağıtım ve abonelik konusunda destek sunarak güçlendirme talebimizi yineliyoruz.

Son bir not daha: Almanya temsilciliğimizin telefon numaraları değişti. Almanya temsilciliğimize ulaşmak isteyenlerin bilgisine...

Gelecek sayıda buluşmak üzere hoşçakalın!

GÜNEY

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ÇAĞRI Basın Yayın Ltd. Şti. Adına Sahibi:
Aziz Özer

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
İlyas Emir

Yönetim Yeri ve Adresi:
Hüdavendigar Caddesi Saffeti Paşa Sokak,
Nuri Bey İşhanı, No: 11, Kat: 2, Daire: 5
Sirkeci - İstanbul

Tel.: (0212) 519 81 78
Fax: (0212) 519 81 79
e-mail: guneydergisi@yahoo.com

Dizgi & Grafik: ÇAĞRI Grafik
Baskı: Maya Matbaası (0212) 501 22 99
Dağıtım: Doğan Dağıtım A.Ş.

Banka Hesap Numaraları:
Türkiye İş Bankası Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 1022 0 738654

Döviz Hesap No:
Garanti Bankası Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 9006021-1 / EURO (068023875)

• • •

Almanya Temsilciliği

Frohlinder Str. 60
44577 Castrop-Rauxel
Tel.: 02305 / 54 28 45
Fax: 02305 / 54 28 45
Cep: 0170 / 18 28 867

Alleestr. 32
42853 Remscheid
Tel.: 02191 / 404 01
Fax: 02191 / 69 46 44 9
Cep: 0170 / 551 78 87

Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 · BLZ: 340 500 00

Abone koşulları:
Türkiye aboneliği Abonet üzerinden yapılmaktadır.
Bilgi için: www.abonet.net
e-mail: abonet@abonet.net
Tel.: (0212) 210 0 110 · Fax: (0212) 222 27 10

Almanya: Yıllık (4 sayı) 20 EURO
Almanya dışı: 25 EURO

İlan Koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (Renkli)
Tam sayfa: 2.000.000.000 TL
1/2 sayfa: 1.000.000.000 TL

İç sayfalar:
(En fazla yarım sayfa ve siyah beyaz)
1/2: 500.000.000 TL • 1/4: 250.000.000 TL
Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.

Güney dergisinde yayınlanan
tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

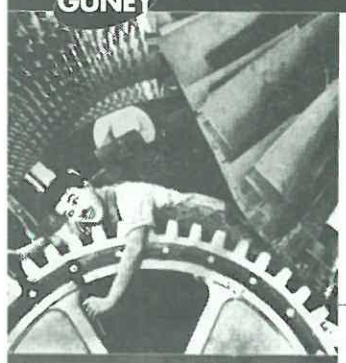

	3	merhaba	GÜNEY
	5	sizlerden güney'e	
güncel	6	Yasaklı harfler ülkesi: Türkiye	DERYA GÜMÜŞ
şiir	13	Azap Mavisi	EROL NACAR
konferans	14	"İşçi Kültürü" konulu konferanslar yapıldı	
tartışma	23	Konferans tezleri hakkında bazı notlar	AZAD SERHAD
etkinlik	25	Başarılı bir yılın ürünleri sergilendi	
deneme	26	Güncelime dair bazı çıkarsamalar	A. KARSLI
şiir	26	Yaşam	UFUK GELSİN
	27	Yüreğin yüreğim	RAHİME HENDEN
	28	Son söz	ENDER ALTINIŞIK
öykü	30	Marinus'un külleri	FAYSAL CEYLAN
şiir	30	Taşlama	İKRİME KARA
	31	Peyker	A. KARABAĞ
	32	Ebedi barış için bildiri - V	KEMAL VURAL TARLAN
	33	Ben bir çocuğun düşüyüm	AKMAN GEDİK
deneme	34	Dağlara dönüyoruz	ŞENOL YAZICI
şiir	34	Ağıt	ABDURRAHMAN ŞENEL
notlar	36	Şiir(in) ve şair(in) (durumu) üstüne notlar	TEMEL DEMİRER
şiir	41	Şiir	AŞIK YUSUF FIRAT
türkünün dili	42	Sosyalist hal ozanı: İhsani	MUSTAFA DEMİR
	46	Kırmızı gül demet demet	MUTLU ŞAHİN
şiir	47	Kör şövalyeler	SABAHİTTİN KURTOĞLU
felsefe	48	Direnme hakkı	EMİNE ŞAHİN
şiir	51	"Merhaba asi'm"	OSMAN ULUDAĞ
öykü	52	Pelageya	MİHAİL ZOŞÇENKO
şiir	52	Gece gibi	ELİF SAĞ TETİK
	53	Karıma mektuplar	ERAY KORKMAZER
	54	gül isyanı	HASAN ERKUL
öykü	56	Altı gün, altı şehir, altı hikâye	FERDİ AMCA
resim	58	Bir sergi, bir ressam: Repin	BEYHAN POLAT
öykü	62	Köpek boku	A. KADİR KONUK
	64	Hoca Efendi	MEHMET KAYA
tiyatro	70	Tiyatro metinleri ve yaratıcı yazma-II	ÇİĞDEM KIZILTAŞ
şiir	71	hey gidi sıvas, hey gidi gölcük hey	TAN DOĞAN
kitap	72		
sinema	74	Matrix tamamlandı... (mı?!)	ANUŞ PAZARCIYAN
	76	Sinema notları	ANUŞ PAZARCIYAN
karikatür	82		MERAY ÜLGEN

sizlerden güney'e

Merhaba Arkadaşlar!

Güney sanat edebiyat ve kültür dergisini sürekli duyumsuyor ve yüzeysel okuyordum ama yaklaşık altı aydır düzenli okuyarak hem kendimi geliştiriyorum (siyasi, sanatsal, edebiyat) hem de birçok kazanımlarım oluyor...

Aslında size kelimelerimin yansıttığı ve yüreğinize damıttığım oranda güzel birşeyler yazmak ve bizim olanı bizimle buluşturduğunuz, nelere sahip olduğumuzu hatırlattığınız ve meşru olan ama hâlâ korkarak ve ürkekçe sahiplendigimiz değerlerimizi paylaştığınız için teşekkürler diyebilirim...

Size kolay gelsin...

Araştırmalarınız devrimci üslup, yüreğiniz ve emeğinizle de harmanlanınca böyle güzellikler çıkıyor...

***Yasemin** / Graz - Avusturya*

Güney dergisinin emekçilerine ve tüm katkıda bulunanlara selamlar...

Güney dergisi uzun süredir büyük bir ilgiyle izlediğim bir dergi. Her sayıyı merakla beklediğimi söyleyebilirim. Derginin özellikle dosyaları fazlaca ilgimi çekiyor. Hazırlanan dosyalarda bir bütünlük olması ve yeterli derecede bilginin verilmesi beni mutlu ediyor. Ayrıca tartışılmamış / tartışılamayan, tanınmayan konuların, kişilerin derginiz tarafından tartışılır duruma getirilmesi büyük bir katkıdır. Nâzım Hikmet, Frida Kahlo vb. Tüm bunlara rağmen bazı eksikliklerin olduğunu da söylemeliyim. Bu eksikliklerden biri de Güney dergisinin bir internet sayfasının olmamasıdır. Günümüz koşullarından bilgisayar insan hayatında büyük bir yer kaplıyor. Güney dergisinin bu alana da girmesi okuyucular açısından yararlı olur düşüncesindeyim. Bu sayfanın dergide yayınlanan ürünlere yer vermesi de gerekmez. Güney dergisinin tanıtıldığı, önemli görülen bazı ürünlerin yayınlandığı, sanatçıların tanıtıldığı bir web sayfası şeklinde düzenlenebilir.

Bence diğer bir eksiklik ise şiir veya öykü veya diğer sanat eserlerinin değerlendirildiği, incelendiği ürünlerin fazlaca yayımlanmamasıdır. Sinema, tiyatro gibi alanlardan bahsetmiyorum, çünkü Anuş Pazarcıyan sinema alanını mükemmel bir şekilde takip ediyor ve değerlendiriyor. Öykü ve şiir eksikliği de yok. Tiyatro üzerine de yazılar yayınlanıyor. Ancak bunların yanında çok kapsamlı tutulmasına da gerek kalmadan bazı sanatçıların eserlerinin içerik ve biçim yönünden değerlendirilmesi yapılabilir. (Documenta veya Nâzım Hikmet'in şiirinin incelenmesi vb. tek kelime ile harikaydı.) Öykü üzerine estetik incelemeler yapılabilir. Bu şekilde Güney dergisi okurları bu alanda kendilerini geliştirebilir, Güney dergisi de aynı şekilde gelişir. Çünkü dergide yayınlanan şiirlerde içerik yönünden olmasa bile biçim/estetik yönünden çok fazla eksiklik olduğunu düşünüyorum.

Bir başka düşüncem ise okurlar arasında yapılabilecek bir şey. Güney dergisinin de katkıda bulunması ve yardımcı olması ile okurlar arası gruplar oluşturulabilir. Bunlar okuma veya etkinlik grupları olabilir. Güney dergisinin dağıtılmasına yardımcı olunabilir. Örneğin bu gruplar bu yıl İstanbul, Adana ve Mersin'de düzenlenen kültür konferanslarının bulundukları illerde de düzenlenmesi için çalışmalar yapabilirler. Bu amaç uğruna çalışan veya böyle bir isteği bulunan birçok insanın olduğunu düşünüyorum. Bunun ilk aşaması olarak okur mektupları bölümüne gönderilen mesajlara adres veya e-mail adresi eklenebilir. Böylece okurların kendi aralarında iletişim kurmaları sağlanabilir.

Yan yana ve aynı saflarda gelecekte de buluşmak dileğiyle, iyi çalışmalar dilerim.

Selim Yılmaz

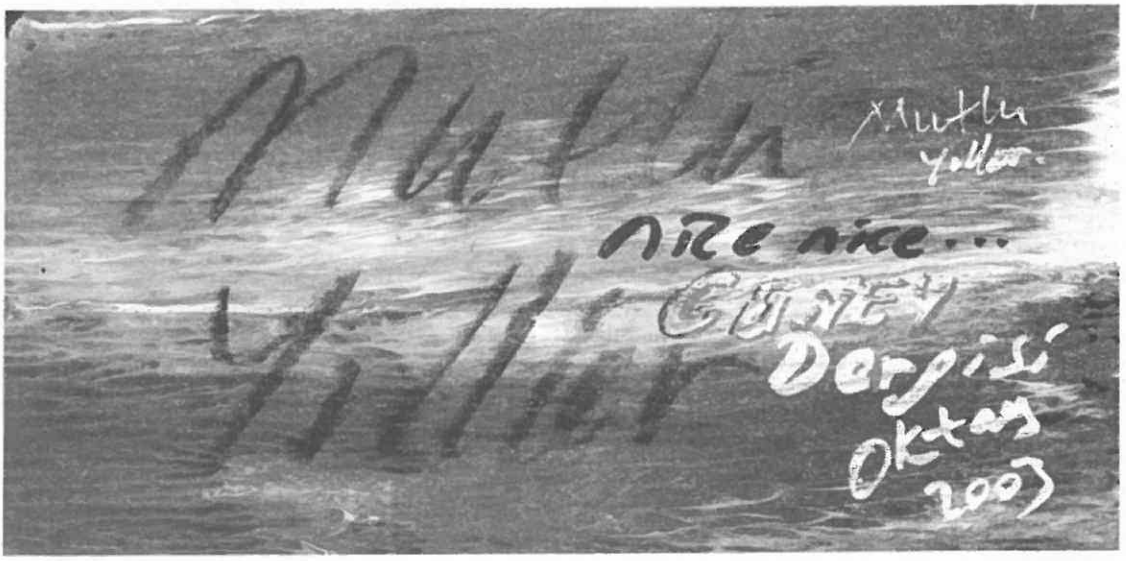

Oktay Başköy

Yasaklı harfler ülkesi: Türkiye!

DERYA GÜMÜŞ

Aslında yazının başlığını Kürt fobisi altında ezilen devlet olarak atmak da mümkündü. Ama biz "fobilerden" birisini, son günlerde öne çıkan "harf fobisini" başlığa çıkardık.

Devletin Kürt fobisi bir dizi olayla gündeme taşınıyor. Kimi zaman komik, kimi zaman âcizane gerekçelerle fobinin –ve olayların– üzeri örtülmeye çalışılıyor. Ama başarılamıyor. Kendisini dayatan sorunlar, talepler karşısında binbir türlü engellemeler, "çağdışı" yasaklar sorunları ve talepleri ortadan kaldırmaya yetmiyor. Çözümsüzlük çözüm olamıyor!

KOMEDİNİN YASAĞI...

Bir tiyatro oyununda dekor olarak kullanılan "sineklik" sarı, kırmızı, yeşil renkler taşıdığı ve bu renkler üzerinden bölücülük yapıldığı gerekçesiyle oyunun yönetmeni ve oyuncular hakkında koğuşturma açıldı... Yetmedi... Kürtçe'nin kullanılmasında bir sakıncanın olmadığının söylendiği günlerde bir Kürt stand-up sanatçısı olan Murat Batgi'nin sahnede izleyicilere dönüp: "Hep şarkıcıları siz dinliyorsunuz, biraz da onlar sizi dinlesin!" diye espri yapması ve izleyicilerin de bunun üzerine bir türküyü Kürtçe dilinde mırıldanması üzerine Murat Batgi "bölücülük yaptığı" suçlamasıyla tutuklandı. Sanatçı Ferhat Tunç yapılan bir konserde yaptığı bir konuşma nedeniyle bölücülük suçlamasıyla koğuşturmaya uğradı, tutuklandı; daha sonra serbest bırakıldı. Yine Rojin isimli bir sanatçı söylediği bir şarkıdan ötürü tutuklandı...

Bütün bu kara mizah örneklerinin yaşandığı süreçte isim yasağı konusunda da bir dizi karmakarışık uygulama sürdü, Kürtçe isim takılması binbir cambazlıkla engellenmeye çalışıldı.

Ama tüm engellemeler, yasaklamalar sorunu gizlemeye yetmiyordu, yetmiyor. Ortada çuvala girmeyen bir mızrak var. Kılıf bulmakta zorlanıyorlar...

Yasakçı zihniyetin saçma sapan uygulamalarını yaşadık, yaşıyoruz. Komik gerekçeler, aciz tavırlar, uygulamada karşılığını bulmayan ama yasal planda yapılmış düzenlemeler; genelgelerle ikide bir değiştirilen, sürüncemede bırakılan, yer yer memuruna göre bile değişen keyfi tutumlar... kısaca yasakları sürdürebildiği kadar sürdürmeye hizmet eden ne varsa yapılmaya çalışılıyor.

Son günlerde gündeme gelen kimi olaylara dönüp baktığımızda yasakçı anlayışın âcizliğini, yaşanan komediyi daha iyi görmek mümkün...

YASAĞIN KOMEDİSİ...

Kürtçe dil kursu açmak isteyenlere yönelik kimi engellemeler sürüyor. Bunlardan birisi geçtiğimiz günlerde Batman'da yaşandı. Batman'da Kürt Dili Ögretim Kursu adında bir kursun açılması düşünülmüş, uygun bir bina da hazır hale getirilmişti. Sıra izine gelmişti. Ama kursu engellemeyi kafaya takmış olan devlet yetkilileri, "Türkiye'de demokrasinin santim santim kazanıldığı" bir ülke olduğu gerçeğini

SABIR TAŞIRAN DİL: KÜRTÇE!

Herhalde Türkiye'de İbrahim Tatlıses'in bir Kürt olduğunu hemen herkes bilir... Kendisi çoğunluğu Kürtçe dilinde, yani anadilinde söylenen türküleri, ezgileri Türkçe okuyarak meşhur olmuş, hatırı sayılır bir dinleyici kitlesine ulaşmış bir sanatçıdır. Öyle ki, sesinin güzelliği ve Kürtçe

ispatlarcasına kapılarda sorun çıkardılar. Kapılar 5 santimetre dar idi! Ya genişletilmeliydi ya da kursa izin yoktu! Kurs yöneticileri binanın kapılarını 5 santimetre genişleterek 90 santimetreye çıkardılar.

Ama yine izin çıkmadı. Çıkamazdı! Çünkü Türkiye'de demokrasi öyle kolay kolay işleyen birşey değildi! Demokrasi "bedel" gerektirirdi! Evet santim santim ilerlenmeli, gerekirse merdiven tırmanılmalı ve özlenene, istenene, izine ulaşılmalıydı! Merdivensiz demokrasi mi olurdu?!

Evet, demokrasi bu kez merdivene takılmıştı: Kursun "sabit yangın merdiveni" yoktu! Oysa binada bu merdiven de vardı! Fakat heyhat, "unutkanlıktan" dosyaya eklenmemişti! Eklemeyen ise yine devletin bir yetkilisiydi; bina hakkında rapor veren bir müfettişti!

Demokrasiyi yaşamak için merdiven de halledilip dosya tamamlandığında bakalım öğrenciler kursun kapısından içeri girebilecek mi?

Demokrasi için başka neler gerekiyor, göreceğiz!!!

Batman'daki kursun başına gelenler karşısında kimileri bunun "münferit" bir olay olduğunu, bu konuda sistemli bir engellemenin olmayacağını, olamayacağını düşünebilir... Ama öyle değil, Batman olayı bu konuda tek olay değil!

İkinci örnek, Adana'dan...

Adana'da açılmak istenen Kürtçe dil kursu derslik pencereleri müfettişlerce yapılan incelemede –verilen rakamlar doğruysa– 0.2 santimetre, yani yazıyla "iki milimetre" küçük olduğu için ruhsat alamadı!

Komik, acı, dehşet... Nasıl değerlendirirseniz değerlendirin ama durum bu!

Daha da acısı; izin verilmeyen binanın daha önce İngilizce Dil Kursu için kullanılmış olması ve ruhsat probleminin olmaması! Yani devlet İngilizceye iki milimetre daha tolerans tanımış!

Pencerenin genişletilmesinin ardından iznin alınıp alınamayacağı belirsiz... Ama önemli olan ruhsatın verilmesi değil, ruhsatın hangi aşamalardan sonra verilmiş olmasıdır! Önemli olan yasağın milimetreyle ölçülmesidir!

İbretlik olan da budur Türkiye'de!

YASAKLAR ZİNCİRİNİN BİR BAŞKA HALKASI: TELEVİZYON YAYINLARI

Yasakçı bir anlayışın hüküm sürdüğü Türkiye'de çıkarılmış olan kimi yasal düzenlemelerin –ki bu düzenlemelerle çeşitli yasakların ortadan kaldırılacağı söyleniyor! Öyle ya, AB kapısı önünde tarih bekleyen Türkiye'nin kriterlere uyması, "demokrasiyi" geliştirmesi gereklidir! Dolayısıyla kimi yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır!– uygulanmasının engellenmesi bu devletin kendi iç çelişkisidir.

Yazgısıdır bu devletin: Sözkonusu çelişki hayatın çeşitli alanlarında kendisini dışa vuracaktır! Bu kimi türküleri "asimile" ederek "dinlenebilir" hale getirmesinin semeresini gerek yarattığı maddi zenginlik, gerekse de derin devletin seçkin üyelerinin içki masalarını "şereflendirerek" kat kat almıştır.

Düne kadar "Türkiye'nin" türkü alanında bir numarasıdır!

Düne kadar diyoruz, çünkü İbrahim Tatlıses bugün "sabır taşıran" bir sanatçı olup çıkmıştır!

Ne olduğunu medyadan izlediniz: Bir televizyon programında İbrahim Tatlıses anadilinde, Kürtçe dilinde bir türkü söylemiş ve ardından eklemiştir: "Bakın korkuyordunuz, ilk hamle yapıldı ama bölünmedik, şimdi ilk ayağın yanına diğer ayağın da gelmesini bekliyoruz..."

İşte sabırı taşıran bu olmuş, "Ülkücüler" İbrahim Tatlıses'in Seyrantepe'deki stüdyosu önünde basın açıklaması yaparak kendisini protesto etmiş ve bağırmışlar: "İbo şaşırma, sabrımızı taşırma!" Tehditlerini, 80 öncesinin ünlü sloganları ile sürdürmüşler: "Bir gece ansızın gelebiliriz!"

100 kadar protestocu faşist tosuncuğun lideri Levent Temiz yaptığı konuşmada tehditleri sürdürmüş... Şöyle demiş: "Biz İbrahim Tatlıses'in bu sözlerle ne ifade ettiğini biliyoruz. Fakat ne demek istediğini açıkça söylemelidir. Yıllardır bu ülkenin ekmeğini yiyerek başkasının davulunu çalan Tatlıses'i protesto ediyoruz. Firmaları tarafından üretilen kasetleri ve malzemelerini almayarak, konserlerine gitmeyerek milli refleksimizi ortaya koyan boykotu başlatıyoruz!"

Breh... Breh... Breh...

Faşist tosuncukların sabrını taşıran ve İbrahim Tatlıses'i tehdide kalkışmalarının, "milli refleksi koruma" adına boykot uygulama tavrının nedeni İbrahim Tatlıses'in anadilinde türkü söylemesidir. Yıllardır Türkçe türkü söyleyen İbrahim Tatlıses'i baştacı eden, ama ne zamanki Kürtçe türkü söyledi diye hedef tahtasına oturtanların rahatsız olduğu şey, ırkçı-faşist bakış açıları ve bundan kaynaklanan Kürt düşmanlığıdır, Kürtçe düşmanlığıdır! Bu ırkçı-şoven çetelerin bu tavrı özünde devletin 80 yıllık yasakçı politikalarının başka bir versiyonudur. Bu ırkçı-faşist kesimin, bu tür yasakçı-tahammülsüz yaklaşıma sahip olanların bu tür örneklerde de yansımasını bulan yaklaşımlar içine girmeleri, çeşitli ulus ve milliyetlerden işçilerin, emekçilerin birliğini, halkların kardeşliğini dinamitlemeye yönelik çabalar olduğu açıktır.

Bu tehlikeli yaklaşımlara karşı, işçilerin emekçilerin birliğinin savunusuna daha fazla vurgu yapılması zorunluluktur. Halkların kaynaşmasının, birliğinin ve değişik ulus ve milliyetlerin kendilerini ifadesinin önündeki engellerin aşılması, yasaklar zincirinin kırılması mücadelesi sınıf bilinçli işçilerin, emekçilerin görevidir... Bu görev, her alanda tüm ulus ve milliyetlerin tam hak eşitliğinin sağlanması göreviyle tamamlandığında ancak kalıcı ve gerçek anlamda sorun aşılmış olacaktır.

zaman kurs yönetmeliğinin hayata geçirilmesinde kendisini gösterir, kimi zaman kitap veya dergi toplatmada, kimi zaman kitap yakmada, kimi zaman sanat insanlarının yakılmasının seyirciliğinde, kimi zaman bir karikatüristin tutuklanmasında ifadesini bulur!

Kimi zaman ise bir çizgi film konusunda...

Evet, bir çizgi film konusunda...

Bilindiği üzere Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) hazırladığı "Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelikte" farklı dil ve lehçelerde yapılacak yayınların serbest bırakılması öngörüldü. Ama bu yayınların "sadece yetişkinlere yönelik olması" öngörülmüş RTÜK tarafından... Bunun pratik anlamı, örneğin çocuklar için Kürtçe çizgi film ya da müzik programı yapılamayacak. Yasak! RTÜK hazırladığı yönetmelikte, farklı dil ve lehçelerde yapılacak müzik, haber ve geleneksel kültürün tanıtılmasına ilişkin programların eğitim amaçlı olmaması koşulunu getirdi. Programların eğitim amaçlı olması yasak!

Pokemon'u, Heidi'yi, "Temel Reis"i (!), Micky Maus'u Kürtçe dilinde izlemenin ne zararı olabilir diye düşünmeyin! Öyle ya bu tür filmleri Kürtçe dilinde izleyen bir çocuk nasıl bir bölücü olur ileride, kimbilir! "Yılanın başını küçükken ezeceksin!", Kürtçe çizgi film izlettirmeyeceksin! RTÜK bunun önlemini büyük bir öngörü ile bugünden almıştır:

Yasak!!!

Yine RTÜK demek istiyor ki, çocuklar nasıl olsa Türkçe dilini öğreniyorlar, çizgi filmlerini, çocuk programlarını, müzik programlarını Türkçe dilinde izliyorlar... Kürtçeye ne gerek var? Öğrenmesinler... Ya "eğilirlerse?!" "Yaş ağacı eğme" hakkı bizim; bu işi biz yapıyoruz, yapmaya devam edeceğiz!

Tersi yasak!!!

Çocuklara Kürtçe çizgi film yasağı işin öne çıkan, belki daha dikkat çeken bir yanı...

Ama yasaklar bununla sınırlı değil...

KORKUNUN BİR BAŞKA YÜZÜ...

Devletin yasakları, aynı zamanda kendisinin korkularıdır da...

RTÜK'ün hazırladığı "Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik" ile devlet; radyoların 60 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam 5 saat, televizyon kuruluşlarının ise günde 45 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam 4 saat yayın yapabilmelerine izin verdi!

Yayın saatlerinin bu denli kısa tutulmasının bir nedeni olsa gerek değil mi? Örneğin neden 24 saat yayın yapılmıyor da haftada bir kaç saatle sınırlandırılıyor?

Çünkü korkuyor devlet!

Bitmiyor yasak –ve korku–!

Şöyle deniliyor örneğin yönetmelikte:

"Bu dil ve lehçelerde yeniden iletim konusu yayınlarda dahil, televizyon yayını yapan kuruluşlar bu yayınlarını içerik ve süre açısından birebir olmak kaydıyla Türkçe tercüme veya Türkçe altyazıyla vermekle, radyo yayını yapan kuruluşlar ise programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesini yayınlamakla yükümlüdürler..."

Neden diye sormayın...

Çok açık: Korku!

Yayınlar sadece "Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları dil ve lehçelerin izleyici-dinleyici profili belirleninceye kadar bu dil ve lehçelerdeki yayın sadece kamu ve özel ulusal yayın kuruluşları tarafından yapılır"mış! Üst Kurulun izni olmadan Türkçeden başka bir dil ve lehçede yayın yapan kuruluşa "izinsiz yayın müeyyidesi" uygulanacakmış! Yasak ve korku arasındaki bağ biraz daha açık hale geldi mi?

Peki yayınlar yapılacak da, hangi ilkeler temelinde

HANGİSİ MİZAH?

Kürtçe televizyon yayını tartışmalarının ilk dillendirildiği günlerde Hürriyet gazetesinde yazan Serdar Turgut isimli köşe yazarı "KÜRT-TV Program Akışı" başlığıyla bir yazı yayınlamıştı. Bu yazının bir bölümünü aşağıya aktarıyoruz. Şüphesiz bu yazısında Serdar Turgut soruna mizahi bir gözlükle yaklaşıyor. Ancak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun hazırladığı "Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik"teki yasaklar dikkate alındığında yapılacak yayının özde Turgut'un mizahi dille kaleme aldığı yazıyla çakıştığını görmek mümkündür. Yasakçı Türkiye'de, bu tür yasalarla / yönetmeliklerle yapılacak yayın da ancak ve ancak Serdar Turgut'u haklı çıkaran bir yayın olabilir.

"... Konumuz Kürtçe yayına hazırlanan televizyon kanalı ya, ben de gittim bu kanalın son derece rutin bir gündeki akış programını ele geçirdim.

Türk basınında olay yaratması kuvvetle beklenen bu belge ilk kez burada gün ışığına çıkıyor.

İşte KÜRT-TV yayın akışı:

***

7.00: *İstiklal Marşı ve açılış.*

7.05: *Aerobik saati. Hareketler Kürtçe komutlar eşliğinde yapılacak. Her Kürtçe komutun Türkçe karşılığı alt yazıyla verilerek, Türk kadınlarının da bu faydalı spor saatinden gerektiği gibi yararlanmaları sağlanacaktır.*

7.30: *Doğum kontrolünün güzelliklerini anlatan dokümanter. Bu programda insanın mutlu olması ve mutlu kalması için katiyen çocuk yapmaması fikri Kürtçe olarak anlatılacak. Programda üç, dört çocuklu bahtsız Türk aileler, 47 yaşından sonra baba olmak gibi abuk durumla karşı karşıya kalan şapşal Türkler ekrana getirilerek, Kürt halkına sakın ha çocuk yapmayın diye seslenecekler.*

9.00: *Dokümanter: **'Bir Türk Dünyaya Bedeldir'** adlı güreş sporunun tarihinin ele alındığı belgesel Kürtçe dublajlı olarak sunulacak.*

11.00: *Haberler ve hava durumu: Program akışı-*

yapılacak? İşte RTÜK yönetmelikte buna da açıklık getirmiş... Sınır şöyle çizilmiş: "Türkçe'den başka bir dilde yayın yapmak üzere Üst Kuruldan izin alan yayın kuruluşları yayınlarını hukukun üstünlüğüne, Anayasa'nın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, milli güvenliğe, genel ahlaka, cumhuriyetin Anayasa'da belirtilen temel niteliklerine, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne 3984 sayılı Kanun ve bu kanuna dayanılarak çıkartılan yönetmeliklerle düzenlenen esas ve ilkelere, Üst Kurulun öngördüğü yükümlülüklere izin şartları ve taahhütlerine uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapmakla yükümlüdürler;

— Bu dil ve lehçelerde yaptıkları yayın süresince mevcut logo ve tanıtıcı ses işaretinin dışında bir unsura yer vermemekle stüdyo düzeni ve ses efektinde Türkiye Cumhuriyeti'nin simgesi olmuş görüntü ve sesin dışında simge, işaret ve ses kullanmamakla yükümlüdürler."

Evet, sınır böyle çiziliyor... Çizilen aslında korkunun sınırı... Ve korku 80 yıldır süren bir korku! 80 yıllık tarih korku ile yasağın biraradalığının da tarihi aynı zamanda...

Peki yasaklarla nereye kadar?

Nereye kadar korkularla?

Var mı korkunun ecele faydası?!

---

nın bu bölümünde Kürt-TV ile hemen hemen aynı zamanda yayına başlamış olan Türk Silahlı Kuvvetleri Televizyonu devreye girecek. TSK-TV tarafından KÜRT-TV için özel olarak hazırlanmış olan haberler bu saatte vatandaşa anlatılacak. Bu bölümün en olumlu yanı, hava durumu anlatılırken spikerin Duşanbe, Bişkek, Düşek falan filan gibi abuk adları olan ve ne Kürt ne de Türk hiçbir Türk vatandaşını katiyen ilgilendirmeyen yerlerle ilgili hava raporu verilmesi geleneğine son vermesi olacak. Hava raporu verilirken arka plandaki haritada dünyanın merkezi Diyarbakır'mış gibi hazırlanan bir düzenleme yapılarak Kürt vatandaşların mutlu olması sağlanacak.

***13.00:** Yiyelim, içelim: Ben eminim ki çok lezzetli Kürt yemekleri de vardır, ancak bu bölümde genelde Fransız mutfağı tanıtılarak, Kürt vatandaşların yerellikten kurtulup globalleşmeleri yolunda sıkı adımlar atılacak. Fransa'dan sırf bu program için getirtilen Kürt şarap uzmanı Kürtçe konuşarak Chateau Margaux tadımını ekranda yapacak ve programın bu bölümü dünyada bir ilki gerçekleştirdiğinden dolayı anında tarihe mal olacak.*

***15.00: 'Ya İstiklal Ya Ölüm.'** Kürtçe dublajlı Türk filmi. Sırf ilkelere uygun olsun diye Türkçe çevrilmiş bir film ilk önce Kürtçe dublajla seslendirilecek, ardından da aynı filme Türkçe alt yazı yazılacak. Bu operasyonu gerçekleştirecek devlet birimindeki arkadaşlara da film gösterildikten sonra bir ay dinlenme izni verilecek.*

***17.00:** Arkası Yarın: İstanbul'a göç edip köşeyi dönme hayalleriyle yanıp tutuşan bir ailenin dramının işlendiği bu dizi programda başrolü oynayan Kürt oğlan İstanbul'da diskjokey, Kürt kızı ise televole programının sunucusu olma hayaliyle yaşayacaklar.*

***19.00:** SİNEMATEK: **'Dünyayı Kurtaran Adam-2'** Vatani görev için sadece bu filmde oynamak şartıyla beyaz perdeye muhteşem bir dönüş yapan **Cüneyt Arkın,** ilk filmindeki gibi uzaylılara karşı savaşacak ancak bu filmdeki uzaylıların özelliği bölücü uzaylılar olmalarında yatacak. **Cüneyt Arkın,** bölücü uzaylıları tek tek temizleyecek.*

***21.00:** İstiklal Marşı ve kapanış.*

***21.05:** Hustler TV: Soft pornonun ne Türk ne de Kürt tek bir vatandaşı bile artık tatmin etmekten uzak olduğunu düşünen KÜRT-TV yöneticileri, bu saatten sabah 7.00'ye kadar gerçek hard pornoyu üstelik şifresiz yayınlayarak cumhuriyet tarihinde bir devrimi gerçekleştireceklerdir. Bütün porno filmler Kürtçe dublajlı olacaktır ve sırf bu nedenle Türk vatandaşlar da bunları ilgiyle izleyeceklerdir. Çünkü şunu biliniz ki sarışın bayanın **'daha hızlı'** ve **'aman Tanrım geliyorum'** diye orgazmik çığlıkları Kürtçe atması gerçekten de komik olmaktadır."*

(Hürriyet, 14 Mart 2002)

İBRETLİK – 1

İlk Kürtçe erotik film satış rekoruna koşuyor

KÜRTÇE yasağının kalkmasıyla ilk Kürtçe erotik film de video kaset ve CD olarak piyasaya sürüldü. Özellikle Doğu ve Güneydoğu'da ilgi gören "Dedenin Fantezileri" (Xaşhiki Kaliki) adlı Kürtçe erotik film, satışı rekoru kırmak üzere. Filmde, erotik filmlerin en aranan ismi Yasemin Ünlü ve Mustafa Karagün rol alıyor. Yasemin Ünlü, 2.5 yıl önce Bahkesir'de Kazdağı eteklerindeki Karalar köyünde çevriken "Köylü Kızı" adlı porno film ile adını duyurdu. Burcu Film'in çektiği filmin jeneriğinde Güre Belediye Başkanı Kamil Saka, Linda Otel sahibi Adem Kuşçu, yerel Star Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Zekai Tokaç ve Karalar Köyü halkına teşekkür mesajına yer verilince ortalık karıştı. Yasemin Ünlü'nün başı daha sonra uyuşturucu bulundurmak nedeniyle derde girdi. ■ Barış DURAK/ŞANLIURFA (DHA)

Serdar Turgut'un yazısının son bölümünde değindiği Kürtçe seks filmi gerçekleşmiş gazetenin haberine göre... İlginç olan, Kürtçe dil öğrenimini bile sudan gerekçelerle yasaklayan devletin bu tavrını sayfalarına taşımayan, en ufak bir hak ihlalini bile "es' geçen Türk basınının Kürtçe erotik film ile ilgili haberi hemen sayfalarına taşımış olmasıdır. Sahibinin sesi medyadan başka bir şey de beklenemezdi zaten!

HARFLERE YASAK!

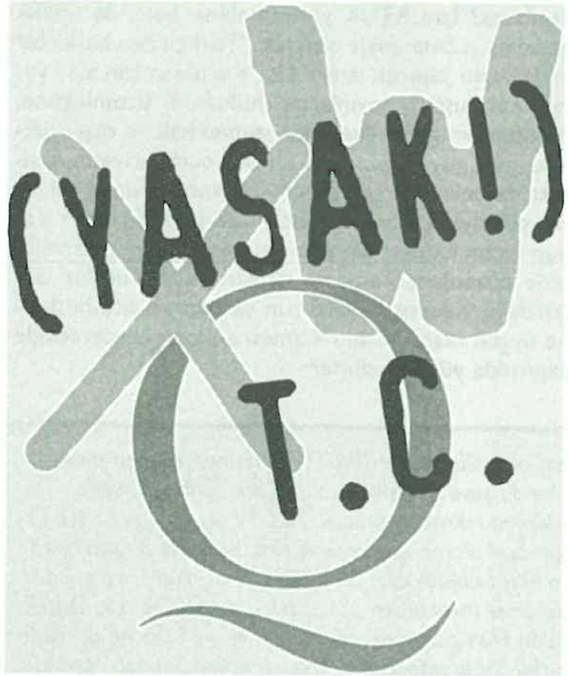

Türkiye bir yasaklar ülkesi... Bu ülkede örneğin bir Kürt vatandaş, yeni doğan çocuğuna Kürtçe dilinde bir isim vermeye kalktığında bu yasaktır! Bu konuda yaşananlar kamuoyuna şu veya bu şekilde, çeşitli örneklerle yansıdı, yansıyor. Örneğin, televizyonlarda "Berivan" dizisi yayınlanırken çocuğuna "Berivan" ismini takmak isteyen ana-baba nüfus müdürlüğünden karakollara taşındı, çeşitli işkencelere maruz kaldı, mahkemelerde süründürüldü, tehdit ve zorbalıklarla karşılaştı.

Türkiye'de "Berivan" örneği münferit bir örnek değildi. Bu ülkede Kürtçe isim konulmasında sistematik bir yasak vardı. "Keyfiyete bağlı" bir yasaktı bu: Nüfus memurları ya da isim değişikliği için başvurulan mahkemeler, duruma göre, ya konmak istenen isme izin vermiyor ya da başka zaman izin verilmeyen isimlere de izin veriyordu... Kimi zaman: "Türk dilinde bulunmayan, birbiri ile zıt anlamlar içeren, milli kültüre, ahlâk kurallarına, örf ve adetlere uygun düşmeyen isimlerin" kullanılamayacağı gerekçesi ileri sürülerek isimler yasaklanıyor, kimi zaman "O yörede o kadar Mızgin isminde kayıt varki, hangisini yasaklayacaksınız." denilerek serbest bırakılıyordu.

Bu keyfiyet varolduğu sürece isim konusundaki sorun ortadan kalkamazdı... Kalkmadı da! Bir çok kez gündeme geldi. İnsanlar mağdur edildi.

TC'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyum yasalarını çıkarma sürecinde 6. ve 7. paketin meclisten geçmesiyle isim koyma yasağı kalktı! Ama kağıt üzerinde!

GEREKÇE ÇOK!

Kağıt üzerinde kalkan yasağın uygulanmaması için gerekçe çoktu... Örneğin: "Ancak ahlâk kurallarına uygun düşmeyen veya kamuoyunu inciten adlar konulmaz."dı!!! (6. pakette nüfus yasasının 16. maddesinin 4/2 fıkrasının değiştirilmiş biçiminden)

Peki bunu kim ve nasıl belirleyecekti? Tabii ki Türk devletinin, görevini bilen memurları... Memurun yorumuna kalmış! Yani keyfiyet devam edecekti!!!

Paketlerin Meclis'ten peşpeşe çıkmasına rağmen isim yasaklarının devam etmesi, AB'ci kesimin de itirazlarının yükselmesine yol açtı. (Bunların da esas meselesi özgürlüklerin elde edilmesi değil, AB'ye üye olabilmek için yasaların "uygulanmasının" gerekirliği meselesi idi!)

X, W, Q YASAK!!!

Bu tartışmalar içinde İçişleri Bakanı Aksu, 24 Eylül 2003 tarihinde, 81 ilin valiliklerine gönderdiği bir genelge ile yeni bir sınır çizdi:

"Genel ahlâk kurallarına aykırı olmamak, kamuoyunu incitici yanı bulunmamak ve Türk alfabesine

İBRETLİK – 2

Belediye Başkanı'na 'X' soruşturması

İçişleri Bakanlığı, Doğubeyazıt Belediye Başkanı Mukaddes Kubilay hakkında 'Doğubeyazıt Kültür Sanat ve Turizm Festivali' etkinlikleri sırasında sokaklara asılan bez afişlerde Ahmedê Xani'nin soyadını 'Hani' şeklinde yazdırmadığı gerekçesiyle soruşturma başlattı.

"40 YILLIK XANİ, OLUR MU HANİ?!!!"

uygun olma koşulu" ile istenen isim konabilecekti!

İçişleri Bakanı'nın bu genelgesinde yeni olan şey "Türk alfabesine uygunluk" koşuludur. Genelgeye göre Türk alfabesinde yer almayan harfleri içinde barındıran isimlere izin yoktur, yasaktır! Bir başka deyişle, X, W, Q harfleri Türk alfabesinde yok diye Xalit, Welat, Ciwan, Xebat, Xelil, Feqi, Beriwan, Bedirxan... gibi isimler yasaklanmıştır.

Bu yasağa karşı çocuklarına Kürtçe isim takmak isteyenler yeni bir kampanya başlattılar: Kürtçe isim kampanyası... Bu kampanya, kampanyaya damgasını vuran düşünce sistem içi, reformist bir düşünce de olsa, haklı bir kampanyadır. En basit ve doğal bir demokratik hak için yürütülmek zorunda kalınan bir kampanyadır.

Kampanyanın başlaması sonrasında isim değişikliği vs. nedenlerle mahkemelere yapılan başvurular "yetkisizlik" gerekçesi ile geri çevrildi, çevriliyor. Kimi yerlerde dilekçeler verilirken polis devreye giriyor; tutuklanmalar yaşanıyor. Bu arada Türk hakim sınıfları ve medya da sorunu, Q, X, W harflerinin Türk alfabesinde olmadığı, bu yüzden de bu harfleri içeren isimlerin yazılmasının mümkün olmadığı; Türk alfabesinin ise 3 Kasım 1928'de çıkarılan 1353 sayılı "Yeni Türk Harflerinin Tatbiki Hakkında Kanun" tarafından belirlendiği ve bunun değişemeyeceği tartışmasına yönlendirerek açık bir çarpıtmaya gittiler.

Bu noktada tartışmanın özü Türk alfabesinin değiştirilmesi veya değiştirilmemesine çekilmesi değil; Türk milletinden olmayan, kendi anadiline ve alfabesine sahip olanların özgür olup olmamasıdır. Yani başka kelimelerle ifade edilirse sorun, somut olarak Kürtlerin Kürt alfabesindeki harfleri kullanma özgürlüğünün olup olmadığıdır. Sorun budur. (Açık olan o ki, bu özgürlük de ancak mücadeleyle kazanılacaktır!)

Diğer yanıyla Türk alfabesinde W, Q, X harflerinin "olmaması" gerekçesi tamamen düzmece bir gerekçedir.

Bugün Türkiye'de televizyonda yayınlanan bilumum şov programlarının isimleri "SHOW" biçiminde yazılıyor. "İbo ShoW", "Hülya Avşar ShoW", "Türüt ShoW... gibi...

"W" internet dilinde vazgeçilmez harflerden birisidir, kullanılıyor. "WWW yazılmaksızın herhangi bir siteye girmek mümkün değil!

Örneğin Q ile bir kimya veya bir matematik denklemi/sorusu isimlendirilebiliyor da, Qazi ismi yazılamıyor...

Örneğin "W" harfi ile WC yazılıyor da Welat ismi yazılamıyor!!!

Örneğin "X" harfi çarpı işareti olarak kullanılıyor da bu harfle Xezal yazılamıyor!!!

Daha birçok örnek vermek mümkün... Ama sorunun teknik imkânsızlıklar sorunu değil, siyasi yasaklar sorunu olduğunu göstermek için bu kadar yeter!

Yasaklar Türkiye'sinde yasaklarla yüzyüze gelenlerin yasaklara karşı mücadelesi haklıdır, meşrudur. Bu bilinçle yasaklara karşı çıkmak, özgürlükleri kazanma, varolan özgürlükleri genişletme mücadelesini yükseltmek gerekiyor.

İBRETLİK – 3

● Atatürk büyük harfi bilseydi

Alfabede Q olacaktı

AYDIN HASAN Ankara

Milli mücadele ve Cumhuriyet'in ilk döneminin gazeteci - yazarı Falih Rıfkı Atay'ın,'w' ve 'x'ten sonra Türkiye'nin tartıştığı üçüncü harf olan 'q'nun alfabede yer almaması için Atatürk'ü ikna ettiği ortaya çıktı. Atatürk, Kemal'in ilk harfini 'Q' yerine 'q' şeklinde yazınca hoşuna gitmediği için bu harfin alfabede yer almasından vazgeçmiş. Atay, ağırlıklı olarak anılarına yer verdiği ünlü Çankaya kitabında, 'q' harfinin alfabeye son anda konmayışının ilginç hikayesini şöyle anlattı: "Nihayet Atatürk 1928 yılı haziranında Ankara'da bir komisyon kurulmasını Maarif Vekili rahmetli Necati'den istedi.. Dolmabahçe Sarayı'nda ziyaretine gittiğim Atatürk, 'Hemen Ankara'ya git, komisyona katıl ve bu işi çabuk bitiriniz' dedi.

Komisyon alfabesini İstanbul'da Atatürk'e ben getirdim. Uzun uzun tetkik etti. Konuştuklarından bir takımı 'q' harfinde ısrar ediyorlardı. Hatta bir aralık Atatürk bu tavizde bulunmaya da karar verdi. Ertesi gün vazgeçirdik. Bu arada bir q harfi tehlikesi atlattık. Biz Türkçe kelimelerde k'nın ince seslilerle daima "ke", kalın seslilerle "ka" okunduğunu düşünerek, q'yu alfabeye almamıştık. Ben yeni yazı tasarısını getirdiğim günün akşamı Kazım Paşa (Özalp) sofrada:

- Ben adımı nasıl yazacağım. Q harfi lazım, diye tutturdu.

Atatürk de:

- Bir harften ne çıkar? Kabul edelim, dedi.

Böylece Arap kelimesini Türkçeleştirmekten alıkoymuş olacaktık. Sofrada ses çıkarmadım. Ertesi günü yanına gittiğimde meseleyi yeniden Ata'ya açtım. Atatürk el yazısı majüsküllerini (büyük harf) bilmezdi. Küçük harfleri büyütmekle yetinirdi. Kağıdı aldı Kemal'ın baş harfini q'nun büyütülmüşü ile sonra da k'nın büyütülmüşüyle yazdı. Birincisi hiç hoşuna gitmedi. Bu yüzden q harfinden kurtulduk. Bereket Atatürk, q'nun majüskülünü (Q) bilmiyordu. Çünkü Q, k'nın büyütülmüşünden (K) daha gösterişli idi."

Herşey meydanda! Yoruma gerek var mı?

BİR POPSTAR ARANIYOR!

"Biri Bizi Gözetliyor" serisi ile başladı furya... Türkiye toplumu bir evde yaşayanları gözetledi uzun bir süre. Yarışmacıların yediklerini, içtiklerini tartıştı; onların kendi aralarındaki sorunlarda taraf oldu, üzüldü, kızdı, sevindi... Tutmuştu yarışma...

Ardından "Dokun Bana" ve "Ben Evleniyorum" geldi. Bu yarışmalara da ilgi büyük oldu. Şimdi bunlara format olarak birtakım benzerlikler taşıyan bir başka yarışma "Türkiye Popstar" eklendi...

Dünya çapında yapılan bir yarışma bu... Şu anda 44 ülkede yapılıyor. İlk kez Avustralya'da yapılmış. Türkiye, bu yarışmanın yapıldığı ilk müslüman ülke olmasıyla "öncü"! Çekimlerinden, jüri sayısına, jürinin tavırlarından eleme sistemine vs. vs. kadar belli bir formasyonu olan bir yarışma Popstar yarışması...

"Türkiye pop starını arıyor!" sloganı ile yola çıkılmıştı... Binlerce katılımcının pop starlığı hevesiyle yaptığı başvuruları değerlendiren "jüri" 12 finalisti belirledi. Yarışma her hafta bir yarışmacının halkın oylarıyla elenmesi biçiminde sürüyor. En son kim kalırsa o yarışmanın birincisi olacak...

Jüri binlerce kişinin arasından oniki finalisti belirledi ama işi henüz bitmedi: Her hafta en az yarışmacılar kadar "ilgi gören" jüri üyeleri yorum yapmaya, pop adaylarının saçlarıyla, başlarıyla, giyim kuşamlarıyla "ilgilenmeye" vs. vs. devam ediyorlar. Elbette bunları yarışmacıları azarlamaktan arta kalan zamanda yapıyorlar. Evet azarlıyorlar, çünkü azarlamak yarışmanın formatında var! Binlerce insan, "star olmak için" tüm bu azarlar karşısında sesini çıkarmıyor; en iyi ihtimalle "çarkı bir yerinden kırmak için", "köprüyü geçene kadar ayıya dayı" diyor.

Bir dizi kayıkçı kavgasıyla, tartışmalarıyla, jürinin ve yarışmacıların kendi aralarındaki ilişkileriyle, finalistlerden birisinin geçmişte işlediği cinayetiyle... vs. vs. reyting rekorları kırarak süren yarışmada kimin popstar olacağı henüz belli değil... Bu, toplumun diğer alanlarında olduğu gibi tüketimin artık neredeyse günübirlik hale geldiği müzik ve şov alanında o kadar önemli de değil!

Ama şimdiden yarışmayı organize eden ve yayınlayanların –Aydın Doğan Grubu'nun– kazandığını söylemek yanlış olmayacak. Medya Takip Merkezi adlı kuruluşun yaptığı bir araştırmaya göre, 13 Aralık itibariyle Popstar, televizyon ekranlarından seyircisine ulaşmaya başladığı ilk günden beri toplam 1878 reklam almış. Bu reklamların toplam süresi tam 11 saat 22 dakika 41 saniye, getirdiği kâr ise yaklaşık 22,3 milyon dolar imiş. Mesaj gelirlerinden elde edilecek gelirin dört trilyon civarında olacağı hesaplanıyormuş. Sponsorlardan, çıkarılan ve şimdiden yüzbinlerce satıştan bahsedilen "popstar finalistlerinin kasetlerinden", Popstar seçildiğinde onun yapacağı kasetlerden, diğer elenenlerin yapacağı kasetlerden, artık bir furya haline gelen yarışmanın "hediyelik eşyasından" vs. vs. kazanıyorlar! Yani sahnedeki değil ama sahne gerisindeki star şimdiden belli...

Her bir program bir bilinç de taşıyor şüphesiz. "Biri Bizi Gözetliyor" ile "gözetlenme"yi kabullenmeye başladı Türkiye toplumu. Denetim toplumu olma yolunda bir adım atıldı.

"Ben Evleniyorum" ile bu pahalılıkta evlenmenin parasal yükünü taşıyamayacak olanlara umut taşıma yanında evlilik kurumunun birtakım çıkarlar uğruna kurulduğu, kurulabileceği düşüncesi verildi ince ince.

"Umut tacirliği" dedik de...

Tüm bu yarışmaların temelinde bu var. Sistemden umudunu kesmiş, sistemin elediği yığınlara götürülecek en iyi şey elbette "umut"tu... Bu öyle insanları umutsuzluğa itmiş olan sistemi sorgulama, onu değiştirme gibi "yıkıcı" şeyler olmayacaktı elbette. Hayır, yığınların sistemi sorguladığı değil, onları sisteme bağlayan şeyler olmalı idi. Milli piyango, spor toto gibi klasik "umut araçları" yanında "umut" olabilecek yeni "şeylere" ihtiyaç vardı. Bu "şeyler" hem yığınların sistemi sorgulamasını engellemeli, hem eğlendirmeli, güldürmeli, üzmeli, kızdırmalı; hem de onları sistemin içine çekmek için yığınları "suça ortak" etmeli idi, sisteme ortak olmalıydı yığınlar...

Bu araçlar bulundu, bulunuyor. Kimi zaman futbol, kimi zaman müzik, kimi zaman bir başka şey... Bulunan bu şeyler kitleleri meşgul ediyor.

Ve televizyon bu meşguliyetin en önemli araçlarından birisi olarak her geçen gün daha da "vazgeçilmez" hale geliyor, getiriliyor.

İşte Popstar yarışması da bulunan en son numaralardan birisi... Sistemin elediği, "bu devirde ya topçu ya popçu olacaksın"larla yetişmişlerin yarıştığı yarışmada; yarışmacı olarak değil ama "belirleyici" olarak; başka bir katılımcı daha var: Türkiye halkı! Yarışmanın formatına göre Türkiye halkı finalistlerden birisini yarışmanın birincisi ilan edecek. Kural bu... Ve çok ince düşünülmüş bu kural gereği halk seçenekleri baştan belirlenmiş oniki insandan birisini seçmek üzere telefonlarına sarılmaya, mesaj çekmeye yönlendiriliyor.

Topluma yüklenen böyle bir "belirleyicilik" rolü televizyon izlemeyi gerektiriyor. Ve halk "görevi" gereği televizyon izliyor; Popstar'ı izliyor... Reyting rekorlarda! Reyting demek reklam demek, reklamsa para! "Görevi" gereği halk mesaj çekiyor, görevini ifa ediyor: Mesaj demek para demek! Halktan önüne konulan yemeği sonuna kadar yemesi isteniyor: Çıkarılacak pop starların kasetlerinin satın alınıp dinlenmesi, televizyon şovlarının izlenmesi vs. gerekiyor... Halka bunlar da yaptırılıyor.

Popstar gibi programlarla yığınlar kendi gerçekliklerinden uzaklaşıyor, uzaklaştırılıyor. Finalistlerin uyumsuz seslerle söylediği şarkılar asgari ücret haberlerinin önüne geçiyor; Bayhan'ın işlediği cinayet savaşı-işgali "unutturuyor"... Irkçılık körükleniyor. bir Rus olan Elena'nın Türk pop "starı" olup ola-

Azap mavisi

EROL NACAR

1

Azap mavisidir
Benim memleketimde
Kartal
    Kanatlarıyla
    Ağaran
        Gökyüzü!
Panzerlerin
    Hakisinde çeliğe duran yüzü
    Azap mavisidir.

2

Karda
    Su,
    Olup gördüğü,
    Ağır elleriyle ördüğü,
    Kaplumbağanın,
    Sıyırganın
        Öyküsü;
Bir tutam saç,
    Gözlerinin ağı,
    Buz çözmez,
    Güneş aşmaz dağı;
    Toprak sofranın bengi,
    Yün işlemesi rengi
Azap mavisidir!

3

Azap mavisidir
Benim memleketimde
Yalım yarların kulaklarına çalınagelen
        Nehirlerin
Durulmayan
Gürültüsü.

Azap mavisidir...

4

Azap mavisidir
Bütün dal budakların örtüsü.
Kavrulmuş
Güney
Rüzgârlarının
Taşıdığı
    Şahin çığlıkların türküsü,

Azap mavisidir!...

5

Ay bakışı solmuş yüzlerinde.
    Yüreğinde
    Bin yılların,
    Mızrağın,
    Kılıcın,
    Kargının,
Kasırgaca biçtiği;
Tankın,
Panzerin ezdiği
Siyam bakışı çekirgenin
        Azap mavisidir!...

mayacağı tartışılıyor; milliyetçilik ayranı kabaranlar Türklüklerini yeniden keşfediyorlar; "star" kelimesinin bile Türkçe olmadığını unutarak!

Toplumda varolan "star sistemi"ne halk onay verme, "belirleyici" olarak destek sunma durumunda bırakılıyor. Bilinçlerde star sistemi daha fazla yer ediyor.

Yaratılan sanal dünyanın "gerçeklikleri" yığınların kendi gerçekliği haline getiriliyor; insanın kendi gerçekliğine yabancılaşması derinleştiriliyor.

Tüm bu yaptıklarıyla yığınlar "görevini" ifa etmenin huzuru içinde programın bir parçası oluyor; televizyonun toplumun popüler kültürün yıkıcı etkilerine açık getirilmesinde oynadığı rol dikkate alındığında televizyon üzerinden de yığınlar sistemin bir parçası, onun uzantısı ve evet destekçisi olmak durumunda bırakılıyor...

Elenenlerin yeniden, yeniden elenmesi sürüyor.
Çark dönüyor.
Ve bu çarkı kırma görevi önümüzde duruyor...

"İşçi Kültürü" konulu kültür konferansları yapıldı!

Güney Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi'nin yılda bir kez düzenlediği kültür konferansları dizisinin bu yıl altıncısı yapıldı. İstanbul, Mersin ve Adana'da yapılan "İşçi Kültürü" konulu konferanslarla "yeni dünyanın yeni kültürü olan işçi kültürünün temellerinin kavranması" ve "işçi sınıfının yeni dünya mücadelesinin kültür cephesinde bir köşe taşının daha aydınlatılması" amaçlanmıştı. Yapılan konferanslar konunun kavranması ve derinleştirilmesi açısından verimli geçti, başarılı oldu. Aşağıda üç şehirde yapılan konferanslara ilişkin haberleri aktarıyoruz.

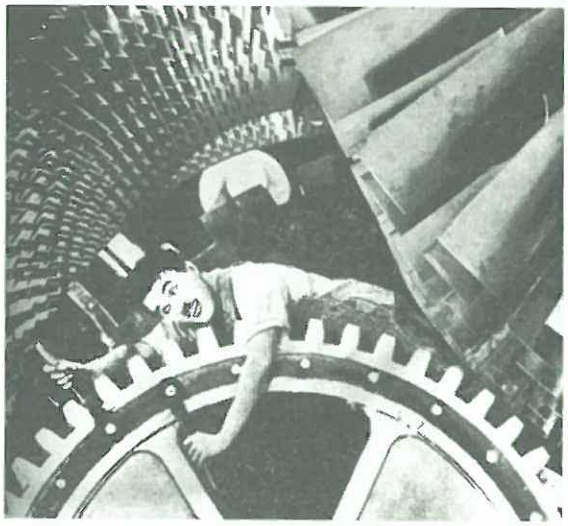

İSTANBUL

Bir adım daha atıldı!

GÜNEY Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi'nin yılda bir kez düzenlediği kültür konferansları dizisinin bu yıl altıncısı başarıyla gerçekleştirildi. Bu yıl üç şehirde yapılan "İşçi Kültürü" konulu konferansların ilki 1 Kasım tarihinde İstanbul'da yapıldı.

Güney dergisi olarak temel amaçlarımızdan birisi yeni dünyanın yeni kültürü olan 'işçi kültürü'nü yaygınlaştırmaktır. Bu yılki konferansımızın konusu da 'işçi kültürü' idi. Daha önceki konferanslarda olduğu gibi bu konferansta da dergi olarak önemli bir görevi önümüze koyduk: İşçi sınıfının yeni dünya mücadelesinin kültür cephesinde bir köşe taşını daha aydınlatmak. Başarıyla gerçekleştirilen İstanbul'daki konferansla henüz çok başlarında olduğumuz hedefe bir adım daha yaklaştık.

Şişli'de bulunan DİSK/Bank-Sen salonunda gerçekleştirilen konferansı yaklaşık 80 kişi izledi. Konumuz 'işçi kültürü' olduğundan bilinçli olarak tercihimiz bir sendika salonu olmuştu. Ancak dergi çalışanlarımızın yoğun hazırlık ve tanıtım çalışmalarına rağmen hem işçi sınıfı açısından, hem de devrimci-demokrat kesim açısından katılım beklenenin altında oldu. Özellikle de kültür kurumlarının Güney dergisinin artık geleneksel olarak yaptığı bu konferansları adeta 'boykot' etmelerine anlam veremiyoruz ve devrimci hareketin değiştirilmesi gereken kültürel özelliklerinden birinin bu olduğunu düşünüyoruz.

Konferans sunum bölümünü, tartışma bölümleri ve kültürel bölümden oluşuyordu. Ancak Güney dergisi seçtiği konularda son sözü söyleme iddiasında olmadığından, yedi buçuk saatlik konferansın yaklaşık beş buçuk saati tartışmayla geçti. Ve şunu memnuniyetle ekleyebiliriz: Beş buçuk saat tartışma yetmedi. Değişik konuşmacılar konuyu değişik yönlerden irdelediler, Güney dergisinin yaklaşımını destekleyenlerin olduğu gibi, eleştirenler de oldu. Konuya kendi açısından açıklık getirenlerin olduğu gibi, sadece soru sormakla yetinenler de oldu. Kısacası Güney

dergisinin iki bölüm halinde sunmuş olduğu araştırma tezleri, sendikacıların, kültür kurumu temsilcilerinin, işçilerin, gençlerin, kültür emekçilerinin vb. soru-cevaplarıyla ve değişik sunumlarıyla daha da zenginleştirildi ve konu değişik yönleriyle ele alınabildi. Bu yönüyle konferansın önüne koyduğu amaca ulaştığını ve başarıyla geçtiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

TEZLER VE TARTIŞMA

Dergi adına yapılan sunumlarda bir önceki sayı Güney'de yayınlanan tezler iki bölüm halinde ortaya kondu.

Güney dergisinden konuşmacılar konferansın başında yaptıkları konuşmalarda, kültür kavramının anlamını, tarihte ve günümüzde kültürün, sadece değişik toplumlara ve uluslara bölünmekle kalmadığını, her ulusun kendi içinde de değişik sınıflara ait değişik kültürlerin olduğunu, egemenlerin veya emperyalistlerin kültürlerine karşı çıkarken, bunu daha geri bir kültürün savunusu temelinde değil, daha ileri, yeni toplumun, sosyalist toplumun kültürünün savunusu temelinde yapmak gerektiğini açıkladılar. İşçi sınıfı kültürünün yeni insanın, yeni toplumun kültürü olduğunu, bugün ise yeni dünya mücadelesinin savaşçılarının ilişkilerinde ve eserlerinde ancak nüveler halinde var olabileceğini ortaya koydular.

Konuşmaların ikincisinde ise tarihteki yeni insan/yeni toplum konusunda atılan adımlar değerlendirildi ve bu konuda Sovyetler Birliği'ndeki yeni insan/yeni toplum deneyiminin belirleyici olduğu tespiti yapıldı. Konuşmacı Sovyetler Birliği'nde kültür alanında, okul yapımı, kitap basımı, sanatsal gelişmeler vb. konularında somut örnekler verdi ve Sovyetler Birliği'nde bu alanlarda darlaştırılmış resmi sanat anlayışı gibi kimi yanlışlar da yapılmış olsa, bir bütün olarak, kazanımların muazzam olduğunu ve bu kazanımları kimsenin yok edemeyeceğini, yeni insan/yeni toplum savaşçılarının bu kazanımlara sahip çıkıp onlardan öğrenmeyi önlerine görev olarak koymaları gerektiğini savundu. Konuşmacı Sovyetler Birliği deneyimi sonrasındaki sosyalizm deneyimlerinin de derslerle dolu olduğunu, bunlardan da öğrenmek gerektiğini, fakat Sovyetler Birliği deneyiminin ertesinde en önemli deneyimin Çin deneyimi olduğunu, burada her şeyden önce Büyük Proleter Kültür Devriminin çok önemli olduğunu savundu. Çin'de de yeni insan/yeni kültür konusunda önemli kazanımların elde edildiğini belirten konuşmacı; bunun yanı sıra Mao etrafında oluşan kişiye tapmacılık gibi önemli yanlışların da yapıldığını sözlerine ekledi. Konuşmacı en sonunda da Türkiye'deki devrimci proleter hareketin değerlendirilmesinin önemine dikkat çekti, devrimci hareket içerisinde birbirine karşı şiddet kullanımı, palavracılık gibi hastalıklara dikkat çekti, sanat eserleri alanındaki durumun daha olumlu olduğunu gösteren kimi örnekler verdikten sonra en önemlisinin bugün nelerin yapıldığı ve nelerin yapılabileceğidir tespitini yaptı.

Soru/cevap ve tartışmalar bölümlerinde çok sayıda kişi söz alıp konuştu. Tartışmalar canlı ve zengin görüşlerle doluydu.

Konferansın cumartesi günü yapılması birçok konuşmacı tarafından eleştirilen ve düzenleyenlerin de yanlışlığını kabul ettiği ortak bir noktaydı. Gerçekten de konferansın cumartesi olması bir talihsizlikti ve böylece toplantıya ilgi duyan bir çok işçi katılamamıştı toplantıya.

Bir konuşmacının konferansta sunulan görüşlerin çok genel olduğu görüşüne karşılık, çoğunluk Güney dergisinin böyle bir konuyu ele almış olmasıyla önemli bir görevi yerine getirdiğini, konunun önemine karşın diğer kurumların, özellikle işçiler adına konuşan örgütlerin duyarsız kalmasının önemli bir zaaf olduğunu savundular. Bazı konuşmacılar kendi alanlarından, kendi tecrübelerinden örneklerle konuyu zenginleştirdiler. Örneğin, sendikaların çoğunda sarı, bürokrat, reformist sendikacıların egemen olması nedeniyle işçiler arasında işçi kültürünü yaymanın zor olmasına karşın, işçi korosu, işçi tiyatrosu, eğitim toplantıları gibi araçlardan yararlanılabileceğini savundu. Güney Kültür Merkezi adına konuşan temsilci kültür kurumlarının tek başlarına yetersiz kaldıklarını ortaklaşa hareket etmelerinin önemli olduğunu savundu. Yine proleter kültürün onun esas taşıyıcısı olan işçi sınıfına taşınmasının önemine birçok konuşmacı dikkat çekti. Bir sendikacı arkadaş Güney dergisinin çıkarmış olduğu takvimde "Vurguncular" gibi filmlerin afişlerine yer vermesinin iyi olmadığını, bunu proleter kültürle bağdaştıramadığını, Yılmaz Güney'in de işçileri konu alan sanat eserleri yapmamış olmasının bir hata olarak kabul edilmesi gerektiğini savundu. Buna karşılık divan takındığı tavırda, bu takvimle bir komünist sinemacı olan Yılmaz Güney'in sinemasını bütünlük içinde gösteren sinema afişlerinin seçildiğini, ayrıca afiş resimlerinin altında Yılmaz Güney'den devrimci içerikli sözlere yer verildiğini, bunların proleter kültürle çelişen şeyler olmadığını savundu. Başka konuşmacılar da konuşmalarında sendikacı arkadaşın proleter kültüre dar yaklaştığını savundular.

Genç işçiler çalıştıkları alanlarda tanıdıkları işçilerin ne burjuva kültürüne doğru dürüst sahip olduklarını ne de proleter kültüre sahip olduklarını savundular. Ayrıca işçi sınıfına proleter kültürü taşıma görevine sahip olan sosyalistlerin çoğunlukla bu kültüre sahip olmadıklarını eleştirdiler.

Çok sayıda genç işçinin bu tartışmalara aktif katılımı konferansın güzel yanlarından biriydi.

Yaklaşık 80 civarında insanın katıldığı ve yaklaşık yedi buçuk saat süren konferansın sonunda Güney Kültür Merkezi Tiyatro Ekibi "Kültür mü?" isimli kendilerinin yazıp, yönettiği ve oynadığı bir oyun sergilediler. Konu "İşçi Kültürü" olduğundan ve tiyatro da işçi kültürünü yaygınlaştırmanın önemli bir aracı olduğundan bu oyundaki kimi zaaflara değinmek gerekiyor. Oyunda burjuva/feodal kültüre sahip işçi gençlerle devrimci kültüre sahip işçi gençler karşı karşıya getirilerek, bir yandan toplumdaki kültürlerin çatışması, diğer taraftan genç işçileri onlara ya-

bancı olan burjuva kültüründen alıkoyup devrimcileştirmenin zorlukları konu edilmiş.

Oyun fikir olarak, oyunculuk olarak –amatör oyuncuların oynadığı düşünülürse– çok başarılı. Oyunda ama burjuva kültürüne sahip gençler canlı, gerçekçi tiplemeler olarak başarılı bir biçimde yansıtılırken, devrimci karakterler katı, sert ve "kitabi" bir nitelikte çizilmiş. Oyunun önemli zaafı burada yatıyor, kusurlu da olsalar burjuva kültürüne sahip tiplemeler daha sempatik geliyor. Burada bu şematik, kusursuz, robotvari, cansız, duygusuz, soğuk hep ders veren devrimci tiplemelerinden hızla uzaklaşıp, gerçek yaşamdan alınmış kusurlarıyla, sevaplarıyla yaşayan devrimci tiplemelerini göstermek gerekiyor. Bu daha çok sempati toplayacak ve daha inandırıcı olacak.

MERSİN

Bir iddiamız var!

GÜNEY dergisi 25. sayısında duyurusunu yaptığı, 26. sayısında tezlerini yayınladığı "işçi Kültürü" konulu konferansı 8 Kasım 2003 tarihinde "Düşev Kültür Merkezi"nde Mersin'de gerçekleştirdi. Ayrıca 7 Kasım Cuma günü dergimiz sorumlu yazıişleri müdürü İlyas Emir, Güney Dergisi sahibi Aziz Özer ve dergimiz çalışanı Melek Özer ile Radyo Ses'te "Güney dergisi" ve "İşçi kültürü" konferansı üzerine bir söyleşi yapıldı.

Bu konferans dergimizin gelenekselleştirdiği konferanslar dizisinin yedincisi ve Mersin'de gerçekleştirilen ilk konferanstı.

Bu konferansa bütün sendikalar, dergiler, kültür evleri, partiler özel olarak davet edilmişlerdi. Bunlardan, Emeğin Partisi taraftarı bazı arkadaşlar, Ekmek ve Adalet Dergisi'nden arkadaşlar katılmışlardı. Bunun dışında direnişlerini yakından takip ettiğimiz Çukurova Tekstil'den atılan işçilerden de bir kişi katılmıştı.

Saat 16.00'da başlaması gereken konferans saat 16.15'te başladı. Açılış konuşmasını dergimizin Sorumlu Yazıişleri Müdürü İlyas Emir yaptı. İlyas Emir kısaca konferansın gidişatı hakkında bilgi verdi. Devrim ve demokrasi mücadelesinde düşenlerin ve F tipleri tecritine karşı mücadelede yitirdiğimiz devrimcilerin anısına bir dakikalık saygı duruşunun ardından konferansa başlandı. Konferansın tezleri iki bölüm halinde sunuldu, birinci bölümü sunmak üzere Melek Özer söz aldı.

Melek Özer tezlerini sunduktan sonra soru cevap bölümüne geçildi.

Bir arkadaş "sizce yakın zamanda çıkan bu savaşa işçi sınıfı karşı çıktı mı? Ben gerçek anlamda karşı çıktığına inanmıyorum. Eğer gerçekten karşı çıksaydı, bir önderlik yapsaydı bu savaş önlenebilirdi. Sizce işçi sınıfı bu savaşa karşı iş bırakma eylemiyle, mesela İngiltere'de bir milyon kişinin sokağa çıkması yerine ekmek üreten fabrikalar bir gün iş bıraksaydı, işçi sınıfını yönetenler doğru bir önderlik yapsaydı bu savaş önlenebilirdi. Sizce işçi sınıfı bu savaşa karşı gereken çabayı gösterdi mi?"

Başka bir katılımcı ise; "Emperyalist kültüre karşı ezilen ulusal kültür üzerindeki baskıya karşı çıkmak gerekmez mi?" şeklinde bir soru yöneltti.

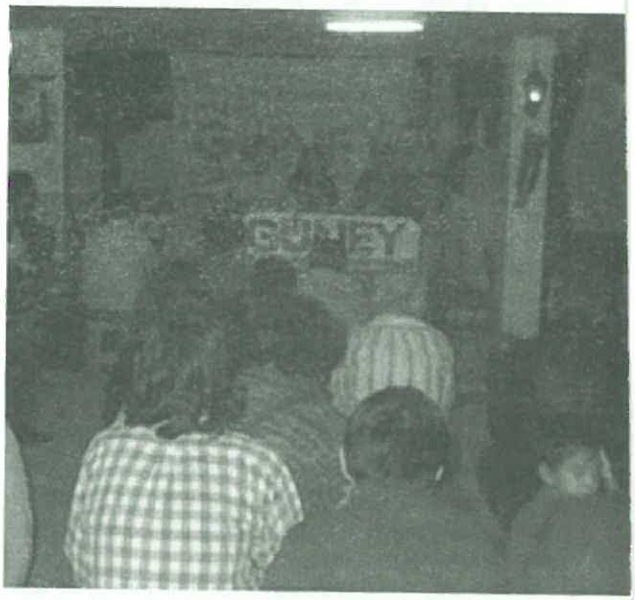

Bu sorulara tezlerin ilk bölümünü sunan Melek Özer özet olarak şu cevabı verdi: Bugün Irak'ın, Afganistan'ın işgaline karşı, bir bütün olarak emperyalist savaşlara karşı işçi sınıfının tutarlı bir karşı duruşunun olduğunu söylemek mümkün değil. Bugün işçi sınıfına da egemen olan kültür egemen sınıfların kültürüdür. İşçi sınıfı içerisinde, burjuvazinin ve onun bir uzantısı gibi hareket eden sendika bürokrasisinin etkisi oldukça büyüktür. İşçi sınıfı bugün kendi sınıf bilincine varmış bir sınıf değildir. Tabii ki işçi sınıfı üretimden gelen gücünü kullanarak aktif olarak bu savaşa karşı çıksaydı, savaşı engelleyebilirdi.

İkinci soru ile ilgili olarak; biz tabii ki ulusal kültüre karşı sosyalist kültürü savunurken, ezilen bir ulusun üzerindeki ulusal baskıya da karşı çıkarız. Ezilen ulusun ulusal baskıya karşı mücadelesini savunuruz.

Bir başka soru; "İşçi sınıfının bugün kültürel olarak geriliğini neye bağlayabiliriz?" şeklindeydi.

Özer bu soruyu özetle şöyle yanıtladı: "İşçi sınıfının kültürel yapısının geriliği bu sistem içinde anlaşılır bir olaydır. Biz topluma damgasını vuran kültürün egemen sınıfların kültürü olduğunu söyledik. Ama bu kültür de kendi içinde homojen bir bütün değildir. Bugün hâlâ köyü ile bağını koparmamış azımsanamayacak kadar bir işçi kitlesi var ülkemizde. Köyün o feodal yapısının işçiler üzerinde hâlâ önemli ölçüde geçerliliğini koruduğunu söyleyebiliriz. Buna rağmen işçi sınıfını diğer sınıf ve katmanlardan ayıran bir konumu vardır. Mesela işçilerin üretimdeki yerleri bağıntısında bir mülkiyet hırsları yoktur. Baskı ve sömürüye karşı politik düşüncelerinden bağımsız olarak ortak hareket etmektedirler. Grevler, direnişler vs. gibi. Ama bir küçük esnafın durumu bu değil. Veya köylünün durumu... Bunlar belli bir mülkiyet ilişkisi içinde daha tutucu hareket etmektedirler. Tüm bunlar bu sınıfların kültürel yapısına da yansımaktadır.

Fakat sosyalist toplumda yeni insan yaratılacaktır. Bu yeni insan, çalışmayı zorunluluk olarak gören, yeteneği ölçüsünde topluma katkı sunan, toplumsal zenginlikten ihtiyacı kadar alan insan olacaktır. Bu ise kısa sürede olacak iş değildir. İnsanın yüzyıllardır edindiği alışkanlıklarını bugünden yarına yok edemezsiniz. Bu anlamda da Sovyetler Birliği ve diğer sosyalizm deneyimini yaşamış ülkelerdeki deneyimler bir başlangıçtı. Buna rağmen mesela Sovyetler Birliği'ndeki gelişme o kısa dönem için büyük bir başarı idi."

Tezlerin ikinci bölümünü Aziz Özer sundu.

Bu bölümde sorulan sorular esas olarak şunlardı;

"Güney dergisinin işçi ve emekçileri eğitmek için bir projesi varmı?", "Sosyalizmin geldiği yer ve geri dönüş bağlamında ne düşünüyorsunuz?"

Konuşmacı arkadaş yöneltilen sorulara özetle şöyle yanıt verdi: "Güney dergisinin yeni insanın yeni kültürünü yaratma konusunda bir iddiası vardır. Ama hâlâ geri düzeyde bir iddia. Biz Güney dergisini proleteryanın yeni insanının yeni kültürünü yaymanın bir aracı olarak görüyoruz. Sosyalist toplumun, sosyalist projenin başarısı diyalektiğe bağlıdır. Biz yeni insanın kültür düzeyini yükseltmekte başarılı olursak, sosyalist toplumu yaratmada o ölçüde başarılı olacağız. Bunun için biz öğrenmek istiyoruz, Sovyetler Birliği'nin başarılarından öğrenmek istiyoruz. Arkadaşın sorduğu "yeni proje" bu anlattıklarımızın içinde var sanıyorum. Mesela fikir özgürlüğü bağlamında, devrimci örgütlerin kendi aralarındaki ilişkiler bağlamında, yine devrimci örgütler arasındaki ilişkilerde şiddet bağlamında biz farklılıklarımızı ortaya koyduk. Bunlar yeni insanın, yeni toplumun kültürünün önemli unsurlarıdır. Ne yazık ki, devrimci hareketlerde bu konuda kayda değer adımlar atılmamıştır. Bunları devrimci harekete ne kadar çok kavratırsak o ölçüde başarılı olacaktır devrimci hareket.

Biz yeni toplumun yeni kültürünü bugün onun uğruna savaşanların kendi pratiklerinde yaşamaları ve bu konuda doğru örnek olmaları gerektiğini düşünüyoruz. Sınıf bilinçli işçilerin kendi pratiklerinde yaşanabiliyor. Yeni insanın kültürü bugün bu mücadele içinde nüveler halinde var. Sosyalizmde de bu hâlâ nüveler halinde var olacaktır. Ve fakat sosyalist toplum bilinçli olarak yeni insanın yeni kültürünü yaratma çabasındadır. Bu mücadele aynı zamanda geriye dönüşe, toplumun yozlaşmasına karşı da bir mücadeledir. Sosyalist bir toplumda, işçiler emekçiler kendi sınıf bilinçlerini aldıklarında, kendi kültür düzeylerini yakaladıklarında, sosyalizmi yıkmak, onu yozlaştırmak çok daha zor olacaktır. Sosyalizmin o kısa dönemi yaşaması bir deneyimdir. Biz deneyim derken onu küçümsemek için söylemiyoruz. Tam tersine bu deneyimin doğrularından öğrenmek, onu daha da geliştirmek, yanlışlarını da tespit edip, bu yanlışlardan ders çıkarmak için öğrenmektir. Unutmayalım ki bizi bizim yanlışlarımızdan başka hiç bir güç yıkamaz.

Güney dergisi bu bağlamda hem sosyalizmin bu muazzam deneyimini okuyucularına sunmak, hem de uluslarası deneyimlerden öğrenme çabasındadır. Güney dergisi bu alanda bir yeniliktir. Gerek Türkiye'den gerekse uluslararası alanda proleter kültürü eserlerinde yansıtmış olan sanatçıları sayfalarına taşımış ve okurla buluşturmuştur... Frida Kahlo, Tina Modotti gibi... Güney Dergisi bunu yaparak okurlarına enternasyonalist bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemiştir. Burada uluslararası kültürün yaygınlaşmasına katkı vardır. Biz bu konferansımızda iki önemli uluslararası devrim deneyiminden, onun başarılarından bahsettik. Bu devrim deneyimlerinden öğrenmeye çalıştığımızı söyledik. Devrim deneyimlerinden öğrenme işi Türkiye devrimci hareketinde çok az yapılan bir şeydir. Yapılıyorsa ya şablonvari yapılıyor, ya da çok az yararlanılıyor.

Güney dergisi olarak bu devrim deneyimlerinden öğrenmeye, yararlanmaya çok önem veriyoruz. Ayrıca Türkiye'deki deneyimleri de uluslararası alanda yaygınlaştırmaya çalışıyoruz.

Bir başka katılımcı "işçi sınıfı bugün olması gereken yerde mi?" sorusunu yöneltti.

Divanın bu soruya yanıtı şöyleydi: İşçi sınıfı üretimdeki yeri itibarı ile sonuna kadar devrimci tek sınıftır. Sömürücü sınıfları ortadan kaldırdığı sürece kendisini de ortadan kaldırma misyonuna sahiptir. Kapi-

talizm şartlarında işçi sınıfının kendi kültürünü geliştirme şansı yoktur. Bugün sahip olduğu kültür kendine yabancı olan; burjuva feodal kültürdür. Devrimci hareketin esas amacı sınıfa kendi kültürünü kavratmak, vermektir. İşçi sınıfının bir direniş hareketi, bir grev de sınıfa çok şey öğretiyor. Sosyalist bilinç, sosyalist kültür bu hareketler içinde kendi sorunlarından yola çıkarak onlara taşınacaktır. Bunun için onlarla beraber olmak gerekiyor. İşçi sınıfının kendi kültürünü gerçekleştirmesi ancak kendi iktidarı şartlarında gerçek anlamda mümkündür.

"Bugün işçi sınıfının ne kadarına ulaşabiliyorsunuz?" şeklindeki bir başka soru ise şöyle yanıtlandı:

Biz dergi olarak sınıfın içinde çok yaygın olduğumuzu söyleme durumunda değiliz. Çok sınırlı sayıda işçiye ulaşabiliyoruz. Bu durum biraz da sınıf mücadelesinin içinde bulunduğu geri durumla ilintili.

Bir dinleyici; "Sol hareketin açmazını nasıl aşmayı düşünüyorsunuz? Örneğin 1984'lerde oturup "milli demokratik devrim mi, sosyalist devrim mi" o mu olmalı, bu mu olmalıyı tartışıyorduk. Türkiye solundaki bölünmeler ve devrimci grupların birbirlerine karşı olan olumsuz tutumlarını neye bağlıyorsunuz? Zaten Güney dergisi burada bunu aşmak için bir çaba sarfediyor."

Divan bu soruya şöyle tavır takındı: "Önce devrimci örgütler arası ilişkinin nasıl olması gerektiğini biz epey tartıştık. En önemli sorunlardan biri olan devrimcilerin birbirine şiddet uygulamasının ilke olarak reddedilmesi gerektiğini söyledik. Yalnız farklı grupların birbirine karşı uyguladığı şiddeti değil, kendi içindeki muhalefete karşı da şiddet uygulanmasını ilke olarak reddettik. Devrimci grupların bu konuda ortak bir platformda birleşmeleri gerektiğini söyledik. Bız tezlerde de belirttiğimiz gibi ilkesel olarak devrimciler arasındaki şiddeti reddediyoruz. Bu konuda devrimci örgütler arasında fazla bir ilerlemenin olduğunu söyleyemeyiz. Devrimci hareketin en önemli hatası, eksikliği kendi hatasından ders çıkarmamasıdır.

Bir 12 Eylül deneyimi yaşandı. Askeri faşist cunta deyim yerindeyse devrimci hareket üzerinde bir buldozer gibi geçti. Ağır bir yenilgi alındı. Devrimci örgütlerin çoğu dağıldı, bir çoğu dağılma noktasına geldi. Askeri faşist cuntaya karşı herhangi bir direniş geliştirilemedi. Peki devrimci hareket geri dönüp bu yenilgiden kendi hatalarını sorguladı mı? Biz hayır diyoruz. Onlar "biz dün de doğruyduk, bugün de doğruyuz" mantığıyla işi götürmeye çalışıyorlar. Devrimci hareket hatalarından maalesef hâlâ ders çıkarmıyor. Devrimci hareketin en önemli hatası, eksikliği kendi hatasından öğrenmemesidir. Bizi yenecek tek şey kendi zaaf ve hatalarımızdır. Kendi hatalarımızdan doğru dersler çıkarıp daha sağlam adımlarla ilerlemediğimiz sürece, marjinal gruplar olarak kalmaya devam edeceğiz.

Güney dergisi devrimci hareketin bütününü sahiplenmekte, onun hatalarını aşıp doğrularını alıp onu geliştirerek yoluna devam ediyor.

Biz bu konferansımızda bu soruna parmak basarak şeytanın bacağını kırmaya çalıştık."

Çukurova Holding'ten atılan bir işçi arkadaş; "Siz burada sendikalardan bahsediyorsunuz ama sendikalar işçilerin haklarını korumuyorlar. Çukurova Holding'ten atılan 550 işçiyi patron sendika ile anlaşarak işten attı. Ve hiç bir hakkımızı vermedi. Üç günden bu yana fabrikanın önünde direnişteyiz. Bu direnişimiz sonucu da kazanılmış haklarımızdan ihbar tazminatlarımızı almaya başladık. Çukurova'da da Paşabahçe'deki gibi işçi kıyımı var. Sorum bu konuda Güney dergisi olarak sesimizi nasıl duyurabilirsiniz."

Biz Güney dergisi olarak işçilerin eylemlerine, mücadelelerine karşı gayet duyarlıyız. Bizim burada okuyucularımız var. Bu arkadaşlar gayet duyarlılar ve sizlerle zaten dayanışma içindeler. Biz de bu konferanstan sonra, direnen işçileri ziyaret edip dayanışmamızı bildireceğiz.

Toplantının sonunda divan, bu toplantının Mersin'de ilk defa olması açısından önemli olduğunu belirterek katılımcı arkadaşlara duyarlılıklarından dolayı teşekkür etti ve etkinlik şiir ve müzik dinletisiyle sona erdi.

Konferans öncesi hazırlık çalışmalarında katkılarından dolayı Düşev Kültür Evi çalışanlarına ve konferansımızın duyurusunu on gün öncesinden yapmaya başlayan Radyo Ses ve Radyo Aktif'e teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Mersin'de yapılan konferansın kültür bölümünde şiir ve müzik dinletisi vardı (üstte). Konferans sonunda Güney dergisinden arkadaşlar Çukurova Holding'te işten atılan direnişteki işçileri ziyaret ettiler. (altta)

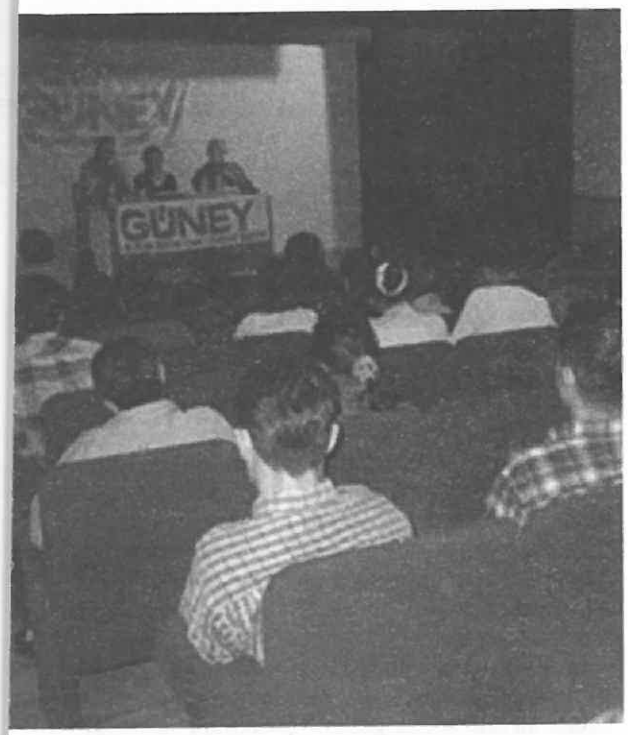

ADANA

Canlı tartışmalarla geçen bir konferans...

Her yıl yapılan konferansların üçüncüsü 9 Kasım'da Adana'da Adana Kültür Merkezi'nde yapıldı. Konferansın açılışını Güney Dergisinin Yazıişleri Müdürü İlyas Emir yaptı. İlyas Emir, konferansın gidişatı hakkında bilgi verdi. Devrim ve demokrasi mücadelesinde düşenlerin, F tipleri tecritine karşı mücadelede yitirdiğimiz devrimcilerin ve geçen yıl kaybettiğimiz İnter Yayınları sahibi Ali Yavuz Çengeloğlu'nun anısına bir dakikalık saygı duruşunun ardından konferansa başlandı.

Güney dergisinden arkadaşların Güney'in 26. sayısında yayınlanan tezleri sunumundan sonra soru cevap bölümüne geçildi.

Bir arkadaş; "proletarya kültüründe fikir özgürlüğü, fikir mücadelesinde herhangi bir kısıtlama olmadığının söylendiğini, bunun yeni kurulan sosyalist bir devlet içerisinde nasıl gerçekleşeceğini" sordu.

Divan bu soruya şöyle cevap verdi: "Fikirlerin serbestçe çatıştırılmasından kasıt, proletaryanın iktidarda olduğu bir sistemde savunulmaktadır. Sömürücü sınıfların olmadığı bir toplumda proletarya fikirlerin çatıştırılmasına büyük önem verir. Çünkü, elinde bütün aygıtlar vardır ve herhangi bir gruba veya kişiye sadece savundukları düşünceler yüzünden –bunu örgütlü olarak sosyalist topluma karşı değil sadece kendi düşüncelerini savunduğu için– şiddet uygulaması reddetmesi gereken bir şeydir. Çünkü, gelişmenin önünde engeldir, artık sömürücü sınıflar yoktur. Sadece halkın değişik kesimlerinin var olduğu, ezilen kesimlerin toplumudur ve bu ezilen kesimler düşüncelerini ifade etmezlerse, o iktidar eninde sonunda yıkılmaya mahkumdur. Siz burjuvazi gibi yaklaşıp, söz hakkını elinden alıp, kendi iktidarınızda başkalarının sizi eleştirmesini zor ile bastırırsanız burjuvaziden farkınız kalmaz ve sosyalist kültürü ayakta tutmayı da garantileyemezsiniz. Proletarya iktidarda olduğu ülkelerde kendi içerisindeki fikir özgürlüklerine dikkat etmeli, özgür bir ortam yaratmalıdır. Ayakta kalmasının ön koşulu budur."

Başka bir arkadaş, "Ülkemizde halk kültürü esasta küçük burjuva ve köylü nitelikte bir kültürdür. Her halkın kendine has bir kültürü mü var? Ayrıca proleter kültür dünyada nasıl birbirini etkiler, nasıl gelişir?" diye bir soru yöneltti.

Divan soruyu şöyle yanıtladı: "Halk kültürünü Türkiye açısından ele alırsak, büyük anlamda egemenlerin kültürünün etkisi altındadır. Çünkü, burjuvazi egemen olan sınıftır ve bütün araçlarıyla, medyasıyla ezilenlerin kültürüne özellikle düşünsel alanda kendi kültürünü yansıtmaktadır. Mesela; bugün işçinin, köylünün kafasında mülk sahibi olma hayalleri vardır ama bunlar gerçekleşmeyecek şeylerdir. Bu işçi açısından da böyledir. İşçi kültürü dediğimizde işçinin değil yeni insanın proleter kültürünü kastediyoruz. İşçi sınıfı vardır bugün ama kendi kültürüyle yaşamamaktadır, egemenlerin kültürünün etkisi altındadır. İşçi sınıfının kendi kültürünü yaşayabilmesi için kendi iktidarını kurması gerekir. Ancak, halk kültürü içinde de işçi kültürünün özellikleri vardır. Mesela, mülkiyet duygusu köylülüğe; küçük burjuvaziye göre işçi sınıfında daha azdır. Bir başka örnek ise işçi sınıfı tüm gün çalıştığı için feodal ilişkileri köylülüğe göre daha zayıftır. Köylülükte bu daha güçlüdür. İşçi sınıfı –burjuvazinin dayatmasıyla da olsa– bir disipline sahiptir, ama köylülükte güneşin doğuşuyla gün başlar, batışıyla biter. Yaşamı doğa şartlarına bağlıdır. Köylü daha kadercidir. Biz küçük burjuvazinin ve köylülüğün kültüründen bahsederken Türkiye'yi kastettik. Bugün halk içerisinde toprakla bağını tam olarak koparmış işçi sınıfı sayısı azdır, daha çok köylülük ve küçük burjuvazi ağırlıktadır.

İşçi kültürünün içini sosyalist kültürle dolduruyoruz biz. Bu anlamda sosyalist, demokrat, muhalif olanlara, bu kültürü kendi içerisinde yaşatanlara büyük görevler düşer. Nasıl ki sosyalizm işçi sınıfına dışarıdan taşınacaksa bu kültür de işçi sınıfına sosyalistler ve komünistler tarafından verilmek zorundadır. Bu ilişkileri geliştirmek, yaymak diğer ülkelerle ilişki içinde olmak kaydıyla yapılabilir."

Bir başka katılımcı; "Sovyetler Birliği'nin yıkılması bugün devrimci-sosyalist kesim tarafından ileride aynı hatalara düşmemek için sadece deneyim olarak mı adlandırmak lazım? Sovyetler Birliği'nde devrimden sonra yozlaşma mı yaşandı?" diye bir soru yöneltti.

Divandaki arkadaşlar, kuşkusuz sadece bir dene-

yim olmadığını ama aynı zamanda muazzam derslerle dolu bir deneyim olduğunu, deneyim olarak adlandırmanın küçümsemek ya da önemini azaltmak olmadığını belirttiler. Uluslararası deneyimlerden öğrenmenin Türkiye'de hem siyasal hem de kültür alanında bir alışkanlık olmadığını, Güney dergisinin uluslararası alanda sanatçılar ve onların eserleriyle ilgili dosyaları yayınlayarak enternasyonal kültürü yaymaya çalıştıklarını ifade ettiler.

Divana yöneltilen bir diğer soru ise şuydu: "Sosyalizm deneyimlerle kurulacak ve yenilgiyle sonuçlanacaksa problem var demektir. İşçi kültürünü anlatırken buna değinmek gerekiyor. Sovyetler Birliği'nde iktidar neden değişti. Bunun temel nedenleri nedir? Stalin partiyi yekpare çelik bir parti olarak isimlendirmiştir. Bu yekpare parti içerisinde Kruşçev çıktı ve göz göre göre partiyi ele geçirdi. Bu durum Sovyetler Birliği için büyük bir yenilgi idi. Çünkü Sovyetler Birliği'ndeki komünistler, devrimciler yenilgiyi anlayamadılar, yenilginin olduğunu söyleyecek durumda değillerdi. Bu durumda sorum şu? Neden böyle bir şey gelişti? Nedeni neydi? Bir de Stalin Sovyetler Birliği'nde burjuvazinin olmadığını iddia etti. Buna bir değinirseniz sevinirim."

Bu soruya divan şu cevabı verdi: Önce şunun bilinmesi gerekir. Sosyalizmin iktidar dönemi 1918 ile 1953 arasıdır. Bu dönem 35 yıllık bir dönemdir. Bu 35 yılın 1919-1922 arası iç savaşla geçmiştir. Yine 1930'ların başından başlayarak bir savaş hazırlığı dönemi. 1940'ların başından itibaren İkinci Dünya Savaşı. 1945'den sonra tekrar bir barışçı dönem. Tüm dönemler göz önüne alındığında barışçı inşa dönemi 15-20 yıl ya var ya da yoktur. Tüm sosyalizm deneyimlerini hesap edersek 20-30 seneyi geçmez.

İlkel komünal toplumu dışta tutarsak, köleci toplumdan günümüze kadar sürekli sömürücü sınıfların egemenliğinde buraya kadar gelinmiştir. Bu temelde biçimlenen, şekillenen kültürler varolagelmiştir.

Şu soru soruluyor? Sovyetler Birliği'nde 20 sene sosyalizm inşa ediliyor ve sonuçta yeniliyor. Bu nasıl oluyor?" Bizim bütün bu anlattıklarımız gözönünde tutulursa bu o kadar da anlaşılmaz değil. Çünkü sosyalizm henüz sonuçlanmış bir olay değildir. Dünya çapında sosyalizm bir olgu haline gelmeden, komünist toplumun yeni insanı tüm hedeflenen biçimde işlemeden sosyalizmi sonuçlanmış bir süreç olarak göremeyiz. Sosyalizm; iki sistem arasında bir ölüm kalım mücadelesidir. Sovyetler Birliği ve diğer devrimini yapmış ülkelerde olan bir iktidar değişikliğidir. Burada nihai kazanılmış bir zafer yoktur. Kimin kazanacağı belli değildir. Bu olgu gözardı edilmemelidir. Sosyalizmde insanın maddi koşulu değişse bile, eski toplumda edindikleri o korkunç alışkanlıklar, kafa yapısı bugünden yarına değişmiyor. Bu alışkanlıklar uzun süre devam ediyor. Örneğin, Türkiye'deki toplumun kültür yapısını ele alalım; kapitalizmin geliştiğini söylüyoruz, normal şartlarda feodal kültürün tasfiye olması lazım. Ama durum bu değil. Feodal kültür, feodal ilişkiler kırsal alanda, yalnız kırsal alanda değil, şehirlerde de önemli ölçüde varlığını koruyor. Daha uzun süre de varlığını koruyacağa benziyor.

Devrimden sonra Sovyetler Birliği'nde kitleler şunun bilincine vardılar;

Birlik olup örgütlendiklerinde Çarlığı yıkabilirler ve yıktılar.

Kendi iktidarlarını kurabilirler ve kurdular.

Sosyalizmi inşa edebiliriz dediler ve ettiler.

Biz tüm bu muazzam başarıları elde edenlerden, geriye dönüşü de engellemelerini, en azından farkına varmalarını bekliyoruz. Bu iş dışarıdan bakıldığı gibi o kadar da kolay değil."

Bir diğer dinleyici de: "Sovyetler Birliği savaşta galip çıkıyor. Kızılordu var. Parti var. Tek bir kurşun atmadan revizyonistler iktidarı alıyor. Benim sorum bu."

Divanın yanıtı özetle şöyleydi:

"İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği 20 milyon insanını kaybederek çok büyük kayıplar verdi. Bu savaşta komünistler en ön safta savaştılar. Bu savaşta parti en önemli, en deneyimli kadrolarını kaybetti. Parti ister istemez zayıflamıştı. 1945'lerde partide ve devlet kadroları içerisinde bürokrasi tekrar hortlamaya başlamıştı. Bu bürokratik gelişmeye Stalin'in de son defa katıldığı 19. Parti kongresinde dikkat çekilmiş, bizzat Stalin de konuşmasında önemli ölçüde bu bürokratik gelişme tehlikesine değinmişti. Kruşçev'in iktidara gelmesi de öyle kolay olmamıştır. Bir dizi komünisti öldürtmüş, etkisiz hale getirtmiştir. Kaldı ki revizyonistler; biz sosyalizmi yıkmak için geldik demiyorlar. Tam tersine, biz marksist-leninistiz, sosyalizmin kazanımlarını biz ilerletip koruyacağız dediler. Sovyetler Birliği'nde halk yığınları bu revizyonistlerin gerçek yüzlerini görecek düzeyde bir ideolojik kültürel yapıya sahip değillerdi. SBKP içinde de bu revizyonist gelişmeyi gören çok az sayıda komünist olmuştur. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin tüm bu muazzam gelişmesine rağmen bir geri dönüş yaşanmışsa "Bu iş olmuyor!" diye düşünmek doğru değil. Bu bir ölüm kalım savaşıdır. Savaş bitmedi, şimdilik burjuvazi kazandı.

Gelen diğer sorulardan birisi şöyleydi: "Proleter kültür saf mıdır? Kendinden önceki kültürden ne alıyor, ne veriyor? Ya da onu bünyesinde ne kadar bulunduruyor?"

Divan bu soruya şöyle cevap verdi: "Proleter kültür yoktan var edilecek bir şey değildir. Ve sadece işçi sınıfının ortaya çıktığı andan itibaren yarattığı kültür değildir. İşçi sınıfının ortaya çıkışı kapitalizmin ortaya çıkışıyla başlamıştır ancak insanlık kendi tarih geçmişi içerisinde ilkel komünal toplumdan bugüne kadar varlığını sürdürmektedir ve biz proleter kültür derken sadece proletaryanın yarattığı bütün olumlu değerleri kastetmiyoruz insanlığın bugüne kadar yarattığı olumlu değerleri –kendi çağı içerisinde– proleter kültürün sahiplenmesi gerektiğini düşünüyoruz, insanlığın bu kültürü üzerinden proleter kültür insanı elde edilebilir. Kendi geçmişini reddeden bir proleter kültür olamaz. Yani bu anlamıyla sadece proleteryanın yarattığı kültür anlamında saf değildir.

Proleter kültür, işçi kültürü günümüz kapitalist toplumunda mümkün değildir. Bu ancak komünizmin

en üst aşamasında bütün sınıfların ortadan kaldırıldığı, sömürücü ilişkilerin ortadan kaldırıldığı, baskısız bir toplumda ancak yeni tip insan ortaya çıkacaktır ve yeni kültür oluşacaktır. Bu kültürün en temel özelliği topluma yetenekleri ölçüsünde katarken, ihtiyacı oranında almasıdır. Bu kültürün nüveleri bugün o yeni kültürün savaşçıları arasında yaşanabilir, devrimcilerin arasında, devrimcileşen işçilerin arasında yaşanabiliyor. Sosyalizmde de nüveler halinde var olabilir."

Yöneltilen bir başka soru: "Proletaryanın bir yerde her türlü milliyetçiliğe karşı olduğunu söylerken, diğer yandan ezilen ulus milliyetçiliğine olumlu baktığını söylediniz. Bu aynı zamanda Kürdistan'da örgütlü olan KDP, YNK gibi işbirlikçi örgütlere de olumlu bakıldığı anlamına gelmiyor mu? Kürdistan'daki gelişmelere bakıldığında pek de olumlu şeylerin söylenemeyeceği ortada. Bu anlayış aynı zamanda ülkede yaşayan işçi ve emekçi yığınları her gün biraz daha burjuva siyasetin yanına itmiyor mu? Ezilen ulusun mücadelesini genel proleter mücadelenin arkasına mı atmak gerek?"

Bu soruya divanın yanıtı: "Önce ezen ulus milliyetçiliğinin, ezilen ulusların haklarının gaspı üzerine kurulduğunun bilinmesi gerekir. Ezilen ulus milliyetçiliği bu hak gaspı sonucu doğan, horlanmışlığa, ezilmişliğe karşı çıkan, yani kendi üzerinde milli baskıya karşı çıkan haklı bir yana sahiptir. Bu haklı yanı görmezlikten gelmek, ezen ulus şovenizminin yedeğine düşmektir.

KDP ve YNK'nın da bu baskıya karşı verdiği mücadelede haklı yanlar vardır. Aynı şekilde önceleri PKK, şimdi KADEK olan, bu örgüt de milliyetçi olmasına rağmen, ulusal baskıya karşı çıkan yanı bizim haklı bulup desteklediğimiz yanıdır. Olumlu yandan kastettiğimiz budur.

Sorunun böyle konulması milliyetçi örgütleri genel anlamda olumlu gördüğümüz anlamına gelmez. Bu milliyetçi örgütlere yaklaşımda devrimci örgütlerin büyük çoğunluğunda iki yön var; ya kökten reddetmek ya da sırt sıvazlamak. Bizim tavrımız bu değil. Doğru tavır; hataları eleştirmek, doğruları savunup daha da geliştirmek olmalıdır. En iyi dayanışma budur.

Ezilen ulustan işçi ve emekçilerin desteğini alabilmenin yolu ezen ulus şovenizmiyle tutarlı mücadeleden geçer. Bu proleter enternasyonalizminin olmazsa olmaz bir şartıdır.

Bugün Kürt ulusu aynı zamanda proletaryanın müttefiği konumundadır. Bizim destekleyeceğimiz hareketler, emperyalizmi bir bütün olarak hedefleyen devrimci milli hareketlerdir. Emperyalizmle uzlaşan, onun yedeğinde hareket eden hareketler bizim destekleyemeyeceğimiz hareketlerdir." biçiminde oldu.

Divana yöneltilen bir başka soru: "Bugün de sportif ve kültürel faaliyetlerden yararlanılabilecek yerler var. Sosyalist sistem ile bugün arasında nasıl bir fark olacaktır?"

Divan bu soruya yanıt olarak: Bugün yeterli olmasa da kapitalist sistemde sportif ve kültürel faaliyetler, kreş vs. gibi toplumun faydalanabileceği yerler var. Bu alanlardan faydalanabilen insan sayısı maddi olanaksızlıklardan dolayı çok sınırlı. Bu olanaklardan hiç faydalanamayan çok insan var. Yanı kısaca parayı veren düdüğü çalıyor. Sosyalizmde bu olanaklardan herkes sonuna kadar yararlanacaktır. Sosyalizm, çocuk bakımı ve eğitimini toplumsallaştıracak, bu işi bilenlere verecektir. Sovyetler Birliği'nde ilk defa Çingenelerin alfabesi oluşturulmuş, onları topluma kazandırmak için sosyalist devlet bütün olanaklarını kullanmıştır. Bugün Türkiye'de toplumun % 20'si okur yazar değilken, Sovyetler Birliği'nde kısa zamanda toplumun hemen hepsi okur yazar hale getirilmiş, yüksekokul oranlarında büyük bir artış olmuştur. Ortak mutfak ve çamaşırhaneler kurulmuştur. Evlilik kurumu iki insanın sevgisine bağlanmış, 1940'lara gelindiğinde, bunun erkekler tarafından kötüye kullanıldığı görüldüğünde belli bir geri adım atılmıştır. Sanat ve edebiyatta 1920 ile 1930 arasında muazzam bir gelişme olmuş. Ama ne yazık ki, 1930'lu yıllarda bu alan resmi devlet yönlendirmesi ile daraltılmıştır.

Bir arkadaş, görüşlerini şu şekilde aktardı: "İşçi sınıfını üç noktada değerlendirebiliriz; birincisi kapitalizm koşullarında, ikincisi sosyalizm, üçüncüsü komünizm koşullarında. İşçi kültüründen bahsederken günümüzde kapitalizm koşullarında yaşanamaz, sosyalizmde nüveleri vardır, komünizm koşullarında kendini bulacaktır dediniz. Ama bence, işçi sınıfı kapitalizm koşullarında doğmuştur ve kapitalizmden bağımsız bir işçi kültüründen bahsetmek mümkün değildir. Kapitalizm koşullarında, işçi kültürünün tanımı nasıl olmalıdır? Sınıflararası mücadele nasıl olmalıdır? Mesela komünizmde sınıflar olmayacak ve işçi sınıfı da olmayacak, işçi emeğini satan kişi olmadığı koşullarda farklı bir kültüre sahip olacaktır. Bunu bugünden görmek zordur. Biz burada işçi kültüründen bahsederken bugünün koşullarını da değerlendirmemizde fayda vardır. Bir de şöyle bir eleştiri getirmek istiyorum. Güney Dergisi'nde Yılmaz Güney filmlerinin değerlendirmesini okuyorum. Proleter kültüre katkılarından dolayı saydığımız isimler feodal kültürden de oldukça etkilenmiş, onu idealize eden yönleri de var. Örneğin Yılmaz'ın Arkadaş filminde, Âzem idealist bir tiptir ama başlangıçta arkadaşıyla randevuevine gider, daha sonra ise arkadaşının eşine tokat atarak kocasını aldatmasına tepki gösterir. Orada belki bizim tepkilerimizi göstermiştir ama başlangıçta kendisinin arkadaşıyla randevuevine gitmesini normal saymıştır. Bence Yılmaz Güney feodal kültürü olumlamıştır orada. Biz idealize ettiğimiz zaman Nâzım Hikmet, Aziz Nesin, Yılmaz Güney gibi kişileri acaba olmaları gereken kültürden uzaklaştırmış olmuyor muyuz?"

Divandaki arkadaşlar bu konuda şu tavrı takındılar: "Biz işçi kültürünü, sadece kapitalizmdeki kültürü değil bir bütün olarak insanlığın kültürü olarak tanımladık. Yeni insanın kültürü olarak tanımladık. Neden buna işçi kültürü dedik? Çünkü, işçi sınıfı kendinden önceki sınıflarda olmayan ve tarihsel bir görevi olan, sömürü sistemini ortadan kaldıracak sınıftır. İşçi kültürünü sosyalist kültür olarak değerlen-

dirdiğimizde, işçinin kendi kültürünü yaşayamadığını söyledik bugünkü sistemde. Çünkü, üretim ilişkileriyle olan bağıyla ve üretimdeki durumuyla toplumsal bir ilişki içerisindedir. Ama buna özgü bir kültüre sahip değildir. Toplu üretiyor, dayanışmacı olmak zorunda ve ürettiğinden pay alması lazım. Çünkü üreten kendisi ama bu toplumda bunu yapamıyor. Ve işçi sınıfı burjuvazinin kültürünün etkisinde kalıyor. İşçi sınıfı sömürüyü ortadan kaldıracak tek sınıf olduğu için proleter kültür ya da işçi kültürü diyoruz. İşte bu asıl kültürünü aldıktan sonra artık adı işçi kültürü olmayacak, yeni insanın kültürü olacak. Çünkü kendisini de ortadan kaldıracak. Yeni bir insan oluşacak. Bunu bugünden yaratabilecek birilerinin olması lazım, o da işçi sınıfıdır.

Yılmaz Güney'le ilgili olarak; biz burada saydığımız isimleri, Nâzım Hikmet olsun, Yaşar Kemal olsun, bir bütün olarak proleter kültür içinde yer aldıklarını söylemedik. Yarattıkları değerler içerisinde proleter kültür içinde sayabileceğimiz yanlarının olduğunu söyledik. Bu Yılmaz Güney açısından da Nâzım Hikmet açısından da böyledir. Geçen konferansımızda Nâzım'ı değerlendirdik ve bir dizi hatalarını ortaya koyduk. Yılmaz Güney'de de bunu yaptık. Arkadaş filmiyle ilgili olarak... Yılmaz Güney'in tarihsel gelişimine baktığımızda, ilk dönem mafyayla uğraşan, bireysel kahramanlıkları öne çıkaran bir dönemi olduğunu görüyoruz. Bu dönem eserlerinde ezene karşı bir başkaldırı olsa da bu başkaldırı toplumsal değil bireysel temeldedir. Yılmaz Güney'in bu filmindeki feodal öğeler 1975 yılındaki bir zaafı olabilir, bu eleştiriye katılıyoruz ancak o filme bütün olarak feodal gözüyle bakmak haksızlık olur. O film iyi niyetle yapılan, yozlaşmış kültürü teşhir eden, toplumu bilinçlendirmeyi hedefleyen, gençlerin bilinçlendirilmesi ve emekçi kitlelerle organik bağ kurulmasının önemini çok iyi işlemiştir. Ayrıca filmdeki Âzem tipi de o dönemin devrimcilerinin özelliklerine denk düşer. Biz ne o tipi ne de yılmaz Güney'i idealize etmeliyiz. Filmlerin bütününe bakarak olumlu yanlarını görmeliyiz."

Bir katılımcı yeni insan ve işçi kültürü üzerine değerlendirmesini tartışma bölümünde sundu:

"Yeni insanı yaratmak bugünün işi değil midir? Bana göre, bu konferans bile yeni insanı yaratmanın bugünün işi olduğunun, bugünden yapılması gerektiğinin bir kanıtıdır. Sosyalist kültürü alamayan bir proleterya kendi iktidarını kurmaya ne kadar erişebilir? Eğer biz proleter kültürü yaratacaksak, bugünden bunun temellerini atmak zorundayız. Belki bu nüveler, tohumlar şeklinde olacaktır. Burjuva kültürü gibi feodalizmin bağrında yetişip boy vermeyecektir ama kendi içinde, proleteryanın örgütlülük çevresinde, sendikalarda, derneklerde, kültür merkezlerinde kendisine hayat bulmak zorundadır. Bu da duyarlı insanların çabalarıyla olacaktır. Sahanın dışında kalmamak, gücü oranında destek vermek gerekir.Yeni insanı yaratmak elbette bugünün işidir."

Konuşmacı arkadaşlar konferansla ilgili şöyle bir değerlendirme yaptılar;

"Değerli arkadaşlar, bu yıl Adana'da geleneksel hale getirdiğimiz konferanslarımızın üçüncüsünü gerçekleştirdik. toplantımızda genel olarak işçi kültürü nedir, bugün bu konuda neler yapılabilir, tarihte atılan adımları inceledik. Soru-cevap bölümlerinde önemli sorular geldi. Bunlar;

– Fikir özgürlüğü sosyalizmde nasıl olacak?

– Sovyetler Birliği'ndeki devrimin yenilgiye uğraması ve bunun yalnızca bir deneyim olup olmadığı...

– Bugün işçi kültürünü geleceğin kültürü olarak tanımladık. Bugün bu mümkün değil midir?

Biz mümkün olduğunu söylüyoruz, mücadelenin kültürü olmalıdır diyoruz. Sadece bugün genel hale gelmesinin önünü açmalıyız ve bu kültürü yaygınlaştırmaya çalışmalıyız. Bunu yapmak mümkün olduğu için bugün bu konferansı yapıyoruz. Toplantıyı sonlandırırken bu sorunu çözdük, bitti demiyoruz. Buradaki tartışmaları hayata geçirdiğimiz, işçilere taşıdığımız ölçüde başarılı olmuş sayılacağız. diyoruz. Konferans öncesi duyuru konusundaki katkılarından dolayı Arkadaş Radyo'ya da teşekkürlerimizi iletiyoruz" dedikten sonra kültürel bölüme geçildi.

Adana'da yapılan konferansın kültür bölümünde bir kadın arkadaş "Komünistlerden Kadınlara Çağrı" şiirini okudu.

Bu bölümde bir kadın arkadaş "Komünistlerden Kadınlara Çağrı" adlı şiiri okudu. Zamanın yetersizliğinden dolayı müzik dinletisi yapılamadı.

Konferans öncesi karşılaştığımız olumsuzlukların daha sonra tekrarlanmaması için elimizden geleni yapmaya çalışacağız...

İşçi kültürü konferansı üzerine düzenlenen tezler hakkında bazı notlar

AZAD SERHAD

Güney dergisinin 26. sayısında yayınlanan tezler üzerine birkaç noktada tavır takınma gereği duydum. En başında şunu belirtmek gerekir: Güney dergisi bu konu hakkında bir konferans düzenlemekle çok önemli bir adım atmış bulunmaktadır. Bu şu sebeple de çok önemlidir:

Birincisi, işçi sınıfı hareketimizin geçmiş tarihini gözönünde bulundurduğumuzda, işçi sınıfının kültürü ne demektir ve bu kültürü nasıl geliştirmek gerekir noktasında özel bir çalışmanın yapıldığını tespit etmek mümkün değildir. En azından benim bildiğim kadarı ile bir Kültür-Sanat ve Edebiyat dergisinin veya herhangi bir politik çevrenin bu yönde özel bir çalışma yaptığından ben bilgi sahibi değilim.

İkincisi, işçi sınıfı hareketinin bugün geldiği nokta, çok geri bir noktadır. Tabii ki yüz yılı aşkın bir birikime sahip olmasına rağmen, şu anda sınıfın bulunduğu nokta –örgütlenme ve siyasi düzeyi açısından– çok geri bir noktadır. İşte bu geri noktadan hareketle sınıfın yeniden kendisi için bir sınıf karakterine dönüşüm sağlayabilmesinin en önemli araçlarından birisi de, işçi sınıfının kültürünün dönüştürülmesi ve düzeyinin yükseltilmesidir. Bu alandaki soruna parmak basmadan ve yapılacak çalışmanın hangi temel üzerinden yürütüleceği belirlenmeden ve bu yönde özel bir çalışma yapmadan büyük başarılar elde etme iddiasında bulunmak, işleri tesadüflere bırakmak gibi bir şeydir.

İşte bu sebepledir ki, Güney dergisi önemli bir soruna parmak basmıştır. Görev, bu yönde yapılacak çalışmaları desteklemek, eksiklikleri tamamlamak ve ileriye dönük doğru adımlar atmaktır. Şimdi yazıda ortaya konulan tezler üzerine birkaç söz...

Önce genele dönük olarak şu tespiti yapmak istiyorum: Tezlerin bu şekilde ortaya konması, "İşçi Kültürü"nün ne olduğuna cevap arayanlar açısından önemlidir. Eğer Güney bu noktada bir ihtiyaç duymuşsa, ki bana göre de böyle bir ihtiyaç vardır, o zaman yapılan şey amacına ulaşmıştır.

Tezlerde eksik bulduğum noktalarda tavır takınmayı biraz ileride ele alacağım. Benim ilk başta eksik gördüğüm bir nokta vardır; ki bu eksikliği Güney konferansta ne kadar giderir bilmem, bunu hep birlikte göreceğiz. O da şudur; Güney, İşçi Kültürü'nün geliştirilmesi bakımından hiçbir şey söylemiyor.

Yani İşçi Kültürü'nün toplum içerisinde hakim hale gelebilmesi için bir sistem değişikliğinin gerekli olduğunu teorik olarak ortaya koymak doğrudur ve ama yeterli değildir. İşçi Kültürü'nün bugün de işçiler ve emekçi yığınlar arasında yaygınlaştırılabilmesi için hangi bakış açısı ile hangi tür araçların kullanılması gerektiği noktasında tavır takınmamaktadır. Buna belki itirazlar gelecektir, "ya takınıyoruz, ama belki yeterli olmamış olabilir" diye... varsın böyle densin... o zaman çok yetersiz bazı tespitleri zorlarsak ortaya çıkarabiliriz. Mesela, çok genel olarak Edebiyat, Sinema, Tiyatro, Müzik dallarında proleter kültürün sanatsal alanda örnekleri olarak isimler sayılmaktadır. Ama önemli olan bu sayılan isimlerin sayılan dallar içerisinde bu işlevi yerine nasıl getirdikleridir. Bunların olumlu ve olumsuzluklarının irdelenmesidir. Yoksa sayılan isimler üzerinden tek tek dursak, ortaya konulan ürünlerin hepsinin proleter kültürün sanatını yansıtıp yansıtmadığı üzerine ciltler yazabiliriz herhalde... Ama tezlerin bir üçüncü bölümünün olması gerekirdi ve bu bölümde de proleter kültürün bugün hangi araçlarla, hangi içerikle ve nasıl işçi ve emekçi yığınlara taşınması gerektiği noktasında belirlemeler yapmak gerekirdi. Bu bölümde N. Hikmet'in, Y. Güney'in vb. bir dizi sanatçının geçmişten günümüze bu noktadaki çabaları da özet bir şekilde ele alınması iyi olurdu.

Güney'in, "işçi örgütleri, örneğin işçilerin en kitlesel örgütleri olan sendikaların neler yaptığı, neler yapabileceği tartışılmalıdır" şeklindeki görüşü ortaya koyması yeterli değildir. Güney bu konuda kendisi bir bakış açısını ortaya koymalıydı, koymalıdır. Sendikaların bu konulardaki geriliği bilinmektedir. Aslında sendikalardan önce kendisine proletaryanın partisiyim diyenlerin ne yaptıklarını da irdelemek gerekir. Bu da yapılmamış durumdadır. Yine uluslararası alandaki deneyimler özet bir şekilde ele alınıp tezler halinde sunulabilinirdi ve bu yapılmalıydı. Bu yapılmamış.

Eğer konferansta bu yönde tartışmalar olmazsa, o zaman önemli bir eksiklik yaşanmış olur. Çünkü bugünün sanatçılarına, sanatın değişik dallarında yol göstermek, hangi içerikte ve hangi çalışma biçimleri ile çalışmalarının daha yararlı olacağını yönelim olarak göstermek gerekirdi. Şu anda bu sözkonusu değildir. Halbuki Güney'in bu sayısındaki "DDR'de Sanat" yazısında ve Güney Kitaplığı üzerinden "Edebiyat ve Sanat" üzerine yayınlanan kitapta Sosyalist Sovyetler Birliği'nin olumlu deneyleri bilgi olarak elde vardır ve bunlardan yararlanılmalıydı.

TEZLERDE GÖRDÜĞÜM SORUNLAR:

Tezler I'de önemli bir sorun görmüyorum. Esasen desteklediğim görüşlerdir. Tezler II'de, genel yaklaşımı desteklememe rağmen şu sorunları görmekteyim:

Birincisi, Sosyalist Sovyetler Cumhuriyetleri Birliği'nde (SSCB) "Bu alanda özellikle 1920'li yıllarda eşi görülmeyen bir devrimci atılım yaşandı. Daha sonraki gelişme içinde bu devrimci atılım, yenilik arayışı, yenilikçilik yerini resmi bir sanat çizgisine bıraktı. Bu, özellikle resmi sanat çizgisi dışındaki eserlerin **de**

facto engellenmesi (abç), gelişmeyi yavaşlatan bir rol oynadı." (Güney s. 25) şeklindeki tespit yanlıştır.

Önce SSCB'de olduğu gibi, gelecekte de sosyalist bir devletin kültür, sanat, edebiyat alanında bir politikası olacaktır. Bu politikasına ters düşen bir bakış açısına sahip sanat anlayışları da olacaktır. Sosyalist devlet tüm anlayış ve arayışlara aynı desteği vermeyecektir, vermemelidir. Her abuk-sabuk ortaya sunulan materyallerin sınıfsız sömürüsüz bir toplumun yaratılması amacına hizmet etmeyeceği açıktır. Yine sosyalist bir devlette karşıdevrimci sanat eserleri de üretilecektir. Bunlara da herhalde destek sunulmayacaktır. Dolayısıyla sosyalist bir devlette "resmi bir sanat çizgisi" olacaktır. Bunu reddetmek herkesin istediği şeyi sanat olarak sunma ve sosyalist devletin maddi desteğini sonuna kadar kullanma hakkına sahip olduğunu iddia etmektir, ki bu yanlıştır. Doğrudur SSCB'de resmi bir sanat çizgisi olmuştur. Ama bu çizginin dışında sanat anlayışına sahip olanlar da kendi eserlerini yaratmaya devam etmişlerdir. Bu yasaklanmamıştır. Böyle olması da doğrudur. Sosyalist bir toplumda herkese sınırsız özgürlük yoktur, olamaz. Bu sanat alanında da böyledir. Proletaryanın iktidarı laf olsun diye kurulmamıştır, kurulmayacaktır.

İkincisi; bu alıntı yaptığım yerde 1920'li yıllardaki eşi görülmeyen devrimci atılımdan sonraki dönemin nerede başlayıp nerede bittiği belirsizdir. 20'li yıllar, acaba 1924'ten sonra mı, 1927'den sonra mı yoksa 1929'un sonunda mı? belirgin değildir. Gerçi çok önemli görülmediğine göre herkes istediği yerde başlatabilir. Bu çok önemsiz gibi görünen takvimlendirme umarım "yeni" belirginleşen bir takvim olmasın?!

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın, SSCB'deki proleter devletin, proleter demokrasinin sınırlarını çizmede önemli bir ayraç olduğunu söylemek gerekir. 1930'lu yılların başında Almanya'da emperyalist tekelci sermayenin destekleyerek iktidara getirdiği Hitler faşizmi, İspanya'da Franko faşizmi, İtalya'da Mussolini faşizmi, proleter devletin bir dizi alanda da önlemler almasının nedeni olmuştur.

Ben sosyalist bir ülkede gerek ülke içerisinde ve gerekse de uluslararası alandaki koşullardan bağımsız bir ekonomi politika güdülmeyeceğini ve özellikle de proleter devletin iç ve dış siyasetin bu koşullardan çok etkilenmesi gerektiğini düşünüyorum. İkinci Dünya Savaşı bunun böyle olduğunu göstermiştir.

Dolayısıyla bu koşulları hiç gözönüne almadan, gelecek açısından çok büyük taahhütlerde bulunulmasının ve geçmişi değerlendirmenin pek doğru bir yaklaşım olmayacağını düşünüyorum.

Tezlerin son sayfasında adı sayılan sanatçıların ve grupların proleter kültüre katkı yaptıklarının sayıldığı yerde, hiç eleştirilmeksizin bu tespitin yapılması sorunludur. Çünkü, bu tespit, bu kişi ve grupların tüm eserlerinin ve yapıtlarının proleter kültüre katkı olan eserler ve yapıtlar anlamına geleceğini bilmek gerekir.

Halbuki Tezler 1'de savunulan bazı görüşler mesela fikir özgürlüğü ve fikirlerin çatıştırılması noktasında bir Grup Yorum'un üzerinde hareket ettiği siyasal duruşun kendisi çok çelişmektedir... Kuşkusuz sadece onları değil bu konuda problemli olan. Yine bir Aziz Nesin'in, Orhan Kemal'in geçmişten bu güne işledikleri günahları ezilen halklara bakış noktasında çok belirgindir.

İŞÇİ KÜLTÜRÜ'NÜN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILMASI GEREKENLER ÜZERİNE BİRKAÇ ÖNERİ:

Ortaya konan tezler temel çıkış noktası alınarak, çok genel olarak bir tespit yapmak gerekirse, sanatçılar kendi çalışmalarında işçi sınıfının sorunları temelinde çalışma yapmalıdırlar. Bir başka ifade ile sosyalist realizm çalışmalarda çıkış noktası olarak alınmalıdır. Çalışmalarının esasını işçilerin sorunlarını dile getiren eserlerin değişik dallarda yaratılmasına vermelidirler. Bu hiç bir şekilde yoksul köylülüğün ve diğer emekçi kesimlerin sorunlarını ele almama anlamına gelmez; yalnızca bir öncelikli olarak neyi ele almak gerektiğini saptama ile alakalı bir sorundur. Bu konuda ülkelerimizdeki sanatçılar genel itibarı ile –bunda özellikle öne çıkan ve öncelikle sayılan sanatçıların eserlerini kastediyorum– önceliği genel ezilmişlik sorununa vermekte ve işçi sınıfının sorunlarını dile getirme ve onları "uyandırma" noktasında bir gerilik içerisinde bulunmaktadırlar. Sanat, esas itibarı ile varolan sisteme başkaldırı sanatı olarak ele alınmamaktadır. *Bu zaaf aşılmalıdır.* Mesela bir tiyatrocu grubu işçilerin örgütlenmesini konu edinen, bir ya da değişik eserleri ile direnişleri ele alan ve bunu başka alanlarda gösteren ve gösterdiği alanlarda örgütsüz işçilerin örgütlenmesine katkı sunacak sahne/ler hazırlayabilmelidirler. Bir ressam eserlerinde daha çok sanayi resimleri, işçi eylemlerini konu edinen resimler, üretimde bulunan proleterleri vb. konu almalıdır. Bir film yapımcısı, ülkelerimizdeki çalışanların yaşamını anlatan filmler yapmalıdır. Bu filmlerde bir türlü sınıfsal mesajlar verilmeye çalışılmalıdır. Bir grevi, bir direnişi, ülkelerimizde tarihe geçmiş eylem ya da eylemleri konu eden yapımlar yaratmalıdır. İşçilerin çalışma biçimlerini gösteren filmlerin yapımı ele alınmalıdır. Özellikle film emekçi halk yığınlarını etkilemenin muazzam aracıdır. Bunun bu günkü teknolojik gelişme düzeyi ile birlikte değerlendirerek hazırlamak ve özellikle sanayinin yoğun olduğu, örgütsüzlüğün kol gezdiği bölgelere ulaştırmak gerekir. Çocuklara dönük filmlerin yapılması, genç kuşakların geleceğe hazırlanması açısından çok önemlidir.

Bu çalışmaları bir işyerinde çalışan işçilerin kurduğu kültür-sanat çalışma grupları, sendikaların özel çalışma grupları, kültür merkezleri, siyasi partilerin belli kolları, mahallelerde kurulacak kültür-sanat-edebiyat grupları, okullarda öğrenci grupları vb. yapabilirler, yapmalıdırlar. Profesyonel sanatçıların yaptığı-yapacağı içerikli çalışmalar kitlesel kültür-sanat-edebiyat çalışmalarının bir bileşeni olmalıdır.

Bu çalışmaların bir ya da birkaç kişinin yaptığı çalışmalardan çıkarıp geniş emekçi kesimlerinin içerisinde yer alacağı çalışmalara dönüştürmek uzun vadeli perspektif olmalıdır.

25 Ekim 2003

GÜNEY KÜLTÜR MERKEZİ'NİN
I. YILDÖNÜMÜ ETKİNLİĞİ COŞKUYLA KUTLANDI!

Başarılı bir yılın ürünleri sergilendi!

13 Aralık 2003 tarihinde İstanbul-Esenyurt ilçesinde kurulmuş olan Güney Kültür Merkezi çalışanlarıyla yürüttüğü çabalar sonucunda bir etkinlik düzenleyerek emekçilerle buluştu. Geceye katılım 500-600 kişi kadardı. Saat 18.00'de başlaması gereken gece, jandarmanın yarattığı sorunlar ve katılımcı emekçilerin çoğunun geç gelmesi nedeniyle saat 19.00'da, kültür merkezinin amaçlarını ve bugüne kadar yaptıklarını anlatan bir açılış konuşmasıyla başladı.

Gecede ilk olarak Güney Kültür Merkezi bünyesinde yetişen müzik grubu başladı. Bu grup devrimci marşlar ve türküler seslendirdi.

Programda daha sonra yine Güney Kültür Merkezi bünyesinde tiyatro kursu alan öğrenciler tarafından kendilerinin yazıp yönettiği "Amerikalı" adlı oyun sergilendi. Oyun, Amerikan emperyalizminin dünyadaki ve ülkemizdeki halklara karşı yayılmacı-emperyalist politikasını eleştirel bir gözle ele alıyordu.

Sürpriz sanatçı olarak çok genç bir arkadaşımızın bağlama eşliğinde söylediği türküler beğeniyle dinlendi. Ardından Güney Kültür Merkezi Bağlama Ekibi hazırlamış olduğu dinletiyi sundu.

Program daha sonra "Grup Vardiya" ile devam etti. Grup Vardiya türküleriyle ve marşlarıyla ve kolayca kurmayı başardığı iletişim ile kitleyi coşturdu. Vardiya geceye ayrı bir renk kattı.

Programda en son olarak Güney Kültür Merkezi'nde halk oyunları kursu alan öğrencilerin hazırlamış oldukları oyunlar sergilendi. Halk oyunlarının diğer kurslardan ayrı bir performansı vardı. Oyunlardaki figürler değiştirilmiş ve işçilerin çalışma stilleri işlenmişti. Oyunda yöresel kıyafetlerin yerini işçi önlükleri almıştı.

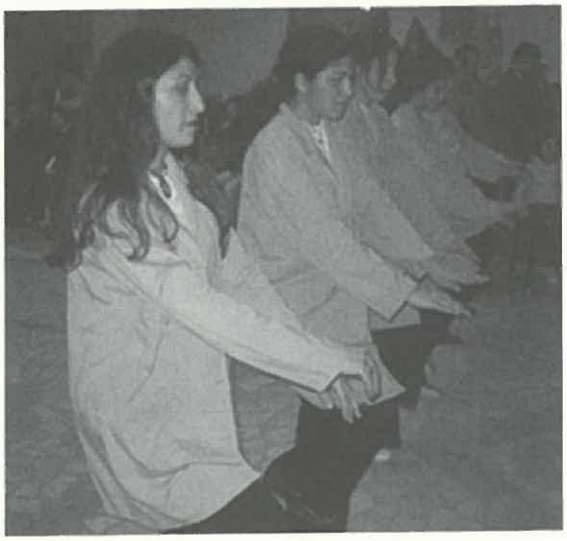

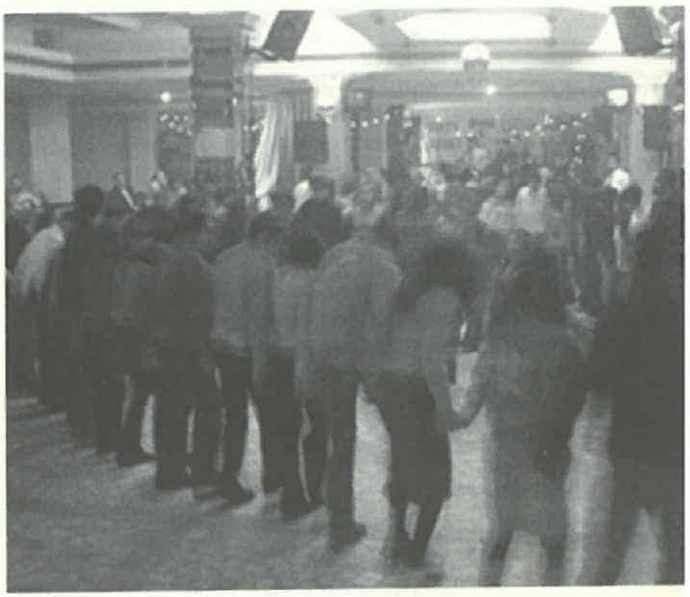

Ayrıca gecede bir de çekiliş yapılarak kitaplar, BEKSAV konser biletleri ve takvimler dağıtıldı.

Gecenin bir ilk olmasına rağmen katılımın beklenenden az olması yeni etkinliklerde kitle diyaloğunun daha da arttırılması gerektiğini öğretti bizlere.

Gece Jandarma tarafından tam bir abluka altına alınmıştı. Giriş-çıkışlarda kontroller ve aramalar yapıldı. Salon içinde video çekimleri yapılmak istendi fakat gece sorumluları tarafından engellendi. İzinli bir gecede bu kadar baskıcı yaklaşılması anlamsızdı. Fakat diğer taraftan devletin kendisine muhalif olan küçük toplulukları dahi tehlike olarak görmesi düşünülürse anlaşılır da.

Geceye kurum olarak Yeni Dünya İçin Çağrı Gazetesi, Güney Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi, Dayanışma Gazetesi, Sanat ve Hayat Dergisi dayanışma mesajlarıyla katkı sundular. Bölgede faaliyet yürüten bir dizi demokratik kitle örgütünün dayanışma örneği göstermemesi anlaşılır gibi değildi.

Gece kimi eksikliklere rağmen (örneğin salondaki cihazların yetersizliğinden dolayı Bağlama Ekibi istenilen performansı gösteremedi) kitlenin beğenisini kazanarak başarıyla sona erdi.

Güncelime dair çıkarsamalar...

A. KARSLI

Görüş açımdaki üç-beş çam ağacının arasında kalan bir apartman çatısının izin verdiği kadarıyla, körfez yönüne doğru bakarak günbatımını izleyebiliyorum birkaç zamandır. Ne kadar zamandır buradayım, bilmiyorum...

Serçeler, kumrular başta, sonra güvercinler, kargalar ve arada bir de olsa gözüken martılar; neredeyse tüm öğleden sonra boyu nümayişe tutuluyorlar. Cıvıltılarıyla-çığlıklarıyla bazen, koro oluşturup ivecen kanat çırpınışlarıyla raksa arz-ı endam ediyorlar, hemen hergün aynı vakitlerde. İşte, bu, erguvani ahenge bürünen günbatımı manzarası ve kanatlıların esenlik aşısı cıvıltıları; biraz olsun moral olabiliyor bunca boyutlu handikap atmosferi içinde... Ambulans sirenleri, cinnet çığırışları, tedirgin bekleyişler, ölümler ve gözyaşları içinde... İşte, bir kent nasıl kanağlıyorsa, öyle sanırım... Moral olsun işte, bir nebzecik... ihtiyaçtır... İşte, ağlamaktan morarmış bir çocuğun eline tutuşturulan bir çukulata, bir oyuncak vs. bir nesne gibi yani... Hani, çocuk göreceli ve geçici ve anlık bir sevinç yaşar ya şaşkınlıkla karışık, böyle bir şey sanırım, anlatmak istediğim bu günbatımı seyirleri... Ama çukulata bittiğinde, oyuncak elinden alındığında; acı, Hint isotu dozajındaki yakıcılığına devam eder, kaldığı yerden. Akşamlar ve geceler böylesi acı işte bana şimdilerde... Her uyku arifesi, sıkıntı deryalar kadar...

Kaç zamandır bu durumdayım, bilmiyorum. Sonsuzca bir ezeliyet sözkonusu sanki. Belirsizliklerin belleğime doldurduğu bu acılar bileşkesi; tedirginlikler keşmekeşi içinde yoğrulup duran bu helezonik kaos ne zaman durulur, kimbilir??? Kafamın içinde filler festival düzenliyor; horon tepiyor, samba yapıyorlar nicedir. Durmaya-dinlenmeye, yani dahası, festivali bitirmeye de niyetleri yok gibi kısa vadede.

Kâinat büyüklüğünde bir sızı, beynimin orta yerine çöreklenmiş, kamp kurmuş sanki. Ve yerinden memnun gibi –ne kötü– çekip gideceğe de benzemiyor kahrolası... İçimde, kimden talep edeceğimi bildiğim bir arzuhal da yok. Kifayetsiz sorularım ve her an elimden kaçacakmış endişesini taşıdığım ipuçlarım var sadece...

Tedirginlik böylesi bir yaşam içinde hiçbir kimseye yabancı olmasa gerek. Dolayısıyla aşina bir halet-i ruhiye durumu, yani, bu yaşama özgü... Oysa, bu duyguyu hiç böylesine korkunç, böylesine hırpani, böylesine yıkıcı ve tahripkâr hissettiğimi hatırlamıyorum, yarım-yamalak kestirebildiğim evvelki zamanlarımda. Bir geçmiş zaman kâbusu belki, bilemiyorum. Kendimi suskunluğuma gizlemek de istemiyorum; çözümün belki de, bir süreliğine susmak ve kendimi izlemek olabileceğini düşündüğüm halde... Ama, muhatabını tanımayan bu çığlık, karşılığını hangi zaman denkleminde yakalar, belirsiz... Ürkekliğim, biraz da bu yüzden belki, kendime karşı...

Şimdi, soru işaretleriyle dolu bu muamma deryasında, hangi yöne doğru kulaç sallayacağımı bile bilmiyorum. Ki, yorulup boğulmak da var herhangi bir kıyıya ulaşamadan. Bu da olası... Bu durumda, dünüm ve geçmişimin bir bütünü ile yarınım arasında yıkılmış bir köprü gibi duran ben, kendimce doyuma ulaşabileceğim bir yanıtlar bütünü elde edebilecek miyim? Bunu da bilmiyorum... Bu kadar çok ve ürkünç büyüklükteki soru işareti, belki de hiç böylesi anarşik bir biraradalık biçiminde yer tutmamıştı bende... Yanıtlarını aramak üzre yollara düşeyim istiyorum, belleğimin dar stabilize yollarında. Ama tozdan dumandan, sisten-pustan birşey göremiyorum start noktasında. Dahası, yolun her iki yanı da yol boyu uçurummuş gibi geliyor bana; en küçük sendelemede uçurum boşluğunda kanat çırpma gayreti. Ki, kanatlarım da kırık... Üstelik, aramaya başlayacak olsam, hangi soru işaretinden başlamanın öncelik arzettiğini kestirebilmek de zor... Alamet-i farikası muamma olan bu lanetli durum, böylesi bir zulmet-i

Yaşam

UFUK GELSİN

Yaşam dedikleri
bir mücadele
süreci
Ya
eğersin başını
kabul edersin
yenilgiyi
Ya da
Başın dik
seçersin mücadeleyi
Sonuna dek

Ekim 2003

vahşet arenası benzeri bir şey işte... Düşünüyorum, şimdiye kadarki ömrüm, şimdiki tedirginliklerimin toplamı mı yoksa? Bilemiyorum, kararlaşabilmek zor!

Yanıtını arayan sorular bekleşisi, upuzun bir kuyruk oluşturmuş belleğimdeki karşılıksızlıklar veznesinde. belki, bazılarının ömrü yetmeyecek, sırasının geldiğini görmeye; düşecekler kuyruğun yorgun bir etabında belki... Ve, sırası gelen sorunun boynu bükük, daha kocaman bir muamma psikozuyla ayrılabileceği ihtimalinin çıldırtıcı gerçekliği... Veznedarın umrunda değil, soru işaretlerinin kaderi. Tiranlığı huy bellemiş... soysuzca; karşılıksızlıklarının cirosu ne olur, ne kadar kâr eder, ne kadar kaybettirir? Onun derdinde sanırım, neyse...

Ağlamaklı bir çift bakış, uzaklara takılı kalıyor. Tanıdık uzaklara... Gidip de doyamadığım ve belki de bir daha hiç gidemeyeceğim o asi, o özgür, o hoyrat uzaklara, uzak ufuklara... Ki, beynimin ulaşamadığı, ulaşamayacağı bir uzaklığım olmadı hiç bir zaman. Dilediğimde, yanıbaşımda bütün uzaklar... Ki kıpır kıpır bir süreklilik içinde, bitmez-tükenmez bir dolu-dizgin heyecanla, varlık gerekçesini temellendiren benliğim, hiç bir dönem böylesi bir anafora tutulmamıştı sanırım. İşte, tüm sanrılarımın esiri gibiyim bir bakıma. Görünen o ki; ömrüm şimdi, içinden çıkılması zor, karmaşık formülasyonlar toplamı gibi işte. Neresinden başlarsan başla bomboş bir karşılıksızlıkla karşılaşmak, kuvvetle muhtemel bir mutlaklık arzediyor gibi... Arzdan öte hoyratça bir dayatı gibi, daha ziyade... Anlamıyorum, kargaşanın, şekilsizliğin; böylesi güçlü bir öze rağmen hüküm sürmesi akıl alacak gibi değil zira... Yani bir bakıma, altyapının ihtiyaca yanıt olan niteliğine ve somutluğuna denk düşecek kurumsallıkta bir üst yapı yok da denebilir belki... Ama durumu tam olarak açıklamaya yine de yetmez. Şekilsizlik, biraz da bundan veya şundan denebilir en fazla...

Çözümü olmayan çelişki yoktur; ki herşey, karşıtların biraradalığı ve savaşımı haliyle açıklanabilir ancak, diyor diyalektiğin ustaları. Ve her çelişki, bundandır, çözüm gücünü bizzat kendi içdinamiklerinde barındırır, diye de eklerler. Katılıyorum... Akla-izana (ve elbette yaşama / yaşamın bir bütününe) böylesi uygun bir gerçekliğe rağmen; bu temelde, benim bu durumum nasıl açıklanabilir, yahut açıklanabilir mi? Bilen anlatsın n'olur... Neden-sonuç ilişkisi denkleminde, böylesi bir muammayı, daha başka kaç kişi yaşamıştır benden başka, yahut yaşıyordur? Duyan-gören anlatsın. Tam bilemiyorum ama, öyle sık rastlanır bir durum değildir herhalde... Bir de "bilemiyorum" demek, hiç bu kadar acıtmamıştı içimi; canımın bu sözcükten dolayı da yandığının yeni farkına varıyorum. Ve ilginçtir, hatırlıyorum da (ilginçliği hatırlıyor oluşumda...); önceleri bu "bilmiyorum / bilemiyorum" (b.k.) türü sözcükler kullanmam sözkonusu olduğunda, analiz+tez+antitez=sentez formülünü uygulamaya yönelten çocuksu bir sevinç ve heyecan tufanına tutulurdum... Özgürleşmemin önünü açan, gelişimime ivme katan süreçlerimin dinamosu olurdu bu heyecan. Kendimi bilgelik denizinin sularında yüzer hissederdim; mutluluk, her kulaçta çoğalan turkuaz serinliği gibi çoğalırdı...

Zaman işte... Sanırım zamana ihtiyaç var, zamanın yardımcılığına... Peki, bir çok derde deva olan zaman, benim bu durumuma da endike olabilecek mi bakalım? Bunu da, başı-sonu belirsizlikler toplamı, günlerden kopuk yarınların olağandışı seyri ve dünde saklı hatırlanamayanların deşifrasyonu gösterecek sanırım... Ama tahammül sınırlarımı zorlayan, sinir sistemimi hırpalayan soru işaretleri; artı, nedenler, niçinler, nasıllar... Suya çizilen yazılar, bulutların tuval olduğu gökkuşağı kalıcılığında bir sürrealite... Neresinden ve nasıl bakarsan bak, kavruk anların düşlettiği vaha mollaları gibi... Tamamlanabilir mi? Tanımı zor düşler gibi, tanımlanamayan bir zaman dilimi nasıl tamamlanabilir? Belki de, akut bir hal alacaktır, bundan böyle bu durum, kimbilir?

Ve kimyasal destek olgusu... Bir yığın tablet, draje vs. vs... Sanırım zorunlu, hazmetmesem de, böyle... Çünkü mevcut gerçekliğim, varoluş nedeni net

Yüreğin yüreğim

RAHİME HENDEN

Bir türküye örüldü ömrüm
Yandı soğuğumdan dağ keklikleri
Kokusuz kaldı sokaklarım
ve korkusuz.

Bilendi bir dağ çiçeğine ömrüm
Orman soğuğunda, dökülen yapraklarım.

Şimdi kızıl bir gülü
saklamakta kalbim.
Gizli köşesinden
yanasıca ateşinde aşkın,
bir parça hüzün
ve güç anlatılabilecek
bir güçle
çarpmakta kalbim.
Yaşanılacak, elbette gülüm,
yaşanılacak...
Sağır Sultan duyarsızlığında
günün ortasında
vuracak güm-güm
YÜREĞİN, YÜREĞİM

28.12.2002-Beykoz

olarak belli sorunlar bileşkesini irademi aşan tarzda aksettiriyor. Evveliyattan da izler taşıyan kayıp bir şimdiki zaman sözkonusu. Ve kimsesizlik kipine sıkıştırılı bir yaşamamışlık belki. Kayıp sessizliği, soluk soluğa bırakan bir kâbus gürültüsü gibi yaşamımın yörüngesine oturmuş; dönenip duruyor etrafımda... Kayıp benim, kaybeden de... Ve kaybedilenim soluk soluğa. Kaçırılmış, tutsak edilmişim kaybettiren nedenlere. Ve kaybettiren nedenler de alelade bir anlaşılırlıkla gözönünde sanırım. Ki bu nedenler, failimin suç aracıdırlar, suç ortağıdırlar. Ama akılkârı bir olağanlıktan bahsedilemez elbette... Zira cinayetlerin en barbarcası, en ilkelce işleneni belki, karşıkarşıya kalman...

Yenilgilerden yılmayan, yanılgıları hep olasılık dahilinde gören; yine bu yenilgi-yanılgı durumlarını kazanımların ve başarıların çıkış noktası yapabilen; "Hasta La Victoria Siempre!"yi, "Berxwedan Jiyan e!"yi şiar edinip özümsemiş anlayış / ele alış tarzının iddialı bir savunucusu olmama rağmen, bu defaki kaybeden pozisyonu ürkütücü bir sersemlik taşıyor bağrında, ürperiyorum... Haklılığı-meşruluğu kuşku götürmez bir davanın öznelerinden biri olmasam, bir daha bulunamayacak şekilde kaybedilmek, kayıp kalmaktan öte, intiharsı bir atmosfere sürüklenmem işten bile sayılmaz herhalde... Devam ediyorum, yükleniyorum, canımın daha da fazla yanacağını bile bile... Vurmak, kırmak, parçalamak istiyorum sancılarımdan birkaçını. Yetmiyorum, gücüm yetmiyor. Yorgunum epey, derinliğine duyumsuyorum halsizliği. Ama nerede ve nasıl yorulduğum bile başlı başına bir muamma... Düşünmeye çalışıyorum; durumum, hiçbir türden yüzeyselliği kaldıramayacak denli hassas. Ama, bütünlüklü-derinlikli bir kavrayıştan da fersah fersah uzağım son tahlilde, bulunduğum noktadan görebiliyorum. Bu yüzden üzülüyorum biraz da. Sonrasızmış gibi gözüken; öncesiz, içli bir sızı demindeki şimdisizlik misali... Bu, en büyük öldürülüşümdür belki, bilemiyorum. Yaşamımın hatırlayabildiğim başka hiçbir kesitinde böylesi öldürücü bir yaylım ateşi altında hissetmedim kendimi. Böylesi bir ağır muammanın tacizine maruz bırakılmadım. Böylesi hunharca katledilmedim hiç... Ki F-tipi işkence, sürmekte tüm azgınlığı ve pervasızlığıyla.

Belirsizlik, çılgınlıkla çıldırmak ikileminde kalmaya zorluyor beni. Hiç bir duygu kompozisyonu böylesi sarsıcı ve yıpratıcı olamaz... Yaşam sahnesinde daha başkaca kaç benlik böylesi büyük bir topyekün imha riski taşımıştır, kimbilir... Benliğini, inanan devrimci duruluğunda koruyan ve yaşatana selam olsun. Ve kavgasını, ihtilalci bir aşkla sürdürene, bu tufana rağmen; şan ve şeref olsun ki; özgürlüğe olan aşkı ölümsüz kılsın.

Hızla yaşlandığımı hissediyorum bu muamma kasırgası içinde. Topyekün imha riski taşımam, bu yüzden belki... Tepeden tırnağa serüvenci bir gençlik içgüdüsünün düşük yoğunluklu çatışma ortamında şekillenen genetik modülasyonuna rağmen, bu böyle... Derinliklerimin en izbe yollarında, adressizlikler coğrafyasını adımlıyorum ağır-ağır, yavaş-yavaş...

Son söz

ENDER ALTINIŞIK

Puslu bir gecenin içinden
bak gökyüzüne
uzat ellerini hayallerine

Her lacivert gecenin ardında
aydınlık bir yarın vardır
ve her yarın
bizi günahlarımızdan arındırır

Gayret et yeter ki; çabala
mutlaka ulaşacaksın
o güneşli sabaha

Ve ulaştığında yarına
dön bir bak içinden geçtiğin karanlığa
gecenin konukları
yani ay ve yıldızlar
sana gülümsüyor olacaklar
ve en çok
o gece parlayacaklar

Her adımda, imha edilebilecek bir pusu kurbanının tedirginliğinde seyrim. İhtiyarladığımı, hızımın kesildiğini duyumsamam, biraz da bundan... Ve yaşlılık, hiçbir zaman böylesi korkutmamıştı beni. Ki, klasik bir klişe olarak; "her yaşın kendine özgü güzelliği ve anlamı vardır..." vb. söylemlerle teselli olurdum amortici ahmaklıklara kapılarak. Evet, artık "genç" de sayılmam, "Yolun yarısı"nı almış durumdayım. Ama, ortayaşın o kendine özgü olgunluk seyrinin de ötesinde, sanki yüzyıllar boyu yaşıyor muşum da, bunun yorgun yıllanmışlığını duyumsuyor muşum derinden... Ne tuhaf bir histir, izan gücüm sırrına ermiş değil. Bilinemezlik durumunun emarelerinden biri de bu olsa gerek. Yani yine, muamma durumunun devşirdiği başıboşluklar, sahipsizlikler işte. Hayra alamet değil elbette. "Hadi hayırlısı" demek de mukadderata teslim olmak demek olacağına göre, seyri oluruna bırakmak bana göre olmasa gerek. İradi müdahale çabasının zorunluluğu, durumuma en uygun tavırdır sanırım. Kayıtsızlık, ek kayıplara zemin sunar zira...

İşte bu eksende, düzeyli bir çabayla birlikte sabır gerekiyor yine. Ki zaten, bu, sabır taşını bile çileden çıkaran, hatta parçalayan sabır da olmasa, bu yürek pimi çekili, mandalı koyverili bir elbombasının dayanabildiği moment kadar dayanabilir ancak; patlama-

mak için... Araçsız, silahsız kalır yani... savunmasız bir de... Sabır işte; bellemişiz iyi ki, gerektiğinde kullanmayı. Ki kullanıyorum şimdi de. Ama yine de, sokaklarında mezbaha demokrasisi hüküm süren kentlerin birbaşına kalmış kimsesizleri kadar güvende hissediyorum kendimi. Yani o derece, öylesine ki; ayaza kesen gecelerde, yapay yeşillikler içindeki parkların banklarında sabahlanan anlardaki kadar sıcak(!) uykular gibi mesela. Elbette hiç de yeni değil aslında bu bir başınalık hissi. Yabancısı değilim yani; hatırlıyorum, arada bir uğrağı olduğum rıhtımının yosun kokusunu. Bundan; bilirim birbaşınalığın acısını... Yabancılaşma mı? Hayır, değil! Mekanize düşünüp, yorumlamak durumu anlamaya yetmez. Duygu dünyası denen olgu da gözönünde bulundurularak anlamaya çalışılmalı, anlamak için özverili olunmalı. Ne kolay kabulcü ne de kaba retçi yaklaşım, bilimsel olmaz, çözüm üretmez, çözüme katkıda bulunmaz... Bilim verili olanın objektif araştırma-incelemesini dayatır. Yani, ancak, çok yönlü, çok olasılıklı ve diyalektik düşünüş tarzı ile sağlıklı çıkarsamalar elde edilebilir... İşte yineliyorum, her anında ve her adımında ölümcül bir pürdikkate katlanmak durumunda kaldığım zor zamanlarım hiç de az değil, böyle bakılmalı. Ama şimdiki zamanki gibi bir yoğunluk böylesi yüksek dozajlı bir dayatma, evvelce hiçbir zamanımda nüksetmemişti sanırım. Ya da kahrolası unutkanlık, yaşanılan daha büyük bunalımlarıma da sünger çekti belki, kimbilir?

Bir esirgeyenim, hoşgörenim de yok ki, biat edeyim, aman dileyim. Hoş, toyluk zamanlarımın ikibin küsür yıllık tanrısının insanlıktan "küçük" olduğunu göreli ve kendisine biçilen misyonu akli izan edeli beri, "ilahi" olan tüm tapınaklarımı da yıktımdı. Esas itibariyle esirgenmeye-bağışlanmaya da ihtiyacım olmadı Zeus'un kabine bileşeninden haberdar olalı beri... Gördüm, ben yaşıyorum, ortalama bir onbin yıldan beri; bayrağım, Spartaküs'ün bayrağı. Darwin amca sağolsun; daha bilgeyim tek tanrılı bütün dinlerden; nebiler elime su dökemez, totemleri hiç saymıyorum... Ama ne tuhaftır ki, esirgenme ihtiyacı hissettiğim oluyor şimdi, bu durumda. Ve lakin, bağışlanmayı gerektirecek "günah"larım da oldu, bağışlanmayı istemedim hiçbir zaman, istemiyorum şimdi de. Bedeli neyse, katlanırım. Bağışlanmak, afedilmek bana göre olmadı hiçbir zaman. Nedameti soysuzluk sayıyorum, başeğmeyi kölelik; Marks'ın Manifestosu'nu okuyalı beri...

Sevgilerle, hasretlerle, sevdalarla, sevinçlerle, hüzünlerle, acılarla, üzüntülerle ve aşkla, şehvetle... tutkuyla, kinle, nefretle dolu dolu, devasa bir duygu dünyam olduğunu iddia ederim kendimi bileli... Elbette, bu duygu dünyamı koşullayan mevcut maddi gerçeklerde karşılığını bulan-geliştiren bir düşünce evrenimin varlığı sözkonusudur. Ve şu an, bu duygulanım hallerinin hangisinden ne kadar var, hangi oranda nasıl duyumsanıyor, bunu bile net olarak kestiremiyorum. Mesela öyle kızıyorum ki –şiddeti volkanik dağları kıskandıran–, neye kızdığımı, neden kızdığımı tam olarak bilmediğim halde, özgüvenime gardiyanlık yapma ihtiyacı hissediyorum, olası bir firarı engelleyebilmek için. Anlamlandıramadığım en büyük handikaplarımdan biri de bu sanırım. Hallerimi betimlemeye çalışıyorum örneğin; beceremiyorum. Deniyorum yine de; bu duygu-düşünce hallerinin her birinin milyonlarca zerreciğe bölünmüş kum tanecikleri olduğunu varsayıyorum. Ve bu kum taneciklerinin hışmına uğrayışı canlandırılırsa, anlaşılabilir sanırım. Kum tanecikleri, kendi iradeleri dışında oradan oraya, şuraya buraya savruluyor ya işte, böyle biraz da... kaderleri fırtınanın elinde yani. Bir de fırtına sonrası bir olasılık olarak gündeme gelebilecek olan talan ve bozguna uğramışlığın moral allak-bullaklığı tabi...

İşte, son tahlilde (tahlil edebildiğim kadarıyla), böylesi bir durumun izahında sözcükler kifayetsiz kalıyor, görüyorum. Ne desem, boşmuş gibi... Çıkarsamalarımı özetlediğim bu anlatı girişimi, mevcut durumumun minyatür bir bölümüne denk düşebilir herhalde... Belki de başaramamışımdır, kimbilir... Ama öyle hepten anlaşılmaz da değildir, görüleceği kadarıyla. Ki anlayan(lar) da olur kuvvetle muhtemel; umutluyum, "insanlık ölmedi" ya!... Sözcüklerde karşılığını bulamadığım bir durumun izahı çabası işte, bu yüzden hoşgörüle... Ki yetmiyorum, yetmediğimi görüyorum kendimce bir tevazu içinde... Düşünüyorum yine son bir çabayla, anlatımımı sonlamaya hazırlanırken; hiçbir kültürün edebiyatında da başarılamaz bu sanırım. Ki, yalnızca benim bu karamizah örneği trajedyam değil, böylesine yoğunluğuna-derinliğine duyumsanan bir çok buhrani yaşanmışlığın da sözcüklerde, tümcelerde karşılığı bulunmaz sanırım. Durumumu dramatize de etmiyorum, böyle anlaşılmaya. Ama şuna eminim, gelecekte bir gün dünya toplumunun bayraklarının üzerine "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre!" diye yazıldığında; insanlık, hakettiği anlamı ve önemi yükleyecektir bu gibi durumlara ve gizemi kalkacaktır, bugün anlatılamayan her yaşanmışlığın... Gereğince anlaşılacaktır...

Başlarken, canımın kıyasıya yanıp, ayaklarımın paralanacağı olasılığı olmak üzre, bir dizi eza çeşidini birarada göğüsleme riskine rağmen, yalınayak bir yolculuk yapayım istedim, içimdeki çığlık deminde tufani gerçekliğe... Yani bir bakıma; duyurulsun ve umara tutunsun istediğim gerçekliğim, varlık gerekçelerime zarar verecek ve benliğime kast edecek diye kaygılanıyorum bu anlamda. Ki, tahrip gücü yüksek bir tufandır sözkonusu olan...

Nihayetinde; adı rüzgarla bir anılan serüvencilerden, bohemize bir ati yolcusu olma gerçekliğim, beni buna zorluyor. Kendimle yeniden yüzleşmeye; durumumun deşifrasyonu için istikrarlı bir çabaya yönelmem gerekiyor. Ve sanırım, bu yönelim içinde bol bol üzüleceğim yine. Netleşmesi epey bir zaman alacağa benzeyen bu füluğ görüntü, daha canımı yakacak epey... Bu kadarla da yetinmeyeceğim elbette, yine yine, yeni yeni yükleneceğim gücüm yettiğince kendime... Evet, kanayacağımı bile bile yükleneceğim... Merhaba şimdiki zaman, hesaplaşma vakti geldi, durma haydi aç kollarını...

Hapishane Hastanesi, İzmir; Haziran Yaz'ı

Marinus'un külleri

FAYSAL CEYLAN

Önsöz:

Yirmibirinci yüzyılda savaş tanrılarının tamtamları yeri göğü inletiyordu. Ve hâlâ barbarlığın halkasında yüzüyordu insanlık. Birbirini tanısınlar diye yaratılan yetmişiki kavim, sonu gelmez savaşlara başlamıştı. Ferman yazıcılarıydı güçlü kavimler. Güçlü kavimlerdi, güçsüz kavimleri yok etmeye ant içen. Birilerinin teri kan kokuyordu, ölüm kokuyordu her yer.

I. Düş:

Janya, o uzun kızıl saçlarına gömmüştü o güzel yüzünü. Dünyanın en ücra köşesinden çaresizce olup biteni izliyordu. Tanrılar konseyinin ona verdiği cezaydı bu. Ağlıyordu... Gözyaşları yağmur olup, kan kokan topraklara düşüyordu. Çektiği acılar oluk oluk akıyordu yüreğinden toprağa. Ağlıyordu...

I. Deneme:

Bir varmış bir varmış...

Tarihin bilinen bir anında, bilinen bir coğrafyasında eli kanlı bir kral, seni ve kavmini sürgüne gönderir. Seni sana yasaklar, seni köyüne yasaklar, ülkeni sana yasaklar. Yasaklamakla kalmaz; inanasın diye, gözlerinin önünde ülkeni ateşe verir. Çaresizce terki diyar edersin kavminle. Ve artık bir mültecisin sürgünde.

Sürgün, paslı bir hançer olup yüreğine saplanmıştır. Buralarda, yakılan köyünün düşleriyle uyanmaya başlarsın ilk zamanlar. Sonra yavaş yavaş silikleşmeye başlar düşlerin. Zamanla zamanın derinliğinde kaybolmaya başlarsın. İşte tam bu noktada bildiğin, tanıdığın bir duygunun seni cayır cayır yaktığını hissedersin. Seni yitirdiğin adresine tekrar çağıran bir çığlıktır bu. Yüreğin dayanmaz bu çığlığa. Özlemekten yorulursun. Ve düşersin yollara...

I. Kare:

Büyüleyici bir bahar gününün şafağını dolduran insan çığlıklarıyla uyandı Hasan Dede. Herkes gibi pijamasıyla indirildi köy meydanına ve herkes gibi O da şaşkındı. Korku dolu bakışlarla olup biteni anlamaya çalışıyordu. Annelerinin eteğine sıkıca yapışan çocuklar, yaşananlara ağlamalarıyla eşlik ediyordu.

Büyük bir kargaşayla herkesi köy meydanında topladılar. Her yeri ve herkesi ürpertici bir sessizlik sardı. Yüzü karanlığa gömülü bir komutan –ki her komutanın yüzü karanlığa gömülüdür biraz– yüksekçe bir yerden ürpertici bir sesle haykırmaya başladı:

– Daha önce size korucu olmanızı söyledim. Ama beni dinlemediniz. Bakın komşu köyünüze. Onlar bizi dinleyip korucu oldular. Hem yüce devletini koruyor hem de hayvanlarını güdüp tarlalarını sürüyorlar. Ya siz?

Nefret dolu bakışlarla hemen önünde duran köylülere bakıp, konuşmasına devam etti:

– Beni dinlemediniz. Bunun bedelini ağır ödediniz ve daha da ödeyeceksiniz. Her şeyinizi ama her şeyinizi kaybedeceksiniz.

Korku dolu bakışlar komutana kilitlenmişti. Umursamaz bir şekilde konuşmasına devam etti:

– Bugün bir daha geri dönmemek üzere buradan gideceksiniz. Her şeyinizi burada bırakarak.

Konuşmasını bitiren komutan ürpertici bir sesle askerlere emirler yağdırmaya başladı. Emirle birlikte tetikte bekleyen askerler sağa sola saldırmaya başladılar.

İnce bir uğultu yükseldi. Öfkeli bir mırıldanma başladı. O anda kadın erkek, genç yaşlı herkes saldıran askerlere karşı koydu. Birbirine karıştı insan bağrışmaları. Her şey kocaman bir karmaşaydı.

Hiçbir karşı koyuş kâr etmedi. Herşey çaresizliğin rengi, her yer çaresizlik kokuyordu. Birçoğu gibi Hasan Dede de başından aldığı dipçik darbesiyle bayılmıştı. Hiç kimsenin takadı kalmamıştı. Gözlerinin önünde dedelerinden, babalarından kalan evleri tek tek ateşe verdiler. Çaresizliğini hemen yanıbaşlarında duran ba-

Taşlama

İKRİME KARA

şaha kalkmış vücudumun
dinsiz uğultusu
sonuçsuz vurgunlarla
kıpırda

debeleniyor uçsuz
kertenkele neferi

toprak solusaydık
üzülür müydük

ebedi ayrılıklarda

dem ağaçlarına asıp, oldukları yere yığılmışlardı.

II. Deneme:
Yitirmişliğe Dair:
Dünyanın en büyük acısıdır, en sevdiği şeyi yitirmesi insanın Sevgili Gökyüzü.
Ve en büyük acısıdır insanın; en sevdiği insanı, zamanı, mekânı, en sevdiği nesneyi yitirmesi.
Ve en kötü acısıdır insanın; en güzel özlemlerini, duygularını, düşlerini, en güzel umutlarını yitirmesi.
Ve dünyanın en şiddetli acısıdır insanın; bir bütün bunları kapsayan yaşanmışlığını yitirmesi Sevgili Gökyüzü.

II. Kare:
Anılar, zamandan, mekândan kopuk değildir. Zamana yayılan anılar mekânda büyür. Mekân, yaşanmışlıkların biricik ülkesidir. Bundan dolayı, yakılan bir ev ya da bir köy olmaktan çok öte bir şeydi. En güzel acıları, en güzel paylaşımlarıydı. Yakılan özlemleri, sevgileri, emekleriydi. Belki de en önemlisi bellekleriydi. Her şeyiyle bir yaşantı, bir yaşanmışlıktı küle dönüşen.
Bellekleri cayır cayır yanıyordu gözbebeklerinde. Marinus, kapkara bir duman olup gökyüzünde kayboluyordu. Bütün anılar birer birer Marinus'un küllerine gömülüyordu. Ve gelecekte bir gün, acıları alnının kıvrımlarında taşıyan bir nine, etrafında toplanan çocuklara bilinen bir masalı şöyle anlatacaktı:'Bir varmış bir varmış. Bir zamanlar buralarda Marinus diye bir köy varmış...'
Hüzün dolu bakışlarla, öfke dolu yüreklerle son bir kez Marinus'un küllerine.

3

Uzun uzun baktılar. Silahların silik gölgesinde yaşanmışlığın küllerini geride bırakarak, çırılçıplak yollara düştüler.

III. Kare:
Köylüler bilinmez uzak adreslere birer birer dağıldılar. Hasan Dede ve kırk yıllık eşi Halime Nine, gidebilecek bir akrabaları olmadığından köylerine en yakın yer olan Van'a gittiler. Van'ın Xaçort mahallesinde –Xaçort, genelde fakir ve zorunlu göç edenlerin yaşadığı bir adrestir– tek gözlü bir eve yerleştiler. Yeni baştan başlıyordu hayata altmış yaşını çoktan geride bırakan Hasan Dede. Bu da onu incitiyordu. Yaşamak için çalışmak zorundaydı. Ama aynı durumda olan sayısız insan olduğu için iş bulması güçleşiyordu. Bir gün tok, sayısız gün açtılar. Köyde pek para kullanmayan Hasan Dede, burada yaşamak için paranın ne denli önemli bir araç olduğunu anlamıştı.
Yakılan köyüyle altmış yıllık yaşanmışlığı da kül olmuştu. Ve geriye dönüp baktığında, yaşanmışlığının küllerinden başka gördüğü bir şey yoktu anılarında. Her şey rüzgârda uçuşan küllere dönüşmüştü. Şiddetli bir özlem duyuyordu geçmişi düşündükçe ve bu da incitiyordu yüreğini. Ama özlediği, bir albümü dolduran küllerden başka bir şey değildi artık

Peyker

A. KARABAĞ

Peykervano
Peykereke çêke
Poz pênûs
Çav hubir
Lêv lênûsk
Laş kevok

Hîvê
Ji şevan bidize
Jê re bike hinarik
Pela zerîn
Bi biskan ve berde

Li hember raweste
Kî kê çêkir
Kê kî afirandin

Bê bersiv mayî
Ji zanistiya wxe bipirse.

III. Deneme:
Özlemeye Dair:
Özlemek sonsuz bir arayıştır birazda Sevgili Gökyüzü. Yok olanın, uzakta olanın arayışı.
Yaşamında bir anlamı olan her şeyi ve herkesi özler insan. Mesela insanları: Annesini, babasını, kardeşini ve en çokta sevdalısını. Mesela mekânı: Evini, mahallesini, köyünü ve en çokta ülkesini. Mesela yaşanmışlığı: Çocukluğunu, gençliğini ve en çok da düşlerini özler. Özlemler için ne şiddetli gerekçelerdir bunlar Sevgili Gökyüzü.
İnsan bir mekânda doğar, büyür; bir mekânda hüzünlenir, sevinir ve bir mekânda sever, sevilir. Artık mekân, insanın kokusu, tadı ve nefesidir. Yaşanmışlıkların biricik ülkesidir. Bundan dolayıdır, zamanın mekânla anlam kazanması. Ve bundan dolayıdır, insanın zamana ve mekâna olan özlemi.
Özlemek acıyla kardeştir birazda Sevgili Gökyüzü.
Mekânını yitiren bir insanın coşkuyla anlatabileceği pek bir şeyi yoktur artık. Mesela, şurada doğdum, şurada oynadım diyemeyecek. Mesela, çocukken bu ağaçtan bademleri, şu ağaçtan narları koparırdık. Şurada saklambaç oynardık. Tüm bereketiyle bizim bağlar dururken, komşumuzun bağlarına girer sonra

şuraya saklanırdık, diyemeyecek. Şuraya, şurada, şurası diyemeyecek. Çünkü artık parmağını kaldırıp, gösterebileceği bir adresi yoktur. Ne özleyebileceği bir ses nede bir koku vardır. Geçmiş ile şimdiki zaman arasındaki köprüler birer birer yıkılmıştır.

4

İşte tam bu noktada özlemek acıya dönüşür Sevgili Gökyüzü. Tam bu noktada şiddetli bir acı incitir insanın yüreğini. Ve bu noktadan sonra özlemler sürgünü dinlemez olur. Çünkü adressizliğe karşı bir başkaldırıştır bu.

***

Her geçen gün Hasan Dede'nin özlemi biraz daha artıyor, yabani bir at gibi şahlanıp, sonsuz bozkırlarda dört nala koşmak istiyordu. Yüreğine sığmaz olmuştu. Patlamaya hazır bir volkan gibiydi adeta. Oturduğu tek gözlü evin canlandığını, sanki iki eliyle gırtlağını var gücüyle sıktığını hissediyordu. Doğup, yaşadığı yerlere duyduğu özlem, kılcal damarlarında akıyordu. Zamanla bu özlem, uykuyu unutturdu ona. Uykusuz gözlerini kızıl bir kızgınlık doldurmuştu. Düşlerinde gri kül yığınlarını görüyordu nadiren uykuya daldığı anlarda. İşte böyle bir düşten uyandı bir gün terler içinde. Sessizce etrafa bakındı. Karanlığın içinde bir gölge gibiydi her şey. Gördüğü düşü düşünmeye başladı. 'Niye olmasın' diye mırıldandı. Gözleri parladı bir anda.

Hasan Dede köyüne gitmeye karar vermişti. Kararlılığı gözlerinin ışıltısından belliydi. Bir çocuğun gözleri kadar mutluydu gözleri. Büyük bir heyecanla fırladı yatağından. Hemen hazırlamaya başladı. Hazırlanması uzun sürmedi. Torbaya kurumuş bir tandır ekmeğini, birazda otlu peynir koydu. Odanın diğer ucunda uyuyan eşini uyandırmadan, kapıyı sessizce açıp karanlıkta kayboldu. Özlemi, ne fetvayı ne de fermanı dinlemişti.

IV. Kare:

Hasan Dede uzun bir yolu yürüdü saatlerce. Uzun zamandır yasaklı olduğu topraklara yeniden ayak basıyordu. Mutluluktan gözleri dolmuştu. Derin derin nefes aldı. Yemyeşil dağlara bakarken duygulanmıştı. Dağların aşina görkemi, baharın zengin kokuları büyülemişti Hasan Dede'yi. Tekrar özgür olduğunu hissetmişti. Mutluluğu yüreğine sığmayan Hasan Dede, kendine yakışan küçük adımlarla neşeli kuş cıvıltıları eşliğinde ilerliyordu. Kokuları, sesleri yeniden hatırlamaya başlamıştı. Büyük bir heyecanla kendine yaklaştığını hissediyordu. Silinmeye yüz tutmuş anıları yavaş yavaş yeniden şekillenmeye başlıyordu. Gördüğü her şey yaşanmışlığına dair bir şeyler anımsatıyordu ona. Anılarıyla yeniden ince bağlar kurmuştu.

Görkemli dağlardan doğup yeşil ağaçların gölgesinde akan küçük dereyi görünce ne kadar susadığını anladı. Suyun üzerindeymiş gibi duran geniş taşın üzerine çökerek, buz gibi sudan uzun uzun içti. Yüzünü yıkadıktan sonra aklaşmış seyrek saçını hafifçe ıslattı nasırlı elleriyle. Uzun yolculuk onu yormuştu. Biraz dinlendikten sonra yeniden yolculuğuna devam etmeyi düşündü. Kokusunu özlediği topraklara ayaklarını pervasızca uzatarak uzandı. Gökyüzünün sonsuz maviliğine uzun uzun baktı. Gözleri maviyle doldu bir anda. Şımarık bir çocuk gibi hissediyordu kendini. Hayatında bu kadar şımardığını hatırlamıyordu. Ama bu yaştan sonra da şımarmak yakışıyordu Hasan Dede'ye.

5

Uzun zamandan beri insan eli değmemiş doğa yabanileşmişti. Ağaçlar, otlar ve toprak insan kokularına yabancılaşmıştı. Buraların eski halini, insanların yaşadığı zamanı düşündü Hasan Dede. Tüm bu güzelliklere güzellik katan insan seslerini, kokularını düşündü. Hala kuş cıvıltıları kulaklarında çınlıyordu. O zamanlarda insan sesine karışırdı kuş cıvıltıları ve kuşları ürkütmüyordu insan sesleri. Şimdiyse kuşların da insansızlıktan yabanileştiğini, insanların kokusuna yabancılaştığını hissediyordu. Yaşanmışlığın fotoğrafını anımsadıkça biraz daha sarsılıyordu Hasan Dede. Bütün geçmişi bir damla gözyaşı olup sessizce aktı o yaşlı gözlerinden. Odun yüklü eşeklerin sesi hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Yabani otlara gömülmüş üzüm bağlarına uzun uzun baktı. Sanki binlerce yıldır insan eli değmemiş gibi görünüyordu her yer. Kocaman siyah yılanlar uluorta yerde cirit atıyordu. Yabani bir kokunun esintisi vardı her yerde.

Marinus'un yakılışını anımsayan Hasan Dede'nin gözlerindeki gök mavisi kızıl alevlere dönüşmüştü biranda. Sessiz bir öfkeyle mırıldandı. Birilerine lanet okuyordu. Tekrar derin bir sessizliğe gömülüp etrafa bakındı. Hüzün kokuyordu her yer, kül kokuyordu.

Çok az bir yolu kalmıştı. Kalkıp yoluna devam etmeyi düşündü. Ama hem çok acıktığını hem de çok yorgun olduğunu hissediyordu. Biraz dinledikten sonra yeniden yoluna devam etmeyi düşündü. Katığını çıkarıp kocaman lokmalarla otlu peyniri ve tandır ekmeğini yemeye başladı. Uzun zamandır böyle iştahla yemek yememişti. Doyduktan sonra kalan otlu peyniri ve tandır ekmeğini torbasına koydu. Birden o yorgun bedenine ağır bir yorgunluğun çöktüğünü hissetti. Biraz uyuduktan sonra tekrar yoluna devam edeceğini düşündü. Eski lastik ayakkabısını yastık yaparak huzurlu bir şekilde uzandı o çok özlediği toprağa. Sereserpe toprağa uzanmak ne çok mutlu ediyordu onu ve ne çok mutluydu bu kokular

Ebedi barış için bildiri-V

KEMAL VURAL TARLAN

Her insan bir cellattır
Kapitalizm çağında
Bir ömür kendi boynunu vuran

Ben bir çocuğun düşüyüm

AKMAN GEDİK

Bir
Size diyorum
ben bir çocuğun düşüyüm
aç bırakmayın sevgiye beni
koşmak istiyorum güne
günde güneş olmalı
sıcak kokmalı yüreğiniz gibi
olmalı bütün çiçekler
en mis kokularıyla
geçici bir rüzgar gibi
olmamalı merhametiniz
yüreğiniz iki dağ sığınağı
iklimleriniz sıcak kokmalı
Size diyorum
ben bir çocuğun düşüyüm
apansız düştüm ortasına tarihinizin
bırakmayın bana,
bu çirkin mirasınızı
kanattığınız gülüşler yeter
yeter gökyüzünü, yeryüzünü kirlettiğiniz
acılar hep aynı mı? çoğalır
yankısı olmazsa güzelliklerin
nasıl büyür benim düşlerim
savaşlar ve ölümlerle kırılırsa geleceğim
yarım kalmaz mı türkülerim
sonra söylence olur
o vahşet ağızlarınızda
kırılan benim bu düşlerim
Size diyorum
ben bir çocuğun düşüyüm
susmayın n'olur
susarsanız, yalnızlıklar çarpar yüzüme
güller solar, umutlar kırılır
fukara sofralarınızda
kan düşer gülüşlerinize
çılgınlıklarıyla iner yaşamımıza
bu vahşet ağızlılar
kangözlüler
Size diyorum
ben bir çocuğun düşüyüm
konuşun, olmazsa küfredin
yaşamınızın rengini kirletenlere
görmeye çalışın gözlerimi
tutmaya çalışın küçücük ellerimi
ellerinizle
birikmiş görevlerinizi bölüşün
hiç olmazsa
olmazsa yüreğinizde umut biriktirin
mahvoluruz hepimiz
inanın ki mahvoluruz
Size diyorum
ben bir çocuğun düşüyüm
yaşanılır bir dünyadır tüm maksadım
zamanki, beklemeye gelmez
birleşmezse elleriniz
kırılan bir ezgi olur yüzüm
ömrüm kaybolur susmalarınızda
tufanlar kalır, gözyaşı kalır geriye
benim büyümeyen düşlerimde
konuşun ki,
korku sinmesin gözlerimize

içinde uykuya dalmak. Her zaman tanrının sonsuz tahtı olarak düşündüğü o mavi gökyüzüne son bir kere bakarak kapadı gözlerini. Çatlamış dudaklarında yarım bir gülümsemeyle uzun bir uykuya daldı.

Bir daha özlememek üzere...
Bir daha acı çekmemek üzere...
Bir daha ayrılmamak üzere...

II. Düş:

Çok ama çok uzaklardan bir erbane sesi gelmeye başladı. Janya ağlamayı keserek yavaşça başını kaldırdı. Yüzünü örten o kızıl saçlarını ince parmaklarıyla geriye doğru attı. Sessizce ayağa kalktı. O uzun kızıl saçlarını rüzgâra savurarak yavaş yavaş dans etmeye başladı. Dans etti, dans etti, dans etti...

Dans etti, acılar bitsin diye...
Dans etti, düşler yaşasın diye...
Dans etti, evrende umut, barış yeşersin diye...

Sonsöz:

Sevgi adına Barış Tanrıları, Savaş Tanrılarına savaş açtı. Savaş Tanrılarının isyanı bastırıldı. Yeryüzündeki yetmiş iki kavim aralarındaki uzun savaşa son verip, sonsuz bir barışa ant içtiler.

Dağlara dönüyoruz

ŞENOL YAZICI

Yenişehir dağlarından Bursa ovasına su gibi akarken, Arap atlarının toynak seslerini duyar gibiydik.

Osman Gazi, tam on yıl kuşattı Bursa'yı ve alınışını göremeden öldü. Oysa ondan yüz elli yıl önce, kurt dedesi Kutalmışoğlu Süleyman Bey, Malazgirt'ten at koparıp bir iki yılda İznik'i, Bursa'yı aşıp Üsküdar'da fırtına gibi esmişti. Genç Osmanlının elinde ne Selçuklunun büyük ordusu ne de torun Fatih'in İstanbul surlarını pamuk gibi atacak dev topları vardı.

Yedi yüz yıl geçti.

Bilecik bozkırlarındaki obadan dal verip Viyana kapılarına uzayan bir ulu çınarın bilinçsizce budanmış, tam kururken Atatürk'ün ellerinde can bulmuş yeni filizleri, altlarımızda bilmem kaç beygir gücünde, ama Fransız beygiri araçlarımızla yeniden fethediyoruz ülkemizi. Avrupalı bir yürüyüş modasıdır çıkarmış, iyi ki de çıkarmış da, dağlara dönüyoruz. Gene Avrupalıdan kaptığımız diskoları, barları, dedemizden kalma kahveleri, oyun masalarını terk edemeyenlerimiz hala var, ama olsun, bir bölümümüz için de olsa, adım adımdır.

Bursa ovası ev, Bursa ovası fabrika. Türkiye'nin en bereketli tarım toprakları, çevrelerindeki dağlar çıplak ve yoksul gülümserken yerleşime teslim olmuş. Bursa bir devir imparatorluğun gözdesi olup sonra unutulmanın öcünü alıyor. Oranlanırsa, yakın zamanın en çok yatırım yapılan, yapılanı da gösteren kenti. Bütün Anadolu, başta son yılların sancılı doğusu, Bursa'ya koşuyor. Belki, 14., 15. yüzyılların güç ve gösterişine ulaşacak ama, İbni Batuta'nın, Evliya Çelebi'nin övgüyle sözünü ettiği insan dokusu nasıl sağlanır, bilmem.

Kent, Uludağ'ın eteklerini merkezleyerek batıda üniversite kampusuna, doğuda yer altı sularıyla beslenen göle değin yayılmış, dağ yamaçlarına da gecekondular düşmüş. Öyle de, merkez, gene yedi yüz yıl önceki gibi Hisar çevresine yığılmış: Bir yandan baca dumanları, bir yandan egzoz gazları, yetersiz hava akımı... boğuluyor. Uzaktan Bursa'yı seçemiyorsunuz; bir sis anıtı. Ancak içine girince görülüyor güzellikleri.

Bin dokuz yüz kırk kuruluşlu Kültür Park, kentin nefes aldığı alanlardan biri. Bir çok kültürel etkinlik burada gerçekleştiriliyor. Bir yanda Belediye Konservatuarı ve ülkenin ünlü sanatçılarını ağırlayan Çağdaş Gazeteciler Derneği, öte yandan büfelerden duvar gibi yükselen Mahsun, İbo, Ahmet Kaya şenliği... Bir kültür mozaiği mi denir, kültür karmaşası mı, kestiremiyor insan. Yalnız şu bir gerçek, burada sadece, doğu batı sentezi değil, çağ çağdışı sentezi de var, hem de barışık gibi duran. Çağdışı kavramının ileri mi, geri mi olduğuysa sizin durduğunuz yere bağlı kuşkusuz.

Yakup Kadri'den Nazım'a, Tanpınar'dan A. İlhan'a pek çok ünlünün ilgi ve övgüsünü çeken Bursa, geleceğin ekonomik yönden güçlü kentlerinden biri olacak kesin ama, böyle giderse İzmit benzeri bir yaşanmazlığı da yakalayacak görünüyor.

Ben dağlarımı yeğlerim.

Birkaç yılda, dağ taş gökleri delen evlerle dolan Nilüfer'den güneye dönüyorum. Uludağ, güneye döndükçe eteklerini vadilerden çekmekte acele etmiyor, yavaş yavaş yükseliyor, ancak bin metreden sonra dağ oluyor. Çıplak tepesinde kımıltısız duran bulutları, su yataklarında gelin simleri gibi parlayan buzullarıyla gösterişli bir bozkır güzeli. Eteklerini dolaşıyoruz. Baraja giden yolun iki yanı ormanlarla kaplı. Çam, kestane, dut ağaçlarının arası piknik yapanlarla dolu. Birkaç kez yandı bu ormanlar. Tüten mangallardan her an yanacak gibi, ama kimsenin umurunda değil.

Zümrüt yeşili barajı arkamıza alıp Keles'e dönüyoruz. Dar yol, yer yer yola sarkan ağaçların arasından yılan gibi kıvrılıyor. Bu yollardan bir süre önce, bir gece yarısı dağlara tutunmuş bir ayın eşliğinde geçmiştim. Öner Yağcı'yla birlikte Çağdaş Gazeteciler Derneği'nde bir söyleşiye katılmıştım. Ramis Dara

Ağıt

ABDURRAHMAN ŞENEL

Oy benim türkü gözlüm
Al kısrak tarlada çifte koşar
Tütün kırar ırgatlar sılada
Kerpiç evin fukara bacaları
Türküler tüter

Acılar kandil olmuş tutuşmuş
Burada geceleri yıldızlar başka parlıyor
Karpuz kokuyor akşamlar
Bebeler inlemelerde
Meme istiyor

bizi sunmuştu. Güzelden anladığını düşündüğüm bir kitlenin karşısındaki ilk görücüye çıkışımdan karmakarışık ayrılmış soluğu buralarda almıştım. O ay ışığı ve ıssızlık bin yıl öncelerden kalan devrimci ruhumu ateşlemiş olmalı ki, "Biz içkili masalara şarkı söyleyenlere karşı çıkardık, şimdi sarhoşlara edebiyat anlatıyoruz" diye vahlanmıştım.

Dünya değişti, demişti yol arkadaşım, sen de değiş. Biz, Arkadaş filmindeki Yılmaz Güney'dik ve zamana ayak uyduramıyorduk. Kitaplarımızı tanıtmak için yakında oryantale başlarsak şaşmamak gerekti.

Geceyle gündüzün görünümü farklı. Geceki o ürkütücü hayal gücünüzü zorlayan karanlık, şimdi durmadan kabaran huzurlu bir yeşil olmuş. Yalnız belki bu huzurdan kaynaklanan bir şey var; dağa uymayan bir şey. Karadeniz dağlarında, Toroslar'da duyumsadığınız yalnızlık ve artık yenildiniz duygusu burada yok. O, önemli bir şey yapmış, yüreğini ispatlamış, korkusunu aşmış duygusu yok. Hep güvendesiniz, kent dağları teslim almış. Dağ dağlığını yitirmiş, tutsak olmuş, yumuşamış, erimiş. Kültür Parkta safariye çıkmıştık sanki ve en ciddi tehlike, dikenlere takılıp giysilerimizi yırtmamızdı.

Yol boyu ormanların arasına sıkışmış avuç içi tarlalarda çilek toplayan insanlar vardı. Dere kıyısına dizili köylerden gelip kiraz satanlar... çoğu 93 göçmeni Balkanlılar. Kimisi kendine manav diyor. Manav, yerli demekmiş. Anadolu'nun yerlisi kim? Antik Yunandan kalkıp Ege kıyılarını üs edinen dünyanın en eski uygarlıklarını kuran İyonlar mı? Hititler mi? Bizanslı mı? Osmanlı mı? Ya da yüz yıl önce gelen Balkanlı mı?

Şu dünyanın yerlisi kim daha doğrusu?

Bursa'dan Keles'e değin altmış kilometrede cep telefonu doğru dürüst çekmiyor. Yol boyu, artık sıkmaya başlayan bir iki alabalıkçı dışında ne yemek yenilecek ne de çay içilecek bir yer var. Bu nedenle Baraklı köyündeki tuvaleti olmayan ama, duvarları yağlı boya tablolarla süslü kasap, serap gibi geldi bize.

Keles, İç Anadolu'nun Marmara'yla bayrak değişimi yaptığı son yamacı devirince çıkıyor önümüze: Küçücük bir Orta Anadolu kasabası. Uludağ'ın gücü buralarda çoktan tükenmiş, genel bir arazi yüksekliğine dönüşmüş. Tunçbilek'e doğru gerek bitki örtüsü, gerekse toprak yapısı hızla değişiyor.

Kocayayla'ya çıkacaktık, geç oldu diyoruz, dönüyoruz. Dönüşte, tam bu dağları sevmedim, yüreğimi kaldırmayan dağı da, yari de neyleyim, demelerdeydik ki, görüyorum Tuzaklı'yı. Uludağ'ın sarp yamaçlarını kaplayan ormanların içinde bir beyaz minareyi fark ediyorum ilk. Adsız bir türbenin değilse, bir köye ait olmalı. Başka bir işaret yok. Bir şey keşfetmem gerek ya, tırmanacak düz duvarlar arıyorum. Bir kaç başarısız deneyden sonra, ana yoldan dik bir açıyla ayrılıp yükselen dar bir asfalt yolun başında köyün levhasını buluyorum. Dimdik yokuşu tırmanırken gün doğumundan bu yana ilk kez özgürlük duygusunu duyuyorum.

Ay, şimdi aşağılarda kalan, gitgide gölgelere karışan dağın etekleri üstünde yuvarlanan, durmadan büyüyen bir gümüş tepsi. Bir gözüm farların solgun aydınlığında daralan, dikleşen yolda, diğer gözüm baraja doğru inen yamaçlarda gidiyoruz. Aşağısının görünümü soluk kesecek kadar güzel. Köyü saklayan orman, baş döndürücü bir eğimle, çöken akşamın karanlığına bulaşıp petrol siyahı olmuş barajın kuytularına değin iniyor, ağaçların yuttuğu Keles yolu, ay ışığında dolaşan gümüş bir yılanın dalgalanan sırtı gibi yer yer parlıyordu.

Neden sonra, yol kıyısına dizili birkaç yıkılmış evi, bahçesi kaç zamandır aradığım mor güllerle dolu küçük camiyi, bize ilgiyle bakan küçük yüzlü, kısık gözlü yaşlı Yörüklerin avlusunda oturduğu köy konağını buluyoruz.

Tuzaklar, yedi yüz yıllık katıksız bir Yörük köyü. Bu sarp yamaçlarda onlardan başkası da zor yaşar. Eskiden çok kalabalık olan köyde, şimdi birkaç yaşlı var, bir de başka yerlerde oturup da köyüne geçici gelenler. Oradan Uludağ'a geçebileceğimizi öğrendik. Dağların, ormanların içinden, yüzde yüz sabahlamak zorunda kalacağımız kötü yoldan geçmek bana sevimli geldiyse de,arkadaşıma gelmedi, döndük.

Ay gümüşten sarıya dönüyordu. Düşünüyorduk. Tarla yok, bağ yok. Hayvan desen, keçi dışında ne yaşar bu dimdik yamaçta. Yedi yüz yıl burada durmak için salt bu manzara yeter miydi?

Çam ağaçlarının gölgelerinden fışkıran kıvılcımlar gördüm. Ateş böcekleri miydi, yoksa padişah fermanlı ipek yüklü kervanları yağmalayan ya da Bursa Tekfurunun çilek toplamaya gelmiş kızlarını terkilerine atıp dağlarına dönen Yörük atlarının toynaklarından çıkan kıvılcımlar mı, kestiremedim.

Şu Batılıyı, kimi modalarını seviyorum. Nasılsa bir gün daha bir dağ dağlar da buluruz.

Ağıtlar talandır
Gönül de yalan

Oy benim türkü gözlüm
Gittin gideli
Kavmim göç eyledi
Yıkıldı Yörük obam
Diyar diyar gezer oldu kervanım
Çoban kavalında turna oldum
Dağlardan ovalara kondum
Avcılar peşime düştü
Vay lele
Pir Sultan
Bedrettin aşkına gayrı
hasretim yeryüzüne sığmaz
İçime sinmez geceler boyuna
Ecel kapımı kollar

Şiir(in) ve şair(in) (durumu) üstüne notlar...

TEMEL DEMİRER

"Çöl büyüyor...
İçindeki çölleri saklayana yazık..."[1]

"Aşklardan daha uzun yaşar aşk şiirleri..."[2] Nedeni malum: Şiirin aşkla beslenen "sonsuz" gücünde...

Bu böyleyken; verili durumda (güneş tutulması hâlinde!) sorulması muhtemel bir soru da şu olabilir: "Nerede bu 'sonsuz' güç?"

"Neden şiir okuruz?"[3] sorusunun bile daha az sorulur olduğu verili güneş tutulmasıyla devreye giren geçiş döneminde belli bir haklılığa sahip olan bu soru "es" geçilemez...

GÜNEŞ TUTULMASINDA ŞİİR VE ŞAİRİN HÂLİ

"Ne alır kafaları, ne duyar gönülleri..."[4]

Güneş tutulmasıyla öne çıkan durumda kabul etmek durumundayız ki, "Basitlikler ve bayağılıklar ortasında ezildi kaldı şiir. Belli ki bir süre daha, çok daha uzun bir süre daha böyle olacak. Sakat düzende sürüp gidecek şiir, böyle: kokusuz, anlamsız ve en önemlisi de heyecansız. Ne estetiği kaldı şiirin ne de felsefesi..."[5]

"Son yirmi yıldır şiirin toplumsal hayattaki yerini neredeyse tümüyle yitirdiği, kıyıda, köşede kalmış bir uğraş durumuna düşürüldüğü bir sürece tanık olduk.

Şiir okuyan, konuşmalar arasında dizeler söyleyen bir toplumken şiirden yüz çevirmiş bir topluma dönüştük.

Bu süreçte şiirde anlam aramayan, sözcük oyunlarıyla ilginçlikler yaratmaya çalışan, söyleyecek sözü olmadığından kapalı, ne dediği anlaşılamaz dizeler kurarak; üstelik şiir budur diyerek bu anlayışın savunusunu da canını siper edercesine yapan şairlerin büyük payı oldu. (...)

80 sonrasının baskın eğilimi olan, 'İyi şiiri en çok beş yüz kişi anlar' anlayışı, gele gele şiiri toplum hayatından çıkarıp kıyıda köşede kalmış insanların bir uğraşısı durumuna getirdi.[6]

Şiir o denli hayatın dışına çıktı ki, ne okuyanı kaldı, ne soranı..."[7]

"Kötü şiir iyi şiiri kovdu. Editörler bile zamanla bu 'kötü' şiire alıştıkları için, bunu iyi şiir sandı..."[8]

"Şiir eskiden araçtı, şimdi amaç oldu, giderek şiirsizleşen topluma şiiri sokmak" da zorlaştı...[9]

Bakın bu durumu Hayri K. Yetik nasıl sergiliyor: "Murathan Mungan şiirine ilişkin verdiği bir yanıtta '...şiirin tarih bilincine, felsefeye, teoriye ihtiyacı var. Yarını kuracak sağlıklı bir duyarlığa, gelişkin bir beğeniye ihtiyacı var.' demişti. (...)

Şimdi neredeyiz, şiir adına, şairin duruşu adına, sorumluluğu adına, insanlık adına, insan adına? Bütün yakınmalarında, şiiriyle dile getirdiklerini yalanlamak, şiiriyle ters düşmek pahasına değersiz bir yerde, değersiz bir halde. Anlamsız, boş ve hiçten başka yere varmıyor dizelerimiz; en iyimiz, en karamsarımız olmuş. İntiharı yürürlüğe sokuyor; ama intihar da edemiyor. Çokuluslu şirketlerin kâr ve rekabet hırsıyla yarattığı, yüzünden/ görselliğinden başka bir şeyi olmayan bir sahte dünyada arsızca yer edinilmeye, yaşanmaya çalışılıyor. Arada bir isyan edildiği olmuyor değil, zevahiri kurtarmak için; sonra hızla kuyrukları bacaklarının altına çekiliyor; ciğercinin kedisi kılınmışlar çünkü. (...)

Son yirmi yılın şiirine bakışta şuradan okuyoruz:

'Kötü şiirin iyi şiirin önüne geçtiği bir yıl.'(A. Ada)

'Anlamsızlığın adını çok anlamlılık, kişiliksizliğin yönünü çokyönlülük koymuş bir şiir anlayışı sürüp gidiyor işte... Alkışlanıyor, ödüllendiriliyor bu belirsizlik, bu meselesizlik örnekleri.' (A. Budak)

'Yalnızca söz oyunları, işaretler, kendi başlarına sinek avlayan sözcükler olarak algılanan şiirler.' (Ö. Seçkin)

'...medya dediğimiz sektör kendisi için medyatik nesneler yaratmak peşine düşmüştür, ve kendi anlayışı içinde sanatçıları değerlendirme yoluna gitmiştir. Ve bu değerlendirme, edebiyatın eleştiri ve sanat tarihi açısından değerlendirilmesi yoluyla ortaya çıkacak sonuçların yerine geçme iddiasında olmaya başlamıştır.' (Ö. İnce)

'Şiirle hayat arasındaki bağ kopmuş, daha doğrusu koparılmıştır.' (A. Necdet)

'Şiir bir anlamda yaşama savaşı veriyor.' (N. Çelik)

'Türkiye'de şiir değil, başka bir şey yazılıyor kaç zamandır.' (R. Margulies)

'Sayıklayan şair en iyi şair sayılmaya başladı. Buna 'ne güzel sayıklamışsın' denmiyor da 'ne güzel imge bulmuşsun' deniyor.' (S. Nezir)

'Çok satan şairler, gerçek anlamda okurla değil de alıcı'yla karşı karşıya olduklarının farkında bile değiller.'(H. Yavuz)

'Tüketim toplumu bireyi artık meşrudur. Herkes

sistemin inşasında bir materyale dönüştürülmekte veya dışlanmaktadır. (...) Küçük imtiyazlar karşılığı büyük ödünler vermek zorunda bırakılan bu bireyler 'yıkıcı' şiiri nasıl yazacak. Toplumun şiirden, şairin toplumdan beslenmesinin olanakları büyük oranda gaspedilmişken..' (Y. Odabaşı)

'Borsamız, mali piyasalarımız gibi şiirimiz de küreselleşti...' (R. Durbaş)

'Şiirin krizinden çok, şairlerin krizinin olduğunu düşünüyorum.' (H. Babaoğlu)

'Şu anda şiirin rahatı yerinde.'(E. Ercan)

'...bu gün 40'lardaki, 50'lerdeki, hatta 60'lardaki gibi bir canlılık göremiyoruz şiirde.' (M. H. Doğan)

'...şiirin yerini 'güzel' söylenmiş söz alırken bir yandan da şimdiye kadar yazılmış şiir, hap halinde sunuluyor.' (M. Ünal)

'Yetmişli yıllarda siyasal popülizmin dümen suyunda kendini tekrar ederek çoğalan şiir ve şair, günümüzde 'piyasa koşullarına uyum gösterme telaşıyla malûl'dür.' (S. Aykın)

'Şiir, kendini boşlukta bırakacak denli bir kişiliksizliğe yol alma fırsatı da bulamadı iyi ki.' (C. Oğuz)

'Çalışan beden uzun süredir edebiyattan dışlanmış bulunuyor. Erotik beden, hatta sanal beden gündemde; ama sekiz saat terleyen, sakatlanan, sömürülen, işkence edilen bedenden hiç söz edilmiyor.' (A. Oktay)

'Şiirle hayat arasındaki bağ çoktandır kopuk. Ama bu durum söz konusu bağı inatla sürdüren 'eğilim' şiirinin yazılmadığı anlamına gelmiyor.' (G. Cengizhan)

'....gerici değil gibi görünse de sonuna kadar gerici bir şiirdir yazılan.' (V. Çolak)

'Otuz yaşının al tında olanlardan antolojiye şiir almayı düşündüğümüzde, şiiri ötekilerden az çok ayrışan beş altı addan fazla kimse usumuza gelmiyordu.' (H. Atabaş)

'15 yılın önemli bir bölümünde genç şairlerin yazdığı şiirler bana kalırsa daha çok 'deneysel şiirler'di.' (İ. Berksoy)

'Bugün şiir, 'kahir azınlık' diyebileceğimiz bir cemaate sesleniyor. Tarihsel ve toplumsal işlevini yitiriyor.' (S. K. Bayıldıran)

'Son yıllarda şiir yazan şair(!) de ütopyasızlıktan hiç de şikâyetçi görünmüyor. (...) Türkiye şiir öznelerinin büyük bir kısmı feodal ya da liberaldir. Dünyayı yorumlayacak özgünlükten yoksundur.' (A. Şimşek)

'...yapay, yapıntı, içine doğduğu toplumu, zamanı ve gerçekliği göz önünde tutmayan, hatta umursama gereği duymayan ağdalı bir şiirselliğe, kurmaca bir estetiğe saplandı.' (O. Çakmakçı)

'...ne dediğinin anlaşılması zor, özellikle zorlaştırılan bir sözdizimi ve imge savrukluğu girdi şiire.' (M. Temizyürek)

'80'li yılların şairleri en iyi (hakiki demek istedim) şiirlerini şimdilerde yazacaklar, çünkü 'gelişme' hiçbir zaman pat diye olmuyor.' (S. Akyol)

'90'larda da 'resmî ideoloji' ve aynı şey gibi de olsa egemen ideoloji karşısında belirgin bir tavır takınamadı ozanlar. Belli düzeylerde önceye göre daha çok 'uzlaşma' noktasına yaklaşıldığı bile söylenebilir.' (K. Gündüzalp)"[10]

Bu durum "şairin (ve de şiirin) sorumluluğu"nun bir kez daha anımsanması (tartışılması) gereğini öne çıkardı...

ŞAİRİN (VE ŞİİRİN) SORUMLULUĞU

"Sorumluluk, yalnız ortası görülebilen bir sicime benzer, iki ucu görünürde yoktur."[11]

"Asıl şiire tarizlerin en keskinleri, öteden beri, şiiri bir müddeâya alet ederek teganni edenlerden gelir. Ahlâk, din, milliyet, vatan veyahut halk ideallerini birer kıyam bayrağı gibi kaldıranlar, her millete ve her zaman, hâlis şiiri, -daha doğru bir tabirle asıl şiiri- derd edinmiş olanlara en acı bir vicdan davası açarlar ve onları tezyif hatta tahkir ederler,"[12] diyen Yahya Kemal efendi, her ne kadar, "saf şiir" adına şairi "fildişi kuleleri"n üzerine çıkarsa da; bu tutumun gerçek hayatta bir karşılığı yoktur...

Sezai Karakoç'un, "Şair, kafasına üşüşen kelimeleri çarmıha gere gere ve kendisini de o kelimelerle birlikte çarmıha gerile gerile, doğum acıları içinde kıvrana kıvrana, şiirlerini biçimlendirir. Şiir en ebedî biçimini bulduğu ân, oluş bitmiştir, metamorfoz tamamlanmıştır. Arı ve ipek böceği geride kalmıştır. Bal ve ipek hazırdır. Şiir tamdır..."[13] yollu "edebi tanımı"da şairin sorumluğuna bir açıklık getirmez...

Şairin sorumluluğu; "Şair, sazını eline al... Evet ama, sabah gazeteni okuduktan sonra, saçmalıkları ve bağışlanmayacak pislikleri gördüğünde..."[14] diye haykıran Louis Aragon'un; "Dirençli olmaktır ozanın görevi. Dinamik olmaktır. Tökezleyen her şeye direnç getirmektir. Yaşamın dinamik uçlarına sahip çıkmak, onları bilmektir. Tarihsel sorumluluğu ona bu görevi yüklediği anda, ozan için üçüncü bir olasılık yoktur. (...) Şiir geldi sorumluluğa dayandı..."[15] diyen Kemal Özer'in tarif ettiği şeydir...[16]

Tekrarlamak pahasına altını özenle çizelim: "Günümüzde açlık, yokluk, yoksulluk, baskı, şiddet, savaş ve işgalle her zamankinden daha çok kanayan, acı çeken dünyamızda şairlerin sorumluluğu nedir?[17]

Cevat Çapan'ın, Mahmud Derviş'in 'şiir yazmaya başlarken dünyayı değiştirebileceğimi düşünüyordum, oysa şiir yazma sürecinde, dünyayı değilse de kendimi değiştirdiğimi gördüm' deyişinden yola çıkarak, insanlığın sorunlarını, acılarını bire bir yaşamış ya da yaşayan şairlerin (Neruda, Nâzım, Derviş) serüvenini izleyerek, yarattıkları kendilerine özgü dille, okurdan da yaratıcılık beklediklerini vurgulaması... Turgay Fişekçi'nin, şiirin tarihe, toplumlara, yaşananlara daha duyarlı bakmamızı sağladığını savunması ve şairlerin anadillerine olan sorumluluklarını hatırlatması... Ataol Behramoğlu'nun şiirin sanatın içinden doğmasına dikkati çekmesi ve bizleri hümanizmi, insanı insan yapan değerleri savunmaya çağırması... Bütün bunlar, şairlerin dünyaya, çağa ve insanlığa bakışındaki sorumluluğu ortaya koyuyor. Hayır, şairler, savaşlara, işgallere, baskılara, şiddete, açlığa, yokluğa,

yoksulluğa belki engel olamazlardı ama, biz okurların bunlara karşı duyarlılığını arttırıp, engel olmamızın yolunu açabilirler..."[18]

Bunun içindir ki Cemil Meriç, "Devrimci dünyayı değiştirip düzeltmek ister, şair ise yalnızca isyan eder" derken; "Regis Debray ve Jean-Marie Villegier'le yaptığı -ve Clarte'nin 48. sayısında yayımlanan söyleşisinde de- Nâzım Hikmet, 'Bir aşk şiiri bile özünde politik bir anlam taşır. Ben, politik amacı olmayan hiçbir şair tanımıyorum,' der..."[19]

Guillaume Apollinaire'nin ifadesi de malumun ilamıdır; "Şair, yeni coşkular keşfeden kimsedir; bu yeni coşkulara katlanmak güç de olsa..."[20]

Yani "Yaşamla çok barışık insanların işi değildir şiir. Dünya nimetlerinin çok ortasında gezen insanın işi de değil. Şair bu yeryüzünden havalanıp şiir yazar ve işini bitirince inip kuytu köşesine çekilir. Çevresindeki insanlarla, dünyayla sorunları vardır şairin. Rahatsız adamdır şair. Yalnız adamdır şair. Bu yalnızlığını, terk edilmişliğinden değil, yaşamsal bir tercih olarak yaşayan insandır şair. Ya yüzlerce kilometre tek başına denizin üstünde kulaç atar şair ya da yüzlerce metre denizin dibine dalar şair. Şiir yazan arkadaşlar kendilerine şair demesinler. Yaşam onları şair yaparsa, çağdaşları ve gelecek kuşakları o payeyi ona verirler zaten. Adınız şiirsever olsun ne çıkar. (...)

Şiir günümüzde dert üstü murad üstü yaşayan; mala mülke gömülmüş; mevki makam düşkünü insanlardan uzak durur. Ne diyor Can Yücel:[21] 'Şiir bir mutsuzluktur. Elbette bir umutsuzluktur. Niçin mi? Umutsuz olmayan adamlar şiir yazamaz. Umutsuz olmayan adamlar resim yapamaz, mimar olamaz. Yaratıcı olamaz. Bu dediğim elbet yaşadığımız dünya için bir söz. Çünkü kâğıt bir umutsuzluktur. Boş kâğıt... Tuğlalar, briketler, çimentolar, hepsi umutsuzluktur. (...) Onların içinden bir umudu bulmaktır şiir. Onu bulmak için yazıyorum ben de... Birdenbire, bütün bu dünyada, deli olan bu dünyada tek akıllığı, uslanmadan akıllığı anlamaktır şiir. Ben haberciyim, deprem habercisiyim.' Elbette ki bir humor var Can babanın sözlerinde. Şiir umudun en biricik çiçeğidir. Şiirsiz bir dünya düşünsenize. Şiir yok. Her türlü teknoloji var ama şiir yok. Böyle bir dünyada yaşasak çıldırırdık değil mi?"[22]

Dediklerimizi toparlamak için;

Metin Altıok'un, "Şiirin varlığı daima bir şair kişiliğinin imzasını taşır..."[23]

Turgut Uyar'ın, "Bir ozanın işi ilkin şiir yazmaktır. Ona bunun dışında yüklenen, yüklenmeye çalışılan bütün öbür işler, yaşamasına, yani şiirine girebildiği ölçüde gerçeklik kazanır..."[24]

Pablo Neruda'nın, "Şairin başka şairler için yazması beni isteklendirmiyor. (...) Şiir okurla bağlarını yitirdi, erişemiyor ona... Onu geri almalı... Karanlıkta yürümeli ve insan yüreği, kadının gözleri, sokaktaki yabancılar, alacakaranlıkta ya da yaldızlı bir gecenin ortasında hiç değilse şiirin bir satırına ihtiyaç duyanlarla karşılaşmalı..."[25] sözlerini anımsatmak yeterli olacaktır...

ŞİİR NEDİR VE NE DEĞİL?

"Gerçek, onu öğrenen için, onu söyleyenden daha yararlıdır."[26]

Louis Aragon'un dediği gibi, "şiir, fizik ya da marangozluk"[27] kapsamında irdelenemez... Bu bir...

İkincisi; Hugo von Hofmannsthal'ın, "Şiirin değerini belirleyen şey onun anlamı değil (yoksa o şiir değil bilgelik, âlimlik taslamak olurdu) bilâkis onun biçimidir,"[28] tarifindeki üzere saltçı bir biçim oyunu da değildir...

Üçüncüsü Ahmet Haşim'in, "Hasılı şiir, resûllerin sözü gibi, muhtelif tefsirâta müsait bir vüs'at ve şümûle hâiz olmalı,"[29] diye tarif ettiği bilinmezliğin, müphemliğin genelliği de değildir...

"İyi de şiir nedir" mi?

"Şiiri tanımlamak için, bunca yüzyıldır neler demişler neler. Örneğin biri: 'İçinizde olmayan şiiri hiçbir yerde bulamazsınız (Shelley)' buyurmuş. Bir diğeri: 'Şiirin ilkesi, insanın üstün bir güzelliği özlemesidir. Bu ilke bir coşkunlukla, bir ruh taşkınlığında kendini gösterir. Bu coşkunluk, aklın yoğurduğu gerçeğin dışındadır. (Baudelaire)' derken, 'Şiir sanatı, eksiklikleri güzelliklere çeviren bir simya bilimidir (Aragon)' diyen de olmuş.

Aralarında meramını: 'Ne masayı anlatacağım diye masa sözcüğünü kullanacaksın, ne kuşu anlatacağım diye kuş sözcüğünü; ne de aşkı anlatacağım diye aşk sözcüğünü. (Cocteau)' tümcesiyle anlatan da var. Sait Faik: 'Şiir olmayan yerde insan sevgisi de olmaz. İnsanı insana ancak şiir sevdirir. Şiir, insanı insana yaklaştıran şeydir' demiş. İster katılırsınız, isterseniz katılmazsınız, Goethe: 'Şiirin konuları hiç eksik olmayacaktır; çünkü dünya o kadar büyük, o kadar zengin, yaşam o kadar değişik manzaralı ki... Hiçbir gerçek konu yoktur ki, şair onu gereği gibi işlemesini bildiği andan itibaren şiirden yoksun olsun' der. Valery ise onu: 'Gerçek şiirin, asıl sanat eserinin kendi varlığından başka bir amacı yoktur. Kendisinde başlar, kendisinde biter. Bütün soyluluğu da buradan gelir' diye yanıtlar."[30] Afşar Timuçin de, "Şiir benim tek sığınağım tek dayanağım oldu,"[31] der...

"Nedir"e ilişkin bu yanıtlara şunlar da eklenmelidir...

"Şiir, mutlaka hakikati aramakta, fevkalâde sarp ve dolambaçlı, fakat kestirme ve imtiyazlı bir keçi yoludur..."[32]

"Şiir, yananlar ve kendini yakanlarla dolu dönemlerde içten bir yanışı gösterir..."[33]

"Şiir, güzelliğe varmak için kelimeleri tertip etme sanatıdır..."[34]

"Şiirin tarihi Dil'den Söz'e doğrudur..."[35]

"Şiir kelimelerle güzel şekiller kurmak sanatıdır, başka bir şey değildir. Ama kelime nedir? Annedir, dosttur, kadehtir, hayâldir, yani bir mânası, tedaisi, bir gölgesi, hatta bir rengi ve adı olan nesnedir..."[36]

"Şiir dilin özüdür, kokusudur, lezzetidir, musikî kabiliyetidir;[37] yahut bunlardan doğan hususî bir şekildir..."[38] "Şiir, gürültüden müziğe geçmektir..."[39]

"Şiir, dilin bir yaratılış biçimdir. Bir dil bulma, kurma, yaratma, işidir. Bu da bir özgünlük, kişisellik sorunudur. Bir imge adamı olan ozanın özgünlüğü, getirdiği yenilikler, doğrular erdemler, güzelliklerden önce, şiirin en küçük birimi olan dizede, dilde yansır; giderek de şiirin bütününe yansır. Bütün yaratı sanatları içinde şiir, dilin gücünün en doruklaştığı, en uç alanlara ulaştığı bir sanattır..."[40]

"Müzikçi ezgiyle, dansçı vücut devinimiyle, ressam renkle çizgiyle, ozansa sözcüklerle gerçeği yansıtır..."[41]

"Bir şiirin güzelliği kendi dışında bıraktığı kelimelerin sayısıyla doğru orantılıdır..."[42]

Yeri geldi anımsatalım: Melih Cevdet Anday'ın, "Eskiden beri süregelen bir şiir sanatı var elbette. (...) Bence şiir tarihini şu iki büyük bölüme ayırabiliriz: a) Güzelleştirilmiş düzyazı olarak şiir; b) Düzyazıdan yakasını kurtarmış olan şiir..."[43] uyarısının altını çizerek ekleyelim: "Şiir dili, günlük konuşma dilinden (ve düzyazıdan) farklı, yoğunlaştırılmış bir dildir. Mantıkdışı gözükse de kendine ait bir mantığı vardır. Bu yüzden anlatılamayan, sadece duyulan ve sezilen bir varoluşa sahiptir..."[44]

Ve nihayet şiir;[45] Edip Cansever'in, "Şiirin yapısında, şiirin dokusunda bilinçli, özgün vurucu bir düşünce-yaşam birliğinin yer alması gerekiyor..."[46]

Octavio Paz'ın, "Şiir bilgidir, kurtuluştur, güç ve terkediştir. Dünyayı değiştirebilecek güçte bir eylemdir şiir, doğası gereği devrimcidir. Ruhun eğitilmesi ve içsel özgürlüğün yolu... Şiir bu dünyaya anlam kazandırır, onu yüceltir; bir başkasını yaratır..."[47]

Carl Sandburg'un, "Şiir, sessizlik içinde bir atılımdır. (...) Şiir, ateşin, bacaların, peteklerin, papatyaların, insanların ve kızıl gün batımlarının şehvetli ve mistik bir matematiğidir..."[48] dediğidir...

Ve bu bağlamda da "Şiir, (...) sanatların insana en yakını ve en soylusudur."[49] "Poetika şiirin aklıdır."[50]

Ve nihayet Bertolt Brecht'in altını çizdiği üzere, "Şiir akıldan korkmamalıdır...."[51]

Sonra da "[Şiirde] cesareti kıran, kanatları düşüren ne varsa söküp atalım; sanat bir cürettir..."[52] "Bazılarının sandığı gibi mısralar duyguların değil, yaşanmış deneylerin sonucudur..."[53]

SON BİR ŞEY...

"Bizler, hiç kimsenin hiçbir zaman usta olmadığı bir uğraşın çıraklarıyız."[54]

Şiir üzerine çok şeyin söylenildiği verili güneş tutulması koşullarında; Paul Celan'ın ifadesiyle, "Şiir artık kendini dayatmıyor, sergiliyor"... Medyatik bir dil oyununa, yap-boza dönüştürülüyor... Oysa Ludwig Wittgenstein'ın da haklı olarak uyardığı üzere, "Şiir, bilgi veren bir dille yazılsa bile, bilgi vermeyi hedefleyen bir dil oyunu değildir."

Bir biçimsel oyuna dönüştürülerek, içeriği boşaltılan şiir (ve elbette şair); kapitalizmin tasallutu altındadır. Çünkü "Kapitalizm, insanı yüzeyselleştirirken, onu koruyacak değerlerden işe başlar. Sanata, özellikle şiire düşman olunmasının nedeni de budur..."[55]

O halde güneş tutulmasının alacakaranlığın da şair (ve şiiri) kendini kapitalizmden özenle ayırdederek; "Niye şiir yazılır? İnsanın kafasına, yüreğine takılan bir derdi vardır, bunu ifade etmek ister. (...) İnsanlık durumuyla, sonsuz çeşitli sorun, kaygı, endişe ve mücadeleyle bir empati kuramayan, bunu anlamayan, bunu küçümseyen bir insanın şiir yazması çok zor,"[56] diyen Roni Margulies'in söyledikleri ve Hasan Hüseyin Korkmazgil'in şu uyarısını kulağına küpe etmelidir: "Yıllardır yazar, çizer, söylerim; bilineni bilinmeze, görüneni görünmeze, duyulanı duyulmaza, kısacası, somutu soyuta itmek değildir Şiir'in işi. Tam tersi: Bilinmezi bilinir, görünmezi görünür, duyulmazı duyulur, duyumsanmazı duyumsanır, algılanmazı algılanmak yapmaktır..."[57]

Son bir şey: Baudelaire, "Şiir özünde felsefedir"; Octavio Paz da, "Her şair kendi mitolojisini yaratır"; Karl Kraus da "Bir muhasebecinin tımarhaneye kapatılmasına yetecek kadar belirti gözlemlenebilir bir şairde," derdi...

13 Kasım 2003, Ankara

DİPNOTLAR

1 Nietzsche.

2 Sennur Sezer, Varlık Dergisi.

3 "Neden şiir okuruz? (Elbet okuyanlara sorulabilir bu soru... Hiç mi hiç ayrımcılıktan yana değilim ama, doğrusu yeryüzünde insanları 'şiir okuyanlar' ve 'şiir okumayanlar' diye iki sınıfa ayırabileceğimize inanıyorum. Yeniden soruma dönüyorum: Neden şiir okuruz?) Şiirin içindeki 'büyü' den vazgeçemediğimiz için mi? Duygularımıza ve düşüncelerimize zenginlik kattığı için mi? Ruhumuza yönelmiş tüm pisliklerden arındırdığı için mi? Sözcüklerin gücüne ve sihrine sonsuz inandığımız için mi? Yeni, yepyeni imgeler keşfetmek için mi? Hele hele, yaşamın rengini, kokusunu, dokusunu yakalamak için mi?" (Zeynep Oral, "Ne Söylenmişse Sevmek Üstüne...", Cumhuriyet, 23 Ağustos 2003, s.15.)

4 Heraklitos, Fragman, 104.

5 Afşar Timuçin, "Şiir İçin İleri Geri Düşünceler", Eski Dergisi, No:24, Ekim 2003, s.24.

6 "Politikacılar şiiri sevmez! Ama devrimciler sever, Mao şairdi. Ho Chi Minh de..." (Oktay Akbal, "Şu Sıcakta Şiirlerle...", Cumhuriyet, 7 Eylül 2003, s.2.)

7 Turgay Fişekçi, "Şiirde Bir Dönem Kapanırken", 10 Eylül 2003, s.14.

8 Kemal Gündüzalp, "Şiir Nereye-3: Yeniden 'Yeni Bir Şiir' Birikimci-Toplumculuk", Eski Dergisi, No:24, Ekim 2003, s.30.

9 Didem Madak, "90'u Yılların Şiiri Üzerine: Biz Neden Böyle Olduk?", Virgül Dergisi, No:67, Kasım 2003, s.74.

10 Hayri K. Yetik, "Zamanın Ruhu Şiirin Ruhu", Eski Dergisi, No:20, Haziran 2003, s.25-26.

11 John Mc. Crac.

12 Yahya Kemal, "Şiir ve Müddeâ", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.3.

13 Sezai Karakoç, "Şiir ve Mantık", Kül Dergisi, No:37, Ha-

ziran 2003, s.29.

14 Louis Aragon, "Her İmge Bir Tufan Yaratmalıdır", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.22.

15 Kemal Özer, "Ozanın Görevi", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.33.

16 "Şiir çıkar gelir mi yoksa onu bir yerde mi aramalı mı? Sabırlı olmak, şiiri sabırla beklemek gerekir. Kimi şiirler yazılır, kimi şiirler kendini yazdırır. Daha doğrusu kimileri şiir yazarlar, onlar şiir yazıcılarıdırlar, kimileri de şiiri kapıya dayanmış bulurlar, onlara da şair demek gerekir." (Afşar Timuçin, "Şiiri Aramak", Eski Dergisi, No:23, Eylül 2003, s.24.)

17 Şair hakkında bkz: Hulki Can, "Şiir Yazanlar ve Şairler", İnsancıl Dergisi, Yıl:14, No:2003/11, Kasım 2003, s.18-19; Peter Horn, "Şiirsel Hayvan", Sanat Adam Dergisi, No:214, Kasım 2003, s.49-59; Seyyit Nezir-Veysel Çolak-Hüseyin Haydar-Metin Cengiz-Tuğrul Keskin, "Yenibütün: Kendini Biriktiren Bireyin Şiiri", Eski Dergisi, No:25, Kasım 2003, Belgelik: 25; Metin Turan, "40 Kuşağı, Enver Gökçe ve Şiiri", Berfin-Bahar Dergisi, Yıl:9, No:69, Kasım 2003, s.25-29; Özgen Seçkin, "Bugünün Şairleri Ne Yazıyor?", Damar Dergisi, No:151, Ekim 2003, s.18-20; Mevlüt Kırmapçı, "Şair Şiiri Döverse, Şiir Ya; Davulcuya Kaçar, Ya...", İnsancıl Dergisi, Yıl:13, No:2003/09, Eylül 2003, s.25-27; Umut Ünalan, "Güzel Şiir ve Yalnız Şair", Eski Dergisi, No:24, Ekim 2003, s.27; Hülya Tozlu, "Şiir Sevdalıları", Berfin-Bahar Dergisi, Yıl:9, No:67, Eylül 2003, s.27; Hızır Tüzel, "Şairler Aşka Sadık", Radikal, 11 Haziran 2003, s.22.

18 Zeynep Oral, "Şairin Sorumluluğu...", Cumhuriyet, 2 Kasım 2003, s.15.

19 Güray Öz, "Yeni Yüzyılın Korkulan", Cumhuriyet, 28 Mayıs 2003, s.6.

20 Guillaume Apollinaire, "Yenilikçi Düşünce ve Şairler", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.13.

21 Selahattin Hilav, Can Yücel şiirinin temel öğelerini şöyle sıralıyor: "Töresel/resmi dil anlayışının çarpıttığı sözsel dünyaya karşı çıkış ve şiirsel sözcük dağarcığının pervasızca genişletilmesi; mizah, alay, yergi, öfke, sevecenlik, lirizm ve bunlara altyapılık yapan kapsayıcı bir kültür ve bilgi, her an işleyen bir eleştirel dünya görüşü, siyasal bilinç ve kendini durmadan sorgulayıp deşen bir öznellik..." Ayrıca bkz: Sezai Sarıoğlu, "Güzelliğin Tarifi İçin Çirkin Görünen Şair: Can Yücel", Varlık Dergisi, No:2003-1151, Ağustos 2003, s.13-16.

22 Bülent Top, "Hayatla Satranç Oyunudur Şiir", Eski Dergisi, No:20, Haziran 2003, s.39.

23 Metin Altıok, "Şiir Nedir?", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.45.

24 Turgut Uyar, "Ozanın İşi", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.24.

25 Pablo Neruda, "Şiirin Gücü", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.17.

26 Blaise Pascal.

27 "Şiirden, fizik ya da marangozluktan söz eder gibi konuşan insanlar vardır." (Louis Aragon, "Şiirin Gizemi Ezgidedir", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.48.)

28 Hugo von Hofmannsthal, "Şiir ve Yaşam", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.27.

29 Ahmet Haşim, "Şiir Hakkında Bazı Mülazahatlar", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.6.

30 Üstün Akmen, "Şiirin Taşlığında Kan Lekeleri", Eski Dergisi, No:20, Haziran 2003, s.14.

31 Afşar Timuçin, "Benim Dünyamdan: Şiir Bir Serüvendir", Eski Dergisi, No:25, Kasım 2003, s.25.

32 Necip Fazıl Kısakürek, "Şiir", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.11.

33 Behçet Necatigil, "Şiir Burçlan", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.20.

34 Asaf Hâlet Çelebi, "Saf Şiir", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.17.

35 Hilmi Yavuz, "Şiir İçin Küçük Tractatus (Tractatus: Poetico-Philosophicus)", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.36.

36 Cahit Sıtkı Tarancı, "Şiir Üzerine Düşünceler", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.16.

37 Burada Nâzım ustanın, "Şiiri basit bir melodiden mürekkep bir armoniye yükseltmek için" (Nâzım Hikmet, "Vezin Meselesi", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.10.) vurgusuna dikkat çekelim...

38 Ahmet Hamdi Tanpınar, "Şiir ve Dünya Ölçüsü", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.7.

39 Haydar Ergülen, "Can'cağzım", Radikal, 20 Ağustos 2003, s.21.

40 İlhan Berk, "Bir Yaratış Biçimi Olarak Dil", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.22.

41 Oktay Rifat, "Şiirin Dili", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.23.

42 Salâh Birsel, "Şiirin İlkeleri", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.19.

43 Melih Cevdet Anday, "Ozan Esini Hak Eder", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.15.

44 A. Hicri İzgören, "Çağrışım Zenginliği", Yeniden Özgür Gündem, 26 Ekim 20003, s.11.

45 Şiir konusunda bkz: Ersan Çelik, "Şiirle Yüz Yüze", Damar Dergisi, No:152, Kasım 2003, s.41-42; Gülhan Dikme, "Şiir'e Mektup", İnsancıl Dergisi, Yıl:14, No:2003/11, Kasım 2003, s.34-35; Veysel Çolak, "Söylence (Mit, Mitos, Efsane)", Edebiyat ve Eleştiri, Yıl:11, No:71, Kasım 2003/07, s.27-30; Eski Dergisi, No:25, Kasım 2003; Veysel Çolak, "Şiirde Sahici Tavır", s.26-27; Seyyit Nezir, "Şiir Artık Böyle Yazılmıyor ki", s.32-35; Fırat Caner, "Şiir ve Felsefe", s.41; Ersan Erçelik, "Şiirle Yüz Yüze", s.42-43; A. Kadir Paksoy, "Eğitim ve Şiir", Damar Dergisi, No:151, Ekim 2003, s.34-36; Mehmet Erdoğan, "Gölgesi Kendisinden Büyük Şiir", Kılavuz Dergisi, No:7, Ekim 2003, s.46-47; Ersan Çelik, "Şiirler Yüz Yüze", Eski Dergisi, No:23, Eylül 2003, s.46-47; Sezai Sarıoğlu, "Halk ve Şiir: Halk Şiiri", Yeniden Özgür Gündem, 28 Ağustos 2003, s.11; Celal Soycan, "Modern Türk Şiiri İçin Zihinsel Onarımlar", Varlık Dergisi, No:2003-1151, Ağustos 2003, s.80-83; Cemal Süreyya, "Şiir ve Devrim", Eski Dergisi, No:21-22, Temmuz-Ağustos 2003, s.34-35; Güler Yıldız, "Şiir Gibi Olmak mı?", Pusula Dergisi, Yıl:1, No:4, Haziran 2003, s.4-5; Enis Akın, "Türk Şiirinde Konuşan Kim?", Kılavuz Dergisi, No:1, Nisan 2003, s.31-33; Damar Dergisi, No:147, Haziran 2003; Özgen Seçkin, "Öndersiz Şiir", s.7-8; Muhsin Şener, "Şiir İçin Eskizler", s.9-11; Aydın Afacan, Şiir ve Mitologya, Doruk Yay., 2003; Veysel Çolak, "Şiir, Yaşantı, Tarih", Eski Dergisi, No:20, Haziran 2003, s.10-12; Hayri K. Yetik, "Şiir Dili, Barışın, Aşkın Dili", Varlık Dergisi,

Şiir

AŞIK YUSUF FIRAT

Şiir,
Şairi,
Darağacına götürüp, iplere çekmeli
Kerem gibi
Ateşlere yakıp,
Yusuf gibi kör kuyulara
Atmalıdır.

Şiir,
Korkusuzluğu getirip
Korkuyu yenmeli.
Yunus gibi sevgiyi, Gelin kızın çeyizi gibi,
Nakış nakış işlemelidir.

Şiir,
Şairi,
Zindanlara atıp,
Eyüp gibi dertlere salmalı,
Kalsa da tek başına,
Gemiler yürütmelidir.

Şiir,
Zülfikâr gibi keskin,
Zülcenah gibi Şaha kalkmalı,
Bazen zalim, bazen mazlum,
Kapılar açtırıp,
Şaha gitmeli,
Kendi uğruna ölmeli, şiir gibi.

Şiir
Şairi
Pazar Pazar köle edip
Sattırmalı,
Bir Derviş gibi
Köy, Köy, oba oba
Kar, kış, yaz demeden
Dağları aşırmalı
Ta ki enginlere kadar
Haramiye meydan okumalı,
Dağlara çekilip,
"Ferman padişahın dağlar bizimdir" demeli.

Şiir,
Sevdalara salıp,
Elif Elif deyip gezdirmeli,
Gülistan da bir gül gibi, açmalı,
Tumalara karışmalı,
Mansur gibi,
"Enel Hak" dedirtmelidir.

Şiir,
Şairi,
Derisini yüzdürüp,
Arı namus şişesini kırdırmalı,
Gelmez yollara götürüp,
Rezil etmelidir.
Şiir YUSUFu FIRATa atıp,
Deryalara karıştırmalıdır.

No:2003/06-1149, Haziran 2003, s.12-16; Haydar Ergülen, "Şarabın Şiiri", Radikal, 25 Haziran 2003, s.21; Haydar Ergülen, "Derin Bir Mavilik", Radikal, 15 Ekim 2003, s.21.

46 Edip Cansever, "Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.32.

47 Octavio Paz, "Şiir ve Şiirsel Eylem", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.31.

48 Carl Sandburg, "Özdeyişler", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.40.

49 Cahit Külebi, "Şiir Üstüne", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.34.

50 Mehmet Can Doğan, "Sunuş", Kül Dergisi, No:37, Haziran 2003, s.2.

51 Bertolt Brecht, "Şiir Akıldan Korkmamalıdır", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.30.

52 Victor Hugo, "Şiir Üzerine", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.12.

53 Rainer Maria Rilke, "Şiir Nasıl Doğar?", Kül Dergisi, No:38, Temmuz 2003, s.11.

54 Ernest Hemingway.

55 Veysel Çolak, "Yazmak Yüzleşmektir", Eski Dergisi, No:24, Ekim 2003, s.14.

56 Roni Margulies, "Senaryonun İki Ucu", PostExpress, No:30, 20 Ekim-20 Kasım 2003/10, s.12-14.

57 Hasan Hüseyin Korkmazgil, "Şiir Dedikleri", Lül Dergisi, Yıl:1, No:5, s.4.

EŞİTSİZLİK ZİNCİRİNİ KIRANA DEK...

Sosyalist halk ozanı: İhsani

MUSTAFA DEMİR

Ozan İhsani ile Ağalı Dünya adlı kitabı aracılığı ile tanıştım. Kitap şimdi hatırlayamadığım bir kanaldan elime geçmişti. O zaman köyümüzde ozan Hulusi Boran ile ortak olduğumuz bir bakkal dükkânımız vardı. Dükkân aynı zamanda köy kahvesi işlevini görüyordu. Köylüler orada buluşuyor; iskambil, domino gibi oyunlar oynuyorlar, sohbet ediyorlardı. Biz de, bizden büyük abilerin desteğiyle bir pano yaptırıp "Duvar Gazetesi" çıkartıyoruz. Dükkânda pikaptan çaldığımız Mahzuni Şerif'in türküleri, Duvar Gazetesi ve konuşmalarımızla köylülerimizi politize etmeye, o günün deyimi ile uyandırmaya çalışıyoruz. '68 devrimci gençlik hareketinin etkisinde, daha çok antiemperyalist konuşmalar yapıyoruz, bildiğimiz kadarıyla. Köylülerimiz bizi bir türlü anlamıyorlar ve desteklemiyorlar.

Bu ortamda elime Aşık İhsani'nin Ağalı Dünya adlı kitabı geçiyor. Önce kitaptan ben çok etkileniyorum. Çoğunluğu okuma yazma bilmeyen köylülerime dükkânda bu kitabı okumaya başlıyorum. Aşık İhsani ağaların gaddarlıklarını ve ırz düşmanlıklarını öykülüyor,

şiirlerle süsleyerek, anlaşılır, yalın bir dille kitabında.

Bizim köyde bir ağayla bir Nazlı
Yaşıyordu, yaşıyordu, yaşar ya!
Ağanın göbeği, Nazlı'nın karnı
Şişiyordu, şişiyordu, şişer ya!

Nazlı'nın ne damı, tarlası, beyi
Yoktu kendisinin olan tek şeyi
Ağanın gözüne girerim deyi
Koşuyordu, koşuyordu, koşar ya!

Ağa savaşını yapardı aşla,
Kendisine karşı dikilen başla,
Bir imamla aldığını, üç taşla
Boşuyordu boşuyordu, boşar ya!

Nazlı ayak uydurmuştu asıra
Köycek ona, kahpe derdik, o sıra
Gündüz kıra, gece nemli hasıra
Düşüyordu, düşüyordu, düşer ya!

Hasan, Hacer, Hamza, Hüsniye, Kaya,
Kediden öküze, tavuktan taya,
Kim eline ne geçerse ağaya
Taşıyordu, taşıyordu, taşır ya!

Nazlı'yı son gördüğümde solmuştu
Barındığı yeri saman dolmuştu
Onüç yaşındaydı ana olmuştu
Şaşıyordu, şaşıyordu, şaşar ya !

Öyküyü sessizce dinleyen Rıza Emmi İhsani'nin teşhir ettiği ağaya "Vay dürzü vay!" deyiveriyor. Bizim günlerce konuşarak, tartışarak başaramadığımız köylümüzü uyandırma ve yanımıza çekme işini, İhsani sanat yoluyla, kısa bir sürede gerçekleştiriyor. O zaman anlıyorum sanatın kitleler üzerindeki etkisini! Sonra İhsani'nin türkülerini yürüyüş kollarında onbinlerce muhalifin hep bir ağızdan söylemesini yaşadım.

Odun kırıcıydı, adı İlyas'tı
Yanaştım yanına, yüzünü astı
"İşin nasıl" dedim bir küfür bastı
Arkasından baltasını biledi...

"Bana bak arkadaş" dedim, dedi "ne?"
Dedim "sen bir vatandaşsın" dedi "he!"
Dedim "kanunun var", dedi "çekil be!"
Arkasından baltasını biledi...

Dedim "ilin nere senin", dedi "Van..."
Dedim "çoluk-çocuk", dedi "sekiz can!"
Dedim "düzelecek..." dedi "ne zaman?"
Arkasından baltasını biledi...

Dedim "gidiş...", dedi "onlara göre"
Dedim "kötü mü ki?", dedi "bin kere!"
Dedim "hak, adalet...", "tu" dedi yere
Arkasından baltasını biledi

Açıldı gözleri atıldı öne
Dedim dur bakalım, dedi ne güne
Dedim, şu feleğin ocağı söne
Arkasından baltasını biledi...

Türküleri dönemin koşullarıyla örtüştüğü için kitlelerce hemen benimsendi. Halk yığınları düzenin yavaş yavaş farkına varıyorlardı. Devrimci öğrenci gençlik düzenin değişmesi gerektiğini haykırıyordu. Halkın ozanı bu durumu "balta bilemek" olarak özetleyiveriyordu. Altmışlı yılların sonunda yazdığı şiirleri düzeni sorgulayan, çelişkileri sergileyen, tartışan türkülerdi.

Yok ne demek efendiler
İş isteriz, iş isteriz...
Kendimizi sizin ile
Eş isteriz, eş isteriz...

(...)

İş yoğmuş, dert çoğmuş kim anlar
Yürüsün sefalet, çürüsün canlar...
Hiç durmadan dinlenmeden yalanlar
Atın beyler, atın devran sizindir.

(...)

Düzenbazlar elledi devleti
Talan var ha beyler, talan var talan!
Demokrasi türküleri söylenir
Yalan var ha beyler, yalan var yalan

Bu yalanları kim açığa çıkaracak, kitlelere kim anlatacaktı? "Gerçekleri gün yüzüne sermeye / Aşıkı duvarda sazı bekliyor"du. İhsani sazına komut vermekte gecikmedi.

De bre sazım de bre, şu benim halkım
Dost kimdir, düşman kim bilsin ha bilsin

Halkın yanında yer alan herkes gibi İhsani de türkülerinden dolayı sorgulanır ve mahkemeye verilir. Ozan zor karşısında susar mı?

Sen savcı bey, suçlu ara onu bul
Ben kendi çağımda çoğu kula kul
Çoğu sakat, çoğu yetim, çoğu dul
Olanların şairiyim, diliyim...

Ozan İhsani safını açıkça ilân eder: "Biz aşığız, halkın sesi"yiz der. Ancak sadece dertleri dillendirmek yetmez. Dertlere çare aramak da düşer ozanların payına. İhsani bu görevi lâyıkıyla yerine getirir.

Bırakın şu karanlıktan
Beni çıkmak istiyorum
Yeni için eskileri
Vurup yıkmak istiyorum

Kitlelere seslenir:

Uyan emekçi kardaşım
Uyan daha daha uyan.
Benim kavga arkadaşım
Uyan, daha daha uyan

Uyan aziz canım benim
Damardaki kanım benim
Dertli perişanım benim
Uyan, daha daha uyan

Ağalar kırdı dalını
Tahsildar sattı çulunu
Borçlu gömdürdün ölünü
Uyan, daha daha uyan

Uyan kendine hak iste
Kara bahtını ak iste
Doktor iste, toprak iste, iş iste
Uyan, daha daha uyan

Evin, yolun, işin olsun
Anayasa eşin olsun
İçinde ateşin olsun
Uyan, daha daha uyan

Neden geri kaldığın sor
Öğrenirsin kafanı yor
Eller fezaya gidiyor
Uyan, daha daha uyan

Kalk şöyle bir etrafı gez
Düşmanı tut başından ez
Bu kadarı sana yetmez
Uyan, daha daha uyan

Uyan alem görsün seni
Aç gözünü dinle beni
Hergün biraz daha yeni
Uyan, daha daha uyan

Ayrılığı kökünden kaz
Tarihine bir destan yaz
Karanlıkta beyaz beyaz
Uyan, daha daha uyan

Uyan göğü yere indir
Çeliği toprağa bindir
Bunlar senin görevindir
Uyan, daha daha uyan

(...)

Al kardaşım, al eline gürzünü
Vur, zalimin zulmüne vur, vur be vur.
Kendi rahatını kendi elinle
Zor değil be; kendin için kur be kur.

Yetmişli yıllarda İhsani düzene karşı mücadeleyi örgütleyen, yol gösteren ışık saçan türküler üretir. Serbest vezinle yazdığı ve olağanüstü bir güzellikte okuduğu Mektup adlı uzun şiiri sanki 12 Mart muhtıracılarına verilen sanatsal bir yanıttır.

Halk şiiri geleneğinde var olan, dert yanma, yakarma, kaderine rıza, İhsani'nin şiirinde yerini başkaldırıya, haykırmaya, kendini ve toplumu değiştirmeye bırakır. Zamani, Emekçi, Ferhat Ali Asker, Şah Turna, Temeli, Vijdani, Seyfili, Osman Dağlı, Garip Şahin ve adını burda sayamıyacağım onlarca halk ozanı bu çizginin takipçileri olmuşlardır...

İşimiz bu heheheyt be
Sosyalizmi örüyoruz
Kırmızı bir bayrak gibi
Maviliğe yürüyoruz

diyerek hedefini de açıkça ortaya koyar. İhsani'nin yalın bir dili, direk bir anlatımı vardır. Lafı evirip çevirmez, taşı gediğine yerleştirir. Değer yargıları sosyalisttir.

Sen ey kaba kuvvet, baştan başa zor
Son demini yaşıyorsun bana sor
Sosyalizm sel halinde geliyor
Durdurmaya yetemezsin yetemez...

der ama bir süre sonra da: "Ağ günleri beklemekten / Göz çanağım kan kan oldu" demekten kendini alamaz. Halkın yükselen mücadelesi düzeni değiştirmeye yetmez. İhsani türküleriyle daha geniş kitleleri saflara katılmaya çağırır.

Haydin bire canlar tezden
Korku çıksın gitsin gözden
Faşistleri içimizden
Atalım bir, bakalım bir, deha deha,
Deha deha, Ayşem deha, Fatmam deha

türküsü güne ve geleceğe aittir. Şiirleri biçimsel olarak geleneksel halk şiirinin devamıdır. İçerik olarak kendinden önceki Cumhuriyet dönemi halk şiirinden farklıdır. "Gül, bülbül edebiyatı"ndan kopuştur. İhsani'nin türküleri antiemperyalist, yurtsever, demokrat ve sosyalist içerikli militan, devrimci şiirlerdir.

Bu memleket bunca emek
Bizim bizim, hepsi bizim
Yabancıya yer ne demek
Bizim bizim, hepsi bizim

İş arayan açlar bizim
Yaban ele göçler bizim
Alınacak öçler bizim
Bizim bizim, hepsi bizim

Aracının aldığı fark
Gürül gürül işleyen çark
Hırsından çatlayan toprak
Bizim bizim, hepsi bizim

Düzenin ezdiği beller
Kilide vurulan diller
Kazmayı kavrayan eller
Bizim bizim, hepsi bizim

Meydanlara doluş bizim
El ele bir oluş bizim
Dayanış, kurtuluş bizim
Bizim bizim, hepsi bizim

Cumhuriyet döneminde başından beri din, kitleleri siyasi olarak yönlendirmenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Çok partili döneme geçtikten sonra, bu tavır daha açık ve yoğun bir şekilde sürdürülmüştür.

İhsani kendini: "Politik cambazlar sarıldı dine / Derviş Vahtettin'ler hortladı yine" demekten alıkoyamamıştır. İktidarların dine sarılmalarına "Din cambazı gerçeklerin üstüne / Kör olası perdesini gerdi heyyy" diye parmak basar. Onun bu şiirleri günümüzü de aydınlatmaktadır. Günümüzde piyasa sanatçıları, kılıklarına kıyafetlerine bakmaksızın, dinle yatıp dinle kalkıyorlar. Halkın dini duygularını onlarda en az politikacılar kadar sömürüyorlar. Oysa İhsani dini bağnazlığın ve baskıların daha yoğun olduğu, politikacıların dini propagandalarla oy avcılığına çıktıkları koşullarda, korkusuzca tanrıya sorular yöneltebilmiştir.

Nedendir be koca tanrı
Ben ölüyom sen ölmüyon
Dünya kurulalı beri
Ben ölüyom sen ölmüyon

Düşün bir kere ince ince
Bunlar revâ mıdır sence
Vaktim saatim gelince
Ben ölüyom sen ölmüyon

Neden benim malım yoktur
Senin mülkün benden çoktur!...
Üstelik de karnın toktur
Ben ölüyom sen ölmüyon

İhsani'yem için için
Bak şimdi anladım niçin
Allahsız olduğun için
Ben ölüyom sen ölmüyon

O gürül gürül akan bir türkü selidir. Günümüz halk şiirinin bir köşe taşıdır. İhsani değişen ve değiştiren bir sanatçıdır. Sadece şiirinin içeriği değil, müziği de farklıdır. Onun müziği geleneksel aşık müziğinden ziyade, marşlara yakındır. Onbinlerce kişilik yürüyüş kollarında söylenmeye uygun türkülerdir. Zaten coşturucu içerik ve müzik kabaran devrimci dönemin marşları olmuştur. İhsani bağlamanın yanısıra davul, klarnet, ney, flüt gibi müzik aletlerini de kullanarak müziğinin kitleler üzerindeki etkisini artırmıştır. En güzel müzik aleti olan insan sesini kendi sesi yanısıra, solo ve koro olarak iyi bir şekilde kullanarak bu etkiyi daha da artırmasını bilmiştir.

Bugün İhsani yaygın olarak dinlenmiyor. Umutsuzluğa gerek yok! "Bir memleketin türkülerini yapanlar o memleketin kanunlarını yapanlardan daha güçlüdürler." İhsani'nin türküsü ölümsüzdür! Türkülerin ömürleri insanlarınkinden çok daha uzundur. Bugün toplum bir avuç medyanın öne çıkarttığı üç beş "baldırı çıplağın" günlük dedikodularının esiri edilmiştir. Bu devran hep böyle sürmez! Taban uyanırsa onu kimse durduramaz.

Baskı, sömürü ve eşitsizlik yok olmadıkça, başkaldırı da bitmeyecektir! İhsani'nın türküleri "eşitsizlik zincirini kırana dek" kitlelerce haykırılacaktır.

Kırmızı gül demet demet

MUTLU ŞAHİN

Nenni ya! Nenni ki nenni! Yavrum nenni! Bir demet kırmızı gülle gelen nenni! Nasıl oluyor derseniz, türkünün dilini açmak gerek...

Varıp sormak gerek türküye: "Ey türkü nedir bu demet demet kırmızı gül ve de nenni! Yavrum nenni... Balam, nenni". Bu demet demet gül hem de kırmızısından, sevgiliye duygu mu taşıyor? Neden kırmızı gül de kır papatyaları değil? Şöyle sarılı beyazlı, düz sarılı, öküz gözü gibi, kırdan toplanmış papatyalar değil de, demet demet kırmızı gül? Onların sevgi dili yok mu? Onlar duygu simgesi gül kat... Ama bir tek! Benim tek gülümsün, gönlümdeki yerin kır çiçekleri kadar engin, kır çiçekleri kadar zengin ve doğal, demiş olmaz mısın? Ama senden iyisini bilecek değiliz ya! Kırmızı gülü seçmişsin sen. Hem de demet demet...

Ha bir de "balam" meselesi var! Yavrum diyorsun... "Nenni" diyorsun, "Gitti gelmez" diyorsun. Yoksa bir ananın balasına, yavrusuna çağrısı mı bu? Şol Revan'da kalan balası üstüne mi söylenmiş? Revan, bugünkü adıyla Erivan, yani günümüzde Ermenistan'ın başkenti... Türkümüze konu olan olayın geçtiği zaman ise, büyük olasılıkla 17. yüzyıl sonrası... Neden derseniz, Revan Osmanlının önemli bir ticaret merkezi o zamanlar. Ama bir ara elden çıkmış, Safeviler işgal etmiş. Yıl 1635. Dördüncü Murat ikiyüzellibin kişilik bir orduyla Revan seferini düzenlemiş. Sekiz ay, yirmi dokuz günlük kuşatma sonunda, Revan yeniden Osmanlı topraklarına katılmış. Eskisi gibi kervanlar gider gelir olmuş. Mal götürüp, mal getirmişler... Memet de gidip gelen kervancılardan birisi... Anasının da tek "balası"... Tek oğlu! Erzurum yöresinde üç beş dönümlük tarlalarını ekip dikiyorlar... Yetiştirdikleri ürünü de kervana katıp, Revan'da satıyor Memet... Memet de Memet hani... Karayağız bir delikanlı... Taşı tutsa, suyunu çıkaracak kadar güçlü. Bir de alışkanlığı var Memet'in. Her akşam tarla dönüşü, bahçelerden derlediği demet demet gülleri getiriyor anasına... Anayla oğul arasında bir simge gibi kırmızı gül demeti... Sevgi saygı simgesi. Gülleri evinin duvarına asıp kurutuyor ana... Onlara baktıkça oğlunu görür gibi oluyor... Hele Memet kervandaysa. Gözü gönlü kırmızı gülün kurumuş, gazelleşmiş demetinde ananın. Rüyaları hep Memet üstüne... Revan yollarını düşlüyor hep. Kimi zaman kara saplanmış görüyor kervanı. Kan ter içinde uyanıyor. Hayra yormaya çalışıyor. Kimi geceler de toza dumana katılmış kervanın, atının eşeğinin devesinin bir toz bulutu içinde kayboluşunu düşlüyor. Bir hortum, yutuyor kervanı. Koca kervan döne döne göğe çekiliyor. Geride ne bir at, ne de bir deve, ne de insan kalıyor. Memet'i arıyor gözleri. Kara yağız, kaytan bıyık Memet, ellerini uzatıyor anasına. "Tut ellerimi" diyor. Ama ne gezer. Anasının elleri boşlukta kalıyor. Sözün kısası günü gelip de kervan Revan'dan dönene kadar bu böyle sürüp gidiyor. Kervanın dönüşünü dört gözle bekliyor.

Bazen kışın yola saldığı oğlu yazın dönüyor. Bazen de tersi oluyor. Kervanın dönüşü, bayram gibi! Kimi kocasını, kimi yavuklusunu karşılıyor. Kimi analar da oğlunu. Sarılıp, ağlayanlar, sevinç gözyaşı dökenler. Yemen seferinden döner gibi. Gerçi savaş dönüşü değil ama; hastalığı sağlığı var... Karı var, ayazı var! Bir de salgın hastalık söylentisi yayılmış. Veba hastalığı kırıp geçiriyor ortalığı. İlkin bir ateş sarıyor bünyeyi. Kusma, iltihap, baş dönmesi. En sonunda da sayıklama. Artık kurtuluşu yok. Sayıklaya sayıklaya götürüyor insanı. En erken üç gün. En geç yedi gün içinde başlıyor sayıklama... Kurduğu tüm dünya yok oluyor bir anda insanın. Sevgiliye özlem, alınan armağanlar. Söylenecek güzel sözler: Sensiz olamam. Sen benim her şeyimsin. Güne seninle başlıyorum. Seninle bitiyor gecem. 'Zaman yitirmemek gerek' demiştin. Oysa günler su gibi geçti. Ne bir ses; ne bir nefes. Düşlerdeki yerin hariç. Oysa seninle her şeye yeniden başlayacaktık. Öyle demiştik. 'Yaşam o kadar kısa ki; hiç zaman yitirmek istemiyorum seninle olmak için'. Bunları sen söylemiştin. Sıcaklığın avuçlarımdaydı. Kuytu bir sokak arası mıydı? Yoksa aşıklar yoluna girişte miydi? Bir tek gözlerin kalmış belleğimde. Bir de kuşların bitmeyen şakımaları. Ne de güzel batmıştı güneş. Alaca ışığın, alaca karanlığa dönüştüğü an. Akşam güneşinin, yavaş yavaş yok oluşu muydu güzel olan? Yoksa alaca ışığın, alaca mutluluğa dönüştüğü an mıydı en güzeli. Bahar mı kokuyordu saçların. Yoksa gerçekten bahar günleri miydi? İşte böyle sevgili. Ben şimdi senden uzak. Seni sayıklıyorum. Ellerini tutabilsem yeniden. Yüzüme dokunsa saç tellerin. Ama ne gezer! Kuytulardan kaybolmayı severim demiştin. Aniden yok oluyorsun düşlerimden. Ellerim boşta kalıyor. Hem anamın hıçkırığı niye. Uzattığım ellerimi tutsa ya! Ateşler içindeyim. Bildiğim türküleri mırıldanıyorum; yokluğunuzda.

Gurbet elde baş yastığa gelende,
Gayet yaman olur ii garibin,
Gelen olmaz giden olmaz yanına,
Bir çalıdır mezar taşı garibin.

Bir çalının dibine gömüyorlar Memet'i. Söylenecek sözleri, sevgiliye, anasına özlemiyle birlikte örtüyorlar üstünü. Kara toprak alıyor bağrına. Gençmiş...

Sevenleri varmış... Anası yavuklusu yol gözlüyormuş. Ecel bu! Kimini sele, kimini yele verir. Memet'i de Revan'da vebayla yakalıyor. Sayıklaya sayıklaya gidiyor Memet. Kucak dolusu kırmızı güller elinde kalıyor. Sevgiliye özlemi de dilinde! Artık bir çalıdır mezar taşı Memet'in! Bir tek Memet değil vebaya teslim olan. Kervanın çoğu kırılıyor. Sahipsiz mezar oluyor Revan da. Kalanlar perişan. Utangaç. Yaşıyor olmaktan utanıyorlar sanki... Sanki ölenlerin sorumlusu ölmeyenlermiş gibi... Ağır ağır Erzurum'a giriyor kervan. Analar, bacılar, sevgililer, oğullar, eşler... Meraklı gözlerle karşılıyor kervanı. Aradığını bulan sarmaş dolaş. Gözyaşları hıçkırıklara karışıyor. Aradığını bulamayanlar, ilk rastladığına soruyor. "Oğlum Memet'im nerede? Birlikte çıktınız kervana. Nerede kaldı?" Sen sen ol da gel yanıtla. "İlkin kusma başladı. Sonra da bir ateş. En son sayıklama başladı. Tüm sevdiklerini bir bir sıraladı. Titreye titreye sayıkladı. Yedi gün dayandı Memet. Sonra... Sonra bir çalının dibine gömdük onu". Gel de söyle bunu. Söyleyebil! Hem de anasına... O ana deli olup dağlara düşmez mi? Avuçlarını göğe açıp ol tabipten medet dilemez mi? Kırmızı gülden merhemlik istemez mi? Karayağızın güzeli oğlunu, canından parçayı alıp götüren ölüme, ilenmez mi? Ölümün hepsi kötü. Ana, baba, anneanne, dede. Hepsi kötü. Dün var olan... Soluyan, nefes alan; nefes veren. Bir anda yok artık. Yerinde yeller esiyor. Şekli şemali, son sözleri, yavaş yavaş yok oluyor. Belleklerden siliniyor. Yaşlı ölümü neyse ne! "Öldü de kurtuldu" diyor insan. Ya gencecik ölümler?! Muradı gözünde gidenler? Anadır, alıyor veriyor. Veriyor alıyor. Oluru yok. Diline kırmızı gülleri doluyor. Ol tabipten medet diliyor. Olmuyor. Ver elini dağ yolları. Dilinde türküsü. Gönlünde oğlunun hayali. Deli olup dağlara düşüyor. O'nu son görenler elinde bir demet kırmızı gül, dilinde "Kırmızı gül demet demet / Sevda değil bir alamet / Şol Revan'da balam kaldı / Yavrum kaldı"... diye diye haykırdığını söylediler.

Kırmızı gül demet demet
Sevda değil, bir alamet
Balam nenni, yavrum nenni,
Gitti gelmez ol muhannet,
Şol Revan'da balam kaldı,
Yavrum kaldı, balam nenni,

Kırmızı gül her dem olmaz,
Yaralara merhem olmaz
Balam nenni, yavrum nenni,
Ol tabipten derman gelmez
Şol Revan'da balam kaldı,
Yavrum kaldı, balam nenni.

Kırmızı gülün hazanı,
Ağaçlar döker gazalı,
Karayağızın güzeli
Ol Revan'da balam kaldı,
Yavrum kaldı, balam nenni.

kör şövalyeler

SABAHİTTİN KURTOĞLU

bu son sahil güneşten öte
rüzgar yırtılmış turanç gökyüzünde
yüreğimden ezgiler düşüyor
kötürüm gecelerime
ucuz kahramanlıkların tiyatrosundayım
suflörsüz bir oyun başlıyor sessizce
siyah kaçak kadifeden perde
iniyor ürkek ve titrek nefeslerle
saklıyorlar izleyiciden yüzlerini oyuncular
nedense
korkaklıktır aslında bu bence
"bir hışımla geldi geçti peh peh peh"
dercesine hepsi kaptırmış kendini
bukalemun rolüne
yönetmense timsah gözyaşları ile gülercesine
yeni oyunlar hazırlıyor korsan gözlükleriyle
bir eliyle de yağlı urgan örüyor çocukların
geleceğine
ve ben çağırdım poseidonu zeusu
kör şövalyelerin vampir kılıçları
kitreye yatırılmış pamuktan gemileri kesince
bir bir düşüyor kar taneleri kan renginde
ölüme davet çıkaran füzelerin açtığı delikten
ana rahmine sığınan sabilerin üzerine
ve doğa direniyor
geri gönderiyor
buhar buhar geldiği yere
ve sirenler çaldı
yıldızlar mavi yaldızlarla karartıldı
güneş buzullarla sıvandı
doğa gazaba geldi haykırdı
dokunmayın gözbebeklerime
ve bir çocuk ağlıyor
evrenin orta yerinde
bir eli anasının yarım kalan eteklerinde
kan fışkırıyor topraktan petrol yerine
salyalanmış ağızlardan
köpek dişleri gözüküyor
korkuyor çocuk acıkıyor da
sarılıyor
anasının katili şarapnel(li) eline

FELSEFENİN GÜNDEMİNDEN DÜŞMEYEN KONU:
Direnme hakkı

EMİNE ŞAHİN

Direnme hakkı, hem siyaset felsefesinde hem de etikte önemli bir bağlamı oluşturur. Hangi gerekçelerle, hangi koşullarda, hangi tarzlarda direnmenin olduğu ve olabileceği ve meşruiyeti siyaset, hukuk, ahlâk, tarih felsefeleri tarafından incelenmiştir. Günümüzde bir siyasi düşüncenin ayrım noktalarını belirleyen de direnme hakkına yaklaşımlarıdır.

Direnme hakkı üzerine yapılan tarihsel araştırmalarda, siyasi iktidara karşı ilk direnme savaşının M.Ö. 1900-1200 yılları arasında Anadolu'da Hititlerde Suppilulima'ya karşı olduğu belirtiliyor. Suppilulima, tahtını oğluna bırakmak ister ve Hitit devletinde kural olduğu gibi soylular meclisinin kralı seçmesine fırsat tanımaz ve böylece soylular meclisinin başlattığı bir ayaklanma başgösterir. Bu direniş, yönetici sınıflar içi bir direniştir. Alt katmanların direnişine ilişkin bir çok belge günümüze kalmıştır. Heredot Tarihi'inde Mısır'da Keops ve Kefren piramitlerini kırbaç altında, iniltiler içinde yapan köleler anlatılırken, "Köleler iki kraldan da tiksiniyorlar, adlarını bile anmak istemiyorlar!" der. Bu acımasız kıtlık ve kölece çalışma koşullarına rağmen direnişin çok ileri boyutta olmadığı belirtilir.

Çünkü yoksulluk ve açlık yürekleri çökertir, ruhları köreltir, insanları acı çekmeye, köle olarak yaşamaya alıştırır; öylesine ezer ki boyunduruklarını sarsmaya güçleri dahi kalmaz. Ancak özgürlük aşısı ile boyunduruk sarsılmaya başlar ama aşının tutması da zaman ister. Eski Mısır'da da köleliğin ve yoksulluğun boyutuna denk düşen bir mücedele görülmemiştir.

Eski Yunan'da Perikles döneminde büyük mücadeleler sonucu küçük toprak sahipleri oy verme hakkı almışlardı ve bu durum iktidarı geniş kesimlerle paylaşmaya yanaşmayanları rahatsız ediyordu. Platon, beden gücüyle çalışanları, "yapısında demir ve tunç olanlar" diye tanımlıyordu. Platon'a göre yönetici sınıfların mayasında altın vardı ve bu doğuştan gelen bir nitelikti. *"Mayasında demir ya da tunç katışık olanların önderlik edeceği gün şehrin yok olacağını tanrı buyurmuştur." (Platon, Devlet)* Platon bu sözleriyle, alt sınıfların iktidar talebiyle direnme haklarının olmadığını, bunu bir tanrı buyruğu olarak kabul etmek gerektiğini, aksi halde o günkü kent devletlerinin felâketle karşı karşıya kalacağını, dolayısıyla monarşinin insanlık yazgısı olarak boyun eğilmesi gereken iktidar biçimi olduğunu belirtmektedir. Buna bağlı olarak da Platon, kişinin ahlâki ödevinin, kendi mayasına uygun davranış olduğunu belirtir. Toprağın çocukları dedikleri köleler, kendi mayalarına uygun olarak iyi bir köle olacaktır, mayasında demir ve tunç olan toprak sahipleri, toprağı işleyip ürünü devlete teslim etmeyi bilecektir ve yönetici altın mayalılar da daima yönetici olarak kalacaktır. Böylece toplumsal düzen tanrıya bağlılıkla bütünleştirilmiş olarak, bir ibadet yerine getirircesine sürdürülecektir. Atina'daki ayaklanmalar karşısında *"özgürlüğe gidişin bir sonraki aşaması, yöneticilere uymayı reddetmek olacaktır"* ve üstünde oturduğumuz sınıf, bizi sırtından atacaktır, bu yüzden dizginleri sıkı tutmalıyız önerisi getirir. *"Gemi azıya alarak bizi eğerden aşağı yuvarlayıp kaçacak ata hakim olmayı sağlayacak olan yasalardır, yasalar her kişiye doğasının gereğini uygulayarak adaleti yerine getirir"* der. Platon, yasaların yanında siyasal sistemin etik bir meşrutiyete de ihtiyaç duyduğunu ve devlete kutsallık atfedilerek, kolluk güçlerine ahlâkın yardım etmesi gerektiğini, bunun için de her bireyde devleti yücelten değerleri yaratmak gerektiğini söyler. Platon *Megillos Diyaloğu*'nda, Megillos ile Atinalının konuşmasında, devletin egemenliğini zedeleyen siyasal eyleme mutlak sınırlama getirilmesini savunduğu gibi, sanata da sınırlamalar, yasaklar getirilmesini savunur. *"Devlet tarafından kabul edilecek müzikler belirlenmeli, müzik dinleyicileri alkış ya da yuhalama yapmamalıdır. Çünkü alkış ve yuhalama seyircinin üstüm olduğuna dair kanaatleri güçlendirir ve bu kitlelere başkaldırmayı öğretir."* der. Dinleyiciler, alkış ve yuhalamayla neyin iyi, neyin kötü olduğunu bildiklerini iddia etmiş olurlar ki, toplum için ciddi bir endişedir deniyordu. Platon, *"egemen sınıfın niteliği devletin niteliğidir"* ölümsüz tespitiyle, egemen sınıfı akıl olarak kavratmak, böylece de sistemi "akıl devleti" kavratma düşüncesindedir.

Aristoteles de, *"Bazı insanlar doğuştan köledir ve yönetilmeleri insanlık yararınadır,,* der. *"Kadınların da hayvanlar gibi evcilleştirilerek yönetilmeleri gerekir, tüm bunlar köleler gibi aklın egemenligine verilmiştir"* diyerek Aristoteles, iktidarı akıl olarak temellendirir ve aklın buyruğuna tabi olmayı mutluluğun da kuralı sayar. Atina'daki yurttaşlık hakkı konusunda da Aristoteles *"yurttaşlık her türlü bedensel çalışmadan kurtulmuş olanların hakkıdır"* der ve yönetici kesimleri çalışma yoluyla aşağılanmamışlar olarak, tanrısal akıldan pay alanlar olarak tanımlar. Direnmenin mülkiyeti korumak amacıyla olduğunda meşru olabileceğini, çünkü mülkiyetin insanlar arasında sürekli şiddetin nedeni olabileceğini bu yüzden, toprakların ve kölelerin ortak kullanımının çatışmaları azaltacağını iddia eder.

"Egemen sınıfın oğulları rahatlık ve kolaylık içinde yetiştiğinden ayaklanmayı göze alamaz. Oysa yoksulların oğulları,zorluk ve sıkıntılara alışık olduklarından devrim çıkarmaya hem daha istekli hem daha yetenekli olurlar" der ve bu kesimin direnişine karşı devletin sürekli hazırlıklı olması gerektiğini belirtir. *Politika Kitap 5*'te devrimlerin nedenini inceleyen Aristoteles, *"genel ve temel neden eşitsizliktir. Daha küçükler eşit olmak, eşitler ise daha büyük olmak için ayaklanırlar. Devrimlerin, ayaklanmaların nedeni mülkiyettir."* der. Aristoteles, siyasal sistemin âdil olabildiği oranda ömrünün uzun olacağını düşünür ve *Nikomakosa Etik* kitabında toplumsal sistemin ve bireyler için gerekli olan bir ahlâk teorisine yönelir.

Eski Roma'da da direnme hakkı siyasal hak kapsamında değildi. Sık sık köle ayaklanmaları oluyordu ve dönemin iktidarı, *"Her köle düşmandır!"* diyerek, korkunç bir şiddete sistemin güvenceci olarak bakıyordu. İktidara karşı her geçen gün kin arttıkça da *"Kin beslesinler ama yeter ki korksunlar!"* deniyordu. Yıkılıp gidecek olan iktidarlar şiddete daha sıkı sarılıyor, her direnişçinin kellesini istiyordu. Augustinus bu dönemi *"iğrenç oyunların geçit resmi, kara korkular ve zalim tutkularla dolu savaş mezbahaları"* diye tanımlar ve zulmün kaynağı *"mülk güdüsü"*dür der. Ayaklanan kölelerin kitleselleşmiş orduları Vezüv yanardağı eteklerine çekilmiştir ve mülk talebi de olmadığından üretime de hakim olamamış; bir kısmı çarpışarak, bir kısmı da çarmıhlara çakılarak öldürülmüşlerdir.

Ortaçağ Avrupasında iltihaplı yaranın kızgın demirle dağlanması gibi, direnişçilere de aynı yöntem uygulanıyordu. Kilise, tanrının adaletinin bekçisinin prensler olduğunu öğütlüyordu. Prenslere karşı gelmek, tanrısal düzene karşı gelmek olarak, hem devlet hem de kilise tarafından cezaya tâbi bir eylemdi. İngiliz filozof Salisburyli John, *Devlet Adamının Kitabından* adlı eserinde, *"Bir işareti üzerine insanların onlara boyun eğmeleri ve çoğunlukla balta ile kesilmesi için kafalarını sunmaları ve prensin, karşılarına bir korku aracı olarak dikildiği kimselerin kutsal bir güdüyle ondan korkmaları olgusu kuşkusuz, kutsal erkin büyücek bir kısmının prenslerde olduğunu göstermektedir."* derken dönemin kilisesi de, *"Yöneticinin değnek ve asası düzensizlikleri düzeltmek içindir"*, diyordu. Devletin ve kilisenin sevgi yoluyla onaylanmasından daha fazla, korkulmasını ve itaat edilmesini önemsiyorlardı. Salisburyli John, *"İtaatsiz sevgi boştur, çünkü adaletin mahmuzları kesildiğinde halk yasadışı yollara sapar."* diyerek şiddet ilkesinin ayaklananlara karşı olmazsa olmaz kural olduğunu savunur.

İngiltere'de 1215 Magna Charta ile yerel feodaller için direnme hakkı yasallaştı, kralın yetkileri sınırlandı. Yasa kralın mal varlığına dahi el koymayı içeriyordu. İngiltere meclisinde bir "Direnme Komisyonu" kurulmuştu. Magnum Concilium denilen yasama kurulu oluştu ve parlamentoya kent ve kasabaları temsil eden tüccar ve eşraf temsilcileri katıldı. Böylece Avam Kamarası oluştu. 1380 sonrası köylü direnişlerinin doruğa çıktığı yıllar olmuş ve köylüler *"zenginin malı, papanın kanı"* sloganıyla malikâneleri basıyordu. (Peter Burke,Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü) Yine aynı kaynağa göre, köylü ayaklanmalarıyla İspanya karnavalları eğlenceden çok, siyasal ajitasyonla geçen günler olmuştu ve iktidar, direnişçileri karnaval meydanında işkenceli ölümle halka teşhir ediyordu. Öldürülen bir direnişçinin üstünden çıkan bildiride *"üretim vergisi, satış vergisi, basılı kâğıt vergisi, bizi soyup soğana çevirdi"* yazıyordu. Alt katmanların direnişlerinde halk, iktidarın adamları için *"kuduz köpek gibi saldırıyorlar"* nitelemesi yaparken, kendi önderleri için yakılan ağıtlarda *"kurşun ve gülle işlemez"* tanımlaması yapar. Direnişteki karşıt unsurların siyasal karşıtlıkları; karşıt bir ahlâki duruş, karşıt bir değerler sistemini de gösterir, iktidarlar kendine dinsel dayanak ararken, direnişçilerin de dinsel dayanaklardan yararlandığı görülür.Örneğin İngiltere'de feodaliteye karşı savaşan Cromwell'in çevresindekiler de protestanlık ilkelerinden yararlanarak krala karşı öfkelerini, *"İnsan kanı akıtan kimsenin kanı da insanlar tarafından akıtılacaktır."* şeklinde belirtirler. Ütopik sosyalist Thomas Moor da sınıflı toplumu zalim ve ahlâksız buluyor, böyle bir düzeni; demokrasi, cumhuriyet, halk egemenliği gibi parlak teorilerle övenlerden nefret ediyordu ve yoksulların direnişini haklı, meşru ve gerekli görüyordu. *"Bir halkın acıları ve iniltileri içinde iktidar sürmek krallık değil zindan bekçiliğidir"* diyordu. Aynı dönemde yaşayan İtalyan filozof Makyavelli ise, iktidarların başvurduğu yöntemlerin barbarca olduğunu düşünür ama yine de iktidarlara *"iktidarda kalabilmek için zalim damgasını yemekten kaçınmamalı"* der. İnsanların kendini sevene değil, korkutana boyun eğdiğini, bu yüzden de iktidarın sevgi gibi soyut bir bağla değil, zulüm gibi gerçek bir bağla ve ceza gibi hiç akıldan çıkmayacak yöntemlerle kendini göstermesini tavsiye eder. Makyavelli *"Yanılan halk sözle, yanılan prens ise kılıçla düzeltilir!"* sözünü hatırlatıp, fırsatını bulan halkın, kılıç çekmekten sakınmayacağını belirterek, iktidarlara sert yöntemler önerir.

16. yüzyılda Fransa'da mezhep kavgaları öylesine tırmanmıştı ki, Protestanlar kırımdan geçiriliyordu. Filozof Boetie'nin yazıları Protestanlarca bildiri olarak dağıtılıyordu. Fransa'da daha ileriki yıllarda cumhuriyetçiler de direniş çağrısı yapan Boetie'nin eserlerini bildiri olarak dağıtmışlardı. *Gönüllü Kulluk* adlı kitabında Boetie *"kulluk zehrini yutup, acı duymamayı öğrenme"* özgürlüğe yabancılaşmayı öldürücü bir hastalık, tehlikeye elikolu bağlıymış ve bir alışkanlığı yerine getirirmiş gibi kör bir biçimde teslim olma, insanın en derin yenilgisini yaratan uyuşukluk diye tanımlar.

"İktidarın sizden üstün yanı sizi ezmesi için ona sağladığınız üstünlüktür. Eğer siz vermediyseniz, sizi gözetlediği bu kadar çok gözü nereden buldu? Eğer sizden almadıysa, nasıl oluyor da sizleri dövdüğü kadar çok eli olabiliyor? Şehirlerimizi çiğnediği ayaklar eğer sizinkiler değilse, bunları nereden almıştır? Sizin tarafınızdan verilmiş olmasa, üzerinizde iktidarı nasıl olabilir ki? Eğer kendinize ihanet etmeseniz, sizi öldüren bu katilin yardakçısı olmasanız ve sizi yağmalayan bu hırsıza yaltaklık etmeseniz o ne yapabilir ki?... Çocuklarınızı savaşa götürsün diye, katliama götürsün diye, çocuklarınızı tutkularının ve-

killeri ve intikamlarının uygulayıcısı yapsın diye büyütüyorsunuz. Derin zevk duygularını, incelikle ele alabilsin, pis ve rezil eğlencelerinin içinde yuvalanabilsin diye ölesiye çalışıp bitkin düşüyorsunuz. Onu daha güçlü ve sert yapmak ve böylece dizginleri daha da sıkması için kendinizi zayıflatıyorsunuz... Halk artık rahatsızlığını hissetmiyor. Bu da onun hasfalığının öldürücü olduğunu gösterir."

Boetic eserlerinde savaşçı cesaretini över, *"özgürlüğe yabancılaşanlarda korkuyu ve tehlikeyi küçümseyen cesaret yoktur; ve alçak ve yumuşak olan yürekleri büyük şeyleri yapabilmekten yoksundur ve "ortak iyi" duygusuna yabancıdırlar"* der.

Fransız aristokrasisine karşı yürütülen mücadelede yasalarla yönetilen bir halk iktidarını genel çerçevede savunan Jean Bodin de yazdıkları bildirileşen filozoflardandır. Jean Bodin'e göre devrimlerin nedeni bir yanda aşırı zenginlerin diğer yanda da aşırı yoksulların olmasıdır. Herkese seçme ve seçilme hakkının verilmesi olarak demokrasiyi savunur ve "bu hakkı kral veremez çünkü bu kralın sonu olur. Bu yüzden de bu hak istenerek değil zorla alınacaktır" der. Bodin'e göre "egemenliğin bir prenste mi, halkın çok küçük bir kesiminde mi yoksa bütün halkta mı kalacağına karar vermek için daima silaha başvurmak gerekecektir".

17. yüzyıl Avrupasında burjuvazi olgunlaşmış ve fodal iktidarlar dönemini tamamlamaktadır ve feodalizme karşı tavırları filozoflar erken dönemde olgunlaştırmaktadır. İngiltere'de monarşiye karşı meşrutiyet talebi güçlenmektedir ve filozoflar devrimi değil, reformu istemektedir.

John Locke, tüccar ve toprak sahiplerinin mülkiyet hakkını esas alan bir yasanın kabul edilmesi gerektiğini belirtir. O, *"Mülkiyetin korunmasından daha soylu bir gerekçe olamaz"* diyerek, feodal mülkiyet ilişkilerinin dönüşümünü savunuyordu. Feodal ayrıcalığın yerini "yurttaş sözleşmesiyle" mülkiyete dayalı ayrıcalıkların almasını istiyordu.

Spinoza da, Hollanda burjuvazisinin geleceği için, feodalitenin artık çürümüşlüğünü anlatıyor ve bu ifadeleriyle de krallıklar tarafından çeşitli cezalara çarptırılıyordu.

Fransa'da ise Rousseau, feodalizme karşı devrimi savunuyordu. Devrimin fikir babası Rousseau; *"En güçlü gücünü hak, boyun eğmeyi de ödev biçimine sokmadıkça hep egemen kalacak kadar güçlü değildir"* diyerek, krallığa karşı her türlü yükümlülüğün ve dönemin ahlâki kurallarının boyun eğmeye yardım eden unsurlar olduğunu ve eski sistemi köklü bir terkedişle iktidarın zayıflatılacağını belirtiyordu. Sistemin ahlâksız bir politikaya dayandığı yönündeki erken dönemde yaptığı açıklamalarıyla Rousseau, devrimin ruh halini yarattı.

E. Sieyes'in *"Üçüncü Tabaka Nedir?"* adlı bildirisi burjuvazinin manifestosu niteliğinde idi. Aristokrasi ve ruhbanlardan sonra halk üçüncü tabaka olarak tanımlanıyor, *"Üçüncü tabaka özgür olmadıkça, ulus özgür değildir!"* sloganı manifestonun özünü oluşturuyordu.

Devrimin kralı alaşağı etmedeki şiddetini Robespierre, *"Sert, acı, çabuk adaletten başka bir şey değildir."* diye tanımlar. Ona göre, *"suçtan nefret etmeyen fazileti sevemez ve devrim hükümeti, hürriyetin zulme karşı diktatörlüğüdür."*

İngiliz filozofu Edmund Burke, Avrupa'daki gelişmelere bakıp, yönetilenlerin nasıl yönetileceklerini belirleme haklarının olmasını saçma ve tehlikeli bir hak talebi olarak görür. Burke, Fransız devrimi ile ilgili yorumunda devrim kadrolarının Rousseau'ya ilgilerini küçümser ve bu şekilde direnişçilerin gözden düşmesine yardım etmek ister: *"Önderler arasında Rousseau'ya içlerinden en çok kimin benzediği hakkında tartışmalar geçtiğini herkes biliyor. Gerçekse herkes ona benziyor. Rousseau'nun kanını kendi dimağlarına ve davranışlarına aktarmışlar. Onu inceliyorlar, onu düşünüyorlar, gündüzkü kötülüklerinden ve geceki sefahatlerinden vakit kaldıkça kafalarında onu evirip çeviriyorlar. ... Paris dökümhaneleri yazarlar ve tüm Fransızlar kendilerini örnek alsınlar diye bu adamın heykelini dökmekte adeta yarış ediyorlar. ... Önderleriniz Voltaire ve onun benzeri bir çok ahlaksız yazar dururken Rousseau'yu seçtiler, çünkü erdeme dönüştürmeyi arzuladıkları o kötü nitelik onda hepsinden daha belirgin haldeydi. ... O namussuz çetenin elebaşlarından Voltaire ve Helvetius aracılığıyla, insana gerçek cesaret veren tek güç olan tanrı korkusunu, kişilerin kafasından silmeye çalışıyorlar. Onların amacı, yurttaşlarına devrim komitesi ve idam sehpasından başka hiç bir korkunun egemen olmamasını sağlamak. Mevki sahibi ve saygıdeğer efendilerine hakaret yağdırmalarına, hangi insan yüreği dayanır?"* Burjuva devrimi bir feodal vicdanı böyle sızlatıyordu.

1789 Fransız devriminin insan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde direnme hakkı günün coşkusu içinde kabul edilmiş haklardan biriydi. Ama bu karar, daha sonraki Anayasa'da yer almadı ve radikal bir burjuva devrim yasasında dahi direnme hakkı yalnızca iki yıl kalmış oldu.

ABD de İngiltere'den bağımsızlığını isterken 1776 Virginia Haklar Bildirgesi'nde direnme hakkına yer vermiş ve *"Bağımsızlığın temeli olan direnme hakkını İngiltere'ye karşı kullanmak her bireyin ödevidir"* demiştir. ABD, kendi kuruluşu için İngiltere'ye karşı direnme hakkını bir ödev olarak tanımlarken Amerikan yerlilerinin her direnişini katliamlarla bastırmış ve onlara egemenlik hakkı tanımamıştır. Hemen bir çok ülkede burjuvalar kendi iktidarları için direnme hakkını meşru görmüş ama iktidarı aldıktan hemen sonra direnmeye karşı silahlı birliklerle cevap vermiştir. 1961 Anayasası'nda *"Türkiye Cumhuriyeti'nin direnme hakkını kullanarak kurulduğu"* belirtilmektedir ama daha sonra bu ifadenin çağrışımlarından duyulan endişe üzerine kaldırılmıştır.

İnsan dinamik bir varlık olduğundan üretim araçlarını ve üretim sistemlerini değiştirebilmiş; nitel ve nicel dönüşüm yaratabilmiştir. İnsanın yaratıcılığı direnmesi için yeterli bir politik güdüdür. Bu güdü ile politik kurumları değiştirmeye kendini muktedir hisseder.

Direnme hakkı, felsefenin sürekli gündeminde olduğundan günümüze kadar sayısız çalışmada bu konu ele alınmıştır. Çünkü bu hak, her zaman güncel bir konu olmuştur.

"Merhaba asi'm"

OSMAN ULUDAĞ

haksızlığa karşı isyan engellenemez
o,
ezilenin boşluğa bıraktığı,
görünmez bir 'ah'dır
günü gelir,
bulaşıcı ve ateşli bir nefes gibi,
caddelerdeki yalan ve kalleşliğe karşı
binlerce ciğer kabartır
isyan et!
öyle isyan etki,
ihtiyar tarihin gözleri açılsın
göçüp gidenler,
övgü dizsin sana

dik duran başını sevsinler,
gözünün ışığını sevsinler,
sevsinler seni
merhaba 'asi'm

eylül'87

Pelageya

MİHAİL ZOŞÇENKO

Bir zamanlar Leningrad'ta bir adamla karısı yaşardı. Adam sorumlu bir Sovyet görevlisiydi. Yaşlı sayılmazdı, güçlü, iri yarıydı. Aslına bakılırsa enerjik ve kendini Sosyalizm davasına adamış bir adam sayılırdı.

Köyden gelmiş basit bir insandı ve zamanında hiçbir yüksek öğrenimde görmemişti ama şehirde yaşadığı yıllar içinde kendini her bakımdan yetiştirmişti, çok bilgiliydi ve her toplantıda sözünü dinletebilirdi. Hatta hiç çekinmeden her konuda, fizyoloğundan elektrikçisine kadar konusunun uzmanlarıyla tartışma yürütebilirdi.

Karısı Pelageya ise ne okuyabilir ne de yazabilirdi. Köyden kocasıyla beraber gelmişti ama onun gibi kendini yetiştirmemiş ve nasıl geldiyse öyle cahil kalmıştı. Evet adını bile yazamazdı işte.

Pelageya'nın kocası bu durumdan hiç memnun değildi. Çok üzülüyordu ama bu çaresizlikten nasıl çıkılacağını bulamıyordu. Zaten işlerinden dolayı başını kaşıyacak zamanı olmadığından, sevgili karısının eğitimine ayıracak fırsat bulamıyordu.

Birkaç kere karısına:

"Sevgili Pelageya, bu böyle olmaz, okuyabilmen veya hiç olmazsa adını yazabilmen gerekir" demişti. "Ülkemiz yavaş yavaş yüzyılların karanlığından ve kültürsüzlüğünden sıyrılıyor. Her yerde bilgisizliğe karşı mücadele ediyoruz, okuma-yazma seferberliği açtık. Böyle bir ortamda, bir ekmek fabrikası müdürünün karısının okuma yazma bilmemesi olmaz. Bu bana büyük bir üzüntü veriyor."

Buna karşı Pelageya itiraz eder ve şöyle cevaplandırırdı:

"Ah, İwan Nikolayevic" derdi, "neden bahsediyorsunuz siz! Buna kafamı yorsam, bana ne faydası olacak. Zamanında öğrenmedim bu işi, şimdi de ömrüm geçiyor, artık gençliğim bitiyor, ellerimin kalem malem tutacak hali yok. harf yazmasını öğrensem ne olacak sanki? Böyle şeylerle genç öncülerimiz uğraşsınlar daha iyi. Ben ömrümü artık böyle de geçirebilirim."

Pelageya'nın kocası içini çeker ve üzüntüyle şöyle derdi:

"Ah, ah, Pelageya Maximowna politik olarak ne kadar yanlış konuşuyorsun."

Bir gün Iwan Nikolayevic eve bir ders kitabı getirdi.

"İşte Polya" dedi, "kendi kendine çalışabileceğin en yeni ders kitabı. En son bilimsel çalışmaların ürünü. Sana bunu kendim göstereceğim ama bir ricam var. Lütfen itiraz etme."

Pelageya sessizce güldü, kitabı eline aldı, evirdi çevirdi ve dolaba koydu. Orada kalsın, belki sonrakilere bir gün gerekir diye düşündü.

Pelageya bir gün Iwan Nikolayeviç'in dirsekleri aşınmış ceketini yamamak istedi.

Masaya oturdu. İğneyi aldı, ceketi eline aldığında bir hışırtı duydu. Para mı acaba diye, baktı ki bir mektup. Düzgün temiz bir zarf, üstüne ince harfler yazılmış ve kağıtta belli belirsiz bir parfüm kokusu.

Pelageya yüreğinde bir acı duydu. Iwan Nikolayevic beni herhalde başkasıyla kandırmıyordur diye düşündü. Seçkin hanımlarla aşk üzerine mektuplaşıp benim gibi cahil bir tavuğu aldatmaz herhalde.

Pelageya uzun süre zarfa baktı, mektubu zarfından çıkardı açtı, ama okur yazar olmadığı için bunun kendisine bir yararı olmadı.

Pelageya hayatında ilk defa okuyamadığına çok üzüldü.

Bu başkasına ait bir mektup da olsa, içinde neler yazıldığını bilmem lazım diye düşündü. İçeriğini bilmek belki tüm hayatımı değiştirebilir, belki tekrar köye dönüp orada kalmayı bile isteyebilirim.

Öfkeden ve mahcubiyetten içi içini yiyordu. Üzüntüden kalbi daralıyordu.

Bu mektup yüzünden böyle üzüldüğüme, dertlendiğime ve kıskançlıktan çatladığıma göre, Iwan Nikolayevic'i herhalde çok seviyor olmalıyım; şu mektubu okuyamıyorum, ne aptalca iş. Okuyabilseydim neyin

---

Gece gibi

ELİF SAĞ TETİK

Şimdilerde bir hüzün
Hüzün karanlıklardan mı
Yüzlerdeki çizgiler;
Hüzünle çizilirler.
Herşey gece güzel
Bir avuç karanlık yeter.
Sen de odama gece gibi gel
Yüzünde çizgiler olmasın,
Çizgiler kâğıtta güzel.
Hiç geceyi dinledin mi
Gece ve yıldız fısıltıları
Söyledim ya;
Sen odama gece gibi gel
Gece gibi...

nesidir hemen anlardım, diye düşündü.

Gözyaşlarına boğuldu. Aklına bir sürü ufak tefek olay geldi. Evet Iwan Nikolayevic son günlerde gerçekten değişmiş gibiydi. Birden bıyıklarının bakımına dikkat etmeye, onları taramaya başlamıştı. Ellerini de her fırsatta yıkıyordu. Yeni bir şapka almıştı ve evet çizmelerini de ayna gibi parlatıyordu.

İşte böyle düşüncelere dalarak oturan Pelageya, mektuba bakıp duruyor ve sabır taşını çatlatırcasına ağlıyordu. Ama mektubu okuyamıyordu. Harfleri bile tanımıyordu. Mektubu bir başkasına göstermek de tabii ki uygunsuzdu. Belki mektupta yabancıların bilmemesi gereken şeyler yazılıydı.

Sakinleşinceye kadar ağladıktan sonra mektubu dolaba sakladı, ceketin dikişini bitirdi ve Iwan Nikolayeic'i beklemeye başladı.

Kocası geldiğinde, Pelageya hiç renk vermedi, tersine çok sakin ve rahatça sohbet etti, hatta öğrenmeye karşı olmadığını ve ortak okuma yazma bilmeyişinin canını sıktığını ima etti. Iwan Nikolayevic buna çok sevinmişti.

"Çok iyi, bravo" dedi, "ben sana kendim öğreteceğim."

"Pekala, öğret öyleyse!" dedi Pelageya.

Gözleri Iwan Nikolayevic'in özenle kırpılmış bıyıklarına takıldı. Yine kalbine sıkıntılar doldu.

İki ay boyunca, Pelageya gecesini gündüzüne katarak okuma yazmaya çalıştı. Sabırla hecelerden kelime yapmaya, harfleri yazmaya ve cümleler üzerinde çalışmaya başladı. Dolapta özenle sakladığı mektubu her gece çıkarıyor ve sırrını çözmeye çalışıyordu. Ama çok zordu bu sırrı çözmek.

Nihayet üç ay sonra Pelageya işin ilmini kavradı.

Bir sabah, Iwan Nikolayevic işe gittikten sonra, Pelageya mektubu dolaptan çıkardı ve okumaya başladı.

İnce yazıları zorlukla çözdü. Kağıdın belli belirsiz parfüm kokusu hâlâ diken gibi batıyordu ona. Mektup Iwan Nikolayevic'e yazılmıştı.

Pelageya okumaya başladı:

"Sayın Bay Yoldaş Kuskin!

İlişikte söz verdiğim ders kitabını yolluyorum. Sanırım eşiniz iki üç ay içinde bu kitaptaki bilgileri kendine mal etmiş olur. Bunu yapmasını sağlayınız, dostum. Konuşun eşinizle, okuma yazma bilmeyen bir kadın olmanın ne kadar kötü bir şey olduğunu anlatın ona.

Önümüzdeki yıldönümünde, tüm cumhuriyet sathında cahilliği yeniyoruz, ama bu arada bazen en yakınlarımızı unuttuğumuz oluyor.

Bunu yapacağınıza söz verin, bana Iwan Nikolayevic.

Komünist selamlar,

Mariya Blosina."

Pelageya mektubu iki defa okudu. Çok mahçup oldu ve gözyaşlarını tutamadı.

Biraz sonra Iwan Nikolayevic'i düşündüğünde ve evliliğinin tamamen yolunda olduğunu kavradığında sakinleşti ve ders kitabını ve üzüntü kaynağı mektubu dolaba kaldırdı.

İşte sevginin ve kıskançlığın harekete geçirdiği Pelageya'mızın kısa zamanda okuma yazma öğrenmesi böyle.

karıma mektuplar

ERAY KORKMAZER

şiir bize küstü
biz şiire küstük

kan'ca yazmak iki satır
hüzünle donatmak güzelim bembeyaz dizeleri
öfkeyle pişirmek
ve acıyla yoğurmak mürekkebi
yetsin gayrı
hasretle beklemek masmavi şiirleri

ipe dizer gibi dizdiler yüreğimizi

niye bu pranga ayağımıza
niye bu kelepçe bileğimize
niye bu ilmik boynumuza
niye bu zincir düşüncemize
niye bu karanlık umudumuza
niye niye niye niye canım benim
olsun ama olsun yine da
ilişemezler asla yazı'mıza
ilişmedi hiçbir zaman adem'den bu yana
ve hiç ilişemeyecek israfil'in suru'na kadar da
bu mahpusluk ruhumuza

bak
toprak nasıl da çatlamış susuzluktan
görüyorum ama
bulut karalar bağlamış yine başına
çok değil az sonra bindirecek yasını usumuza
ve toprak yine verecek taptaze tomurcuğu
çiçek burnumuza o güzelim kokusunu
ağaç dökecek uğrun uğrun meyvasını
ve kırılacak dalları taşıyamayacak onca mutluluğu

ve işte o zaman
bedenimiz olsun varsın kalsın mahpusta
canım benim
ruhumuz zindanlardan kurtulacak
ve sevdamız yine pırıl pırıl yarınlarla
şiir şiir
türkü türkü
buluşacak

gül isyanı

HASAN ERKUL

ay bükülüp denize dalarken
siyahı giyer yüreğim
hız bu
ışık haliyle nasıl sığsın içime

ey yakamoz
ağla
ağla ki
hafiflesin gece

dost elinden gözyaşım' içeyim

ömrümün varı yaşam
yaşamın yüzüsuyu hürmetine
zamanım senin
rüyam sensin
yerine öleyim uykularım bende kalsın

işte leyli-turnalar
suskunluğu sevgiye inanç
duyuşu yolculuk
bir hoşçakalla yetinmek ne zormuş...

rüzgârları esinleyen ruhum
ne olur üzülme ışığa
sevin
dalgaları
ışık sandığın bir yudum uçmak zaten

kırmızı iyi bilir
bahar günleriyle bıçak bıçak alevlenirim
korkmayıp sırrını goncaya söyle
ruhun için kıvılcıma çiğ taneleri dizeyim

devrim çağı ışıyor
aşka yürüyor güller
isyan
isyan
isyan eyle

şafaklar sırrımı bilir
zoru özgürlük yok eder
özgürlük dediğim deniz gibi yalın
güneşten yangın

her şeye ölçü olması insanın
düşünceyi eylem,
eylemi evrim ve adaletle
ölçtüğünde mümkün

sabahı karşılayan ruhum
bari kal
sev
havalan.
gelenleri ağırla gönülden
gidenleri uğurla uzaklara
düşünme akşamı
akşamla da helalleşirim nasılsa

gecelerden bir geceleyin
alemde bir yere konarım
dost gözünden evren badesi tatmaya
su gibi dirilirim.

kırmızı iyi bilir beni
soyunup giyerken maviyi ay,
maviye kanat olur yüreğim
kanat bu
kuş haliyle nasıl sığsın içime

ey yakamoz
söyle
söyle
uçuş'sun kuşlar
şarap bilgeliğiyle geceyi huş eyleyelim
ve ay salınıp giderken yüreğinizden öpeyim

15 Ekim 2003

Altı gün, altı şehir, altı hikâye

FERDİ AMCA

BİRİNCİ GÜN

Saatlerdir düşünüyordu: "Benim ne işim var burada, bu kahrolası yerde..." Tam olarak ne zaman geldiğini ya da getirildiğini dahi hatırlamıyordu. Yatağından kalkmak için can havliyle doğrulmaya çalıştıysa da başaramadı, tekrar denemek istedi, vazgeçti. Başı ağrıyor, canı da çok sıkılıyordu. "İnsan en azından bir iki kitap bırakır da biraz vakit geçirirdik" diye düşündü. Bunu düşünürken, kitap okuma teknikleri üzerine yazılmış bir kitapta okumuş olduğu şu sözler geldi aklına: "Kitaplarla ilk tanıştığım günü hatırlıyorum da daha çocuktum o zamanlar. Bugün çocuk değilim; fakat, bu geçen süre zarfında ne kadar az kitapla tanıştığımı ve neleri kaybettiğimi çok iyi biliyorum." Herhalde Oliver Goldstein'e aitti bu söz; hayır hayır Şeref'in yumurtladığı bir şey idi. Aslına bakacak olursanız, Şeref "bilmem ne yapma teknikleri" tarzı kitaplardan pek haz etmiyordu. Ne var ki, kaderin cilvesi olsa gerek, bir yayınevinde çalışırken böyle bir kitabın tashihine yardım etmişti. Önsöz için, kitap okumanın önemine binaen söylenmiş, popüler olmayan bir aforizma gerekiyordu; işte o an pek de samimi olmayan saçma bir aforizma namzedi dökülüverdi dudaklarından ve önsözü hazırlayan arkadaşına e-mail ile gönderdi. Ekstradan Konfüçyüs'e ait olduğu iddia edilen bir başka aforizmayı da eklemişti, seçenek olarak. Ne hikmetse önsözü hazırlayan, Oliver Goldstein'inkini seçmişti. Pardon! Şeref'inkini...

Şeref, derin derin düşünürken kapı açıldı ve giyiminden hemşire olduğu anlaşılan bir bayan odaya girdi. Şeref şaşırmıştı. Donuk gözlerle hemşireye baktı, konuşmaya çalıştıysa da konuşamadı. Ne olup bittiği hakkında en ufak fikri bile yoktu.

Hemşire:

"Bugün taburcu ediliyorsunuz" dedi.

Şeref kekeleyerek:

"Neeeeden?" diye sorabildi.

Hemşire ise:

"Doktor bey sağ ayağınızdaki alçının bugün alınacağı talimatını verdi" dedi.

Şeref, "Ben nasıl geldim buraya? Bana ne oldu?" türünden bir sürü can sıkıcı soruyu sıralayıverdi ardı ardına. Hemşire, görevi gereği, makul cevaplarla geçiştirdi Şeref'i ve odadan çıkarken bir arzusu olup olmadığını sordu.

Şeref:

"Bana kitap getirebilir misiniz?" dedi.

Hemşire, ne tür bir kitap istediğini sordu.

"Ne fark eder(!) kitap olsun da... Ha unutmadan, bugün ayın kaçı acaba? " dedi Şeref.

"5 Eylül ve günlerden Pazar" dedi hemşire.

Sanki başından kaynar sular dökülmüş de bu kadar sıcağa dayanamayan üst deri Şeref'in sırtından firlayıvermişti. Köşede duran masanın üzerindeki solmuş çiçeklere baktı. Sonra pencereye döndü ve dışarıyı seyre koyuldu.

BİRİNCİ ŞEHİR

Burası Mersin'di. Evet yanlış duymadınız, Mersin. Akdeniz'in kucakladığı, Toroslar'ın nazlı çocuğu Mersin. Mavinin tonlarının en güzel yaşandığı, akşam sefalarının, kekiklerin, buram buram fesleğen kokularının ve yıldızların semadaki raksının hayatınıza yön verdiği şehir, Mersin.

Her saat cıvıl cıvıl insanlarla dolu Mersin caddelerini palmiye ağaçları süslüyordu. Silifke Caddesi, tantüni ve ciğer ızgara yapan lokantaların etrafa yaydığı et kokusuyla sarhoş ediyordu caddeden geçenleri. Her köşe başında rastlayabileceğiniz şalgam, vişne suyu ve limonata satıcıları, yazın bunaltıcı sıcağından kaçamayan insanlara Toroslar'ın serinliğini taşıyordu.

Sıcak insanlar şehri Mersin bir yazı daha atlatmıştı. Yazın nemli, boğucu sıcağından yaylalara ve sahillere kaçan Mersinliler, eylülün gelmesiyle birlikte evlerine geri dönüyorlardı.

Entel sokak yine hareketliydi. Sarmaş dolaş sevgililer, gitar ve müzik... Sokak sahile çikiyor ve sokagin sonunda sizi bir anne kucaginda bebesiyle karşiliyordu... sahil boyunca insanlar etten duvar... balikçilar, simitçiler, çocuklar ve hepsi birbirinden farkli hayatlar...

Balıkçılar çarşısı, baharatçılar çarşısı, kasaplar çarşısı, bit pazarı... bir şehri şehir yapan her şey Mersin'de var. Dondurmacı Halil'in irmikli mamul kurabiyesi, fıstıklı kereviçi ve Mersin-Anamur hattının gözleri kamaştıran deniz mavisi... Mersin, mideye ve göze hitap eden şehir... Aşkların en güzeli senin sarhoşluğunda yaşanır da içinde yaşayanların haberi olmaz.

Pompeipolis'in direkleri kralları ağırlıyor... Lamos kumsalı, Erdemli Çamlığı denize davet ediyor insanı. Ve yüzmek, süzülmek caddelerden, kanat çırpmak özgürlüğüne uçan kuş gibi...

Sahil şeridinde ilerlerken asırlara meydan okuyan Korykos dikiliveriyor karşınıza. Sonra, cennet ve cehennem ve üç güzlerin endamı sizi Narlıkuyu'da dilek tutmaya davet ediyor. Zeus'un canavar Typhon'la hesaplaşması kulaklarınıza çalınıyor. Üçüncü Haçlı Seferini yapan Frederich Barbarasso'yu yutan Göksu ırmağı bir kez daha ölümü hatırlatıyor.

Sonra Yeni Pazar, Kurdali, Siteler, Çilek... farklı

bir dünya... ne Entel Sokağa ne de Boğsak Adasına benziyor. Çamurun içinde oynayan, kirli su kanallarında yüzen çocuklar caretta carettalar ve chelonia mydaslarla aynı kaderi paylaşıyor. Kadınlar çamaşır yıkarken, erkekler sepetli motorlarıyla şalgam satmaya çıkıyorlar.

Ve Mersin sanayii, madalyonun öteki yüzü... yedi sekiz yaşlarında, gözleri çapaklı, kara yağız, çelimsiz çocuklar üzerlerinin yağ olmasına aldırmadan çalışıyorlar, hayallerine inat... oyun yasak, okumak yasak, konuşmak yasak, hayal kurmak yasak... sadece çalışıyorlar kaderlerine uyarak...

İşte, birinci günde birinci hikâyenin yaşandığı şehir... İşte Mersin, lüks semtleri, varoşları, Torosları, mavi denizi, cenneti-cehennemi, Kız Kalesi ve daha niceleri...

BİRİNCİ HİKAYE

5 Eylül, Pazar...

Doktorun içeri girdiğini fark edemeyen Şeref, hâlâ bıraktığımız yerden dışarıyı seyrediyordu. Doktor:

"Bugün taburcu oluyorsunuz, bacağınızdaki sargı birazdan çıkarılacak" dedi.

Şeref söylenenleri duymamıştı bile. Belki de doktorları sevmiyordu Şeref, duymaması da ondandı. Çünkü hep ölümü hatırlatıyorlardı ona. Yaşamayı seviyordu ama doktorların yaşamsal desteklerinden yoksun kalınamayacağını öğrenememişti.

Nihayet taburcu edilmişti. Uzun bir aradan sonra tekrar yürümeye başlamıştı. Gerçi yürüdüğü güne lanet okuyacaktı hikâyenin yazarı, ama olsun ziyanı yok. Çünkü herkes kendi acısını yaşar ve kendi yolunu çizer. Şeref de kendi yolunu çizmiş, acılarını içine gömmüş ve kaçınılmaz sona doğru gidiyordu, kâh ağır kah hızlı adımlarla...

Hastaneden epeyce uzaklaşmıştı ki, acıktığını hissetti ve elini cebine attı. Cebinde bir miktar para vardı. İleride gördüğü markete doğru yöneldi. Bir paket samsun, yarım ekmek ve 50 gram zeytin aldı. Biraz oturup dinlenmesi gerekiyordu, ne de olsa bacaklarındaki sargılar bir iki saat önce çıkarılmıştı. Fakat, Mersin'in yabancısıydı. Aklına otogarın karşısındaki küçük park geldi. Parka geldiğinde gözüne ilişen kahvehaneye gidip çay içmeyi düşündü. Tekrar cebini yokladı ve yedi yüz elli bin lirası kaldığını gördü. Ağır adımlarla kahvehaneye doğru yürüdü. Kendisine bir tabure çekerek oturdu. Bir elinde çay diğer elinde sigara derin düşüncelere daldı. Bütünleme sınavlarını kaçırdığı yetmiyormuş gibi, para kazanmak için geldiği bu şehirde parasız pulsuz ortalıkta kalakalmıştı.

Şimdi benden allı pullu, okkalı laflar etmemi bekleyebilirsin sevgili okur! Ancak bulamayacaksın yazdıklarımda edebi anlatımın en güzel örneklerini. Gerçek nasıl anlatılırsa öyle anlatıyorum; edebi kaygılar değil benimkisi. Yoksulluk, parasızlık başka türlü anlatılmaz ki...

Kaldığımız yerden dönelim hikâyemize: Şeref, çayını yudumladı ve hesabı istedi. Çaycı:

"İki yüz elli bin lira" dedi.

Şeref hesabı ödeyerek, uzaklaştı kahvehaneden. Şimdi serseriler gibi geziniyordu Mersin sokaklarında... Dolaştı, dolaştı, dolaştı... Hayat da öyle değil mi? Dolaşırsın, dolaşırsın, dolaşırsın da bir türlü bulamazsın aradığın adresi... Savurur bir kenara atar seni... Senden geriye ne kalır? Oysa yüzmek gerekir deryalarda... Hiç olmazsa elbiselerin ulaşır kıyıya... Denizler tükürür yaşayanların suratına... Düşünceler, düşünceler, düşünceler... Bunları mı düşünüyordu Şeref? Hayır, nasıl düşünebilir ki aç bir adam? Hele, sığınacak yuvası da yoksa, bir de yolda kalmışsa ne düşünebilir ne de aşık olabilirdi. Ayrıca düşünmek Şeref'in neyineydi? Onun yerine düşünenler vardı zaten.

Evet, Şeref'in geceleyecek ne bir evi vardı ne bir tanıdığı, ne de otel parası... Mersin'i cadde cadde, sokak sokak, karış karış dolaşan Şeref, gecelemek için otogarın karşısındaki küçük parka sığındı. Nasıl olsa bir bank bulunurdu parklarda... Herhangi bir bank... Sığınacak... Eylül olsa ne fark eder, Mersin zaten sıcaktı.

Bankın üzerine uzanıverdi. Sağa doğru yan yatmıştı, sağ eli başının altında, sol eli ise iki dizinin arasında, dizler iki büklüm... Uykuya daldı gecenin karanlığında.

Gece nasıl geçti anlatamam. Bana bu hikâyeyi nakleden arkadaş da bilmiyor. Çünkü gece onun için Akdeniz'in sıcağını evine kadar getirmişti de bir Şeref'i unutmuştu otogarın karşısındaki küçük parkta. Ancak sabah olduğunda Şeref'in üzerine serilmiş olan gazete sayfalarını oradan geçen herkes görmüştü. Şeref ölmüştü, şeref ölmüştü... Cesedin etrafına toplanan insanlar(!) "Vah vah! Pek de gençmiş, yazık olmuş..." gibi laflarla vicdanlarını rahatlatmaya çalışıyorlardı. Şeref'in suçu muydu, Şeref mi istemişti otogarın karşısındaki bu küçük parkta donarak ölmeyi? Nereden bilebilirdi ki, eylül ayında hem de Mersin'de gece yaşanacak bir ayazın sonunu getireceğini.

Bir kez daha müdahale etmem gerekiyor hikâyeye sevgili okur. Şimdiden duyar gibiyim Şeref'in başına bu musibetlerin nasıl geldiğini merak eden sesleri. Ne olmuştu? Araba mi çarpmıştı? İnşaatta çalışırken yaralanmış olmasın? Peki nasıl parasız kalmıştı? Hikâyeyi okuyan bir arkadaş soruyor: "Klasik bir son değil mi parkta donarak ölmek?" Ben de cevaplıyorum: "Hırsızlar veya tinerciler öldürseydi daha mı iyi olurdu?" Bu kısa açıklamadan sonra hikâyeye kaldığımız yerden devam ediyoruz.

İçlerinden biri:

"Yazıklar olsun bizi yönetenlere! Konuklarımızı ağırlayacağımız bir misafirhanemiz, evsizlerin sığınacağı bir barınağımız dahi yok" diyecekti ki, çevredeki polislerden ürkerek sesini çıkarmaktan vazgeçti.

Bir diğeri:

"Tuh, tuh! Keşke akşam bize gelseydi de alsaydık evimize" dediyse de... gerçekten açar mıydı kapılarını bilinmez(?)...

Polisler ambulansın gelmesini bekliyordu. İnsanlar ise telaş içinde "kim bu, ne olmuş?" gibi sorulara cevap arayarak meraklarını gidermeye çalışıyorlardı. Uzun bir bekleyişten sonra ambulans geldi ve Şeref'in buzları yeni çözülen cesedini götürdü uzaklara... Uzaklar, uzaklar, uzaklara... ne kadar uzağız ki?

Şeref ölmüştü, şeref ölmüştü...

Yaşasın şerefsizlik!

BİR SERGİ, BİR RESSAM: REPİN...

"Yaşamın gerçekliği herşeyden önde gelir!"

BEYHAN POLAT

"İnsanın yüzü, ruhu, yaşamın dramı, tabiatın izlenimleri, onların yaşamı ve anlamı, tarihin nefesi, bizim konularımız bunlardır sanırım." (İlya Repin, Sergi Kataloğu)

Ekim ayında Berlin'de büyük Rus realisti İlya Repin'in eserleri sergilendi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi'nde övgüyle anılan İlya Repin'in tabloları dönemin siyasal ve toplumsal izlerini taşıyor.

İlya Repin, 1844 yılında Ukrayna'da Çuguyev adlı bir kasabada dünyaya geldi. Babası subaydı ve sanat ve ressamlıkla ilgili ilk deneyimlerini de devam ettiği askeri okulda, topografyacılıkta edindi. Fakat İlya Repin'in yüreğinde ressam olmak yatıyordu. Bu coşkulu arzu onu 19 yaşında, Güzel Sanatlar Akademisine girme umuduyla Petersburg'a yöneltti. 1863 yılında St. Petersburg'a yerleşen Repin Akademi imtihanlarına hazırlık olarak önce özel bir çizim okuluna ve bununla birlikte de öğrenci çevrelerine girdi.

Dönem Rusya'da kapitalizmin geliştiği, büyüyen işçi sınıfının hareketlendiği bir dönemdi. Köylülerin çiftlik sahiplerine karşı ayaklanmalarından korkuya kapılan Çarlık hükümeti 1861'de serfiği kaldırmak zorunda kalmıştı. Serfliğin kaldırılmasından sonra, Rusya'da sanayi kapitalizminin gelişmesi, tüm yarıfeodal kalıntılara rağmen hızla ilerleme gösteriyordu. (Bkz. SBKP(B) Kısa Tarihi, Stalin Eserler, cilt 15, sayfa 17 ve devamı, İnter Yayınları, 1990 İstanbul)

İlya Repin Petersburg'a yerleştiğinde öğrenci çevrelerinde "Halkın Dostları" olarak bilinen "Narodnikler" hakimdi. Güzel Sanatlar Akademisinde de Çarlık istibdadının gerici feodal zihniyetine karşı mücadele eden öğrenciler vardı. Bunlardan 14 öğrenci örneğin, 1863 yılındaki bitiş sınavlarında okul yönetimi tarafından verilen konu çerçevesinde resim yapmayı protestoyla reddetmiş ve "Petersburg Hür Sanatçılar Kooperatifi"ni kurmuşlardı. Kooperatifin başını çeken ressam İwan Kramskoi İlya Repin üzerinde de büyük etkide bulunmuş ve İlya Repin'in aralarına katılmasını sağlamıştı. 1884 yılından itibaren Güzel Sanatlar Akademisi öğrencisi olan Repin, akşamları da Kooperatifin toplantılarına katılıyordu.

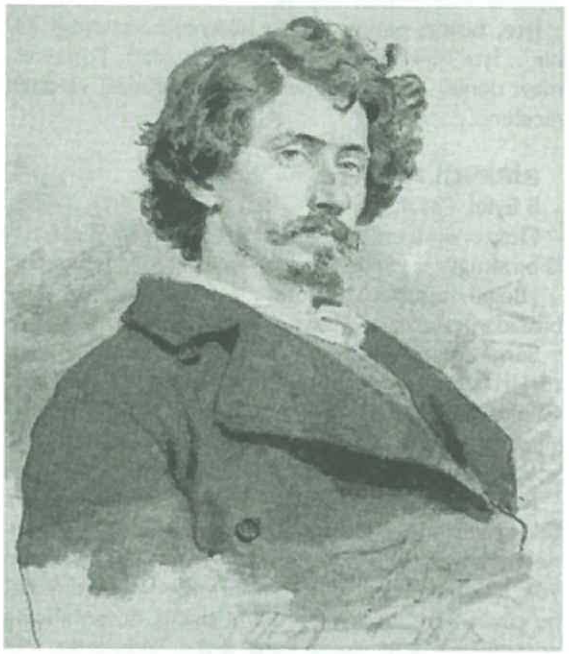

"Otoportre", İlya Repin

Politik olarak halka gitme, halka inme çizgisini benimseyen Narodniklerin görüşleri sanat çevrelerinde de 'sanatın, saray çevrelerinden, Moskova ve Petersburg'daki çevrelerden çıkarılması ve halka ulaştırılması' şeklinde ifadesini buluyordu. Bu amaçla kurulan "Gezgin Sanat Sergisi Kooperatifi"ne (Peredvişniki) 1878-1891 yılları arasında İlya Repin de üyeydi. Kooperatifte yapılan akşam toplantıları hakkında İlya Repin bir notunda şunlar yazıyor:

"Herkes merakla en son makaleleri okuyordu: Çernişevski'nin "Sanat ile gerçeklik arasındaki estetik ilişki"sini ve Pissarev'in "Estetiğin bozulması"nı..." (İlgili yazılardan biri Çernişevski'nin 1885'de yayınlanan doktora tezi; diğeri Pissarev'in 1865'de sol liberal dergi Russkoje Slowo'da yayınlanan bir makalesidir; Sergi Kataloğu, s. 20)

Çarlık istibdadına karşı yönelen muhalif hareket edebiyat ve sanat çevrelerini çoktan sarmış, yeni devrimci düşüncelerin yaygınlaşması için gayet elverişli bir ortam hazırlamıştı. Dönem Tolstoy, Dostoyevski gibi büyük Rus realistlerinin dönemiydi. Dönem, devrimci düşünceleriyle Çernişevski'nin gençliğin yüreğini fethettiği dönemdi.

İlya Repin ve diğer ressam arkadaşları halkı tanı-

mayı ve Rus realitesini resmetmeyi amaç edinmişlerdi. Repin, 1883'de yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu:

"Beni çevreleyen herşey, bana çok büyük heyecan veriyor, beni rahat bırakmıyor ve onları resime dökmemi talep ediyor; Gerçeklik insanı öyle hiddetlendiriyor ki, onu vicdan rahatlığıyla bir örgü örneği gibi resmetmek mümkün değil." (Katalog, s. 8)

İlya Repin'i ünlendiren ve ressamlığında bir dönüm noktası teşkil eden eserlerden biri Akademi bitiş imtihanı için hazırlanmış olan ve kendisine altın madalya kazandıran "Yarus'un Kızının Dirilişi" ve diğeri "Volga Ameleleri" idi.

"Volga Ameleleri" tablosuyla İlya Repin Rus realistleri arasında yerini aldığını kanıtlıyor, safını belirlemiş oluyordu. İlya Repin, gerçek insanlarla, onların yaşantısı ve karakterleriyle ilgileniyor ve bunları resmediyordu. Rusya insanlarını ve yaşantılarını tanımak üzere 1870 yılının yaz aylarını ressam arkadaşlarıyla birlikte Volga kıyısında geçirmiş ve ona Rusya dışında da ün kazandıran tablosunu burada başlamıştı... Bir yük gemisine hayvan gibi koşulmuş insanlar... dönemin yokedici koşullarının bütün ağırlığını omuzlarında taşıyan ameleler... Çarlık Rusyası gerçekliğinden bir kesit...

Yetenekli genç bir ressam olarak kendini kabul ettirmeye başlayan İlya Repin, 1874 yılında burslu olarak yurtdışına çıkmış ve burada özelde Paris'te öğrenimini sürdürmüştü. Paris'in sanatçı çevrelerinde Guy de Maupassant, İvan Turgenyev, Edouard Manet gibi dönemin sanatçıları ve entelektüelleri ile tanışma olanağına sahip olmuştu. Paris'te kaldığı dönemde yarattığı tablolardan biri de yıldönümünde Komün savaşçılarının anısına Père Lachaise mezarlığında yapılan gösteriye ilişkin tabloydu. Bu tabloya esin kaynağı olan gösteri hakkında İlya Repin şunları not ediyor:

"Kambur"

"İnsan akını durmuyordu. Çiçeklerle kaplanan duvar kırmızı renkte mükemmel bir İran halısını andırıyordu. Bu resmi mutlaka her zaman yanımda taşıdığım seyahat günlüğüme kaydetmek istemiştim. Ancak ilerleyen insan kitlesi benim görüşümü ve çizmemi engelliyordu. Fakat Fransızlar ince duygulu ve saygılı bir halk. Birkaç kalıplı işçi kendiliğinden beni korumaları altına aldılar ve bana yer açtılar. Arkamdan beni teşvik eden sesler kulağıma geliyordu. Yanımdakiler benim kim olduğumu öğrenmeye çalıştılar. Rus olduğumu duyduklarında beni coşkuyla se-

"Yürüyüş"

Soyvet sanatçılar delegasyonunun Haziran 1926'daki ziyaretinden bir anı. Soldan sağa: İsaak Brodski, İlya Repin, Yuri Repin, Evgeni Kazman

lamladılar –bu o zamanlar alışılmış bir şey değildi– ve beni Rus yoldaşları olarak tanımladılar. Bir adam, Rusların müttefik olması iyidir diyordu: Fransızlar ve Rusların ortak dil konuştuğunu (Paris'te Fransızca konuşan Ruslara rastlamış), Rusların cesur adamlar olduğunu söylüyordu. Zaman uçup geçti ve ben resmimin taslağını bitirdim... (...) Otele döndüğümde yaşadıklarımın canlı resimleriyle doluydum ve birkaç gün içinde resmimi yağlı boyaya döktüm. (İlya Repin, "Uzaktakiler ve Yakındakiler"den, Katalog s.136)

Yurtdışında geçirdiği bir yılın ertesinde Rusya'ya yeniden dönen İlya Repin 1907 yılına dek Petersburg Güzel Sanatlar Akademisinde öğretmenlik yaptı. 1905 devrimini ve "Kanlı Pazar" olaylarına tanık olan İlya Repin, ressam arkadaşı Stassov'a mektubunda "Bu vahşi, haktan yoksun ve baskılanmış ülkede yaşamak katlanılmaz bir şey!" (Katalog, s. 26) diye yazıyor ve siyasal olayları tablolarına konu olarak alıyordu. Bu dönemde üzerinde çalıştığı tablolar arasında örneğin "Kanlı Pazar" (1905) ve "Kızıl Cenaze Töreni" (1905 - 1906) yeralıyordu.

1905 ve 1917 devrimlerini yaşayan İlya Repin, döneminin diğer duyarlı aydınları gibi politik yaşama büyük ilgi duymuş, Çarlık Rusyası'na muhalif bir sanatçı olarak sanatıyla içerikte ve biçimde bir tutum geliştirmeye çalışmıştı. "Sanat nedir?" "Kimin için sanat?" soruları bu dönemlerde tartışma konusuydu. Sanat ve edebiyat çevrelerindeki tartışmalara katılan Repin, yeni kuşak sanatçılarla eski kuşak "gerçekçiler" arasındaki kamplaşmada kendisini daha çok "gelenekçi" sanatçılar arasında görmesine karşın, sanatta çeşitli biçimlere karşı toleranslı olunması çağrısında da bulunmuştu. 1911 yılında Tüm Rusya Sanatçılar Kongre'sinde yaptığı açılış konuşmasında ("Sanat Nedir?") İlya Repin'in bu tavrı ifadesini buluyordu. Ama o sanatında, Tolstoy'un, Gogol'ün izini sürmeyi, onların edebiyat alanında yaptıklarını resim alanında uygulamayı seçmişti. Ve bunda da çok yetkin ve başarılıydı.

İlya Repin'in tabloları arasında yaptığı portreler özel bir yer tutmaktadır. Sanatçı, büyük hayranlık duyduğu Leo Tolstoy başta olmak üzere, yaşadığı dönemde arkadaşlık ettiği çeşitli sanatçı ve aydınların portrelerini yapmıştır. Bu portreler, İlya Repin'in salt resim tekniğindeki ustalığını değil, bir bütün olarak dünyaya ve insana bakış açısını yansıtmaktadır. Onun portrelerini izlerken, sanatçının sonsuz insan sevgisini, çeşitli insan karakterlerini ifade etmeye verdiği önemi ve saygıyı görmezden edemiyor. Sanatçının bu yaklaşımı yalnızca portre çalışmalarıyla sınırlı değil şüphesiz. Bu özellik, "Propagandacının Tutuklanması", "Siyasi Toplantı" gibi bir grup insanı resmettiği tablolarda olduğu kadar, insan kitlesi resmettiği tablolarda da her bir insanın farklı karakterini ifade etmeye verdiği önemde kendini gösteriyor.

1917 Ekim devrimini 1914'ten itibaren yerleştiği Petersburg yakınındaki Kuokkala'dan izleyen İlya Repin, 1918 yılında Rusya ile Finlandiya arasında yapılan sınır anlaşmasında Kuokkala Finlandiya'ya düşünce Finlandiya vatandaşı olur. Bundan sonraki dönemde Rusya'daki sanat çevreleriyle ilişkisi tamamen kopmamasına karşın, İlya Repin Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri ve sosyalizmin inşasını uzaktan takip eder bir pozisyondadır. Sovyetler Birliği'nde ise İlya Repin büyük Rus gerçekçisi olarak övgü toplamakta ve genç sanatçılara örnek gösterilmektedir. 1924 yılında 80. doğumgünü nedeniyle İlya Repin'in onuruna Moskova ve Petrograd'da sergiler düzenlenir. 1926 yılında, Stalin'in de önerisi ve desteğiyle İlya Repin'i Sovyetler Birliği'ne yerleşmeye davet eden bir delegasyon ziyaret eder. İlya Repin gönderilen delegasyonu nezaketle ağırlar ve "Kanlı Pazar", "Kızıl Cenaze Töreni" ve "Aleksander Kerenski Portresi" tablolarını Devrim Müzesi'ne armağan eder, fakat Sovyetler Birliği'ne yerleşme önerisini kabul etmez.

1930 yılında Finlandiya'daki evinde ölen İlya Repin, Sovyetler Birliği'nde sosyalist gerçekçiliğin öncülü, büyük Rus gerçekçisi olma sıfatıyla anılmaya devam eder. SSCB Ansiklopedisi'nde İlya Repin'le ilgili olarak şunlar yazılmaktadır:

"Başlangıçları Kiev Rusyası'na dayanan Rus sanatı, harika sanat anıtları ortaya koydu. Kiev ve Novgorod'daki Ayasofya kiliselerini inşa eden, Moskova'daki St. Basilius kilisesini yaratan Barma ve Postnik ve ikon ressamı A. Rublyov gibi çok önemli mimar, ressam ve heykeltraşlar çıkarmıştır. Onsekizinci yüzyılda bu ifade biçimini mimarlar Bajenov ve Kasakov, ressamlar Levitski, Borovikoski ve Rokotov, heykeltraşlar Şubin, Martos, Şçedrin ve diğerleri bulurlar. Rus realist resmi, en parlak dönemine 19. yüzyılda, Aleksander İvanov'la başlayarak ulaşır. Realizmin daha sonraki gelişimi Petrov ismiyle öşdeşleşir ve son derece demokratik ve köklerini o zamanın eserlerinde bulan Repin'in yapıtında doruğuna ulaşır. Surikov Rus halkının geçmişini gerçeğe sadık bir biçimde yansıtan tarihi tabloların bir ustası, Levitan realist manzaraların bir ustası, Serov öne çıkan bir portre ressamı idi." (SSCB Ansiklopedisi, Edebiyat ve Sanat; Güney Kitaplığı - Sanat, s. 17-18)

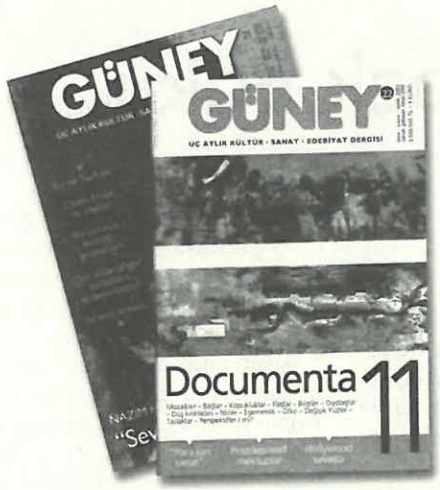

Okumakta olduğunuz **Güney Dergisi** de dahil,
Kültür-Sanat, Edebiyat, Tarih,
Araştırma-İnceleme, Felsefe, Politika,
Çevre, Sağlık, Estetik, Mesleki-Sektörel...
yüze yakın periyodik yayına
Abonet'ten abone olabilirsiniz.
Form doldurmadan, bankaya gitmeden...
Arayın: **(212) 210 0 110**
Ya da tıklayın: **www.abonet.net**
İstediğiniz dergiyi kapak fiyatıyla
adresinize getirelim.

abonet

www.abonet.net ❖ abonet@abonet.net
tel: (0212) 210 0 110 ❖ faks: (0212) 222 27 10

Köpek boku

A. KADİR KONUK

Günlerdir sıkıntı içindeydi. Nereye gitse, ne yana baksa kendisini tehlike altında hissediyordu. Çevresindeki her şey ona düşmandı ve biri mutlaka bir kötülük yapacaktı. Bazı geceler yatakta, eşinin bile onu boğazlayabileceğini düşünüyor, gözüne uyku girmiyordu. Küçük oğlu, evli kızı, kıllı komşusu, kıllı komşunun güzel karısı... herkes ona bir kötülük edebilirdi.

İki kez gizlice ziyaret etmişti komşusunun karısını. İkincisinde kadın; "Üste ben çıkacağım" diye tutturmuştu da kabul etmemişti. Neden o, ne yapmayı planlıyordu bu kadın? Eski köye yeni kanun mu getirecekti? Tehlikeye girdiği yetmiyormuş gibi bir de kendini mi teslim etmeliydi? Ne anlama geliyordu bir erkeğin bir kadının altında kalması?

Kadın günlerdir el ediyor, göz süzüyordu ve bakışları müthiş değişmişti. Belki düşündüğü kötülüğü yapamamanın hırsıyla kudurmak üzereydi. Dikkatli olmak zorundaydı. Zaman bozuktu, zamanda her şey bozuktu ve içindeki korkunun elbet bir nedeni vardı.

Bir sabah dolmuş muaviniyle kavga ettikten, dolmuşta kendisine dik dik bakan adama, "Bir yerden tanışıyor muyuz?!" dedikten ve "Sizin gibilerle tanışmaya değmez!" yanıtını aldıktan sonra dolmuştan inmiş, otuz yıldır, her gün gittiği kahvehaneye girmiş, garsona az şekerli kahvesini söylemiş, garsonun gülümsemesine bozulup, "Beş yıldır aynı oyunu oynuyorsun, az şekerli diyorum sen hep şekersiz kahve getiriyorsun" diye çıkışmış, rahatlamıştı.

"Abi be", dedi garson, ona bir sigara uzatırken; "Bir tuhafsın son günlerde. Neyin var?"

"Bilmiyorum" dedi adam, "Niye sordun?"

"Durmadan etrafa bakıyorsun, durmadan sandalye değiştiriyorsun, içeri giren her müşteriyi dik dik süzüyorsun. Eskiden böyle değildin sen. Bir şey mi oldu?"

"Birileri beni izliyor!"

"Niye, ne yaptın ki?"

"Hiç bir şey yapmadım."

Kıllı komşusunun karısıyla iki kez yattığını açıklayacak değildi herhalde. Zaten ne olduysa ikincisinden sonra oldu.

"Bir doktora gitsen?"

"Ne yapacak doktor bana, bir yerim ağrımıyor benim."

"Yani bir psikoloğa falan..."

"Deli miyim ben be! Dalga geçme!"

"Bir hocaya görün o zaman. Benim tanıdığım ünlü bir hoca var. Vereyim adresini git ona. Her önüne gelene bakmıyor, ama benim gönderdiğimi söylersen bakar sana."

Adam biraz düşündü; "Ver adresi" dedi. Adresi aldıktan sonra aceleyle çıktı kahvehaneden, hocanın evinin yolunu tuttu. Yemşeyil boyalı, tahta kapının zilini uzun uzun çaldı, en sonunda sakalları dizlerine kadar uzamış, gözleri korku dolu, yaşlı bir adam kapıyı açtı.

"Kimi aradın?"

"Hoca efendiyle görüşmek istemiştim."

"Ne yapacaktın hoca efendiyi?"

"Bir derdim vardı da..."

"Derdi veren allah dermanını da verir elbet, haydi allah selamet versin."

Hoca kapıyı kapamaya uğraşırken adam garsonun selamını söyledi. Hoca sokağı gözden geçirdi, kimseyi göremeyince fısıltıyla, "Gir içeri" dedi, "Gir, o garson bir gün benim başımı belaya sokacak."

Sade döşenmiş odada, sedirin üzerine oturdu adam ve daha hoca sormadan başladı son günlerde yaşadığı korkuyu anlatmaya. Hoca bir süre hiç bir şey söylemeden dinledi onu. Sonra sakallarını sıvazlayarak başladı konuşmaya.

"Tıp elbette iyidir oğlum. Doktorluk elbette iyidir. Bizim bunlara bir şey dediğimiz yoktur. Ama bazı haller vardır ki tıp ona bir şey yapamaz. Cinleri, ecinnileri, perileri nereden bulsun çıkarsın tıp? Onu kuvvetli nefes, yürekten okunan dua, bilinmeyen ilaç iyi eder.

Bak sana biraz bir şeyler anlatayım, sonra senin derdinin hangisine uygun olduğunu buluruz. Diyelim fıkaralıktan korkuyorsun, bu korku her gün bilmeden senin karnını ağrıtıyor. Bir yerden altın suyu bulup içersen bu korku gider. Diyelim bedeninin her yanını kaşıntı aldı. Gece gündüz kaşınıyorsun. Sende yoksa da birilerinden bulup, bir kaç bit yemenin faydası vardır. Panzehirdir. Kısmetin mi kesildi, evine ekmek mi girmiyor, bir yerde alabalık bulup, oturup bakacaksın. Ta ki bu balıklardan biriyle gözgöze gelesin, balık sana gözünü kırpa. O saat açılır kısmetin, işin yoluna girer. Baktın ki herşeyi unutmaya başladın, aklında hiç bir şey durmuyor, bir eşek kellesini kaynatıp, her sabah namazdan önce üç kaşık suyunu içeceksin. Bir ay devam et, gör bakalım zekâ nasıl gelişiyor. Kekeme mi oldun, ısıracaksın kaplumbağanın dilini, bülbül kesileceksin. Ellerinde mayasıl mı var, bir salyangoz bulup, kabuğundan çıkmasını bekleyecek, sonra hemen kuyruğundan tutacaksın. Birileri

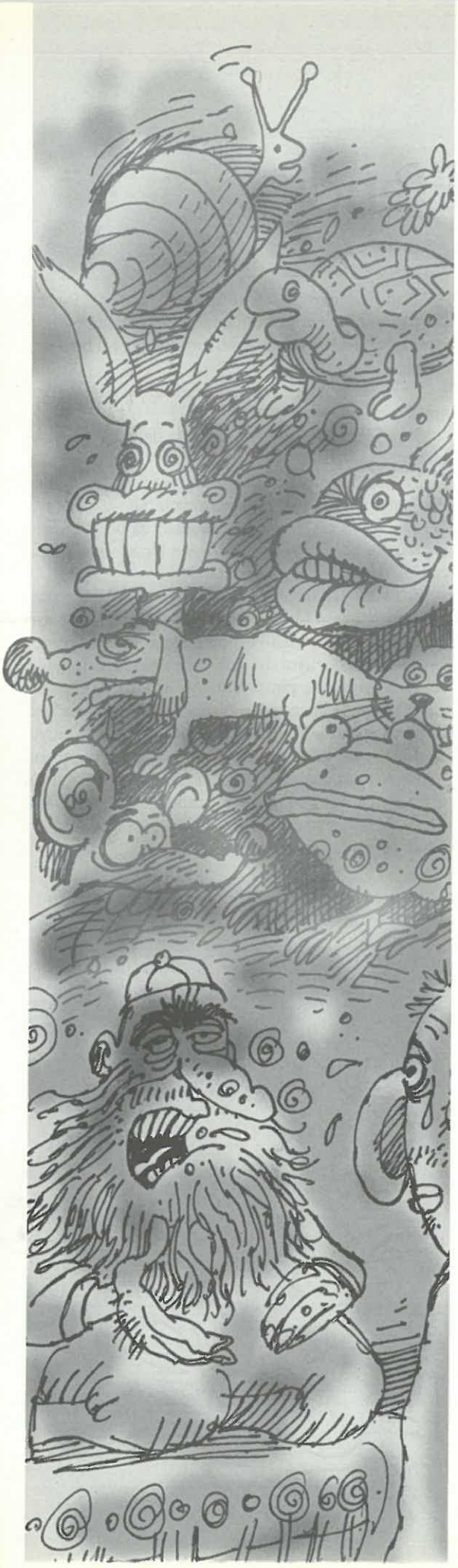

hakkında dedikodu mu yapıyor, evinin düzenini mi bozuyor, bir fare yakala, üç kez çek bıyıklarını, ama kılları koparma sakın, bak o gün kesilir dedikodunun ardı arkası. Erkekliğinde bir sorun mu var, çayırda kurbağa kıçı koklamak padişah macunundan tesirlidir. Çevreni uğursuzluk mu sardı, bir kedi totiği uğursuzluğa bire birdir, hele de sağ eli olursa. Tavşanın kuyruğunu alıp üç elham bir kulhuvallahu ile birlikte evin tekin olmayan yerlerinde gezdirmek cinleri kovmak için tek yoldur. Sıtma mısın, sarılığın mı var, bir bakire kızın sidiğini yemeklerden önce içeceksin. Dul karı bokunun kabızlığa iyi geldiğini bileceksin. Altına kaçırıyorsan, bel ağrıların varsa, her yanını uyuz sarmışsa bir deve bulup altından geçeceksin..."

"Bir karının altına yatmanın hangi derde yararı var acaba" diye sordu adam çekinerek.

"Öyle boktan şey olmaz" dedi hoca, "Bir sorununu çözmek istiyorsan git geç bir politikacının altından, daha iyi. Zaten politikacılar da kendi sorunlarını çözmek için ay ışığında vatandaşın dötünü çıplak görmeye çalışıyorlar. Sahi sen bana niye geldin? Politikacı mısın?"

"Yok hocam, mahallede kasabım."

"Aha! Senin müşterilerinle ilişkilerin iyidir o zaman. Bir kadın meselesi mi?"

"Öyle de sayılabilir. Üste çıkmak istiyor."

"Öyle bir şey şer'en günahtır. Bir niyeti var bu kadının, onu anlamak gerek. Bu defa gittiğinde yanına biraz köpek boku al, belli etmeden sür kıçına, bakalım ne yapacak?"

Adam yüklü bir parayı; "İstemez, zahmet etme, hediyedir almak gerek" sözleri arasında hocanın cebine koyduktan sonra dışarı çıktı. Sokak genişlemiş, insanlar güzelleşmişlerdi.

Kendi sokaklarına geldiğinde, önünde giden uyuz sokak köpeğinin arkasından yürüdü bir süre. Köpek bir köşeyi kokladı, bir taşın üzerine işedi, ardından yolun ortasına çöküp, pisledi. Adam hocanın dediklerini bir bir yaptı, köpek bokunu mendilinin arasına koydu, komşusunun evine doğru yürüdü. Kıllı komşu evde yoktu, karısı evdeydi, adam kadının tüm isteklerini yerine getirmeye kararlıydı.

Kadın bir ara; "Yandım allah!" diye bağırarak fırladı yataktan. Tuvalete girdi olmadı, yatak odasına geldi yine olmadı, çıplak olduğunu unutup sokağa fırladı...

* * *

"İşte olayın aslı da nesli de bu hakim bey" diyen adam, hakimin karşısında süklüm püklüm duruyordu. Hakim gülüyor, katip gülüyor, savcı gülüyor, işin ilginç kıçına köpek boku sürülen kadının kocası, kıllı komşu da gülüyordu.

En sonunda hakim kararını okudu:

"Köpek boku sürmenin yasalarımızda bir cezası bulunmadığından...Ve sözü geçen kadın da erkeği altına alarak amacına ulaştığından...Ortada dört erkek şahit bulunmadığından, her hangi bir zinadan söz edilemeyeceğinden..."

Hoca Efendi

MEHMET KAYA

O gün öğleye doğru kahveye girdiğimde fazla kimse yoktu... Bir kişi gazetelerde gözgezdiriyordu. Bir masada iki emekli tavla oynuyor, bir başka masada iki müdavim işçi pişpirik atıyordu. Bir iki saat daha oyalanıp vardiyeye yetişeceklerdi besbelli... Televizyondaki sabah programlarından birisi inkıtaları oynuyordu. Birazdan haberler ve ardından öğle programları başlayacaktı.

Hoca Efendi bir yandan pişpirik oynayanları izliyor, diğer yandan televizyona bakıyordu. Tarçınından bir yudum aldıktan sonra yarı anlaşılır bir şekilde mırıldanmaya başladı:

"Tövbe, tövbeee... Bu televizyonlar da iyice azıttılar ha! Şuna bak, program diye cıscıbıldak kadınları gösteriyorlar... Edep haya kalmamış! Güzelim türkülerimiz dururken ne olduğu bile anlaşılmayan gâvur şarkılarını doldurmuşlar, sabah akşam bunları gösteriyorlar! Başımıza taş yağacak, yakındır! Demedi demeyin!"

Hoca Efendi iyi bir insandı. Asıl adı Yaşar'mış. Semtimizin camisine imam olarak atanmıştı. Camiye gitmediğim için Hoca Efendi'nin camideki durumunu pek bilmem ama cami cemaatinin kendisini sevip saydığını duyardım. Hoş; biz de sevip sayardık kendisini. Sözünü sohbetini bilir bir âdemdi işte... Kimi kimsesi yoktu Hoca Efendi'nin. Yalnız yaşardı; yolun yarısını çoktan aştığı halde evlenmemişti. Neden evlenmediği sorulduğunda, "Rabbinin uygun bir kişiyle karşılaştırmadığını" söyler, durumu geçiştirirdi.

Herkesi şöyle bir selamlayarak pişti oynayanların masasına iliştim. Selamım karşılık gördü.

"Vaaay; Haşmetçiim hoşgeldin ama geç geldin!" dedi, Rüzgâr Nuri. "Yoksa, yenge seni gemliyor mu ha?!" diye sırıttı...

Sabah sabah hiç şaka çekecek halim yok. Ocakçı Sadi'ye bir çay söyleyecek oldum, pişpirik oynayanlardan Nihat atıldı:

"Bir şey iç abi!" dedi ve hemen ardından ekledi; "Sadi, yap Haşmet abime bir çay! Demli olsun!"

"Sağol, Nihat!" dedim... Birazdan çay geldi. Çayımı yudumlarken gazetelere gözatayım dedim. Aldım gazeteyi elime; hep bilinen şeyler... Kıbrıs görüşmelerine devam edilecekmiş, bilmem hangi manken artık sinemaya geçecekmiş, Meclis'te kavga çıkmış, milletvekilleri birbirini tartaklamış vesaire, vesaire... Spor sayfasına geçtim; transfer haberleri... Bu işsizlikte, meteliğe kurşun atan birisi olarak dolar üzerinden milyonluk transfer haberleri de hiç çekilmiyor... Kızgınlıkla;

"Ulan ne biçim memleket bu be!" dedim. "Birileri bir topun peşinde milyonlarca dolar götürüyor birileri çocuğuna bir top bulamıyor! Adalet mi bu?!"

Hoca Efendi hemen tasdikledi:

"Haklısın be Haşmet! Vallahi insan ay sonunu zor getiriyor!"

Hoca Efendi'den aldığım tasdikle daha bir gür haykırdım:

"Yav; hadi bir topçu olup milyonları götüremedik! Hadi milli piyangodan, totodan da birşey çıkmıyor... Peki şu kıçı kırık para makinasından da birkaç kuruş çıkmaz mı be?!" diyerek, kahvenin bir köşesinde duran iki oyun makinesini gösterdim.

Bu oyun makinelerini bilirsiniz... Hani şu parayı attıktan sonra makine çalışmaya başlıyor ve üç ayrı çerçeve içinde çeşitli resimler birer birer duruyor veya sen durduruyorsun. Üç resim birbirine benzerse sana kazanma şansı sunuyor makina... Oyuncu yanıp sönen ışıklara bakıp düğmeye "zamanında" basarak aşağıdan yukarıya doğru, yani küçükten büyüğe doğru para kazanma derecelerinden birisini tutturabilir ve kazanabilir... Kazanabilir diyorum çünkü ışığın ne zaman ve hangi derecede yanacağı belli değil... Dolayısıyla zamanlama ayarı gibi görünse de oyun esasında "şans ayarına" bağlı!

Arkadaşlar benim yakınmamı fazla ciddiye almadılar. Nasıl alsınlar? Hemen her gün, elimdeki üç beş kuruşu da "biraz para kazanma" hırsıyla bu makinaya yatırdığımı ve her kaybettiğimde küfürü bastığımı herkes biliyor!

Bugün de işte o genellikle kaybettiğim günlerden birisi... Arada bir kazandığım da oluyordu ama verdiklerimin yanında devede kulak bile değildi kazandıklarım. Hemen Sadi'ye bana kredi açıp açmayacağını sordum. Yılların kurt kahvecisi Sadi;

"Ayıpsın", dedi; "Lafı mı olur?!"

Attı bozuklukları masanın üstüne... Makinayı çalıştıracak kadar bir paraydı bu... Hemen parayı toplayıp para makinesinin karşısına geçtim. "Haaaydi bakalım!" diyerek parayı delikten içeri attım. Makine çalışmaya başladı. Bir döndü, bir şey yok... İkinci, üçüncü de öyle... Dördüncüde bir miktar para tutturdum. Attığım paranın iki-üç katı kadardı. Alsam mı, yoksa devam mı etsem? İkirciklendim... Devam etmeye karar verdim. Bir iki pas geçtikten ve biraz paramı yedikten sonra üçüncüde yine şans güldü... Bu kez attığımın yaklaşık on katından fazlasını kazandım. Ama parayı çekmedim, oynamaya devam ettim. "Bugün n'oluyo yav?" demeye kalmadı, bir kez daha kazandım. Artık bire yüz veriyor makine! "Bıraksam mı acaba?" diye düşünürken kazancım bire üçyüze çıktı, derken bire beşyüz!

"Yeter artık! Tüm kazandığımı bir anda kaybedebilirim, hemen çekilmeliyim!" diye hızla karar verdim ve düğmeye bastım. Oyunu durdurdum. Fakat çok az bir para çıktı makineden. Bunun üzerine kahveyi işleten Sadi'yi çağırdım ve makineden kazandığım miktarı göstererek;

"Bugün şansım yaver gitti! Ama çıka çıka makineden bu kadar çıktı. Üstünü uçlan bakalım!" dedim. Sadi bir yandan parayı hazırlarken, diğer yandan şansımın döndüğünü, oynamaya devam etmem gerektiğini, şans denilen lanet şeyin öyle her zaman görünmediğini anlatıyordu.

Bu arada kahvedekilerin dikkati bana yönelmişti. Nasıl yönelmesin, zil takıp oynamadığım kalmıştı. Ufak tefek kazanç dışında ilk kez böylesine büyük bir miktar para kazanıyordum. Herkes şansımın dönmesine sevinmişti ve Sadi'yle birlik olup beni devem etmem için teşvik ediyorlardı. Bir kişi hariç: Hoca Efendi. O bir yandan benim kazanmama sevindiğini söylüyordu ama diğer yandan dinimize göre kumarın ne denli kötü birşey olduğunu eklemeyi ihmal etmiyordu.

O gün keyfime diyecek yoktu. Günümü gün ettim. Akşama kadar gezdim, tozdum. Akşam yemeğini dışarda yedim, bir birahanede kafayı parlattıktan sonra eve gittim. Kalan paranın bir bölümünü karıma verdim. Sevindi ama yine de fırça atmaktan geri durmadı. Bense çakırkeyf ve mutlu bir halde şansımın döndüğünden filan bahsederek karımın sesini kesmeye çalıştım. Ama karım söylenmeye devam ediyordu. Sanki Hoca Efendi'yi karşımda görüyordum. Tövbe, tövbeee... Yatak odasına geçtim, elbiselerimi filan çıkarmadan yatağa attım kendimi. Artık ne söylenme duyuyordum, ne de başka bir şey... Sızmışım...

* * *

Ertesi gün kalktığımda çocuklar okula, karım ise işe gitmişti. Yıkandım. Kahvaltı yaptım ve evden çıktım. Ayaklarım alışmışçasına beni kahveye götürdü. Üç aşağı, beş yukarı dünkü ekip yine kahvedeydi. Hoca Efendi televizyon seyrederken tarçınını yudumluyordu. Sadi ocaktaydı. Rüzgâr Nuri ile bir iki kişi geyik muhabbetine dalmışlardı. Selam sabahtan sonra çayımı alıp oyun makinesinin başına geçtim. Cebimde dünkü hasılattan kalan bir miktar para vardı. Hemen parayı delikten içeri attım. Bir iki kaybettikten sonra kazanmaya başladım. Tarihin tekerrüründen ibaret olup olmadığını sorgularken kazancım attığım paranın yaklaşık yüz katını bulmuştu... Yine yeter dedim ve Sadi'yi çağırdım; kazandığım parayı gösterdim. Makinede kazandığım kadar para olmadığını, yine ödeme yapması gerektiğini yineledim. İkilemedi... Parayı avucuma sayarken konuşmaktan da geri durmuyordu:

"N'oooluyo oğlum ya?! Ne biçim şansın var! Yok oğlum sen birşeyler yapıyorsun galiba... İkiyüz... Bu işte bir iş var! İstersen sen akşam gel bir de pokerde şansını dene! Dörtyüzelli... Orada daha büyük kazanırsın... Sende bu şans varken... Beşyüzkırkbeş... Al, güle güle harca! Şu parayı da dün verdiğim borç için kesiyorum!"

Bu konuşmanın şahidi olarak Hoca Efendi bir yandan Sadi'nin elime tutuşturduğu paraya bakıyor, diğer yandan kumarın kötülüğü üzerine dün söylediklerini tekrar ediyordu...

İki günlük kazanç iyiydi, hoştu ama üçüncü gün yine eski halime dönmüş, yine kaybetmeye başlamıştım. İlk iki gün kazandıklarımı üçüncü gün verdim. Bu durum karşısında yine bağırıp çağırmaya başlamıştım. Tarçın bardağını elinde tutan Hoca Efendi bu kez de kumarın psikolojik açıdan zararlarından bahsetmeye başladı...

Oyun makinesinde bir kaç kez daha denediysem de durumda bir değişiklik olmadığını gördüm. Yine Sadi'den borç aldım. Ve hemen attım... Bir kazanıp, bir kaybediyordum ama ne kazancım, ne de kaybım çok büyüktü. Küçük çaplı inişler, çıkışlarla durumu idare ediyordum. Ben oyun makinesiyle cebelleşirken Hoca Efendi yanıma geldi ve beni izlemeye başladı. Çok sevdiği tarçınını yudumlarken şeytani kötülükler üzerine küçük çaplı bir vaaz veriyordu. Ben de Hoca Efendi'yi kırmamak için içimden küfür ediyor; sıkıntık bir vaziyette, "N'aapalım be Hoca, hayat böyle merdiven gibi işte... Bir iniyor, bir çıkıyoruz..." yollu felsefik yorumlarla durumu idare etmeye çalışıyordum.

Hoca Efendi ile muhabbeti bu çerçevede sürdürürken yine iki gün öncesi gibi şansım dönüverdi... Hem de çıldırmışçasına! Yüz katı kazandım... Birkaç dakika sonra kazancım üçyüze çıktı... Derken beşyüze, yediyüze, bine... Oynamaya devam ediyordum. Bir yandan; "Yaşasın! Kazanıyorum!" diyerek bağırıyor; diğer yandan Hoca Efendi'ye sarılıyordum. Sarılma esnasında tarçın bardağını yere düşürdüysem de bu durum sevinç katsayımda önemli bir değişiklik yaratmadı. Bu arada ağzımdan şöyle bir cümlenin çıktığını hayal meyal hatırlıyorum:

"Yahu Hoca Efendi; iyi ki yanıma geldin. Sen geldin, şans geldi! Sen geldin, şansı getirdin! Sağol! Varol!"

Hoca Efendi, biraz da şaşırmış bir vaziyette bunu kendisinin yapmadığını filan anlatmaya çalışıyordu. Ama dinleyen kim? Sevinçle kazandığım paradan Hoca Efendi'yi sorumlu tutuyordum. Kazancım epey bir yekün tuttuktan sonra Hoca Efendi'nin şaşkın bakışları arasında Sadi'den kazandığım parayı tahsil ettim!

O günüm de kazandığım diğer günler gibi geçti... Yine yemeği dışarda yedim. Kafayı bir güzel çektim... Kazandığım paranın bir bölümünü çocuklara birşeyler almasını söyleyerek karıma verdim. Karım yine söylendi ama bu sefer biraz daha kısa kesti...

Ertesi gün yine kahveye gidip parayı oyun makinesine attım. Hoca Efendi hemen yanıma geldi ve merakla beni izlemeye başladı. Artık konuşmasını kumarın zararları üzerine değil de; tasarrufa, kazandığım parayı akıllı değerlendirmem gerektiğine filan ayırmaya başlamıştı. Öyle ya, az para kazanmamıştım ona göre; kendisinin bir ayda kazandığı paradan daha çok bir parayı birkaç gün içinde kazanmıştım... Paramın kıymetini bilmem gerekiyordu.

Bu arada oyun makinesi yine vermeye başlamıştı. Kazandığım para çoğalıyordu. Kazandığım paradan karıma daha fazla veriyordum ve artık hiçbir söylentiyle karşılaşmıyordum.

Dediğim gibi, oyun makinesinden para kazanmamdan Hoca Efendi'yi sorumlu tutuyordum. Hoca Efendi'ye yanımdan ayrılmaması gerektiğini, giderse şansımın döneceğini ve yine kaybedeceğimi sık sık söylüyordum. O da benim bu sözlerimden etkilenmişe benziyor ve yanımdan ayrılmıyordu. Tarçınını da artık ben ısmarlıyordum.

O gün de çok para kazandım. Sadi'den parayı alırken Sadi yine bu işe akıl sır erdiremediğini söylüyordu. Başta Rüzgâr Nuri ve Tokatlı Hüseyin olmak üzere birkaç arkadaş kaç gündür para kazandığımı ama hâlâ bir kez bile olsun bunu ıslatmadığımızı söylüyor, sitem ediyorlardı. Haklılardı... Bu kahvede benim de içinde yeraldığım bir grup arkadaş, kumarda yüklü kazanılan bir para olduğu zaman bunu "ezmeye" giderdik. Kim en fazla kazanmışsa hesabı o öderdi.

Karar verdim... O gün kazandığım parayla arkadaşları davet edecektim. Yiyip içip eğlenecektik. Ama bir şartım vardı: Bana bu şansı getiren Hoca Efendi de bizimle gelecekti! Masamıza o da oturacak, eğlencemize o da katılacaktı!

Hoca Efendi hemen itiraz etmeye başladı. Eğlence dediğimiz şeyin nerelerde, kimlerle ve nasıl olduğunu çeşitli defalar kahvede anlatmış olduğumuzdan bir din adamı olarak bizimle gelmesi doğru olmazdı. Haklıydı ama bu şansı bana getirdiği için Hoca Efendi'yi ödüllendirmek istiyordum. Herşeyin bir çözümü olduğu gibi bu sorunun da bir çözümünü bulduk. Hoca Efendi'yi her zaman gittiğimiz kadınların, kızların olduğu barlara gitmeyeceğimize ikna ettik. Normal, içkili bir lokantaya gidecektik. O da şartını ileri sürdü: Alkollü içki içmeyecekti. "Kabul" dedi ve ekledi: "Gideceğimiz yerde tarçın var mıdır?"

Tarçın yoktu gittiğimiz lokantada... Yemeklerimizi söyledik. İçkilerimizi de... Hoca Efendi yemeğin yanında kola içti... Doğrusu önceki eğlencelerimize pek benzemediyse de ve her ne kadar bazı şeylerin eksikliğini hissettikse de iyi bir akşam geçirdik. Hoca Efendi'nin varlığı bizi biraz sınırlamıştı ama olsun; arada sırada böyle derlenip toparlanmakta yarar vardı. Nasıl olsa Hoca Efendi'nin olmadığı bir zamanda bunun acısını, hem de fazlasıyla, çıkarırdık!

* * *

Eğlendiğimiz günü takip eden üç gün boyunca hemen her gün yine makinanın başına oturdum. Her gün de kazandım. Hoca Efendi ise hep yanımdaydı. Ve her kazandığımda bunu Hoca Efendi'nin getirdiği şansa bağlıyordum.

Dördüncü gün yine makinanın başına geçtim. Hoca Efendi yine tarçınını yudumluyor ve beni izliyordu. Makine dönmeye başladı ama o sırada yoğun bir tuvalete gitme ihtiyacı hissettim. Çişim gelmişti. Durumu Hoca Efendi'ye söyleyerek yerime bakıp bakamayacağını sordum. Yapamayacağını, bilmediğini, kumar oynayamayacağını filan söyledi. Bense bir yandan çişimin beni sıkıştırdığını, oyunun benim oyunum olduğunu, günahının benim boynuma olduğunu; kendisinin bir müslümana yardım ettiğini, bunun ise sevap olduğunu çabuk çabuk anlattım. Yapması gereken şeyi de bir haftadır seyrettiğini, üç aynı resim yanyana gelince alttaki düğmeye "zamanında" basması gerektiğini söyledim ve hemen tuvalete koştum...

Döndüğümde Hoca Efendi'nin ağzı kulaklarındaydı... En avantajlı üç resim yanyana gelmişti ve alttaki düğmeye "zamanında" basarak çok büyük bir rakama ulaşmıştı! Yüklü bir miktar para kazanmıştı!

"Demedim mi ben sana Hoca Efendi!" diye sevinçten dört köşe bir vaziyette söylendim:

"Bu senin şansın!"

Hoca Efendi bir yandan kumarda para kazanmış olmanın şaşkınlığını yaşıyor, diğer yandan kumarın zararlarını aklına getirmiş olacak ki söyleniyordu:

"Tövbe! Bir daha olmayacak, tövbe! Allahım sen affet beni. Tövbe!"

O sırada Sadi'den parayı almıştım. Para destesini ikiye ayırdım ve paranın yarısını Hoca Efendi'ye uzattım. Almak istemedi... Kumar parası yemenin günah olduğunu söyledi. Kendisine geçtiğimiz günlerde ısmarladığım tarçınların parasının da, geçen akşam lokantada yediği yemeğin, içtiği kolanın parasının da kumar parası olduğunu; eğer kumar parası yemek istemiyorsa buradaki hiç kimseden birşey almaması gerektiğini, bunun ise doğru birşey olmadığını söyledim. Öyle ya en güvendiği, dinibütün bildiği insanların parasının bile kumar parası olmadığı konusunda garanti veremezdi! Haydi diyelim kumar parası değildi ama helâl para mıydı acaba, çevresindekilerinin parası?! Bu sorum üzerine kısa bir düşündü ve beni haklı bulduğunu söyledi. Ardından yaklaşık bir ayda kazandığı kadar bir para olan uzattığım tomarı cebine koymama ses çıkarmadı.

O akşam yine para "ezmeye" gittik. Yine ben ısmarladım ve şartımı yine ileri sürdüm: Hoca Efendi yine bizimle gelecekti!

Geldi de... Ama bu kez biz gideceğimiz mekânı değiştirmiştik. Biraz daha eski günlerimizdeki eğlence mekânlarımızı andıran bir yere gittik. Yemek ve içkilerimizi söyledik. Hoca Efendi'ye yemeğin yanında kola ısmarladık. Garson kolayı getirdiğinde sohbetin yönü oraya kaydı... Rüzgâr Nuri kolanın Amerikan icadı olduğunu söyledi. Ardından ben kola ile bira arasında hiçbir farkın olmadığını ekledim. Sadi dünya insanının artık birayı su niyetine içtiğini söyleyip Hoca Efendi'ye kola yerine bira içmeyi teklif etti.

Hoca Efendi yine kısa bir düşündü ve bu öneriyi uygun bularak garsondan kendisine bir bira getirmesini söyledi. Yemeğin sonuna doğru Hoca Efendi'nin içtiği bira birkaç şişe olmuştu...

Eskiden Hoca Efendi kahveye seyrek gelirdi. Son on gün içinde ise Hoca Efendi kahveye çok sık gelmeye başladı. Namazı kıldırır kıldırmaz soluğu kahvede alıyor ve hemen bir sandalye çekerek yanıma oturuyordu. Tuvalete gittiğimde oyun makinasının başına Hoca Efendi'yi bırakıyordum. Ve her geldiğimde onu kazanmış olarak buluyordum. Hoca Efendi'ye kendisinde büyük bir şans olduğunu söylemeye devam ediyor ve her seferinde kazandığım paradan kendisine bir miktar pay çıkıyordum. O ise eskisi gibi olmasa da yine de itiraz ediyor ama sonuçta konuşmalarımdan ikna oluyordu. Sonuçta parayı biraz da "istemem, yan cebime koy" misali bir tavır karşılığında cebine tıkıştırıyordum. Maaşlı bir imam için hatırı sayılır bir parası olmalıydı artık...

Bir gün yine kazanıp kendisine bir pay çıktım. Rüzgâr Nuri Hoca Efendi'ye dönerek sırıttı ve:

"Yahu Hoca Efendi, bu kadar parayı ne yapacaksın? Gel bu akşam bu parayı ezelim!"

Gönlü zengin Hoca Efendi şöyle bir düşündü ve;

"Tabii! Memnuniyetle! Hep sizden olacak değil ya..." dedi.

O akşamın mekânı olarak eski gittiğimiz o kadının kızın bol olduğu barlardan birisini seçmiştik. Hoca Efendi nereyi önerdiğimizi bilmediği için karşı çıkmadı. Ancak kapıdan içeri girer girmez durumu çakozladı. Burasının daha önce birlikte gittiğimiz yerlere benzemediğini söyleyerek dışarı çıkmak istedi. Rüzgâr Nuri önceki yerlerde bizim zevk almadığımızı, oysa bugün kendisinin misafiri olduğumuzu, bizim dediklerimizi yerine getirmesi gerektiğini söyledi. Hoca Efendi yine şöyle bir düşündü ve;

"İyi, peki!" dedi...

İçeriye girdik, güzel bir masaya kurulduk... Hemen çevremiz kuşatıldı... Yemekler, içecekler vs. derken masa donatıldı. Kızlardan birisini Hoca Efendi'nin yanına oturttuk. Hoca Efendi biraz utangaç bir tavırla kıza kendisinden uzak durmasını söyledi;

"Bacım, yanlış anlama ama ben alışık değilim böyle şeylere... Benden uzak dur, n'olur! Akşam akşam günaha sokma beni!"

Biz de fazla üstelemedik ve kıza Hoca Efendi'nin isteğini yerine getirerek uzak durmasını söyledik. Kız da Allah için bu isteğe uydu. Fakat yemeğin ortalarına doğru kız:

"Bakın, ben sizin dediğinizi yerine getirdim; sizden uzak duruyorum! Ama siz de beni kırmayacaksınız ve şu bir dubleyi götüreceksiniz!" diyerek Hoca Efendi'ye viski kadehini uzattı.

Adil bir zat olan Hoca Efendi şöyle bir düşündü ve kadehi alarak fondipledi!

O gece çok iyi eğlendik. Yüklü bir miktar hesap ödeyen Hoca Efendi'yi evine bırakırken Hoca Efendi; pelte bir dille "Bak, sen beni kırmadın, ben de seni! Hıjck! Haydi foooondip!" türünden cümleler kurmaya çalışıyordu hâlâ...

* * *

Ertesi gün de öncekilerden farklı değildi. Kahveye biraz geç gelen Hoca Efendi başının ağrısından bahsediyordu. Bir süre yanımda oturdu. Bir süre sonra eve gidip yatacağını söyleyerek ayağa kalkan Hoca Efendi'ye kazandığım paradan bir miktar verdim. Hoca gittikten bir süre sonra ben de evin yolunu tuttum. Karım kapıda karşıladı beni... Geri kalan paranın bir bölümünü karıma verdim. Karım bir yandan parayı sütyenine sokuştururken diğer yandan masanın hazır olduğunu, birşeyler yiyip yemeyeceğimi sordu...

Ertesi gün Hoca Efendi ile birlikte kahvede oyun makinesinin başındaydık yine... Bir ara eskiden borç aldığım birisi kahveden içeri girdi. Adamı usulüne göre savuşturmak için oyun makinesinin başına Hoca Efendi'yi bıraktım ve şu lanet herif gidene kadar devam etmesi gerektiğini, kazanırsak ortak olduğumuzu söyledim. Bu ortaklık lafı da nereden çıkmıştı bilmiyorum ama söylemiştim işte... Herhalde epey bir süreden beri kazandığımız parayı kırışmış olduğumuz için olsa gerek... Hoca Efendi itiraz etmeksizin oyun makinesinin başına oturdu...

Borcum olan adam, kısa bir hal hatırdan sonra bana borcumu uygun dille hatırlattığında; şu an elimin sıkışık olduğunu, evde çoluk çocuğun perişan olduğunu, iş aradığımı, iş bulup çalışırsam ilk elden kendisine olan borcumu ödeyeceğimi anlattım. Pek ikna olmadığı her halinden belliydi ama yapacak birşeyi de yoktu. Çayını içtikten sonra "Allahaısmarladık!" dedi ve gitti.

Borcum olan adamı yolculadıktan sonra oyun makinesinin başına gittim. Hoca Efendi yine kazanmıştı ve Ocakçı Sadi'den parayı tahsil ediyordu. Bana dönerek;

"Haşmet! Kazandım... Al bu paranın yarısı senin!" dedi. "Ortaklık" teklifim aklıma geldi ve gülümsedim. Hoca Efendi'nin uzattığı parayı aldım ve birşey söylemeden kahveden çıkıp doğru eve gittim. Karıma paranın bir bölümünü uzattığımda karım boynuma sarılarak dudaklarıma bir öpücük kondurdu. Hayret! Kumarda kazanan aşkta kaybeder derler. Benim durumumda bu veciz söz anlamını yitirmişti... Kumarda da, aşkta da kazanıyordum. Sevindim...

Ertesi gün hevesli bir şekilde kahveye gittiğimde oyun makinesi doluydu: Hoca Efendi oyun makinesinin başındaydı. Oyuna öylesine dalmıştı ki, beni görmediği gibi camiye gitmesi gerektiğini bile unutmuştu! Oradakiler ikindi namazını hatırlattığında hemen kazanmış olduğu parayı tahsil ederek camiye koştu.

Bu kez ben geçtim makinenin başına... Ama oyun makinesi hiç de eskisi gibi kazandırmıyordu... Şansı-

mı fazla zorlamadan oyunu az bir zararla kapattım ve diğer masalarda oyun oynayanları izlemeye başladım. Bir yandan da "Hoca Efendi'nin şans getirip getirmediği" konusunu ciddi ciddi düşünmeye başladım.

Eve gittiğimde Hoca Efendi'nin şans getirdiğinde inanmıştım. Bu arada karıma para vermedim. İlginçtir o da bana sarılıp, dudağıma bir öpücük kondurmadı.

Ertesi gün Hoca Efendi yine oyun makinesinin başındaydı. Oyunun en güzel yerindeyken camiye gitmesi gerekiyordu. Beni gördü ve;

"Haşmet! Gel de buraya şu oyunu devam ettir! İyi verecek gibi görünüyor!" dedi...

Gerçekten de Hoca Efendi gittikten sonra oyuna ben devam ettim. Hocanın kazanmış olduğu parayı daha da yükselttim ve bir süre sonra kazandığımız paranın yeterli olduğuna karar verdim. Sadi'yi çağırarak parayı aldım. Çok geçmeden Hoca Efendi geldi ve ne kadar kazandığımızı sordu. Ben kazandığımız miktarı söyledim ve parayı Hoca Efendi'ye verdim. Hoca Efendi uzattığım tomarın içinden, kazandığımız paranın onda biri kadarını bana uzatarak geri kalanını cebine soktu. Niye böyle yaptığını sormadım Hoca Efendi'ye. Hiç vermeyebilirdi de... Rüşvetin belgesinin olmadığı gibi ortaklığın belgesi de yoktu işte!

Bu arada Ocakçı Sadi Hoca Efendi'ye takılarak;

"Yahu Hoca Efendi; epeydir eğlenmeye gitmiyoruz. Bu akşam var mısın, gidip bir iki tek atalım?"

"Hayhaaay! İki gözüm..." dedi Hoca Efendi... "Ama son gittiğimiz yere gideceğiz..."

Gittik... Bu kez Hoca Efendi, önceki gittiğimizde anlaşma yaptığı kızı yanına çağırdı. Yemeğinin yanına viskiyi kendisi söyledi. Biz durumu biraz şaşkınlıkla izliyorduk. Hoca Efendi bir yandan siparişleri veriyor, diğer yandan kıza:

"Benim adım Yaşar... Bundan sonra bana Yaşar deyiver..." diyordu. Gecenin ilerleyen saatlerinde Hoca Efendi, yani Yaşar, kızla sohbeti hayli ilerletmişti. Öyle ki, kızla Hoca Efendi birbirlerine hayli sokulmuş bir halde mırıl mırıl sohbet ediyor, arada bir kahkaha atıyorlardı.

Gecenin sonunda Hoca Efendi yüklü bir hesap ödedi. Sabaha karşı masadan kalktığımızda Hoca Efendi kıza kendisini eve bırakmayı teklif ettiğinde kız hiç ikilemedi. Neden olmasındı? Zaten sabahın köründe yalnız başına evine gitmekten çok korkuyordu. Yanında "Yaşar gibi" bir erkeğin olması korkusunu yokedebilirdi...

Hoca Efendi'ye sabah namazını filan hatırlatacak olduk. Ama Hoca Efendi zilzurna sarhoştu... Bu halde imamlık yapmak bir yana cami cemaatine görünse rezil rüsva olurdu. En iyisi idare etmekti. Cami cemaatine imamın rahatsız olduğunu, birkaç gün camiye gidemeyeceğini söyledik.

Aynı gün öğleden sonra Hoca Efendi kahveye damladı. Kendisine camiyle ilgili durumu anlattığımızda:

"Sağolun; siz olmasanız mesleğimden olmuştum valla!" dedi, minnet dolu bir ses tonuyla. Bu muhabbetin hemen ertesinde Hoca Efendi hemen oyun makinesinin başına geçti... Birkaç saat sonra Hoca Efendi yine kazanmıştı... Beni gördüğünde ayıp olmasın diyerek üçbeş kuruş elime sıkıştırdı ve hemen toz oldu... Nereye gittiğini tahmin etmek hiç de zor olmasa gerekti bizim için. Anlayışla karşıladık...

Hoca Efendi'nin bu durumu birkaç gün sürdü... Öğle civarında kahveye uğruyor, oyun makinesinin başında birkaç saat oturup kazanıyor ve çekip gidiyordu... Bu arada kızla arayı ilerlettiğini de ufak ufak anlatmaya başlamıştı. Artık kimi kahve efradı kendisine Hoca Efendi demeyi bırakmış, ismiyle hitap etmeye başlamışlardı.

Hoca Efendi ile aram iyiydi ama bana artık para koklatmıyordu. Ben de para oyun makinasından kazanamıyordum. Karımla yine eski dırdırlı günlere dönmüştük.

Hoca Efendi'nin oyun makinasından kazanma durumu birkaç gün daha sürdü. Ardından attığı paralar artık bire bir bile vermiyordu. Elinde avucunda kalan paraları getirip getirip makineye atıyor, makine ise kuruş vermiyordu... Kısa bir süre sonra oyun makinesinden kazanılan para bitti ve Hoca Efendi ilk kez kendi maaşından bir miktar parayı oyun makinasına attı. Sonuç yine değişmedi; Hoca Efendi kaybetmişti... Biraz daha, biraz daha derken Hoca Efendi yeni aldığı aylığının tümünü makinaya attı. Bunun üzerine Hoca Efendi'nin ilk kez ana avrat dümdüz gittiğine şahit oldu kahve ahalisi... Bu arada kahveci Sadi Hoca Efendi'ye acıdığından olacak, kumarın zararlarından bahsetmeye kalktığında Hoca Efendi hışımla Sadi'ye dönerek "Sittir git, kes sesini ulan!" diye bağırdı. Sadi sustu. Kimi arkadaşlar Hoca Efendi'nin zararını çıkarması için daha çok oynaması gerektiğini, şansın mutlaka döneceğini söylüyorlardı; Hoca Efendi ise bunlardan destek alıp daha çok oynuyordu. Bu arada kahveci Sadi'ye de borçlanıyordu. Artık camiyi de boşlamaya başlamıştı.

* * *

Yine çok kaybettiği bir gün kahveci Sadi, zararın böyle çıkarılamayacağını; kendisinin aslında şanslı olduğunu ve poker oynaması gerektiğini söyleyerek Hoca Efendi'yi akşam poker masasına davet etti. Hoca Efendi, "Doğru mu bu?" gibisinden yüzüme baktı... Ben de gayri ihtiyari başımla onayladım. Bunun üzerine Hoca Efendi:

"Ama ben poker bilmem ki..." dedi.

"Merak etme biz öğretiriz!" diye atıldı Rüzgâr Nuri fırlama fırlama sırıtarak... Hoca Efendi'nin yüzünde ise sanki daha büyük denizlere yelken açan bir kaptan mağrurluğu oluşmuştu.

Gerçekten de öğretti Rüzgâr Nuri pokeri bizim Hoca Efendi'ye... Hem de ne öğretme: Birkaç saatlik ders sonunda oynanan iki poker partisinde Hoca Efendi rakiplerinin iflahını kesmişti. Kazandığı para ile bir kısım borcunu kapatan Hoca Efendi, evin yolunu tutmadan önce, kahveci Sadi'ye poker oynandığında kendisini çağırmasını istiyordu.

Bu kahvede büyük kumarları akşamın geç saatlerinde başlar, sabaha kadar sürer. İki, üç masayla başlayan kumar akşamları bir masaya iner, diğer masalarda kumarı bitirenler son masadaki kumarı bitene kadar oyunu izlerlerdi. Tıpkı geçen akşamki gibi...

O akşam ben üç masada kurulan poker karesinden birisindeydim. Zaten etimiz, budumuz belliydi. Bizimkisi çok çabuk bitti. Diğer masa da bir iki saat sonra partiyi çıkardı. Sonuncu masada kelli felliler oynuyordu. Semtimizin iş sahiplerinin masasıydı. Epey uzun sürdü. Herkes masasın etrafına toplanmış, bir yandan oyunu izliyor; diğer taraftan masanın etrafında olmaktan kaynaklanan avantajı kullanıyor; bira, kola, çay gibi içecekleri bedava götürüyorduk.

Bir süre sonra tesisatçı Tahsin parasının bittiğini söyleyerek kalktı, kahveden çıktı. Kahveci Sadi Tahsin'in yerine dördüncü bulunmakta zorlanmadı. Hoca Efendi ne güne duruyordu? Hemen Hoca Efendi'yi masanın bir köşesine iliştirdi. Oyun başladı. Sadi'nin o akşam eli çok açıktı; isteyene hemen kredi veriyordu. İlk kredi taliplisi ise tahmin edileceği üzere Hoca Efendi oldu. Bir aylığı kadar aldı önce. Yazık ki, kazanmaya yetmedi. Sonra üç aylık maaşı kadar daha kredi istedi Sadi'den... O da kısa sürede suyunu çekti. Hoca Efendi'ye nazar değdiğinden bahsediyordu kimi arkadaşlar. Ama bu böyle sürüp gidemezdi. Hoca Efendi bu... Bir şansı döndü mü, kimse durduramazdı onu... Gaza gelen Hoca Efendi ise borçlanıp duruyordu. Altı aylık ücretine denk düşen bir kredi dilimi daha aldı. Bu kez krediyi verirken Sadi, Hoca Efendi'ye bu kadar parayı nasıl ödeyeceğini sordu... Hoca Efendi, kendisinin devlet memuru olduğunu, her ay tıkır tıkır maaşını aldığını, bununla borcunu ödeyebileceğini; ama zaten buna bile fırsat kalmayacağını; çünkü bu masadan kârla kalkacağını söyledi...

Masadan kârla kalkamadı Hoca Efendi. O akşam yaklaşık on aylığına denk bir zararla evinin yolunu tuttu. Bu zararlı akşamı başka zararla kapatılan akşamlar takip etti. Hoca Efendi'nin iki haftada toplam borcu otuz aylığına denk bir paraya kadar yükseldi. Bankaya kredi için başvurduğunu duyduğumuzda fazla yadırgamadık. Bu yolla birçok kumarseverin borcunu ödemeye çalıştığını biliyorduk.

Bu arada Hoca Efendi'nin kahvede kumara takılması, cami cemaati tarafından duyulmuştu. Cemaat önceleri işin ciddiyetinin farkında olmadığı için "Yalnız adamdır, geçer... Tarçınını içip evine gider" yollu masum düşünceler içindeydi. Gerçekten ilk zamanlar durum böyleydi ama sonra bizimle başlayan bar gecelerini Hoca Efendi'nin tek başına devam ettirmesi ve bu gecelerin birisinde masasında iki kadın ve viski şişesiyle görülmesi durumu vahimleştirdi. Hoca Efendi durumu "kola içmeye gitme" şeklinde açıklamaya çalıştıysa da cemaat bu açıklamayı pek "doyurucu" bulmadı.

Durum Diyanet'e aksettirildi. Cemaatten Rüstem Efendi'nin Hoca Efendi'yi şikayeti üzerine Hoca Efendi kalayı bastı:

"Elinizden geleni arkanıza komayın ulan o... çocukları! Oynarım ulan, size ne; gerekirse oyarım!"

* * *

Hoca Efendi hakkında dedikodular aldı yürüdü. Hoca Efendi'nin marifetleri duruma göre, allah ne verdiyse bire beş, on katılarak dilden dile anlatılıyor; daha düne kadar böyle camilerinin imamıyla iftihar eden cemaat Hoca Efendi'ye veryansın ediyordu. Ne sarhoşluğu kalmıştı, ne de Hoca Efendiliği: Önceleri herkes ona ismiyle hitap etmeye başladı: Yaşar... Ardından isminin önüne bir sıfat bulundu: Zibidi Yaşar...

Bu arada Hoca Efendi oynamaya devam ediyordu. Borcu altmış aylığı tutarında bir paraya kadar yükselmişti. Bir ara kazandı. Borcu otuzbeş aylığa kadar geri çekti. Banka ise kredi işinde Hoca Efendi'nin istediği otuz aylık tutarındaki krediyi veremeyeceğini söylemişti. Yirmi aylık tutarındaki bir kredide anlaştıklarını Sadi'den duyduk. Bankanın vermeyi kabul ettiği bu para bir süre sonra Sadi'ye verilecekti; Zibidi Yaşar böyle demişti. Ve eklemişti:

"Bu kumarı siz bana öğrettiğinizde kumar borcunun namus borcu olduğunu da öğrettiniz. Ve hepinizden bu söze sadık olunduğunu gördüm. Ben de sizin gibi davranacağım. Ne kadar borcum olursa olsun, son kuruşuna kadar ödeyeceğim. Çünkü ben artık bir kumarbazım ama namussuz değilim!"

Aradan birkaç gün geçti. Zibidi Yaşar Sadi'ye kumar borcunu ödemediği gibi ortalıktan da kayboldu. Aynı günlerde semtimiz caminin kasasının da ortadan kaybolduğu söylentisiyle çalkalandı. Camiyi genişletmek amacıyla toplanan bağış paralarının yerinde yeller esiyormuş. Cami cemaati parayı Zibidi Yaşar'ın çalmış olabileceğini söylüyordu. Durum polise bildirildi, Zibidi Yaşar aranmaya başlandı. Aynı günlerde Diyanet görevlileri de kumar olayıyla ilgili olarak Zibidi Yaşar'ı arıyorlardı.

Zibidi Yaşar bulunamadı.

Camiye yeni atanan hocadan Zibidi Yaşar'ın imamlık görevinden atıldığını duyduk.

* * *

Uzun bir süre geçti aradan. Ben yine kahveyle ev arasındaki yolu katetmeyi sürdürüyorum. İş aramıyor değilim, arıyorum ama nafile... Ya ben işe uygun olmuyorum ya da bana göre bir iş yok. Bu yüzden kahvenin o sürprizlerle dolu yaşantısı içinde mevcut konumumu sağlamlaştırmaktan başka bir iş yapmıyorum. Artık eskisi gibi kazanamıyorum da... İlginçtir karım da eskisi gibi dudağıma öpücük filan kondurmuyor.

Hoca Efendi mi?

Uzun bir süre hiç haber alamadık ondan...

Ta ki, perşembe akşamına kadar... O akşam televizyon kanallarının birinde "din ve ticaret" üzerine bir açık oturum düzenlenmişti. Konuşmacılar arasından birisi dikkatimi çekti. Hiç yabancı gelmiyordu; ama kimdi? Kim?!

Dişiyle tırnağıyla bu seviyeye geldiğini; herşeyin başında çok çalışmak durduğunu; risksiz bir işin yapılamayacağını anlatıyordu konuşmacı... Dinin ticarete karşı olmadığını; alacakta da verecekte de namuslu olunması gerektiğini; ticarette ilk olarak bunu öğrendiğini söylüyordu büyük bir heyecanla...

"Tabii ya, bu o!" demeye kalmadan televizyondaki görüntünün alt kısmında şu ibare belirdi:

"İşadamı Yaşar Hülasa

Zîba Holding Yönetim Kurulu Başkanı..."

TİYATRO METİNLERİ VE YARATICI YAZMA

Alpagut olayı

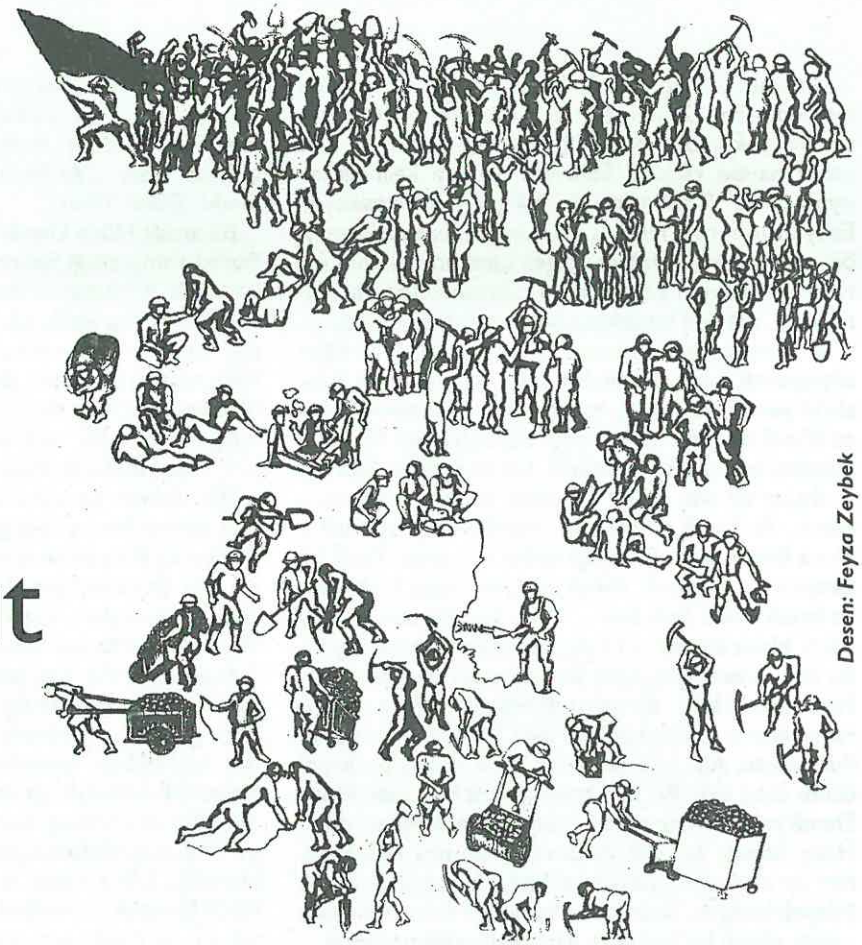

Desen: Feyza Zeybek

ÇİĞDEM KIZILTAŞ

Sadece bir yazarın elinden çıkmayan, Haşmet Zeybek ve Dostlar Tiyatrosu işçi kolunun ortaklaşa hazırladıkları "Alpagut Olayı" belgesel oyununda anlatılan bir işçi direnişinin öyküsüdür. Oyun, Çorum ilinin Alpagut ilçesindeki devlete ait Alpagut Linyit İşletmeleri'nde çalışan işçilerin uzun süre ücret alamamaları karşısındaki çaresizliğini ve buna bir son verme amacıyla 13 Haziran 1969 yılında işletme yönetimini ele geçirmelerini iki ana bölüm altında toplayarak anlatır.

Belgesel niteliği taşımakla beraber, kullanılan belgelerin nispeten azlığı, oyunun biçimsel yönünün etkinliğini ön plana çıkarır. Bu çerçevede, metindeki diyalogların yerel dile özgün aktarımı ve argo kullanımın yoğunluğu olay örgüsünün insanlarda yarattığı gerçeklik duygusuyla örtüşür.

Oyunun ilk bölümü, aylardır maaşları ödenmeyen işçilerin içine düştükleri çıkmazı, buna karşı fabrika idaresinin sürdüğü sefahati anlatması açısından okuyucuya sömürünün katışıksız bir resmini çizer. İşçilerden birinin çocuğunun açlıktan ölmesi de bir çeşit kaçınılmaz son olarak resmin koyu gerçekliğini pekiştirir.

İşçilerin emeklerini sömüren, boyunlarına taktıkları ilmeği her gün biraz daha sıkarak onları nefes alamaz duruma getiren baştaki hazır yiyici beylere "Kasım" somutunda, uşaklığını yapanlar ise "Gobel" ve "Üsük" somutunda temsil edilir. "Gobel: Boşver... Sanki benim yamacıma geçip koskoca Özel İdare'ye, İl Daimi Encümenine, Partiye ve de hükümete mi karşı gelecekler, bacaklarına bakmadan? Ezilirsiniz ulan, pestil gibi ezerler adamı..." İşçileri isyana götüren süreç, umut bekledikleri Ankara'dan da elleri boş dönmeleriyle hız kazanır. İdarenin kayıtsızlığı karşısında artık dayanma güçleri kalmayan parasız, pulsuz; kasaba, bakkala, manava, kurda kuşa borçlu; eşlerinden uzak mutsuz ve umutsuz kömür ocağı işçileri nihayetinde bu gidişata dur diyerek yönetime el koyarlar.

Kırsal kesimde yaşayan, ideolojiyle hiçbir tanışıklığı olmayan işçilerin adlarını koyamasalar da kurdukları ve 35 gün boyunca yaşattıkları küçük bir sosyalizm modelidir. Kendi ürettiklerini her türlü hile ve riyakârlıktan uzak yine kendi aralarında bölüştürerek gerçek bir eşitlik ve dayanışma örneği sergilerler. Ta ki Demoklesin Kılıcı yeniden üzerlerinde sallanana dek...

"Alpagut Olayı" bir bilinç uyanışı, bir aydınlanma etkisiyle değil de, kendiliğinden gelişen olaylar bütünü olarak değerlendirildiğinde, işçi yönetiminin –o günkü ve bugünkü– ötekilerin zimmetindeki devlet idaresi tarafından engellenmesi kaçınılmazdır. Nitekim 35 günün ardından, işçi iktidarı devletin müdahalesiyle son bulur.

hey gidi **sıvas**
hey gidi **gölcük** hey!

TAN DOĞAN

1993'ün 2 temmuz'unu unutan
beri gelsin

ey hilebaz ey düzenbaz ey yobaz:
değil beş – 37 kez günde kılsan namaz
yakıp da diri diri
havaya savurduğun küllerini
37 can 37 can 37 can
geçse de üzerinden 10 yıl
asla unutmaz

ey utanmaz ey ateşbaz ey cambaz:
değil bin – 37 bin kez tövbe etsen her gün
dün bugün gelecek gün
ve insan ve tarih ve yaşam
ve tanrın meleğin şeytanın cinin
seni asla bağışlamaz
bilesin

ve
1990'un 17 ağustos'unda
ve zamanın 3.02'sinde
35 bin canın 35 bin canın 35 bin canın
göz göre göre ölümüne
izleyici kalındığını yadsıyan
beri gelsin

ey vurdumduymaz ey kumarbaz en cana doymaz:
bu vatan bu insan bu yaşam bizim / bilesin
ey çenebaz ey madrabaz ey aymaz:
sana ne desek ne desek ne desek
az

RAHİME HENDEN'İN YENİ ŞİİR KİTABI:

"Ses Veriyordu Sessizlik"

Şair Rahime Henden'in altıncı şiir kitabı "Ses Veriyordu Sessizlik" Ekim Yayıncılık'tan çıktı. Henden'in yeni kitabındaki şiirlerde, en zor koşullarda direnen insanın soluğu duyuluyor. Şair "ses veriyordu sessizlik" derken, toplumun büyük bir karanlığa, umutsuzluğa, korkuya gömüldüğü koşullarda, tarihsel bilincinin ışığıyla yürüyeni, gelişeni, sesini esirgemeyeni görüyor ve okura göstermeyi deniyor. Bu nedenle bu kitaptaki şiirlerde sesini duyduğumuz, yaşamına tanık olduğumuz insan, özel bir insandır; umudu ve inançları vardır. Bunların güçlenmesi için gerektiğinde hayatını ortaya koyan bir insanın şiiridir bu. Şair bu insanı çizerken şu soruyu sorar: *"Bir iğneyle kazıdığın topraktan susamışlığına insanlığın / bir avuç su mu getirdiğin?" (s. 107)*

Kitaptaki şiirlerde insanların en çok susadığı şeyin özgürlük, insanca bir yaşam, sevgi, aşk, arkadaşlık duygusunu doyasıya yaşadığı bir gelecek olduğunu görürüz. Şiirlerdeki sessizliğin simgelediği baskı ve hapishane koşullarına karşı ses veren insan budur. Şair, *"Sokaklar mühürlenmişti sanki... / Derin bir suskuda / sabahlıyordu yıldızlar... / Işıtıyordu aysız geceleri, / bir yıldızlar / bir de direnen canlar." (s. 50)* derken bu insanı anlatır. Bu insanın sevdası, bütün ülkeyi, bütün insanlığı kapsayan büyüklükte bir sevdadır. Onlardan birini, bir işçi kızı anlatırken, şairin bu geniş sevdayı ülkeye nasıl taşıdığını görürüz: *"Ve sürüklense de / bedeni kollarından / ayakları kenttedir / yüreği tetikte. / Bir sevda / örer yoldaşlarıyla / bir sevda ki / pamuğu Çukurova'dan / tütünü Cibali'den / demiri Divriği'den. / Bir sevda ki... / upuzun bir türkü / acı durakları olan." (s. 68)* Bu türkü yirminci yüzyıl ülke tarihine damgasını vuran bir mücadeleyi anlatır. 555 K'da buluşan gençler, 28 Nisan'da vurulup düşen "Beyazıt Meydanındaki Ölü", 60'ların antiemperyalist mücadelesini yaratan gençler, 12 Mart, 12 Eylül acı duraklarında hapishaneye kapatılan devrimciler, bu büyük türküyü ağızdan ağıza geliştirmişlerdir.

Rahime Henden'in şiirleri bir yanıyla çok güncel olayların, bir yanıyla da bu tarihsel sürecin ortaya koyduğu gelişmelerin izini taşır. Şiirlerin ortak noktası, sessizliğin karşısına, hakkını arayan bir sesi, boyuneğmenin yerine bilinçli bir direnmeyi geliştirmeye çalışanları çıkarmasıdır. Bu da eninde sonunda insan olmakla veya yaşamla eşdeğer bir eylemdir. Şair şöyle der: *"Susarsak! Ne kalır / nar ağaçlarından / geriye? / Şelaleden, ekinden, tütünden / şekerden. / Susarsak! Ne kalır geriye / sevgiden, hasretten / aşktan? / Susarsak! / Umudumuzu taşır mı / vapurlar, trenler, metrolar, / tramvaylar?" (s. 42)* "Saltanatsız sabahlarda" uyanmak için mücadeleye çağıran bir şiirdir bu. Dünyayı dizelerine sığdırmaya çalışan bir şiir; böyle bir şiirin yazılmasına hayatını veren, "yeryüzü aşkın oluncaya dek" dizelerinin şairini şu dizelerle selamlar: *"Ustalardan sonraki usta ses / Toroslar'da gürleyen nefes. / Buğdayda başak, tütünün koyu yeşili... / Dağılıyor her yana / direnmenin yeni soluklarından / ilmik ilmik dokuduğun ses..."*

Rahime Henden'in altıncı şiir kitabında, direnmenin yeni soluklarını okura ulaştırmaya çalışan şiirler var. Yaşam ve onun üreticisi işçiler derin bir suskunluğa gömülmüşken, şair "umut diziyor satır satır." Bu şiirler, tıpkı kentin sokaklarından geçen yıldızlar gibi, bizi "öfkelerin bağrında" boyverecek bilinçli bir isyana davet ediyor: *"Direnç yüklü / yıldızlar geçti gökyüzünden. / Uzanıp geçti üzerinden / özgürlüğe susamış sokakların." (s. 18)*

Rahime Henden

4 Temmuz 1961'de Giresun'a bağlı Bulancak ilçesinin Arifli köyünde doğdu. İlkokulu köyde, orta ve liseyi İstanbul Eyüp Lisesi'nde okudu. Cibali Tekel Sigara Fabrikası'nda işçi olarak çalıştı. Daha sonra çeşitli yayınevlerinde görev aldı. İlk kitabı **Kahkahasız Bebelerim** 1994 yılında yayımlandı. Ardından **Barikat Çiçekleri** (1996), **Gül Yangını Yürek** (1997), **Sokaklar Bahar** (1998), **Güneş Tutkunları** (roman, 1999), **Yüreğimin Yongası** (2000), **Ses Veriyordu Sessizlik** (2002) kitapları çıktı. TYS üyesi olan şair çalışmalarını İstanbul'da sürdürüyor.

DÖNÜŞÜM YAYINLARI'NDAN
İKİ ŞİİR KİTABI...

okuyun...
seveceksiniz!

İsteme adresi:
DÖNÜŞÜM YAYINLARI
İstiklal Cad. Mis Sok. Tan Apt. No: 6/10
Beyoğlu - İstanbul
Tel.: 0212 - 244 29 97
e-mail: donusumyay@hotmail.com

ORHAN BAHÇIVAN
Acılar da Üşür
Şiir - 128 Sayfa

HASAN ERKUL
45'lik
Şiir - 80 Sayfa

Suyun ekonomi-politiği

"Su" deyip geçmeyin... 2003'ün "Su Yılı"; 22 Mart'ın "Dünya Su Günü" ya da "Su"yun XXI. yüzyılın stratejik kaynağı ilan edilmesi boşuna değildir...

Sıralayalım: 6.2 milyarın üstündeki dünya nüfusunun 1.4 milyarı temiz sudan yoksun yaşamaktadır. Yani dünya nüfusunun yüzde 30'u gerektiği gibi su kullanamıyor. Bu oran 2025'te yüzde 50'lere tırmanacak...

BM Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü'nün hazırladığı dünya su kaynakları raporuna göre, yaklaşık 1 milyar insan temiz içme suyuna ulaşamıyor. Yılda 3 milyon çocuk içme sularının kirli olması nedeniyle ölüyor. Dünyanın yüzde 70'i suyla kaplı, ancak bunun yalnızca yüzde 2.5'i tatlı su.

Türkiye bilinenin aksine, su zengini bir ülke değil. Bir ülkenin su açıdan zengin sayılabilmesi için kişi başına düşen yıllık ortalama su miktarının en az 10 bin metreküp olması gerekiyor. Türkiye'de bu miktar yalnızca 1430 metreküpte kalıyor...

XXI. yüzyılda insanlık en büyük kavgasını "su" için verecek. Kişi başına verilen su miktarının, 2020'de şimdikinin üçte biri kadar olması beklenirken BM, su konusundaki uluslararası anlaşmazlıkların çatışma noktasına gelebileceği uyarısında bulundu... Merkezi Paris'te bulunan BM Dünya Su Değerlendirme Programı Başkanı Gordon Young'un açıkladığı BM'nin Dünya Su Gelişme Raporu'na göre, her yıl 200 milyon insan kirli suya bağlı hastalıklara yakalanıyor ve bunların 2.2 milyonu ölüyor. Ölenlerin çoğu yoksul. Ve yine rapora göre, dünya nüfusunun 9.3 milyara ulaşması beklenen 2050 yılına gelindiğinde, iklim değişiklikleri nedeniyle 60 ülkedeki 7 milyar kişi su kıtlığıyla karşı karşıya gelecek...

Foreign Policy dergisinde yayımlanan bir araştırmaya göre, 1950'den bu yana kişi başına yenilenebilir su kaynakları küresel ölçekte yüzde 58 azaldı. Dünya Bankası'nın Dünya Gelişme Raporu'na göre, bugün küresel taze su kaynaklarının yalnızca yüzde 1'i içme suyu olarak kullanılabilecek durumda. Dünya Bankası'na göre halen 450 milyon insan ciddi su sıkıntısı çekiyor. Gelişmekte olan ülkelerdeki ölümlerin yüzde 80'i suyla ilintili hastalıklardan kaynaklanmakta. Toplam küresel tatlı suyun yüzde 8'ini hane halkı, yüzde 23'ünü sanayi ve enerji, yüzde 69'unu tarım sektörü kullanıyor.

Bugünkü trend (küresel su tüketimi her 20 yılda bir ikiye katlanıyor) devam ederse 2025 yılında dünya nüfusunun yüzde 48'i su sıkıntısıyla (yılda kişi başına 1700 metre küpten az tüketim) karşı karşıya olacak. ABD hükümeti ve BM kaynaklarına göre 2015'te üç milyar insan, temel gereksinimlerini karşılamak için yeterince su elde etmenin çok zor ya da imkânsız olduğu ülkelerde yaşıyor olacaklar.

Bu denli önemli ekolojik bir kaynak olan suya ilişkin düşündünüz mü hiç? Eğer şimdiye dek düşünmediniz ve bundan sonra düşünmek istiyorsanız Jean Robert'in, Ütopya Yayınevi tarafından yayınlanan "Suyun Ekonomi-Politiği" başlıklı kitabına bir göz atın.

Suyun Ekonomi Politiği, Jean Robert'in Türkçe'ye çevrilen ikinci kitabıdır. Kendi dalında dünyanın sayılı uzmanlarından biri olan Jean Robert, "Suyun Ekonomi-Politiği"nin "Türkçe Baskıya Öndeyiş"de şunların altını çizer: "Karl Marx, yerinden edilme yoluyla kullanım değerlerinin nasıl metalara dönüştürüldüğünü anlattıktan sonra (demiryolları örneğini verir), yerlerinden edilmeleri ve metaya dönüştürülmeleri düşünülemeyeceğinden, iki kullanım değerinin tümüyle analiz çerçevesi dışında kaldığını söylemişti: temiz hava ve temiz su.

Demiryolunun o zamanlar sebze ve meyvelere yaptığını, şimdi boru hatları suya yapıyor. Su yerinden ediliyor, uzaklara nakledilerek bir sınaî ürüne, H2O'ya dönüştürülüyor. Burada gözden kaçan şey, insanlık durumundaki dramatik kopuş. Kuşkusuz suyun yerinden edilmesinin örneklerini geçmiş zamanlarda da bulabilirsiniz: örneğin pazar yerlerindeki sakalar; ama cemaatler şimdiye kadar kaynaklara, ırmaklara, kuyulara her türlü erişimden hiç böylesine sistemli biçimde yoksun kılınmamıştı.

Aynı konuda kitabın "Sunuş"unda da Enrique Ortiz ekler: "Elinizdeki bu eser, günümüzün moda düşüncesi olan, her şeyi piyasanın yasalarına indirgeyen iktisatçı bakışından uzak durmaktadır. Daha da önemlisi, tarihsel ve felsefi bir su vizyonunun radikal tartışmayı canlandırması çalışmanın öncelikli amacıdır."

"Suyun Ekonomi-Politiği", Türkçe'ye kazandırılmış ve mutlaka okunması gereken önemli bir yapıt...

KÜNYE: Jean Robert, Suyun Ekonomi-Politiği, Çevirenler: Metin Duran-Mustafa Erdem Sakınç, Ütopya Yayınevi, 2003, 170 sayfa

Milorad

Dergimiz yazarlarından A. Kadir Konuk'un yeni öykü kitabı "Milorad" yayınlandı. Mezopotamya Yayınları arasında çıkan 175 sayfalık kitapta yirmi öykü yeralıyor.

Okurlarımız A. Kadir Konuk'un bu yeni öykü kitabını aşağıdaki adresten edinebilirler...

Mezopotamien Verlag & Vertrieb GmbH

Stolberger Str. 200, 50933 Köln Almanya

ISBN: 3-931885-59-3

Matrix tamamlandı... (mı?!)

ANUŞ PAZARCIYAN

İlk bölümü 1999'un sonunda vizyona giren Matrix'in ikinci ve üçüncü bölümleri kısa aralıklarla 2003 sinema sezonunda gösterildi, gösteriliyor.

Yapımcıları tarafından en başından itibaren bir üçleme olarak planlandığı ve üçüncü bölümle kesinlikle tamamlandığı, ne kadar başarılı olursa olsun "devamı" gelmeyecek dediği Matrix'in üçüncü ve kesinlikle "son" olduğu söylenen bölümü bütün dünyada aynı anda vizyona giren ilk film oldu. Güya film korsan kasetçilerden korunmak amacıyla yapılan bu iş, filmin dünya haber bültenlerine bile girmesini sağlayan iyi bir reklam hilesiydi aslında. (Neyse ki Erzurum'da bir sinema Müslüman halkımızın iftar vaktini düşünerek, dağıtımcının verdiği saatten bir saat önce başlayarak, dünyada Matrix III'ü en önce gösteren sinema ünvanını kazandı ve o da böylece dünya sinema tarihinde hak ettiği yeri aldı!) Yürütülen reklam kampanyası, ikinci ve özellikle üçüncü ve son bölüm hakkında yayılan gizem dolu dedikodular, gerçekten etkileyici idi. Zaten oldukça geniş olan Matrix müritleri merakla beklediler devam filmlerini.

İkincisinin adı "Yeniden Yüklenmiş Matrix"ti. Bu ikincide birinciye göre "yeni" olan tek şey, birinci bölümde varmış gibi görünen "seçme" işinin de (ilk filmde gerçeği bilen Morpheus "Mesih" olduğunu düşündüğü Neo'ya biri kırmızı diğeri mavi iki hap veriyordu. Bunlardan biri acı da olsa gözleri açan, gerçeği görmeyi sağlayan, diğeri ise sanal dünyada "mutlu" yaşamaya devam etmeyi sürdürmeye yarayan bir haptı. Neo görünürde kendi özgür iradesiyle onu gerçeğin çölüne taşıyacak hapı seçiyordu.) aslında önceden verilmiş olduğunun, "kader" olduğunun, Neo'nun aslında başka bir seçim yapması imkânının olmadığının ortaya konarak kaderciliğin açık propagandasının yapılmasıdır.

Filmin birinci bölümünde gerçek var mı yok mu tartışmasına, ikinci bölümde gerçek –varsa eğer– o gerçek içinde de insanın gerçek seçimi yoktur. Matrix'in –aslında bütün işlevleri kendilerine egemen olan makinelere, muazzam bir eletronik beyine enerji sağlamak olan insanlara, sanal bir dünya yaratan programın– dışında bir dünya yoktur. Varsa, bizzat o bir başka Matrix olabilir. Sonuçta kendini özgür sanan insan, Matrix dışı sanan insan, Matrix'e karşı mücadele ettiğini düşünen insan, bunu "kaderi" olduğu için –yani öyle programlanmış olduğu için– yapmaktadır.

Bir de tabii neredeyse 20 dakika süren bir otoyol savaşı sahnesi var. Milyonlarca dolarlık bir filmde olmaması gereken basit hatalar (Morpheus'un kılıcının boyutu sürekli değişiyor; yine otoyol sahnelerinden birinde Morpheus hızla giden kamyon üzerinde ajanlardan biriyle dövüşürken –herhalde rüzgâr makinesi unutulmuş olduğundan– etraf sütliman, en küçük bir rüzgar izi yok;

MATRIX / RELOADED (II. BÖLÜM)
MATRIX / REVOLUTIONS (III. ve SON BÖLÜM)

ABD, 2002 / 2003
Yönetmen: Andy ve Larry Wachowski kardeşler.
Oyuncular: Keanu Reeves, Carrie Anne Moss, Luaurence Fishburne, Hugo Vawing, Jada Pinket-Smith, Monica Belucci, Lambert Wilson vd.

Niobe'nin camı kırıldıktan sonra Morpheus yandaki kamyona atlıyor. Bir sonraki sahnede nasılsa cam kırık değil!) dışta tutulursa gelinen yerde sinema tekniğinin nelere kadir olduğunu gösterme açısından ilginç. Gerisi, tekrar! Ha bir de uçmaya başlıyor Neo! O uçar da Smith uçmaz mı? O da uçmaya başlıyor. Neo, Matrix'te programın da kontrolu dışına çıkmış olan ve bir bilgisayar virüsü gibi kendini çoğaltan Ajan Smith'le dövüşünde öldükten sonra da sevgilisinin öpücüğü ile yeniden diriliyor. (İsa'nın çarmıha gerildikten sonra, kutsal ruhun göğe yükselişi ve sonra yeniden dönüşü!) ve bu kez ol sevgilisini kurtarmak için acelesi olduğu için, basitçe uçuyor. İnsan istedikten sonra, niye olmasın! Hele hele bu insan seçilmişse! Kurtarıcı ise! Mesihse! Bu kadarı da saçma, olmaz demeyin! Anlatılan gerçekte dünyanın en eski masallarından biridir. Hangi din burada anlattıklarımdan başka şeyler anlatıyor? Aslında Matrix'te anlatılanlar hiç yeni değil. Yeni olan tek şey kullanılan teknik!

III. Bölüm ikincinin bıraktığı yerden alıp, Matrix'in –yani sanal dünya programının– nasılsa kendi dışında kalan insanların sığındığı siyonu (Siyon, vadedilmiş vatandır. İnsanlar bu vatanda dine uygun yaşayıp, kurtarıcıyı bekleyecekler, kurtarıcı –Mesih– geldiğinde nihayet vadedilmiş düzen, tanrının düzeni kurulacaktır. Ya da başka bir deyimle, kıyamet kopacak, dinine bağlı insanlar cennete varacaktır vs.) yok etmeye yönelmesi; ve kurtarıcımız Neo'nun siyonu kurtarması mücadelesini resimliyor. Bu mücadelede tabii kendi kurdukları düzeni yok olmaktan korumaya çalışan siyondaki insanlar da var. Fakat onlar gerçekte çaresiz. Makinelerin kendilerini yok etme saldırısına karşı, kendilerini daha modern makinelere karşı görece daha geri makinelerin yardımıyla korumaya çalışıyorlar. Fakat muazzam teknik üs-

tünlük karşısında gerçekte tek umutları "kurtarıcı"dır.

Ve kurtarıcı, en yakın müritlerinin aktif desteği ile siyonu, kendini feda ederek kurtarır sonunda. Ama ne kurtarma?! Sonunda Matrix'in yapımcılarının katına yükselir Neo, her tarafından yansıyan ışıklar bir haç oluşturur. Neo, Matrixle birleşip sonsuzlaştığında, program saldırı makinelerini durdurur. Siyon kurtulur! Haleluya! Yarabbi şükür. Matrix biter! Mi?!...

Bu konuda yapımcıların verdikleri sözlere pek inanmamak gerektiğine inanıyorum.

Eğer Matrix iyi iş yaparsa –ki ilk veriler yapacağını gösteriyor– "kurtarıcı"nın yeniden insanlar arasına inmesini kimse engelleyemez!

Kutsal ruh o, ne yapacağı belli olmaz!

Ama Matrix III'te her olasılık açık bırakılmıştır.

Bitimde kız çocuğunun kâhine sorduğu "Neo gelir mi?" sorusuna kâhinin verdiği cevap bilgece –ya da tüccarca da diyebilirsiniz–: "Bilinmez ki!"!!!

Bilinmezi bilinir kılacak bilimin adı modern çağda "pazar analizi"dir! Matrix'in çekeceği müşteri nedir? Getirdiği kâr nedir? Olası bir Matrix devamının getireceği olası kâr nedir? Kârın büyük olacağı hesaplanırsa bizi Matrix 4, 5 vb.'den Matrix'in Neo'su bile kurtaramaz.

Ama biz kendi kendimizi kurtarabiliriz. Kimse bizi zorla Matrix'e sokmuyor. Kendimiz gidip para verip seyrediyoruz. (Benim özrüm var! Meslek gereği seyretmek durumundayım.) Gidip seyretmeyiz. Matrix hal olur! O hal olur da, dediğim gibi her gün her saat her dakika beynimizin idealist saçmalıklarla doldurulmasından, dinden vb. nasıl kurtulacağız?

24 Şubat 2000 tarihli bir yazımda, en yeni bilim kurgu filmleri üzerine yazdığım "Burjuvazinin gelecek için olumlu bir düşü yok" başlıklı yazımda Matrix'in birinci bölümü üzerinde de durmuş şunları yazmıştım:

"Matrix'te, gerçek dünya, gerçek insan yok! 'Gerçek dünya' sandığımız, nerden gelip de dünyayı ele geçirdikleri belli olmayan insan suretli kimi yaratıkların bilgisayar programlarında 'tasarladıkları' bir Matrix! Buradaki kendilerini gerçek insan sanan insanlar, gerçekte yoklar. Yalnızca programcılarının tasarlayıp yansıttıkları gölgeler bunlar! Gerçek insanlar ise –daha cenin aşamasında– yalnızca dünyaya hükmeden insan suretli yaratıkların enerji ihtiyacını karşılamak için kullandıkları bioenerji maddeleri! –Tabii bunlar da gerçek olmayabilir– bunlar da tasarlanmış dünyanın yansımaları olabilir!–

Fakat bu arada sistemin nasıl işlediğini –nasılsa?– çözmüş olan, yeraltında, denizde yaşayan gerçek insanlar vardır. Bunlar, sisteme karşı bir gerilla savaşı yürütmektedirler. Yaptıkları iş, görüntüleri, gerçeğe dönüştürmek için savaştır. Burada filmin kurgusundaki mantıksızlık çıkıyor ortaya. 'Gerçek' yok aslında. Gerçek sanılan dünyada yaşayanlar, gerçekte bir düşüncenin yansımasından ibaret, madde yok! Fakat yine de, gerçek insanlar, henüz 'ruhlaştırılmamış', yansı haline getirilmemiş, kaçmayı becermiş insanlar, yani maddi dünya var! Ve bunlar, olmayanları, olmayanlara dönüştürmeye çalışıyor. Dönüşme işi de telefon yoluyla oluyor. Telefonla temas kurulduğunda, ruh, telefon sinyalleri üzerinden gerçek dünyadaki yerini alıyor veya yine telefon üzerinden, 'kötülere karşı savaşmak için' ruhlar, yansımalar dünyasına gidiyor! Bu kadar saçmalamak olmaz demeyin! Eski yunan filozofu Platon'un gerçek dünyayı, kapısından güneşin vurduğu bir mağaranın duvarında yansıyan bir gölgeler olduğunu savunduğunu ve bugün de savunulanın gerçekte bundan başka birşey olmadığını bilin yeter. Fakat Platon'a da haksızlık etmemek gerek, o bu dünyada gölge olarak var olduğu sanılan herşeyin bir örneğinin bir başka dünyada –bir yaratıcının kafasında düşünülüp yaratılmış olarak– var olduğunu varsayıyordu. Sonuçta onda da madde düşünce idi, bir tanrısal düşüncenin yansımasıydı ama bu dünyada olmasa bile bir başka yerde vardı. Şimdilerde Hollywood 'Matrix'le bir adım daha ileri gidiyor! Madde, maddi dünya yok. Herşey düşünce, her şey sanal! Kimbilir, belki 'Matrix'i görmek için gittiğiniz sinemanın koltukları da sanaldır. Ödediğiniz para da sanaldır. Siz de bir gölgesinizdir! Matrix'in mesajı bu! Burjuvazinin Hollywood üzerinden verdiği mesaj bu. Film, film dili, oyunculuk, görsel zenginlik, efektler vb. bakımdan usta işi! Milyonlarca dolar harcanarak yapılmış, fakat verilen parayı bir kaç misliyle kazanan, kitle etkisi büyük olan bir film. Çoğu insan bu filmi bir bilim kurgu, bir macera filmi olarak seyrediyor. Filmde bırakalım dakikayı, saniyelik bile düşünme imkanınız olmayan bir tempo var. Ve o tempo içinde en ağır dozda idealizm mesajını şırıngalıyorlar size. Bu arada tabii, İncil'e, Tevrat'a göndermelerle, 'kurtarıcı', 'mesih' arama düşünceleriyle 'devrimcilik' de hallediliyor! Sonunda filmin baş kahramanı, kendine sıkılan 'gerçek' kurşunları eliyle tutarak, düşüncenin maddeye üstünlüğünü, aslında maddenin olmadığını bir kez daha gösteriyor.

Bu filmi de tabii, tekniğin insana egemenliğine karşı bir 'mücadele' bir 'eleştiri', sanal dünyaya karşı gerçekliğin egemenliği için mücadeleye çağrı filmi vb. olarak görebilirsiniz. Böyle görmek isteyenler de kuşkusuz pazarda önemli bir yer tutuyor ve bunları da memnun etmek gerek. Hollywood idealizmin en kabasını en ince yöntemlerle sunarken, pazarın bu bölümünün ihtiyaçlarına da cevap veriyor.

Geçen yılın üzerinde en fazla konuşulan ve 'çok beğenilen!' bu iki bilim kurgu filmi de, gerçekte burjuvazinin geleceğe ilişkin bir olumlu düşünün olmadığını gösteren filmler. Onlar, doğru okunursa, burjuvazinin halini, andaki durumunu geleceğe taşıyan umutsuzluğun, yenilginin, kötümserliğin filmleri. Bu anlamda ve bu yanıyla 'namuslu' filmler de bunlar. Eğer burjuvazinin iktidarı sürerse, varılacak yerler, milyarlarca insanın, küçük ve tekniğe egemen bir azınlığı beslemek için "bioenerji deposu" olarak kullanıldığı, dünyanın yaşanamaz bir çöp yığını haline geldiği bir gelecektir." (Güney, sayı 12, sayfa 62)

Buna ikinci ve üçüncü bölümden sonra da eklenecek bir şey yok.

Ya kaderle, dinlerin "yalan dünya-gerçek dünya" masallarıyla uyumaya devam edeceğiz. Ve gerçekte olmayan, bu anlamda "sanal" dünyadaki cennet beklentisi içinde, kendimize biçilen rolü oynayıp biricik gerçek dünyanın cehennemleştirilmesinin parçası olmaya devam edeceğiz!

Ya da o masalları bir yana koyup bu biricik, maddi, gerçek dünyayı cehenneme çevirme yönünde dev adımlarla ilerleyen sisteme elimizden gelen bütün araçlarla çomak sokup, o sistemi yıkma mücadelesinde yerimizi alacağız! Neo filan da beklemeyeceğiz. Neo ya sen ben biz hepimiziz. Ya da Neo yok !

12 Aralık 2003

Sinema notları

ANUŞ PAZARCIYAN

Bu kez ne yazık ki mutlaka görün diyeceğim bir film yok. Biraz iyi denebilir Veronica Guerin dışındakiler de "eh işteler", "olmasa da olurlar" ve "kötüler" var.

Veronica Guerin
(ABD, 2002)
Yönetmen: Joel Schumacher
Oyuncular: Kate Blanchet, Colin Farrell, Brenda Fricker

Veronica Guerin bu sezonda gösterime giren ikinci Schumacher filmi. (Diğeri geçen sayıda üzerine yazmış olduğum Telefon Kulübesi'ydi. Aslında geçen yıl ABD'deki keskin nişancı cinayetleri nedeniyle gösterime geç girdi Telefon Kulübesi.) Veronica Guerin Kuzey İrlanda'da uyuşturucu mafyasına karşı mücadele eden, bu mücadelede bir cinayete kurban giden cesur bir kadın gazetecinin gerçek hayat öyküsünden çıkarak yapılmış bir film. Tezli, yanlı bir film. Anlatılan öyküyü de gerçekte yansız anlatmak mümkün değil.

Film Veronica Guerin'in hayatının son günü ile başlayıp ölümüyle noktalanıyor. Onu yaşamının son gününde, dikkat çekici kırmızı spor arabasıyla elinden ehliyetini almak isteyen mahkemeye giderken, mahkemede, mahkemeden çıktıktan sonra yine sevinçle arabasına binip annesine mobil telefonla müjdeyi verirken ve kırmızı bir ışıkta durduğunda vurulup öldürülürken görüyoruz.

Mahkemede kendini savunma süreci içinde geri dönüşlerle anlatılanlar üzerinden Veronica Guerin'i tanıyoruz.

Evli, bir çocuklu, mutlu bir aile yaşamı olan, bağımsız bir kadın Veronica Guerin. Mesleğini (gazetecilik) seviyor. Ve mesleğini çevresinde gördüğü sefaleti teşhir ve onu aşmak için kullanmaya çalışıyor. Çocuk yaşta, gencecik insanların uyuşturucu bağımlılığı içinde geleceğinin karartıldığını gördüğü noktada, bu durumu teşhir etmek ve insanların geleceğini karartma temelinde büyük paralar kazanan uyuşturucu tüccarlarını açığa çıkarmayı kendine görev ediniyor. Yaptığı iş, uyuşturucu mafyasıyla çatışma anlamına geliyor. Başlangıçta, kırmızı renkli spor arabasıyla, en illegal işlerin üzerine açıkça giden bu kadını ciddiye almıyoriar. Ne gazetedeki arkadaşları, ne de mafya. Fakat onun bu gizlenmeden, dikkat çekici bir biçimde yaptığı araştırma ve çalışmalar sonuç vermeye başladığında, mafya dişlerini gösteriyor.

Önce dövülüyor, bacağından vuruluyor... Yılmıyor. Yıldıramıyorlar. Sonra ehliyetini almayı gerekli görmeyen mahkemeden çıktıktan sonra bir suikastte vurulup öldürülüyor.

Fakat ölümü boşa olmuyor. Veronica Guerin'in 1996'da öldürülmesi, onun somut olarak mücadele ettiği Dublin'deki uyuşturucu mafyasına karşı kitlesel gösterilerin başlangıcı oluyor.

Film, Guerin'in hayatını bir duruşma üzerinden geri dönüşlerle anlatmakla, klasik bir yöntem izliyor. Kurgusu sağlam. Schumacher bilinen yollardan yürüyor. Araştırmacı, yenilikçi filan değil. Fakat bilinen yollardan sağlam adımlarla yürüyen, iyi bir zanaatkar olan bir yönetmen.

Kate Blanchet, Veronice Guerin'de inandırıcı, çok iyi bir oyun çıkartıyor. Gerçekten oynadığı rollerin hakkını vererek oynayan, oynadığı kişinin kimliğine bürünmeyi becerebilen iyi bir oyuncu.

Veronica Guerin, gözlerini çevresindeki sefalete kapasa, suya sabuna dokunmadan "kendi hayatını" yaşasa, yılan inine çomak sokmasa, bugün de mutlu bir hayat sürebilecek bir orta Avrupalı "orta sınıf" mensubu bir kadın. Tercihini açıkça, tehditlere rağmen, aile baskısına rağmen, gözlerini çevresinde olup bitenlere kapamayı reddetme yönünde yapıyor. Film herkese Veronica olma yönünde bir çağrı olarak okunabilir. Hollywood'da bu içerikte filmler çok değil!

Sevgisizliğe Karşı... Love Actually

(2003 İngiltere)
Yönetmen: Richard Curtis
Oyuncular: Hugh Grant, Liam Neeson, Colin Firth, Laura Linney, Emma Thompson, Alan Rickmann, Keira Knightley, Heike Makatsch, Rowan Atkinson, Martine Mc Cutcheon, Andrew Lincoln vd.

Hristiyan nüfus yoğunluklu ülkelerde Noel heyecanla beklenen en büyük bayramdır. Bu bayram bizde şeker ve kurban bayramında olduğu gibi sevginin, barışmanın bayramı olarak kabul edilir, kutlanır.

Aslında bu "sevgi" ve aile bayramı kimi zaman bütün nefretlerin kusulduğu bir kâbusa da dönüşebilir yer yer. Çünkü bu bayramda her yıl ailenin yanyana gelmesi adettendir. Böyle bir dönüşümü 1960'lı yılların sonunda Alexander Kluge "Her yıl yeniden" isimli bir filmle mükemmel ortaya koymuştu.

Her yıl noele yakın noel filmleri çıkar piyasaya.

Bu yıl sevimli, hoş bir noel filmi var. Sevgi üzerine. Noele bir kaç hafta kaladan, noele kadarki kısa zaman içinde birbiriyle çok gevşek bağları olan on öyküde, genelde sevgiyi, yalnızca cinsel sevgiyi değil, genelde olan sevgiyi –"gerçekten aşkı"– tabii başta cinsel aşk ilişkisi olmak üzere – sorgulayan izleyen bir film.

Filmin girişi gerçekten güzel. İngiltere, Londra havaalanına konuşlanmış ve gelenlerle onları karşılayanları, sarılıp öpüşmelerini resimleyen, sevinen coşkulu sevgi dolu insanları, yüzleri görüntüleyen bir kamera. Sonra perde iki, dörde, 16'ya, 164 vs. bölünüyor. Her karede bir başka kucaklaşma.

Ve bütün film tek konu üzerine kurulu.

Beatles'in ünlü şarkısının konusu:

"All you need is love"

İhtiyacımız olan şey aşktır!

Aşka çağıran, sevgiye çağıran keyifli bir film.

Tabii bütün romantik filmlerde olduğu gibi dünyaya pembe gözlüklerle bakıyor. Fakat böylesine de ihtiyaç var. İnsan keşke böyle olsa, böyle olabilseydi ne iyi olurdu diyor.

Oyuncular keyifle oynuyorlar.

İki saati hoşça geçirmek için iyi.

Sonra unutabilirsiniz.

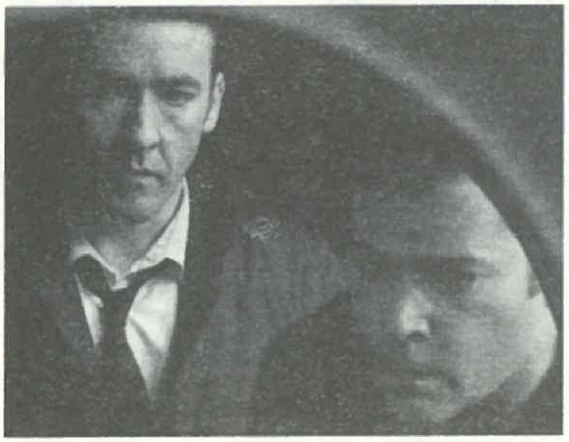

İdentity

(ABD, 2003)
Yönetmen: James Mangold
Oyuncular: Ray Liotta, John Cusack, Amanda Peet, Alfred Molina,

Film değişik janrları birleştiren ilginç bir Hollywood filmi. Önce bir Hitchock'vari bir gerilim filmi gibi başlıyor... Bir Motelde tesadüfen (mi?) yanyana gelen kişiler. Fırtına. Motel, fırtına sonucu dışa kapalı, dış dünyayla ilişkisi kesilmiş bir mekân haline geliyor. Ve kişiler birer birer cinayete kurban gidip eksilmeye başlıyor..

Buralarda film tipik bir "on küçük zenci" öyküsü anlatır görünüyor.

"Psycho"dan alıntılarla film yavaş yavaş "psiko/thriller"e dönüşüyor...

Çok kişiliklilik üzerine kurgulanmış bir film.

Moteldeki cinayetlere paralel kesimde bir motelde yedi sekiz kişiyi öldürmüş bir katilin psikologu ile konuşmalarını görüyoruz. Sözkonusu katil idam edilmeden bir gün önce avukatı çok kişilikli biri olduğu için asılmaması, bir psikiyatri kliniğinde gözetim altında tutulması gerektiği konusunda hakimi ikna etmeye çalışıyor.

Psikolog mahkemeye rapor sunacak bilirkişidir.

Psikologla katilin diyaloğu içinde filmdeki cinayetleri yaşıyoruz...

Çok kişilikli katilin öyküsü motelde anlatılan öykü. Sonunda tüm diğer kişiliklerini öldürüyor. Kendi gerçek kişiliği, hastalıklı-katil çocuk kişiliği kalıyor geriye. O da psikoloğu öldürüyor.

Kurgu oldukça karmaşık, aksayan yanlar var. Seyri zorlaştırıyor.

"Psiko/thriller" türünü sevenler için ilginç olabilir.

KÖTÜLER...

Rosenstrasse

(Almanya, 2003)
Yönetmen: Margarethe von Trotta
Oyuncular: Katja Riemann, Maria Schrader, Jürgen Vogel, Martin Feifel, Jutta Lampe, Doris Schade

ABD'de yaşayan 30 yaşlarında Yahudi bir genç kadını Hannah'ın (Maria Schrader) annesi Ruth'un, dolayısıyla kendisinin geçmişine seyahatinin filmi Rosenstrasse. Bu seyahat onu Berlin'de Lena Fischer'e ve onun anlatımları üzerinden de 1943'de "Rosenstrasse"ye kadar götürüyor.

Rosenstrasse Berlin'de Nazi iktidarı döneminde, Yahudilerin yok etme kamplarına gönderilmeden (deportasyon) önce toplandıkları merkezlerden birinin olduğu caddenin adı. 1943'de Yahudilerin ölüme sürgününde sıra "karışık evliliklere" de geliyor. Almanlarla evli Yahudiler de toplanmaya ve yok etme kamplarına sürülmeye başlıyorlar. Almanlarla evli Yahudi erkeklerin eşleri, Rosenstrasse'deki toplama merkezi / hapishanenin önünde, eşlerinin âkıbetini öğrenmek için birikiyorlar. Ve günlerce süren uzun süreli bir bekleyiş / önce sessiz bir protesto, sonra sesli protestolar sonucu bekleyenlerin eşleri serbest bırakılıyor. Bu Nazi dönemindeki ilk ve tek örnek.

Hannah Rosenstrasse'nin öyküsünü, şimdi annesi Ruth gibi iyice yaşlanmış olan Lena Fischer'den dinliyor.

Lena Fischer (Katja Riemann) dış görünüşü ile aslında Nazilerin üstün "âri" ırkının tipik temsilcisi olabilecek; sarışın, mavi gözlü, güçlü, sağlıklı bir Alman kadınıdır. Üstüne üstlük babası da bir Nazidir. Lena iyi bir piyanisttir. Kemancı kocası ünlü bir müzisyen çift oluşturma hayali içindedir. Ama hayali gerçek olmaz. Araya Nazilerin iktidarı, kocasının Yahudiliği ve savaş girer. Bir gün kocasını alıp götürürler. Araştırır. Rosenstrasse'de olduğunu öğrenir. Gidip Rosenstrasse'deki hapishanenin önünde beklemeye başlar. Onun gibi bekleyen başka kadınlar vardır. Her gün çoğalırlar. Bu arada bir de küçük kız katılır aralarına. Hem annesi, hem babasını almışlardır. Aslında Yahudi olan Ruth'un kendisi de tehlikededir. Lena Ruth'a sahip çıkar. Kendi çocuğuymuş gibi davranır. Ve Ruth böylece İkinci Dünya Savaşı'nı Almanya'da ölmeden atlatan az sayıdaki Yahudilerden biri olur. Sonra Amerika'ya göçer. Hannah onun kızıdır.

Anlatılan öykü bu.

Rosenstrasse öyküsü, 1943'de yüze yakın Alman kadınının Rosenstrasse'de günlerce beklemesi ve sonunda bunların eşlerinin serbest bırakılması, yaşanmış bir olay. Ve yukarıda dediğim gibi, bu çok mevzi, ilk ve tek olay. Kuşkusuz, bazı Yahudi çocukların Almanların sahiplenmesi, onların Yahudiliğinin gizlenerek ölümden kurtarılması da –örnekleri çok az olmasına rağmen– yaşanmış olan olaylar.

Film "iyi Alman", "direnen Alman" imajı için önemli iki, aslında çok kural dışı olayı Lena Fischer'in somutunda birleştirip sunuyor.

1943 Almanyası'ndan filmin sunduğu kesit, bize direnmenin ve pasif direnme sonucu başarının mümkün olduğunu, Nazi Almanyası'nda aslında direnen insanların hiç de az olmadığını (ilginç olan tabii direnenlerin burjuva tipler olması, komünistlerin bu direniş içinde yok olmasıdır) anlatıyor. Hollywood'un iyi Alman "Schindler"ine, Alman sinemasının cevabı, daha iyi "Lena Fischer" oluyor.

Aslında sonuçta herhalde geriye suçlu ve sorumlu olarak bir tek Hitler kalacak! Alman halkının katiyen suçu ve sorumluluğu yok İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilerin yaptıklarından! Hele hele altı milyon Avrupa Yahudisinin yok edilmesinden herhalde hiç haberi yoktu halkın! Komşuları evlerinden alınıp yok edilmeye gönderilirken, komşularının el konulan mallarının paylaşımında pay kapma yarışı içinde nereye gönderildiklerini, dönüp dönmeyeceklerini sormayı unutmuşlardı herhalde! Ya da Rosenstrasse örneğinde olduğu gibi direniyorlardı!!! Alman halkının Nazi cinayetlerindeki sorumluluğunun ortadan kaldırılması içerikli tarih revizyonizmi, Nazilerle, komünistlerin, Hitler'le Stalin'in aynı kefeye konması, aynılaştırılma-

sı içerikli tarih revizyonizminin tamamlayıcısı oluyor.

Rosenstrasse anlattığı öyküyle tarih revizyonizminin en son Alman örneklerinden biri. Onun şimdi yapılması, şimdi piyasaya sürülmesi, kuşkusuz Almanya'da şu sıralar iyice yerleştirilen ve Almanya'nın dünya hegemonyası dalaşında sesini yeniden ve açıkça yükseltmesinin temeli yapılan "Artık yeter, biz hep suçluluk duygusu içinde yaşamak istemiyoruz. biz de normal halklar ailesi içinde normal bir halkız" kampanyası ile de bağıntılı. Film, yapımcılarının düşüncesi ne olursa olsun, objektif olarak bu kampanyanın bir parçası.

Öykünün nasıl anlatıldığına gelince:

Rosenstrasse Alman filminin Hollywoodlaşmasında epey ilerlendiğini gösteren bir örnek.

Hollywood'un tipik duygularla oynayan, öncelikle duygulara seslenen tavrı, Rosenstrasse'de neredeyse her resmin müzikle yorumlanıp desteklenmesiyle bıktırıcı, rahatsız edici bir şekilde kopyalanmaya çalışılıyor. Çok figüranlı kalabalık sahneler, zengin bir set, yer yer bu film için çok para harcadık diye bar bar bağıran bir görgüsüzlüğe yol açıyor. Hollywood'un taklitlerini gördükçe insan, orijinalin –kelimenin olumlu anlamında– profesyonelliğine şapka çıkarmadan edemiyor.

Film bu yıl Cannes'da ve Venedik'te yarışma bölümünde gösterildi. Venedik'te Katja Riemann en iyi kadın oyuncu büyük ödülünü aldı. Bu ödül herhalde iki yıl önceye kadar Berlin Film Festivali'nin şefi olan, Moritz de Hadeln'in şimdi Venedik Film Festivali yöneticisi olmasıyla ilintilidir. Ben ödül alacak güzellikte bir oyun filan keşfedemedim.

Beni en çok hüzünlendiren şey, filmin Margarethe von Trotta tarafından yapılmış olması. 1960'lı yılların sonunda isyancı genç Alman sinemasının kuşkusuz en iyi kadın yönetmeni olan Trotta filmografisinde Rosenstrasse hem içerik, hem biçim açısından en düşük noktayı oluşturuyor.

O genç Alman sineması ki, sinema tarihine Almanca dilinde giren "yönetmen sineması" anlamına gelen "Autorenkino" kavramını sokmuştu. Şimdi Hollywoodlaşmak amaç haline gelmiş.

Bir zamanların devrimcisi Fischer'in Dışişleri Bakanı olduğu yerde, bir zamanların "genç sinemacısı" Trotta da Rosenstrasse'yi yapmış, çok mu?!

Pirates of the Caribean The Curse of the black pearl (Karayip Korsanları Siyah İncinin Laneti)

(ABD, 2003)
Yönetmen: Gore Verbinski
Oyuncular: Johnny Depp, Geofrey Rush, Orlando Bloom, Keira Knightley, Jonathan Pryce vd.

Hollywood eski türleri belli aralıklarla hep yeniden canlandırmaya çalışıyor. Şimdi sırada cinemascope döneminin en önemli türlerinden "korsan filmleri" var. Karayip Korsanları "korsan filmleri" furyasını yeniden başlatmak için bir ilk deneme. Tutarsa gerisinin geleceğine emin olabilirsiniz. Fakat yapımcılar herhalde salt korsan öyküsünün başarısına güvenmediklerinden olacak, filme aynı zamanda "yaşayan ölü" (zombi) ve korku filmi unsurlarını da katmış. Ve saçmalık çok dikkat çekmesin kaygısıyla olsa gerek, bir de filmin pek ciddiye alınmaması gerektiğini işaretleyen komedi unsurları katılmış. Sanki sürekli olarak birileri size göz kırpıp, ciddiye almayın canım, gırgır geçiyoruz diyor hissine kapıldım ben.

Anlatılan öykü tam bir saçmalık harikası. "Kara İnci" isimli bir hayalet korsan gemisi var. Bu gemideki korsanlar Azteklerin lanetli bir hazinesine el koymuş ve böylece "Karayip laneti" çökmüş üzerlerine. Hepsi yaşayan ölü haline gelmişler. Yeniden canlanmaları için bu Aztek hazinesinin eksiğini tamamlamaları gerekiyor. Bunun için de her gemiyi ve her limanı soyuyorlar, öldürüyorlar. Yaşayan ölüler korsanlık yapıyor. Başlarında Oscarlı Geofrey Rush'un oynadığı Kaptan Barbossa var.

Onun karşısında yakışıklı ve çapkın Kaptan Jack Sparrow var. Nedense adeta palyaço gibi makyajlanmış Johnny Depp oynuyor. Siyah İnci aslında onun gemisi. Barbossa isyanla geçirmiş gemiyi ele. Anlatılan ikinci öykü Jack Sparrow'un gemiyi almak için yaşadığı maceralar. Bu arada bir de silah üreticisi / demirci var. Will Turner (Orlando Bloom) Valinin güzel kızına (Keira Knightley) –kız da ona– aşık. Valinin kızı Barbossa tarafından kaçırılınca, Will ile Jack Sparrow arasında doğal ittifak oluşuyor. Bir sürü kılıç akrobasisi ve ölülere karşı yürütülen mücadeleden sonra, iyi olanların ikisi de aradığına kavuşuyor. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım yeni korsan filmlerine... mi?

Yapımcı Jerry Bruckheimer (Pearl Harbor) su gibi para dökmüş filme, ama bu film korsan filmlerini canlandırmak amacı açısından kötü bir başlangıç... Seyircinin bu filmi seveceğini sanmıyorum, daha doğrusu ummuyorum.

Bir dizi iyi oyuncuya, iyi tekniğe, çok paraya vb. rağmen kötünün kötüsü bir film.

Intolarable Cruetly (Dayanılmaz Yetenekli)

(ABD, 2003)
Yönetmen: Joel Coen
Oyuncular: George Clooney, Catherine e Zeta Jones, Geoffrey Rush

Coen kardeşler yeni filmleriyle 1930'lu yılların Hollywood'unda geliştirilen çok sevilen bir janrına "screwball comedy"e el atıyor.

Temel unsurları:Terbiye sınırı tanımayan bir humor / alaycılık, yüksek ritm ve ekzantrik karakterler.

1920'li yılların sonlarında Brodway tiyatrolarında geliştirilen farslar, sessiz film döneminin "slapstick"iyle tamamlanıyor.

Tarihi olarak screwball comedy, Marks Kardeşlerin ve Mae West'in anarşist komedisinin yerine geçiyor. Birinciler krizin yüksek dönemine, ikinciler krizden çıkışa uygun. Sistemi sonuçta onaylayan filmler.

Mr. Deeds goes to town 1936.

Zenginlik mutlu etmez!

Güçlü kadın, erkek kadın rolünün yer değiştirmesi.

Bütünüyle genelde bir erkek / bir kadın baş oyuncunun oyun ve diyaloglarına dayalı screwball comedy türünün temel teması, cinsler arasındaki iktidar kavgasıdır. Sonu hemen her zaman barışçı birliktelikle biten bir tip komedilerde sona gelene kadar iki cinsin temsilcisi kahramanlar birbirini yer, verbal olarak birbirini mahveder, pratikte de birbirine zarar vermek için elinden geleni ardına koymaz. Sonunda ama bütün bu kavgaların bir türlü itiraf edilemeyen sevgi kavgaları olduğu çıkar ortaya. Bu türün ünlü çiftleri içinde en ünlüsü kuşkusuz Kathryn Hepburn / Stanley Tracy çiftidir.

Savaştan sonra ölüyor.

Peter Bogdanowitsvch. Whats'up doc (1972)

Şimdi Coen kardeşler, bu türe el atıyor. Sinemayı bildiklerini hemen her karede gösteren Coen kardeşler ortaya keyifle seyredilen ve fakat suya sabuna dokunmayan bir sabun köpüğü çıkarmışlar. İster istemez insan tabii yeni çifti eskilerle karşılaştırıyor. Ve bu çiftin eskilerin seviyesine gelemediğini tespit ediyor.

Öykü boşanmalarda suçtan bağımsız olarak kendilerine gelen "müşterileri" zengin eden veya zengin kalmalarını sağlayan bir boşanma avukatı (Miles Massey-George Clooney) ile evlenip boşanıp, boşandığı eşinin zenginliğini soymak konusunda uzman bir güzel kadının karşılaşması, bir davada düşman olarak karşı karşıya gelmesi, bir sürü macera bu arada bir evlilik ertesi sonunda birleşmeleri.

Sonuçta çok iyi anlatılan, bir sürü alıntısıyla biz bu işi biliyoruz diyen, iki saat hoşça vakit geçirmeye yarayan, olmasa da da olur bir film.

Kill Bill (1. Bölüm)

Yönetmen: Quentin Tarantino
Oyuncular: Uma Thurman, Lucy Liu vd.

"Quentin Tarantino'nun 4. Filmi." Siyah zemin üstüne beyaz yazıyla böyle başlıyor Kill Bill.

Hayır. Bu kendini beğenmişlik, "Benim filmlerimin her biri bir başeserdir!" iddiasının sınırlarını zorlayan girişin öncesinde şimdiye kadar Hollywood'da benzeri görülmemiş bir anma / gönderme var. Honkong kökenli Kung-Fu / martiual arts filmlerinin efsanevi yapımcıları Shaw kardeşlerin stüdyo logosu "Shaw Scope" ile açılıyor film. "Bu bir Shaw Scope yapımıdır" ve ardından: "Bu Quentin Tarantino'nun 4. filmidir."

Reservoir Dogs, Pulp Fiction, Jackie Brown'dan sonra Tarantino'nun yönettiği dördüncü film Kill Bill.

"Bu Tarantino'nun 4. Filmidir" kategorik açıklamasının ertesinde, yine siyah zemin üzerine beyaz yazıyla "İntikam soğuk sunulur." özdeyişi geliyor. Gerek bir dizi martial arts, gerekse bir dizi İtalo-western'in girişinde olduğu gibi filmin mottosu oluyor bu.

Sonra siyah zeminde sırt üstü yatan, yüzü yaralı bir kadın, geri planda Nancy Sinatra'nın Bang Bang'ı:

"bang bang, he shoot me down,
bang bang, I hit the ground,
bang bang, that awful sound,
bang bang, my baby shoot mu down"
(Sevgilisi tarafından vurulan bir kızın baladı bu)

Ve filmin ilk beş dakikasında anlatılan bir "gelin" öyküsü. Sevgilisinin çetesi tarafından düğünü basılan ve işkenceden geçirilen ve sevgilisi tarafından vurulan bir gelinin öyküsü.

Tarantino filmin tanıtımı için yaptığı bir dizi söyleşide bu sahneleri altı yıldır kafasında yaşadığını, taşıdığını, bunları seyirciyle paylaşmak için bu filmi yap-

tığını anlatıyor. Yani bir tutku filmi bu onun için.

Yani söylemek, seyirciyle mutlaka ama mutlaka paylaşmak istedikleri var... mı???

İlk iki filminde (Reservoir Dogs; Pulp Fiction-Ucuz Roman) Tarantino büyük bir film bilgisi temelinde kendi dilini arayan yetenekli genç bir yönetmendi. Jackie Brown'da ise artık dilini bulmuş, anlatmak istediği öyküyü mükemmel anlatan bir genç ustaydı. Her filmi hem eski dönemdeki değişik filmlerle atıflarla dolu, hem de fakat gerçekte tekrar olmayan, yeniden yapım olmayan, orjinal yeni filmlerdi.

Kill Bill ile Jackie Brown arasında tam altı yıl var. Tabii sinemadan uzak altı yıl değil bu. Bu arada başka yönetmenler için yazılmış senaryolar, dostların filmlerinde üzerlenilmiş küçük roller vb. var. Fakat yine de altı yıl ön hazırlıkla çekilmiş bir film Kill Bill. Beklentiler büyük olan bir film. Ben ne beklerdim Tarantino'dan? Şimdiye kadarki filmlerini genel bir öğrenme, hazırlık, ön oyun olarak görüp gelinen yerde istediği hemen her şeyi istediği gibi anlatacak duruma gelmiş bir yönetmen olduğunun ona yüklediği sorumlulukta davranması. Gözünü kamerasını toplumsal sorunlara döndürmesi vb. idi. Dördüncü Tarantino filmi bu beklentide olan beni hayal kırıklığına uğrattı. Tarantino dördüncü filminde de oyuna devam ediyor. Film janrlarını alıyor. Bunları kimi başka film janrlarıyla karıştırıp kendi uslubunda sözkonusu janrın gelinen yerdeki son sözünü(!) söylüyor. Onun için ne anlattığı fazla önemli değil, ne'den çok, nasıl önemli onun için. Kill Bill bunun en açık örneği.

Anlattığı öykü, tüm martial art ve hemen tüm italo westernlerde olduğu gibi bir "intikam", "öç alma" öyküsü. Korkunç bir haksızlığa uğrayan kahramanın kanlı / korkunç öç öyküsü.

Öç alma duygusu, insanların en temel, içgüdüsel duygularından biri.

İnsan toplumları uygarlaştıkça, intikam kişisel / bireysel olmaktan çıkartılıp, belli kurallar konup, toplum tarafından ceza hukuku biçiminde üzerleniliyor. Fakat buna rağmen, en uygar toplumda bile, kişisel / bireysel öç almalar varlığını sürdürüyor.

İtalo-western / ve martial arts (westernden öykünerek eastern de deniyor yer yer) filmleri, 'kişisel öc'ü kutsayan içerikleri ile bir yandan haksızlığa başkaldırı çağrısı yapar bu anlamda olumlu bir rol oynarken, diğer yandan fakat öcün "kişisel / bireysel" çerçevede kalması ile gerici bir mesaj / çağrı taşıyorlar. Bir de tabii şiddetin yer yer aşırı ve gereksiz boyutlarda övgüsü var işin içinde. Kill Bill de bir bireysel öç alma öyküsü olarak bu çerçevenin içinde.

Burada kahraman bir kadın. Gebe bir kadın. Evlendiği gün düğünü basılan, işkence gören ve karnındaki çocuğunun babası Billi tarafından öldürülen, fakat mucize eseri ölmeyen 4 yıl komada kaldıktan sonra geri dönüşlerde kendisine yapılan kötülüğü hatırlayan, çocuğunun intikamının peşine düşen ve kendine bu işi yapanları sıraya koyup bir bir öldüren savaşçı bir kadın, bir ölüm ve intikam meleği. (Uma Thurman) Birinci bölümde iki kadın suçluyu, bu arada ikinci kadının çetesinden 100'e yakın savaşçıyı öldürüyor. İkinci bölümde sırada Bill var mutlaka. Ve ona gelene kadar tabii yine kopar kollar, bacaklar, kafalar... Bir büyük fıskiyeden fışkırır gibi fışkıran stüdyo kanı, kılıçlı, topuzlu, bol uçuşlu eastern sahneleri ve "İntikam hiç bir zaman düz çizgi değildir, bilakis bir ormandır" gibi çok derin "kung-fu felsefi!" özdelyişleri.

Kill Bill eaesten ile westerni buluşturan, hiç bir inandırıcılık kaygısı olmayan, abartı içinde "ben yalnızca bir kafa doğumuyum, gerçeklikle hiçbir ilgim yoktur" diye bar bar bağıran bir film.

Ne için?

Adeta Quentino'nun bakın ben ne iyi sinemacıyım, sinemayı ne kadar iyi biliyorum, bakın bir öyküyü nasıl anlatıyorum demek için yaptığı bir film. Formal olarak iyi film. Ama olmasa da olur bir film. Emeğe yazık bir film. Böyle bir birikimin böyle çarçur edilmesine yazık bir film...

Aralık 2003

CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ TAKVİMİ

MERAY ÜLGEN

sizi de bekliyoruz...

Bir yılı geride bıraktık... Verimli çalışmalar yürüttük, değerli ürünler hazırladık geçtiğimiz çalışma döneminde... Tiyatro çalışması, folklor, saz-gitar kursları, şiir dinletisi, film gösterileri... vb. alanlarda sürdürdüğümüz etkinlikleri daha da güçlendirmek; kültür alanında kolektif bir üretimde bulunmak için yeni çalışma döneminde sizi de çalışmalarımıza bekliyoruz! ✓

güney kültür merkezi

Doğan Aralı Cad. Burhan Pasajı No: 74, Kat: 4
(Öz Esenyurt Sürücü Kursu üstü) · Esenyurt/ İstanbul
Tel: (0212) 620 67 57

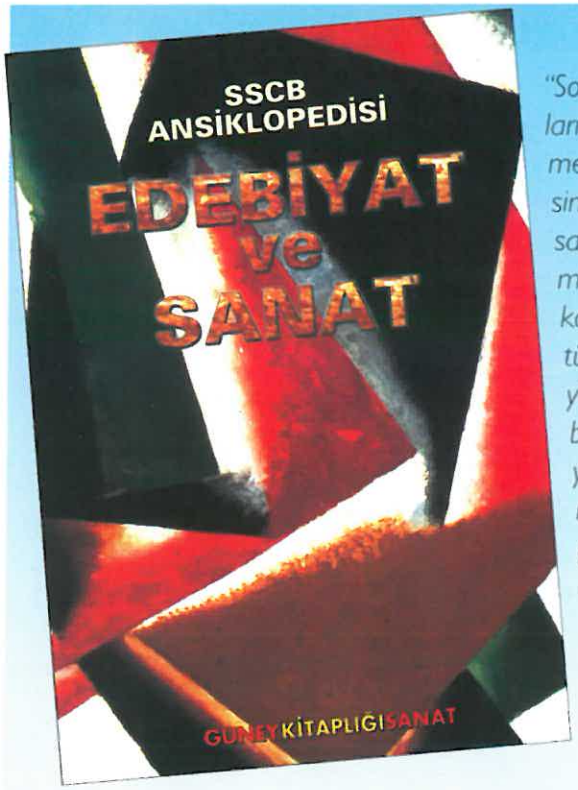

"Sovyet iktidarı, en büyük yazarlar, sanatçılar ve bestekârların katılımıyla, halkı fikren, siyasi ve kültürel olarak eğitmek, edebiyat ve sanatı geliştirmek ve en iyi edebiyat, resim, heykel ve müzik yapıtlarını yaygınlaştırmak için kapsamlı bir program hazırladı. Yeni, proleter bir kültür yaratma sorunu, geçmişin kültür mirasını özümleme göreviyle kopmaz bağ içindeydi. Lenin, kapitalizmin miras bıraktığı tüm kültürü, bilim, teknik ve sanatı, tüm bilgiyi benimseyip, sosyalizmi proleter kültürün kapitalist toplumun zorba egemenliği altında insanlığın yarattığı bilgi birikiminin yasaya uygun gelişmesi olacağı şekilde inşa etmek gerektiğine dikkat çekti. Görev, insanlığın yarattığı tüm bilgiyi ve tüm sanat ve edebiyat zenginliklerini benimsedikten sonra geçmişin kültür mirasından en değerli şeyleri alarak yeni komünist toplumu inşa etmekti."

ÇIKTI! KİTAPÇILARDA!

GÜNEYKİTAPLIĞI**SANAT**
Hüdavendigar Caddesi · Saffeti Paşa Sokak, Nuri Bey İşhanı, No: 11, Daire 5 · Sirkeci - İstanbul
Tel.: (0212) 519 81 78 · Fax: (0212) 519 81 79 · e-mail: guneydergisi@yahoo.com

"17 Ekim 1905 Manifestosu Eğlencesi", İlya Repin
1906, Moskova Merkezi Devrim Müzesi